

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Konjunkturtendensene

- Utviklingen i norsk og internasjonal økonomi
- Prognoser for norsk økonomi for 2014-2017

Artikkelen

- Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Hovedresultater
- Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Fruktbarhet
- Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Dødelighet og levealder
- Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Inn- og utvandring
- Treffsikkerheten i de kommunale befolkningsframskrivningene
- Framtidas fruktbarhet: Færre barn eller eldre mødre?

4/2014

Økonomiske analyser

4/2014

33. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	12
<i>Marianne Tønnessen, Astri Syse og Kjersti Norgård Aase: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Hovedresultater</i>	30
<i>Kjersti Norgård Aase og Rannveig Vittersø Kaldager: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Fruktbarhet</i>	37
<i>Astri Syse og Dinh Q. Pham: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Dødelighet og levealder</i>	44
<i>Marianne Tønnessen, Ådne Cappelen og Terje Skjerpen: Befolkningsframskrivingene 2014-2100: Inn- og utvandring</i>	51
<i>Adrian Farner Rogne og Marianne Tønnessen: Hvor godt treffer befolkningsframskrivingene for kommunene?</i>	60
<i>Rannveig V. Kaldager: Framtidas fruktbarhet: Færre barn eller eldre mødre?</i>	67
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	72
Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2014	73
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognosenter	46*

Redaksjonen avsluttet tirsdag 2. september 2014.
Publisert 4. september 2014 på www.ssb.no/oa/.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen Økonomiske analyser: Torbjørn Hægeland (ansv.), Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrød, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli, Kristina Storeng og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: 07 media as.

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knapt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdrags-givere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 5 grupper og ledes av *forskningsdirektør Torbjørn Hægeland*.

- Offentlig økonomi og befolkningsmodeller
Forskningsleder Kjetil Telle
- Energi- og miljøøkonomi
Forskningsleder Taran Fæhn
- Makroøkonomi
Forskningsleder Håvard Hungnes
- Mikroøkonomi
Forskningsleder Erik Fjærli
- Demografi og levekår
Forskningsleder Trude Lappegård

Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i 2014.
Neste utgave publiseres 30. oktober 2014.

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Etter en periode med positive signaler i internasjonal økonomi gjennom 2013, har utviklingen vært preget av svakere vekst hos flere av Norges viktigste handelspartnere den siste tiden. Særlig i euroområdet har veksten i toneangivende land vært skuffende i senere tid. Det samme gjelder utviklingen i Sverige. Utviklingen i USA gir heller ingen signaler om at den økonomiske veksten er klart på vei opp i OECD-området. Også i flere framvoksende økonomier har utviklingen vært preget av lav vekst, men i Kina og India er veksten fortsatt høy. Arbeidsløsheten kan ha passert toppen i EU, men er fortsatt svært høy, mens ledigheten har falt en god del i USA. Inflasjonstakten internasjonalt er moderat, og i eurosonen så vidt over null. Det kan føre til økte pengepolitiske stimulanser fra den europeiske sentralbanken, mens pengepolitikken i USA går i motsatt retning. Dette kan bidra til å svekke euroen mot dollar framover.

I Norge har utviklingen så langt i 2014 vært nærmest det motsatte av utviklingen internasjonalt, ikke minst sett i forhold til utviklingen i euroområdet. BNP-veksten i Norge har tatt seg noe opp og det samme har inflasjonstakten gjort. Vi tror imidlertid at en stor del av den økte veksttakten i BNP skyldes tilfeldige faktorer som ikke vil fortsette å gi like store impulser til norsk økonomi framover. Det samme gjelder inflasjonstakten hvor økningen i stor grad kommer som en følge av kronesvekkelsen gjennom 2013 og inn i 2014. Arbeidsløsheten i Norge har vært ganske stabil en stund. Vi hadde regnet med at den svake veksten inn i 2014 ville ha ført til økt ledighet, men så langt har moderat vekst i arbeidstilbuddet bidratt til at ledigheten snarere har falt noe.

I fjor høst fryktet flere at boligmarkedet skulle utvikle seg svakt med en fare for at det ville gi negative impulser til resten av norsk økonomi. Husholdningenes pessimisme viste seg imidlertid å være kortvarig og boligprisene har på ny vist økning. Boliginvesteringene utviklet seg svakt sist vinter, men viser nå tegn til oppgang. Nå har pessimismen og usikkerheten flyttet seg til petroleumsinvesteringene som etter lang tids oppgang viser en svakt fallende tendens og utsiktene peker i retning av et fall til neste år. Oljeprisene holder seg godt oppe og selv om vi forventer en nedgang i oljeinvesteringene neste år, i tråd med oljeselskapenes anslag, er det grunn til å tro at nedgangen blir moderat og at det kan bli vekst igjen i 2016. Vi ser derfor for oss noen kvartaler framover hvor veksten i fastlandsøkonomien holder seg rundt to prosent. Ekspansiv finanspolitikk og lave renter vil i noen grad motvirke svakere impulser fra oljevirksomheten. Men med lavere vekst enn trendvekst tror vi ledigheten vil øke litt fra dagens nivå. Fra 2016 tror vi veksten internasjonalt vil ta seg opp og sammen med litt positive impulser fra oljeinvesteringene og fortsatt ekspansiv finanspolitikk, forventer vi at veksten i norsk økonomi blir høyere enn trendveksten.

Inflasjonstakten (eksklusive energivarer) har vært noe høyere i 2014 enn i de foregående årene. Det skyldes kronesvekkelsen som tok til vinteren 2013. I senere tid har krona styrket seg og vi forventer at en ytterligere styrking vil finne sted i moderat omfang framover. Dette vil etter hvert føre til noe lavere inflasjon. Lønnsveksten er derimot ganske stabil og vil ikke gi endrete impulser til inflasjonen framover. En litt mer moderat inflasjonstakt kan derfor gi litt høyere reallønnsvekst til neste år og framover enn i inneværende år.

1. Internasjonal økonomi

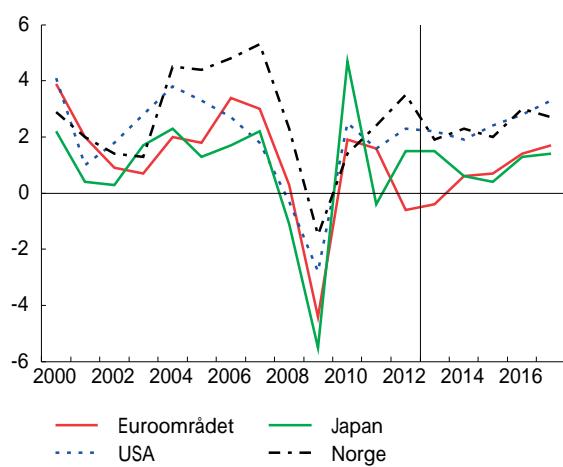
Den økonomiske veksten hos Norges handelspartnere har avtatt noe i 2014, etter en økning gjennom 2013. I euroområdet stoppet veksten nesten helt opp i årets 2. kvartal, og inflasjonen har falt til et meget lavt nivå. Også den svenske økonomien utvikler seg svakt, mens veksten har holdt seg godt oppe i Storbritannia inn i 2014. I noen av de gjeldstyrkede landene i Sør-Europa er det nå tegn til vekst, om enn fra lave nivåer. Den amerikanske økonomien har lagt bak seg et turbulent halvår, men den moderate underliggende veksten ser ut til å fortsette. I Japan er BNP ikke høyere enn for ett år siden, til tross for svært ekspansiv økonomisk politikk.

I mange framvoksende økonomier har veksten avtatt markert, blant annet som følge av kapitalflukt i kjølvannet av nedtrappingen av den svært ekspansive pengepolitikken i USA og Storbritannia, samt sviktende internasjonal etterspørsel etter varer og tjenester. Blant BRICS-landene opplever både Brasil og Sør-Afrika stagnasjon, mens BNP faller i Russland. I Kina og India er imidlertid veksten høy. Vi legger til grunn at framvoksende økonomier vil vokse langsommere i tiden som kommer enn det som var vanlig i årene før finanskrisen.

Den russiske økonomien er inne i en resesjon. Konflikten med Ukraina har ført til omfattende handelsrestriksjoner og kapitalflukt. Dette er også en medvirkende årsak til den svake utviklingen i Europa den siste tiden, ettersom mange europeiske land har omfattende handel med Russland. Selv om den direkte handelen mellom Norge og Russland er begrenset, rammes norsk økonomi også indirekte, gjennom lavere internasjonal etterspørsel etter våre eksportvarer.

Vi regner med at Norges handelspartnere samlet ikke passerer konjunkturbunnen før sent neste år, og at den påfølgende konjunkturoppgangen blir så svak at mange europeiske land fortsatt vil være i lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden i 2017. Vi har nedjustert

Figur 1.1. BNP-vekst. USA, euroomr., Japan og Fastlands-Norge

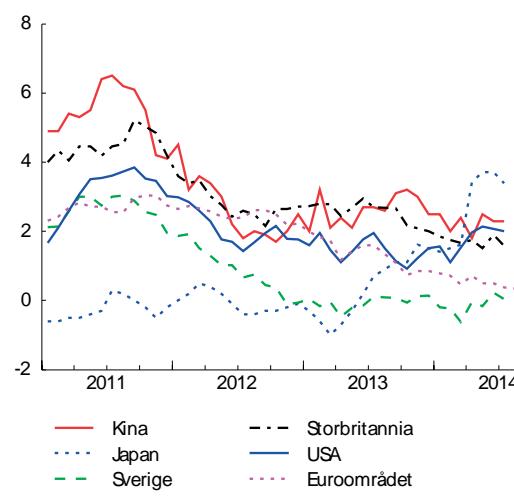
vekstanslagene våre noe siden sist, særlig for 2015, og tegner et noe svakere konjunkturbilde de nærmeste årene enn nylig publiserte prognosene fra Consensus forecasts og IMF, som også har nedrevdert sine anslag noe.

1.1. Amerikansk økonomi tilbake på sporet

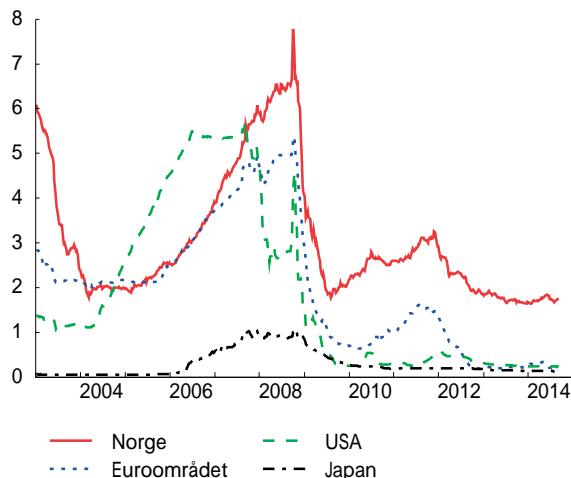
I USA har den økonomiske veksten vært i overkant av 2 prosent de siste par årene. Veksten har vært drevet av husholdningenes etterspørsel og næringslivets investeringer. Stram finanspolitikk har derimot bidratt til å dempe veksten, særlig i 2013. I 1. kvartal i år falt BNP med hele 2,1 prosent fra kvartalet før målt som årlig rate. Det kan i stor grad tilskrives midlertidige faktorer. En usedvanlig kald vinter kjølte ned boligmarkedet, hvor både omsetning og investeringer falt markert. Dessuten bidro lagernedbygging til å trekke ned veksten med hele 1,4 prosent. Også eksporten falt mye i begynnelsen av året, mens husholdningenes etterspørselsvekst avtok. Som ventet ble denne utviklingen mer enn reversert i 2. kvartal, da BNP økte med 4,2 prosent. Framover venter vi moderat vekst, langsomt økende fra knappe 2,0 prosent i år til drøye 3 prosent i 2017. Med en estimert trendvekst på 2,5 prosent innebærer det at konjunkturbunnen passeres om et års tid.

Husholdningenes etterspørselsvekst tok seg godt opp igjen i 2. kvartal. Sterk vekst i aksjekurser, og etterhvert boligpriser, har økt husholdningenes formue og stimulert etterspørselen. Husholdningene har dessuten begynt å låne penger igjen. Etter en femårsperiode med betydelig nedbetaling – og nedskriving – av gjeld i kjølvannet av finanskrisen, begynte husholdningenes bruttogjeld å vokse i løpet av fjoråret. Bedring i arbeidsmarkedet styrker også husholdningenes økonomi. Både detaljhandelen og forventningsindikatorer for husholdningene har utviklet seg positivt den siste tiden, og

Figur 1.2. Inflasjon i utvalgte land. 12-månedersvekst KPI

Figur 1.3. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

Kilde: Macrobond.

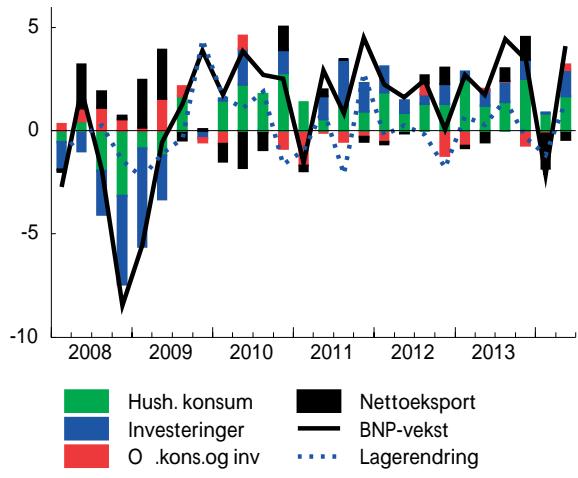
peker mot fortsatt god vekst i husholdningenes etterspørsel.

Næringsinvesteringene tok seg godt opp mot slutten av fjoråret og passerte samtidig den forrige toppen før finanskrisen i 2008. Industriproduksjonen har fortsatt å vokse gjennom 2014. Økende kapasitetsutnyttelse og god kredittilgang peker mot fortsatt vekst i investeringene. Ordreinngangen er dessuten høy og forventningsundersøkelser indikerer optimisme.

Boliginvesteringene fallt imidlertid med 5 prosent fra 3. kvartal 2013 til 1. kvartal i år, etter å ha økt sammenhengende i tre år. Omsetningen gikk ned med 15 prosent i den samme perioden. Dette kan i stor grad tilskrives den ekstraordinært kalde vinteren, og som ventet tok både investeringer og omsetning seg klart opp i 2. kvartal. Boligprisene fortsatte å vokse gjennom vinterhalvåret, og var i juli om lag 20 prosent høyere enn da oppgangen startet ved inngangen til 2012. Samtidig er de bare drøyt halvveis tilbake til den gamle toppen fra 2006. Boligprisene tok seg riktignok en liten vekstpause i sommer, men ventes å fortsette oppover i tiden som kommer. Rentene på nye boliglån har økt noe som følge av utfasingen av kvantitative lettelsjer, som i noen grad vil bidra til å dempe utlånsvekst og boligprisstigning framover.

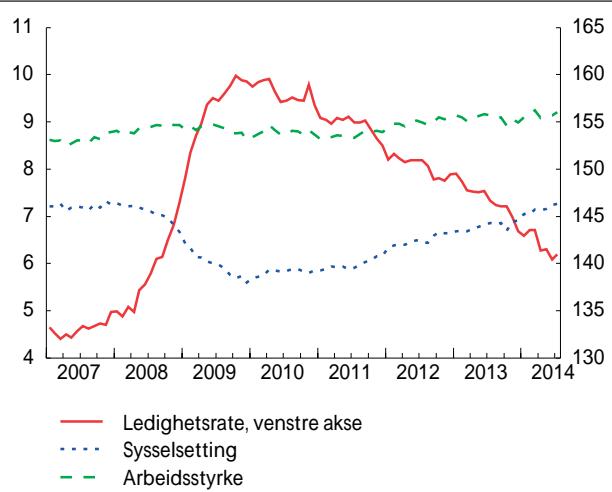
Arbeidsledigheten har fortsatt å falle i 2014 og var i juli nede i 6,1 prosent. Dette er en stor nedgang fra toppen på 10 prosent i 2008, men er fortsatt høyt i et historisk perspektiv, om lag som toppen under forrige lavkonjunktur for vel ti år siden. En betydelig del av nedgangen kan dessuten tilskrives en meget svak utvikling i arbeidsstyrken, blant annet som følge av at mange har gitt opp å söke arbeid. Dette er også hovedårsaken til at den amerikanske sentralbanken (Fed) nå legger mindre vekt på arbeidsledighetsraten som konjunkturindikator. Etterhvert har imidlertid sysselsettingsveksten tatt seg opp en del. Etter en svak utvikling rundt årsskiftet har sysselsettingsveksten ligget rundt et månedsgjennomsnitt på om lag 240 000 personer. Det er nok til at

Figur 1.4. USA. Bidrag til BNP-vekst

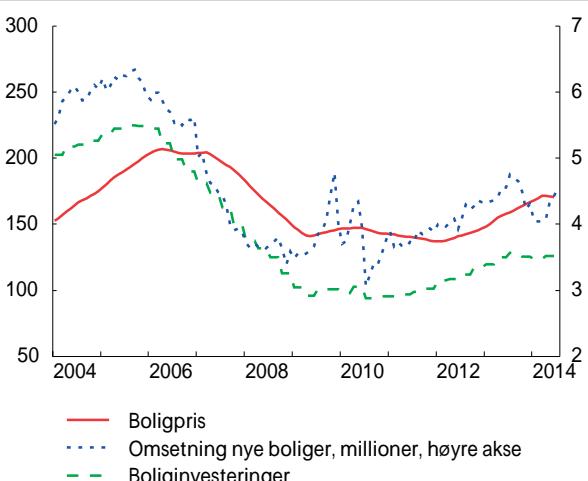
Kilde: Macrobond

Figur 1.5. Arbeidsmarkedet i USA

Kilde: Macrobond

Figur 1.6. Boligmarkedet i USA

Kilde: Macrobond

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Euroområdet														
SSB	2,2	1,7	3,3	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,6	-0,7	-0,5	0,6	0,7	1,4	1,7
IMF											1,2	1,5	1,5	1,5
USA														
SSB	3,8	3,4	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,8	2,8	1,9	1,9	2,4	2,8	3,3
IMF											2,8	3,0	3,0	2,9
Sverige														
SSB	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,6	2,9	0,9	1,5	1,7	2,1	2,7	3,3
IMF											2,8	2,6	2,5	2,4
Storbritannia														
SSB	3,2	3,2	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,8	2,9	2,3	2,8	3,3
IMF											2,9	2,5	2,4	2,3
Kina														
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,7	7,3	6,9	7,2	7,3
IMF											7,5	7,3	7,0	6,8
Handelspartnerne¹														
SSB	3,2	2,7	3,7	3,4	0,6	-3,3	3,3	2,3	0,8	1,0	1,7	1,8	2,4	2,8
IMF											2,2	2,3	2,3	2,3
Prisvekst														
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Euroområdet														
SSB	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,3	0,9	1,3
IMF											0,9	1,2	1,3	1,5
Øvrige (anslag fra IMF f.o.m. 2014)														
USA	2,7	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,5	1,4	1,6	1,8	2,0
Sverige	0,4	0,5	1,4	2,2	3,4	-0,5	1,2	3,0	0,9	0,0	0,4	1,6	2,4	2,1
Storbritannia	1,3	2,0	2,3	2,3	3,6	2,1	3,3	4,5	2,8	2,6	1,9	1,9	1,9	2,0
Kina	3,9	1,8	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3	5,4	2,7	2,6	3,0	3,0	3,0	3,0
Handelspartnerne ¹	2,0	2,2	2,2	2,4	3,7	0,7	2,0	3,2	2,3	1,5	1,5	1,8	2,0	2,0

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

ledigheten har fortsatt å falle selv om arbeidsstyrken har vist tegn til å vokse litt i den samme perioden.

Inflasjonen har økt noe siden i vinter. I juli var 12-månedersveksten i KPI på 2,0 prosent. Også den underliggende inflasjonen, målt ved KPI uten energi- og matvarer, tok seg opp i denne perioden, til 1,9 prosent. Dermed er prisstigningen på linje med Feds langsigtede inflasjonsmål på 2 prosent.

Sentralbankens styringsrente har vært nær null siden høsten 2008. Den svært ekspansive likviditetspolitikken i denne perioden, såkalte kvantitative lettrelser, har imidlertid blitt trappet ned siden siste årsskifte og skal etter planen avsluttes i oktober i år. Dermed er pengepolitikken i ferd med å strammes noe inn. En økning i styringsrenta ventes imidlertid først om et års tid. Renter på lån med lang løpetid økte markert allerede fra nedtrappingen ble annonser i fjor sommer, men har siden falt noe tilbake. Boliglånsrentene var i slutten av august om lag 0,5 prosentpoeng høyere enn før øknin gen i fjor sommer.

Konfliktnivået i amerikansk politikk er betydelig redusert. Partene ble rett før årsskiftet enige om et budsjett-kompromiss, og siden har man også kommet til enighet om heving av taket for offentlig låneopptak, slik at budsjettunderskuddet kan finansieres. Finanspolitikken er betydelig mindre kontraktiv enn i fjor. I følge beregninger utført av Congressional Budget Office vil innstrammingen i år være i størrelsesorden 0,5 prosent av BNP, mot nesten 2 prosent i 2013.

1.2. Stagnasjon i Europa

I 2. kvartal falt veksten i euroområdet til bare 0,2 prosent, målt fra kvartalet før og som årlig rate. Oppbremsingen kom hovedsakelig som følge av fallende investeringer og svak utenrikshandel. Arbeidsledigheten er fortsatt svært høy i de fleste medlemslandene selv om den har gått litt ned i euroområdet samlet, og inflasjonen har nærmest seg null. Konflikten i Ukraina har ført til omfattende restriksjoner både på handel med varer og tjenester og på finansielle transaksjoner med Russland. Dette hemmer veksten i en rekke europeiske land med omfattende eksponering mot russiske markeder, blant annet store land som Tyskland og Frankrike. Med

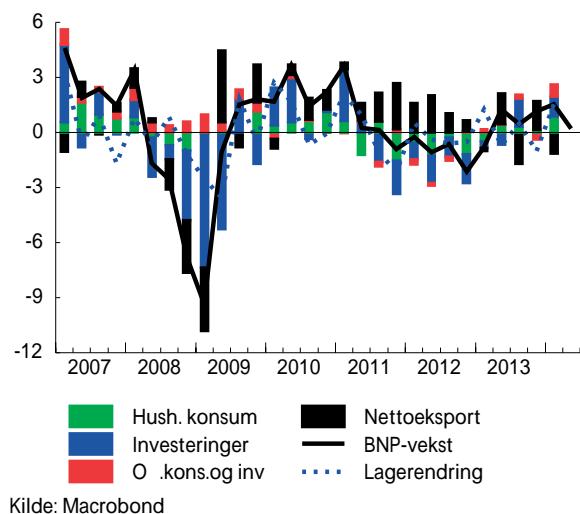
dette bakteppet og uten utsikter til noen umiddelbar løsning på konflikten, har vi derfor revidert ned våre anslag for BNP-veksten i euroområdet med 0,3 og 0,6 prosentpoeng for henholdsvis 2014 og 2015. De nærmeste kvartalene venter vi om lag nullvekst i euroområdet. Deretter legger vi til grunn at veksten vil ta seg gradvis opp. Slår disse anslagene til, innebærer det en årsvekst på 0,6 prosent både i 2014 og 2015, økende til 1,7 prosent i 2017.

Ser vi nærmere på enkeltland, var det særlig et fall i tysk BNP på 0,6 prosent som trakk ned veksten i euroområdet i 2. kvartal. Tysklands eksport til Russland falt markert i løpet av første halvår i år. Også investeringene gikk ned i 2. kvartal, spesielt i bygge- og anleggsnæringen. Industriproduksjonen falt med drøye 2 prosent fra en topp i februar og fram til juni. Med de omfattende sanksjonene som både EU og Russland har innført siden den gang, er denne utviklingen i ferd med å forsterke seg ytterligere. Dette kommer også til uttrykk i en rekke ledende indikatorer. For eksempel falt industriordrene kraftig i juni, og i henhold til en utvalgsundersøkelse blant institusjonelle investorer fikk stemningen i det tyske næringslivet seg en alvorlig knekk i juli. Også innkjøpssjefsindeksen for august indikerer en svak utvikling.

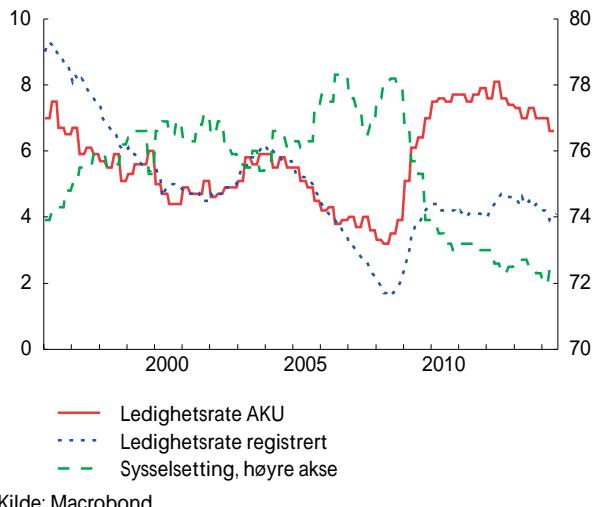
Den franske økonomien har knapt vokst på tre år. Næringslivets investeringer har falt markert i denne perioden, men vekst i eksport og offentlig etterspørsel har hindret en nedgang i BNP. I 2. kvartal falt også eksporten, noe som må ses i sammenheng med uroen i Ukraina. Med travær av vekst blir det meget vanskelig for Frankrike å tilfredsstille EUs krav til offentlig gjeld og budsjettbalanse framover. Det er også sviktende politisk oppslutning rundt president Hollandes «tyskinspirerte» politikk, og i slutten av august ble deler av regjeringen byttet ut.

Også Italia kan få problemer med å oppfylle kravene til balanse i offentlige budsjetter og gjeldsgrad i tiden som kommer. Med et fall i BNP på 0,8 prosent i 2. kvartal fortsatte nedgangen som har pågått siden sommeren 2011. På produksjonssiden var nedgangen i 2. kvartal bredt basert, og rammet industrien så vel som tjeneste- og landbruksnæringen. Det er for øvrig verdt å merke seg at detaljhandelen falt kraftig i juni til tross for at det i april ble innført skattekutt til lavtlønte på 80 euro per måned for å stimulere etterspørselen. Det kan tenkes at det tar mer tid før en positiv effekt på varekonsumet gjør seg gjeldende, men hvis oppfatningen er at det går mot enda dårligere tider kan pengene like gjerne ha gått til sparing eller nedbetaling av gjeld. Italias BNP er nå hele 9 prosent under nivået fra før finanskrisen. Dette har medvirket til at det løpende underskuddet på statsbudsjettet og gjelda som andel av BNP har økt klart. Med en gjeld som ved utgangen av 1. kvartal lå på rundt 135 prosent av BNP og en inflasjon som nærmer seg null, er det mange som stiller spørsmål ved bærekraften til dagens politikk.

Figur 1.7. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

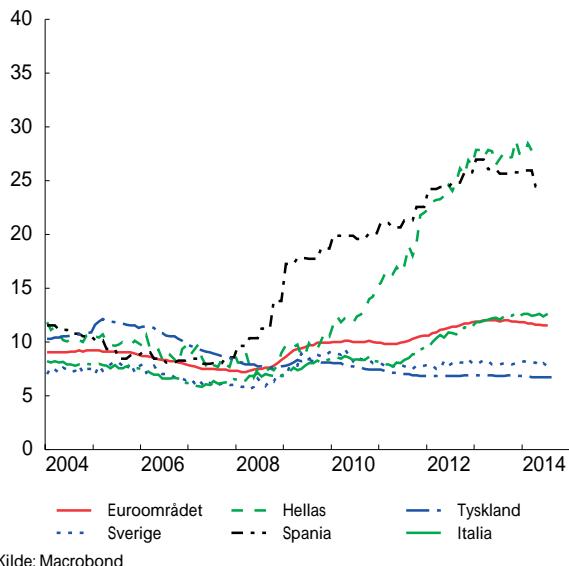
Figur 1.8. Danmark. Arbeidsledighetsrater og sysselsettingsrate

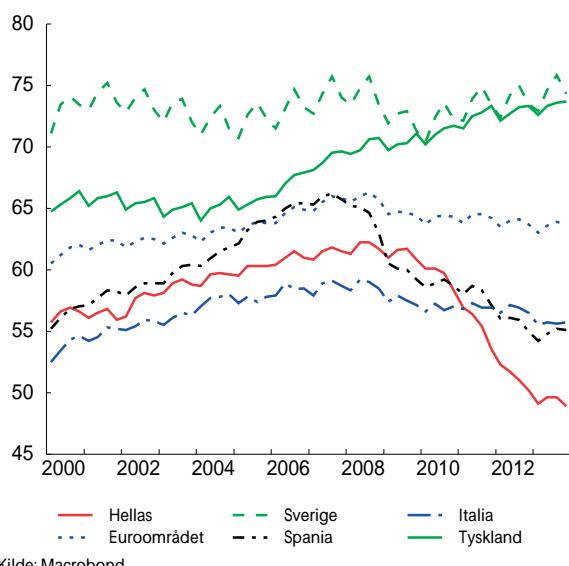
Tross travær av vekst i de andre store økonomiene i euroområdet, fortsatte veksten i Spania, og økte endog til 2,4 prosent regnet som årlig rate i 2. kvartal. Veksten kommer imidlertid fra svært lave nivåer. Selv om arbeidsledigheten har kommet noe ned er den fortsatt svært høy, spesielt blant unge. Også i Portugal vokser nå BNP, og nedgangen i den greske økonomien ser ut til å nærme seg slutten.

Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen, har i løpet av de siste to årene falt fra rundt 2,5 prosent til kun 0,3 prosent i august 2014, og er dermed langt under den europeiske sentralbankens (ESB) mål på «under, men nær 2 prosent». Kjernerinflasjonen, målt ved konsumprisindeksen uten energi- og matvarer, har stort sett fluktuert i underkant av 1 prosent det siste året. Den lave inflasjonen var sammen med det meget svake arbeidsmarkedet og handelskonflikten med Russland hovedårsaken til at ESB satte ned styringsrenta til 0,15 prosent i juni, samtidig som de

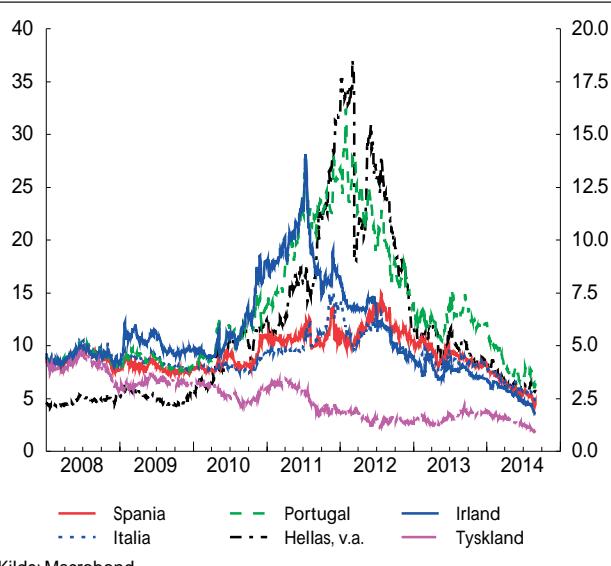
Figur 1.9. Euroområdet. Arbeidsledighet i utvalgte land

Figur 1.10. Euroområdet. Sysselsettingsandeler i utvalgte land

Figur 1.11. 10-års statsobliasjonsrenter i utvalgte europeiske land

som den første store sentralbanken innførte negative innskuddsrenter. Finanspolitikken er blitt noe mindre stram, men en innføring av kvantitative lettelser møter fortsatt betydelig motstand, først og fremst i Tyskland. Den siste tiden har det imidlertid vært enkelte tegn til at også tyske myndigheter er i ferd med å bli noe mindre avisende til dette. Vi legger til grunn for våre anslag at «akkurat nok i siste liten-politikken», som har preget euroområdet siden finanskrisen, videreføres. Også kvantitative lettelser kan bli tatt i bruk for eventuelt å unngå en ny alvorlig resesjon i euroområdet. Rentene ventes å holde seg på dagens lave nivå de nærmeste årene, før de øker noe mot slutten av prognoseperioden når veksten i euroområdet antas å ha kommet klart opp.

Utenfor euroområdet var veksten fortsatt frisk i Storbritannia i 2. kvartal, med en BNP-vekst på 3,4 prosent fra kvartalet før målt som årlig rate. Veksten har nå ligget rundt 3 prosent fem kvartaler på rad. Med dette er britisk økonomi endelig større enn før finanskrisen tok til for 6 år siden. På grunn av høy befolkningsvekst er midlertid BNP per innbygger fortsatt 4 prosent lavere enn ved forrige topp. Det gjennomsnittlige nominelle lønnsnivået faller til tross for avtakende ledighet, noe som bidrar til at sentralbanken vil vente med å heve styringsrenta. At lønningene faller samtidig som ledigheten avtar skyldes hovedsakelig at andelen lavtlønte øker som følge av at nye sysselsatte i stor grad kommer i typiske lavtlønnsyrker. Den nærmeste tiden venter vi at veksten avtar klart, blant annet som følge av svak internasjonal etterspørsel, for deretter å ta seg opp utover i prognoseperioden.

I Sverige har utviklingen vært svak de to siste kvartlene, etter en sterk avslutning på fjoråret. I 2. kvartal falt investeringene og eksportveksten stoppet opp, men fortsatt vekst i etterspørselen fra offentlig sektor og husholdningene sørget for en vekst på 1 prosent målt som årlig rate. Konsumprisene har ikke steget på over to år, og i juli kuttet Sveriges Riksbank styringsrenta med 0,5 prosentpoeng, til 0,25 prosent. I Danmark falt BNP med 1 prosent i 2. kvartal, hovedsakelig som følge av nedgang i investeringene og særlig i eksporten. Dansk BNP har knapt vokst siden 2010, og er fortsatt 5 prosent under nivået i forkant av finanskrisen. Arbeidsledigheten målt ved AKU lå på noe i overkant av 6,5 prosent i 2. kvartal, mens den registrerte viser en sesongjustert ledighetsrate i overkant av 4 prosent. De relativt lave ledighetstallene skjuler imidlertid at sysselsettingsraten har falt fra om lag 78 prosent i begynnelsen av 2008 til 72 prosent i dag. Vi legger til grunn at veksten tar seg langsomt opp i dansk økonomi utover i prognoseperioden, med drahjelp fra litt bedrede internasjonale konjunkturer.

1.3. Målrettet vekst i Kina

Utenfor OECD-området er bildet også blandet. Kinas økonomi vokste med 8,2 prosent i 2. kvartal 2014, sesongjustert og målt som årlig rate. Samtidig ble

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Oljeprisen har beveget seg rundt 110 dollar fatet siden 2011. I juni i år steg oljeprisen til nær 115 dollar per fat, men har siden falt og lå i slutten av august rundt 102 dollar fatet.

Den høye oljeprisen gjennom de tre-fire siste årene skyldes blant annet urolighetene i Midt-Østen og Nord-Afrika, som har medført redusert oljeproduksjon i flere land. Dessuten har sanksjonene mot Irans oljeeksport fortsatt på grunn av landets atomvåpenprogram, selv om det har vært visse tegn til fremgang i forhandlingene. I tillegg har det vært produksjonsbortfall først og fremst i Libya, og periodevis i Irak. Oljeprisøkningen i juni skyldtes at det oppsto frykt for at opprørerne fra Islamisk Stat skulle true oljeproduksjonen i Irak. Prisen falt igjen juli og august da det ble klart at produksjonen ikke ble berørt av kamphandlingene. Dessuten økte oljeproduksjonen i Libya noe. Forøvig ser det ut til at konflikten i Ukraina ikke har hatt særlig innvirkning på oljeprisen.

International Energy Agency (IEA) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,1 millioner fat daglig i 2014 og ytterligere med 1,3 millioner fat per dag i 2015. Økningen neste år er først og fremst forventet å komme i Kina og i andre asiatiske land, i Midt-Østen og til dels i Afrika. IEA antar at etterspørselen i OECD vil falle med 0,1 millioner fat i år. Det er i tråd med utviklingen siden toppen ble passert i 2005. Årsaken er ny teknologi i transportsektoren og mer effektive kjøretøy, samtidig som blant annet naturgass har erstattet olje til stasjonært bruk.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 1,2 millioner fat i 2014 og ytterligere med 1,3 millioner fat i 2015, noe som vil være den største veksten siden 1970-tallet. Størsteparten av økningen er forventet å komme i OECD, selv om produksjonen også forventes å tilta noe i Latin-Amerika og til dels i Afrika og Kina. Økningen i råoljeproduksjonen i OECD i år er forventet å komme først og fremst i USA og i litt mindre grad i Canada, mens produksjonen i Nordsjøen vil holde seg noenlunde konstant. USA vil øke sin produksjon av lettolje fra tette bergarter og Canada vil øke sin produksjon fra oljesand.

Det har vært hevdet at urolighetene i Ukraina kan føre til at Russland stanser deler av eller hele oljeeksporten til EU, som en reaksjon på sanksjonene som EU og USA har satt i verk mot Russland. De fleste analyticikere tviler på et slikt utfall fordi Russ-

land og EU er gjensidig økonomisk avhengige av handelen med olje. Om lag en tredjedel av oljeimporten til EU kommer fra Russland, og dette volumet tilsvarer 60-70 prosent av all russisk oljeeksport. De fleste analyticikere mener også at sanksjonene mot russisk oljesektor bare vil ha virkning på produksjonen på lang sikt.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene framover. Denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å trekke tilbuddet opp. Det er usikkert hvordan oljeproduksjonen i Libya vil utvikle seg i tiden framover på grunn av urolighetene der, i tillegg til at det er usikkert om forhandlingene med Iran vil føre til at landet kan øke sin oljeeksport. Dersom OPEC holder framtidig produksjon lik det nåværende nivået, vil de globale lagrene av råolje øke noe i tiden framover. Dette kan isolert sett bidra til å legge en demper på oljeprisutviklingen.

Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet, men de fleste analyticikere anslår den til noe over 3 millioner fat per dag (når man ser bort fra kapasiteten i Iran, Libya, Nigeria og Irak). IEA forventer at produksjonen utenfor OPEC vil stige litt mindre enn økningen i global etterspørsel til neste år, noe som vil føre til en marginal økning i etterspørselen rettet mot OPEC. Videre forventer IEA at produksjonen utenfor OPEC nesten vil være like stor som økningen i global etterspørsel i årene framover, først og fremst grunnet økninger i Nord-Amerika (i følge deres Medium-Term Oil Market Report). IEA forventer også at OPEC vil øke kapasiteten noe og at denne økningen først og fremst er forventet å komme i Irak og til dels De Forenede Arabiske Emirater. Dette vil uansett bety lite press på OPEC sin ledige produksjonskapasitet og dermed mindre bekymring for mulig produksjonsbortfall og en demper på den videre prisutviklingen, selv om IEA påpeker at det er stor usikkerhet rundt den framtidige situasjonen i Irak.

Vi legger til grunn at oljeprisen vil falle fra dagens nivå til rundt 95 dollar mot slutten av 2015 og at realprisen deretter holder seg konstant. Dette er om lag på linje med det som i slutten av august prises inn i framtidsmarkedet for olje.

Tilbud av og etterspørsel etter råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

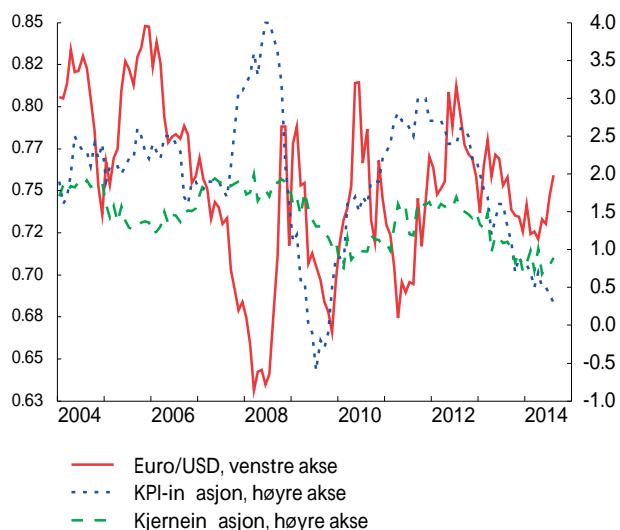
	Prognose										Prognose		
	2012	2013	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	
Etterspørsel	90,6	91,6	92,7	94,0	91,5	91,7	93,4	94,0	92,9	93,1	94,7	95,2	
OECD ¹	45,9	46,0	45,8	45,7	45,7	44,8	46,1	46,7	45,7	45,0	45,9	46,3	
Europa	13,8	13,6	13,6	13,5	13,0	13,5	13,9	13,7	13,2	13,6	13,9	13,5	
Nord-Amerika	23,6	24,0	24,1	24,1	23,9	23,7	24,2	24,5	23,9	23,9	24,2	24,4	
Stillehavsområdet	8,5	8,3	8,2	8,1	8,8	7,7	7,9	8,4	8,6	7,5	7,8	8,4	
Tidligere Sovjetunionen	4,6	4,7	4,8	4,8	4,6	4,8	4,9	4,9	4,6	4,8	5,0	5,0	
Resten av verden	40,0	40,9	42,1	43,5	41,2	42,1	42,4	42,4	42,6	43,3	43,8	43,9	
Tilbud	90,9	91,4	92,8	94,6	92,1	92,6	93,0	93,7	94,0	94,3	94,7	95,2	
OPEC ²	37,5	36,7	36,6	37,1	36,3	36,4	36,8	36,9	37,1	37,1	37,1	37,1	
OECD	19,9	21	22,3	23,2	22,1	22,2	22,1	22,8	23,0	22,9	23,1	23,8	
Tidligere Sovjetunionen	13,7	13,9	13,9	13,7	14,0	13,8	13,8	13,9	13,9	13,8	13,8	13,7	
Resten av verden	19,7	19,8	20	20,6	19,7	20,2	20,3	20,1	20,0	20,5	20,7	20,6	
Lagerendring	0,3	-0,2	0,1	0,6	0,6	0,8	-0,4	-0,3	1,1	1,2	0,0	0,0	
Etterspørsel rettet mot OPEC	37,2	37,0	36,4	36,6	35,7	35,5	37,2	37,3	36,0	36,0	37,2	37,1	
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	111,7	108,5			108,1	110,0							

Kilde: IEA: Oil Market Report August 2014.

¹ Europa inkluderer nå Slovenia og Estland, Amerika inkluderer Chile i tillegg til USA, Canada og Mexico. Israel er nå en del av Asia Oseania.

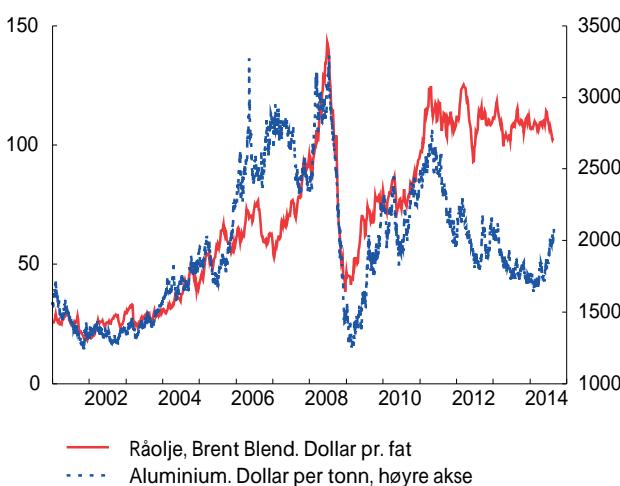
² Prognosene for råoljeproduksjonen i OPEC er basert på en forlengelse av det gjennomsnittlige nivået i 1. kvartal 2014 og er gjort av Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.12. Euroområdet. Inflasjon og valutakurs

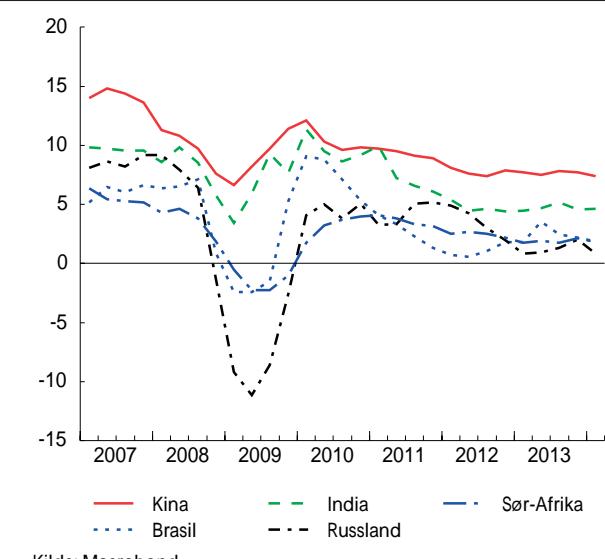
Kilde: Macrobond.

Figur 1.13. Spotpris på råolje og aluminium

Kilde: Macrobond.

Figur 1.14. Framvoksende økonomier. BNP-vekst fra samme periode året før

Kilde: Macrobond

veksten i 1. kvartal revidert opp fra 5,7 prosent til 6,1 prosent. Det største bidraget til veksten kom fra økte investeringer, hovedsakelig i infrastruktur og industriproduksjon. Med dette ligger den kinesiske økonomien an til å komme nær myndighetenes mål om en årsvekst på 7,5 prosent for inneværende år, til tross for den svake starten på året. Den siste tiden har myndighetene innført flere restriksjoner for boligkjøpere, og dette har bidratt til boligprisfall i et stort flertall av de 70 største byene. Nedkjølingen i boligmarkedet kan imidlertid føre til at disse tiltakene delvis reverseres. Vi legger til grunn at den kinesiske økonomien vil fortsette å vokse med rundt 7 prosent årlig gjennom prognoseperioden, litt mindre neste år etterfulgt av forsiktig tiltakende vekst.

Den indiske økonomien har vokst med 4-5 prosent de siste årene, nesten halvparten av det som var vanlig i årene før finanskrisen. Det siste året har veksten vist en økende tendens. Det er særlig økt vekst i konsumet som bidrar positivt. India har gjennomgått et regjeringsskifte etter opposisjonens klare valgseier i mai, og håp om at den nye regjeringen til Narendra Modi vil iverksette vekstfremmende tiltak har skapt en viss optimisme. Indias økonomi har behov for reformer på flere områder, ikke minst et tungrodd og korrupt byråkrati, og det er stort behov for investeringer i infrastruktur. Inntil videre venter vi imidlertid at årsveksten blir rundt 5 prosent framover, om lag som de siste årene, og betydelig lavere enn før finanskrisen.

Den russiske økonomien sliter tungt, og i 1. kvartal falt BNP med 1,4 prosent sesongjustert og målt som årlig rate. Den spente situasjonen i Ukraina bidrar klart til den reduserte aktiviteten, både direkte gjennom vestlige sanksjoner og de russiske motsvarene, men også indirekte gjennom investeringstørke når bedriftene avventer den fortsatt spente og uavklarte situasjonen framover. Vi legger til grunn at nedgangen fortsetter inn i 2015 før økonomien stabiliserer seg, og at veksten tar seg markert opp først mot slutten av prognoseperioden.

Brasils økonomi har knapt vokst siden i fjor sommer. Heller ikke fotball-VM har vært tilstrekkelig til å skape vekst. I årets 2. kvartal falt BNP med 2,5 prosent sesongjustert og målt som årlig rate. I oktober avholdes presidentvalg, og den svake økonomiske utviklingen i landet vil være øverste sak på dagsordenen. Med tendenser til kapitalflukt og relativt høy inflasjon holder sentralbanken fortsatt styringsrenten på 11 prosent, til tross for den svake realøkonomiske utviklingen.

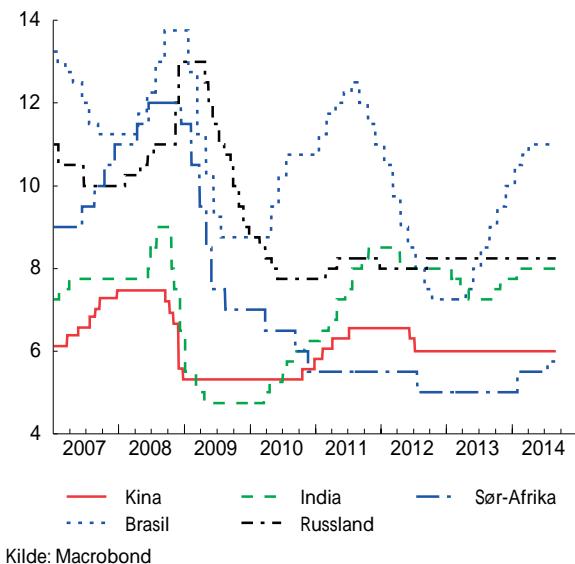
1.4. Svak utvikling i Japan

Japan gjennomførte ved inngangen til 2. kvartal en økning i momsen fra 5 til 8 prosent. Derfor framskyndet husholdningene etterspørselen etter varer og tjenester. Det medførte en vekst på hele 6,1 prosent sesongjustert og målt som årlig rate i 1. kvartal, etterfulgt av en nedgang på 6,8 prosent i 2. kvartal. Med fall i 4. kvartal i fjor er BNP dermed om lag på samme nivå som for

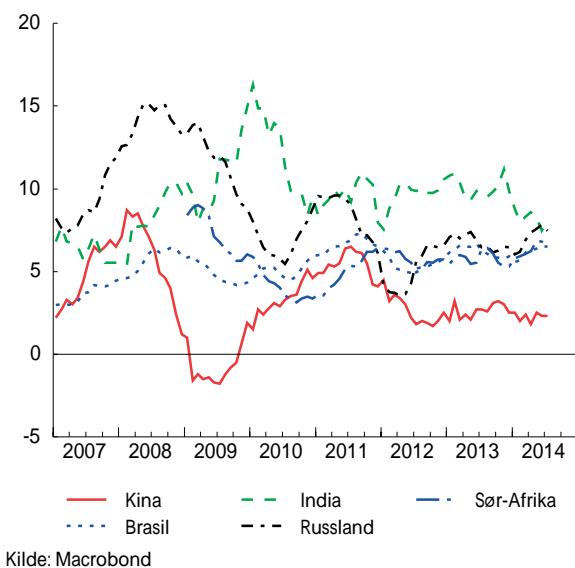
ett år siden. Den svake utviklingen setter statsminister Shinzo Abe under press. I 2013 iverksatte han en svært ekspansiv penge- og finanspolitikk, med tilnavnet Abenomics. Et av de viktigste målene med denne politikken har vært å få landets inflasjon stabilt opp på 2 prosent, men legitimiteten til hans økonomiske program er også avhengig av den økonomiske utviklingen ellers. Kvantitative lettelsjer har bidratt til at japanske yen har svekket seg med nær 25 prosent mot amerikanske dollar siden 2012. Det har ført til at eksporten har begynt å vokse etter flere år med stagnasjon, og at konsumprisene stiger etter 20 år med til dels fallende priser. I juli økte konsumprisene med 3,4 prosent sammenliknet med samme måned året før. Justert for momskønningen og matpriser var inflasjonen på 1,3 prosent. Svak utvikling i nominelle lønninger gjør at husholdningenes kjøpekraft har falt. Forventningsundersøkelser indikerer at optimismen både i husholdninger og næringsliv, som økte med innføringen av Abenomics, falt markert i 2. kvartal. Abes popularitet har også falt kraftig, og hvis ikke økonomien snart begynner å vokse klart vil han sitte utsrygt. I slutten av august ble det varslet endringer i regjeringen og nye økonomiske tiltak for å få fart på økonomien. Vi legger til grunn for våre anslag at veksten tar seg langsomt opp i Japan framover.

I Sør-Korea falt veksten til 2,4 prosent i 2. kvartal, etter å ha ligget rundt 4 prosent i de fire foregående kvartlene. En nedgang i husholdningenes etterspørsel er den viktigste forklaringen på den lavere veksten. Den sterke Sør-Koreanske valutaen har dessuten bidratt til lav inflasjon og, sammen med svak utvikling hos landets handelspartner, til at eksportnæringene sliter. Dermed kan det ligge an til rentekutt fra Bank of Korea i løpet av høsten.

Figur 1.15. Styringsrenter i framvoksnde økonomier

Figur 1.16. Inflasjon i framvoksnde økonomier

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Etter halvannet år med relativt svak vekst i fastlandsøkonomien økte BNP Fastlands-Norge i 2. kvartal med nær 5 prosent regnet som årlig rate. Det var spesielt høy vekst i næringer hvor naturgitte forhold er viktige, som elektrisitetsproduksjon og primærnæringer inkludert oppdrett, og denne veksttakten vil neppe vedvare. Selv om man ser bort fra disse næringene, var veksten høy og klart over vårt anslag for trendveksten i økonomien på i underkant av 2,5 prosent. Vi tror ikke at veksten i 2. kvartal innebærer starten på en tydelig

konjunkturopgang i Norge, men snarere at veksten i ett års tid framover i større grad vil ligge under enn over trend. Mot slutten av 2015 anslår vi at en moderat konjunkturopgang vil feste seg.

Til tross for den relativt beskjedne aktivitetsveksten fram til 2. kvartal 2014, har arbeidsledigheten målt ved arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) ikke vist tendenser til økning gjennom fjoråret og falt til og med noe gjennom første halvår. Dette har dog mer vært drevet av lav

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2012*	2013*	13:3	13:4	Sesongjustert	14:1	14:2
Realøkonomi							
Konsum i husholdninger mv.	3,0	2,1	0,0	0,4	0,9	0,8	
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,8	0,3	0,7	0,7	0,6	
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	8,3	8,4	1,4	-0,4	-3,1	1,4	
Fastlands-Norge	4,5	4,4	-0,2	1,0	-2,1	1,3	
Utvinning og rørtransport	14,6	17,1	6,2	-3,1	-1,5	0,0	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,9	2,5	0,0	0,6	0,3	0,8	
Eksport	1,1	-3,3	1,5	-2,3	0,4	-0,6	
Råolje og naturgass	0,7	-7,7	1,3	-5,2	2,2	-4,7	
Tradisjonelle varer	1,7	0,4	-0,6	-0,3	0,6	3,5	
Import	2,3	2,9	3,4	-0,4	-2,4	0,9	
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	2,6	0,2	-1,5	-1,0	
Bruttonasjonalprodukt	2,9	0,6	0,8	-0,2	0,2	0,9	
Fastlands-Norge	3,4	2,0	0,6	0,5	0,5	1,2	
Arbeidsmarkedet							
Utførte timeverk	2,0	0,6	0,5	0,4	0,4	0,6	
Sysselsatte personer	2,2	1,2	0,4	0,3	0,2	0,3	
Arbeidsstyrke ²	1,8	1,0	0,6	0,3	-0,1	0,4	
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,2	3,5	3,5	3,5	3,5	3,2	
Priser og lønninger							
Årlønn	4,0	3,9	
Konsumprisindeksen (KPI) ³	0,8	2,1	3,0	2,3	2,1	1,8	
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,2	1,6	2,0	2,0	2,5	2,4	
Eksportpriser tradisjonelle varer	-3,6	3,4	0,7	2,6	0,8	-1,5	
Importpriser tradisjonelle varer	0,6	2,1	2,5	1,5	1,1	0,5	
Utenriksregnskap							
Driftsbalansen, milliarder kroner	417,2	333,6	76,0	93,6	111,0	68,8	
MEMO (ujusterte nivåtall)							
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,2	1,8	1,7	1,7	1,7	1,8	
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,9	4,0	4,1	4,1	4,1	4,0	
Råoljepris i kroner ⁵	649	639	657	663	657	657	
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	87,1	89,0	90,1	92,6	93,1	91,5	
NOK per euro	7,48	7,80	7,93	8,23	8,35	8,21	

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

vekst i arbeidstilbudet enn høy vekst i sysselsettingen. Vi regner med at arbeidsledigheten vil stige gjennom resten av inneværende og neste år.

Investeringene i petroleumsnæringen ga lenge sterke vekstimpulser til norsk økonomi, men reviderte tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at dette har stoppet opp, med noe fall eller utflating av investeringsnivået i de tre siste kvartalene. Vi legger til grunn at denne utviklingen vil fortsette en stund framover. Også investeringene i fastlandsnæringene har utviklet seg svakt i denne perioden, noe vi venter vil fortsette i 2015. Boliginvesteringene, som falt gjennom vinteren, økte litt fra 1. til 2. kvartal og vi venter at de vil ta seg ytterligere noe opp. Investeringene i offentlig forvaltning har økt kraftig siden 2012 og vi regner med at de vil øke markert også i de neste årene.

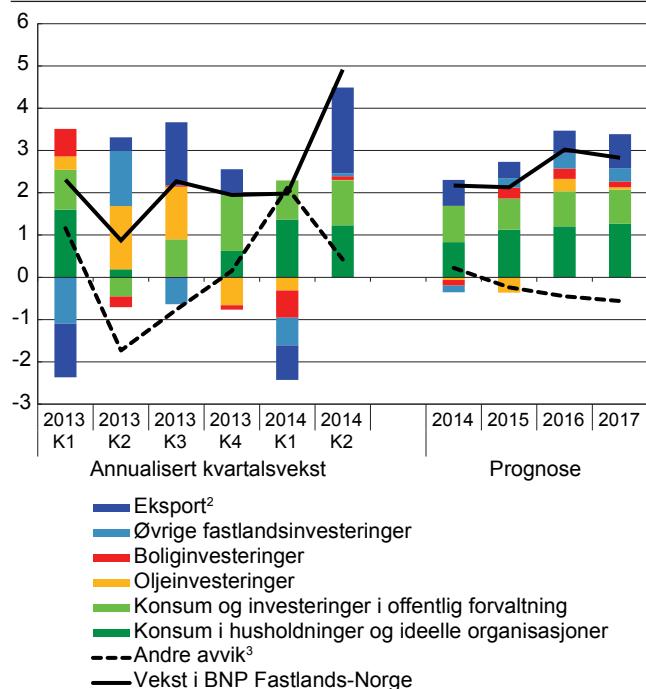
Etter å ha vært på et lavt nivå gjennom store deler av fjoråret, tok veksten i konsumet i husholdningene seg markert opp gjennom første halvår i år. Varekonsumindeksen for juli, som viste et klart fall i forhold til månedene før, kan imidlertid peke i retning av en dempet konsumvekst i andre halvår. Jevn og høy realinntektsvekst, lave renter og boligpriser som øker moderat, vil imidlertid igjen trolig bidra til noe høyere konsumvekst i årene framover. Dette kan skje samtidig som at spareraten, som er historisk høy, øker enda noe.

I tillegg til beskjeden investeringsutvikling utenom offentlig forvaltning og lav vekst i husholdningenes konsum, er det svak internasjonal utvikling som har dempet den norske aktivitetsutviklingen de siste årene. I 2. kvartal økte imidlertid tradisjonell eksport med hele 3,5 prosent fra kvartalet før. Produksjonsoppsvinget i fastlandsøkonomien kan i stor grad føres tilbake til dette. Ettersom den internasjonale konjunkturoppgangen fortsatt lar vente på seg, og den kostnadsmessige konkurranseevnen fortsetter å svekkes etter en midlertidig bedring knyttet til kronesvekkelsen gjennom fjoråret, venter vi en svært beskjeden eksportvekst i det kommende året.

Norske kroner svekket seg markert gjennom 2013, noe som er bakgrunnen for at inflasjonen tok seg opp gjennom fjoråret. Så langt i år har 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ligget rundt 2,5 prosent, mens lavere elektrisitetspriser enn i fjor har bidratt til noe lavere veksttakt for de samlede prisene. Kronekursen har i hovedsak styrket seg så langt i år, noe som vil føre til litt lavere inflasjon framover. Lønnsveksten regner vi med vil ligge stabilt rundt 3,5 prosent i år og de neste årene, og vil medføre en årlig vekst i reallønna i området 1,5-2,0 prosent.

I lys av inflasjonsutsiktene, konjunktursituasjonen og de gjennomgående svært lave rentene internasjonalt, tror vi at norske pengemarkedsrenter vil holde seg om lag på dagens lave nivå i lang tid framover. Forhold i bankmarkedet kan imidlertid føre til at tendensen til

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter¹. Prosentpoeng

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge perioden før. Importandlene som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 1/2014. Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariablene er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart

³ Andre avvik er definert residualt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

reduserte utlånsrenter, som vi har sett i de siste kvartalene, kan fortsette litt til.

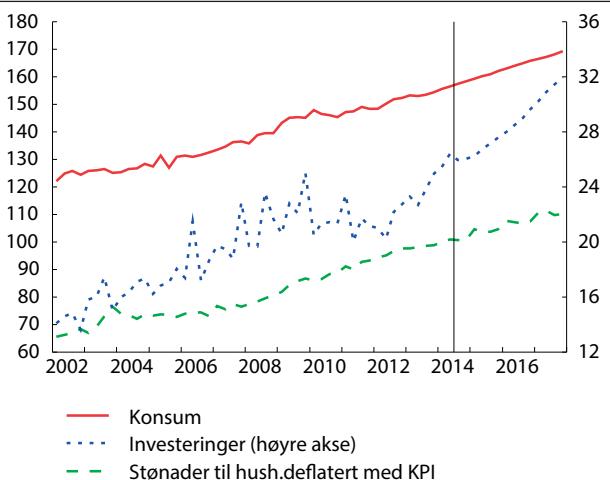
Finanspolitikken har gitt klare stimulanser til økonomien i de senere årene. Dette gjelder ikke minst i 2014 hvor offentlig etterspørsel fortsetter å øke klart samtidig som det også gis skattelette. Vi legger til grunn en ganske lik innretning av finanspolitikken ut vår prognosehorisont.

Et drøyt år fram i tid ser vi for oss at de internasjonale konjunkturene bedres. Når også oljeinvesteringene øker i 2016 vil etter hvert investeringene i fastlandsnæringerne kunne ta seg litt opp. Dette er med på å bidra til en moderat norsk konjunkturoppgang fra slutten av 2015. Arbeidsledigheten ventes dermed å gå litt ned i 2016 og 2017, og lavkonjunkturen kan være over i 2017.

2.1. Ekspansiv finanspolitikk

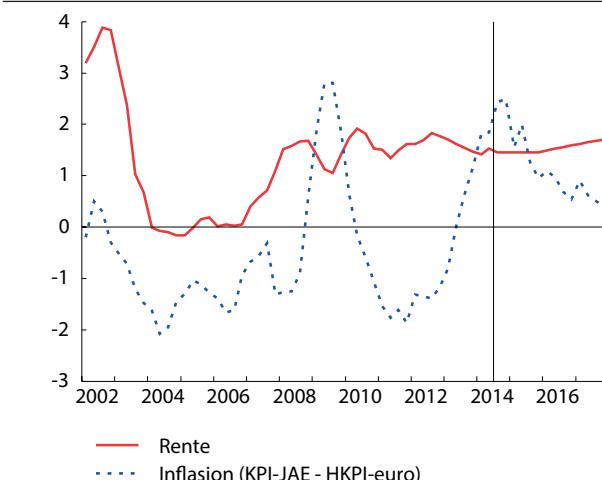
Mens konsumet i offentlig forvaltning økte med 1,8 prosent årlig de to foregående årene, har konsumveksten ifølge KNR ligget på om lag 2,5 prosent de tre siste kvartalene, regnet som årlig rate. Det er høyere vekst i konsumet i statlig forvaltning og særlig forsvarset som trekker den samlede veksten opp, mens veksten i kommuneforvaltningen i hovedsak fortsetter som tidligere.

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte betraktelig gjennom 2013 og veksten har fortsatt inn i 2014. Investeringsnivået i første halvår var sesongjustert vel 6 prosent høyere enn i andre halvår i fjor og nesten 13 prosent over nivået i første halvår 2013. Veksten er størst i statsforvaltningen. Selv med uendret investeringsnivå ut dette året, slik vi nå har lagt til grunn, vil årsveksten fra 2013 til 2014 bli om lag 10 prosent. Det er en fordobling av veksten vi så for oss i forrige prognose, som var basert på anslag i Revidert nasjonalbudsjett (RNB) 2014.

Stønadsveksten til husholdningene ligger an til å bli om lag 3 prosent i år regnet i faste priser. Den samlede realveksten i offentlig konsum, investeringer og stønader til husholdningene ser ut til å bli knapt 3 prosent, som er på linje med veksten i 2013. I tillegg er skattesatsene gjennomgående redusert, og dette er anslått å utgjøre en reell skattereduksjon på 8 milliarder kroner fra 2013 til 2014. Målt med disse størrelsene er de samlede finanspolitiske impulsene mer ekspansive i 2014 enn året før. I RNB anslo man strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) til 141 milliarder kroner i 2014. SOBU som andel av trend-BNP er anslått å øke til 5,8 prosent, til tross for at det som andel av fondets (Statens pensjonsfond utland) verdi kunne synke til 2,8 prosent. Målt på denne måten er finanspolitikken i 2014 den mest ekspansive siden finanskrisen.

For de kommende årene finnes det ingen vedtatt finanspolitikk. Vi har valgt å holde fast ved hovedtrekkene vi tidligere har lagt til grunn for finanspolitikken i årene framover. Konsumet i offentlig forvaltning er forutsatt å øke i området 2,0-2,4 prosent årlig. Vi venter fortsatt høy vekst i offentlige bruttoinvesteringer, men som følge av den høye veksten i 2014 har vi redusert vekstraten noe neste år. Fra 2017 er nye kampfly planlagt levert til Norge. Dette forklarer hvorfor våre anslag for veksten i offentlige bruttoinvesteringer øker igjen i 2017. Den reelle stønadsveksten er forutsatt å fortsette

om lag som i de siste årene. Veksten i alderspensjoner trekker den samlede stønadsveksten opp, mens andre stønader i mindre grad bidrar til veksten.

Den samlede realveksten i utgifter til konsum, investeringer og stønader anslås til om lag 3 prosent årlig framover, som er i tråd med våre tidligere forutsetninger. Sammen med årlige skattereduksjoner på om lag 6 milliarder kroner i årene fram til 2017 vil således finanspolitikken gi minst like stimulerende impulser til veksten i fastlandsøkonomien som i år. Økningen i SOBU blir større enn trendveksten i fastlandsøkonomien. SOBU øker derfor som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge. Våre anslag innebærer likevel at SOBU som andel av fondets verdi holder seg under 3 prosent i perioden.

2.2. Langvarig rentebunn

Styringsrenta har vært uendret på 1,5 prosent etter en reduksjon i mars 2012 som raskt medførte et fall i pengemarkedsrenta til 2,3 prosent. Pengemarkedsrenta har siden falt ytterligere, og har det siste året ligget rundt 1,75 prosent. Rentene er enda lavere i en del andre land. Pengemarkedsrenta har ligget rundt 0,2 prosent i eurosonen det siste året og i USA de to siste årene.

I august 2012 var krona meget sterkt og euro-kronekursen kom ned i 7,30, som er nær rekordnivået i begynnelsen av 2003. Deretter svekket krona seg fram til februar i år hvor kursen var oppe i over 8,50. Bortsett fra en forbigående kronesvekkelse i sommer har krona deretter styrket seg. I slutten av august var eurokursen 8,15. Mye av den siste kronestyrkingen kom etter overraskende sterke tall for vekst i KPI og BNP Fastlands-Norge. Begge deler bidro til å dempe forventningene om et rentekutt.

Flere banker har satt ned innskudds- og utlånsrentene i løpet av 2. kvartal i år. Gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kreditinstitusjoner

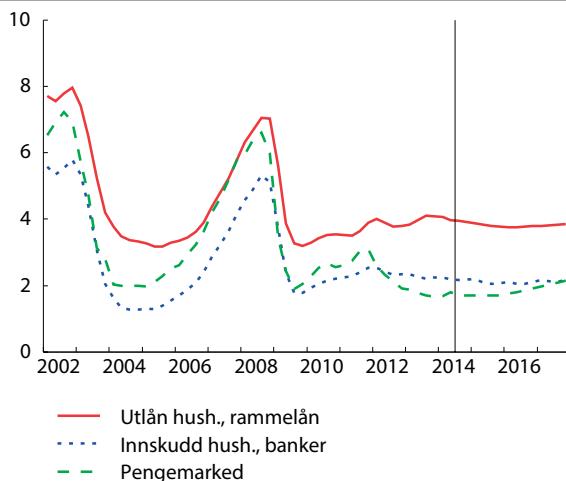
Tabell 2.2. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2013-2017. Regnskap og prognosenter. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regn-skap 2013*	Prognosenter											
		2014			2015			2016			2017		
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi													
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,1	2 1/4	2,0	2,9	3 1/2	..	3,1	3 1/4	3,2	2 3/4
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,3	2 1/4	1,9	2,3	2 1/4	..	2,4	..	2,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,4	-0,4	..	1,7	1,0	5,0	..	3,7
Utvinning og rørtransport ¹	17,1	-1,3	2 1/2	3,0	-7,5	-10	..	6,8	0	1,2	5
Fastlands-Norge	4,4	0,8	-1	..	3,2	4	..	4,6	..	5,0	..	5,0	..
Næringer	0,2	-1,1	..	2,0	0,4	3,4	..	4,4
Bolig	6,4	-2,6	..	-2,3	5,5	5,0	..	2,7
Offentlig forvaltning	9,9	9,5	..	4,8	4,7	6,3	..	8,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,5	1,9	1 3/4	1,8	2,8	3 1/4	..	3,2	3 1/4	3,2	2 3/4
Lagerendring ³	-0,2	0,5	0,2	0,0	..	0,0
Eksport	-3,3	1,6	..	1,9	1,3	1,8	..	2,5
Råolje og naturgass	-7,7	0,1	..	1,1	0,8	0,5	..	0,5
Tradisjonelle varer ⁴	0,4	2,6	2	2,4	1,1	2 1/2	..	3,2	3 3/4	5,0	4 1/2
Import	2,9	1,8	1/4	2,8	3,3	3 1/4	..	4,1	..	4,4
Tradisjonelle varer	2,5	1,2	..	2,3	1,3	4,3	..	4,7
Bruttonasjonalprodukt	0,6	1,9	1 1/2	1,5	1,7	1 3/4	1,8	2,4	2 1/4	2,3	2 3/4
Fastlands-Norge	2,0	2,2	2	1,9	2,1	2 1/4	2,2	3,0	2 3/4	2,8	3
Arbeidsmarked													
Sysselsatte personer	1,2	1,2	1	0,8	0,6	3/4	..	1,0	1	1,4	1 1/4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,5	3,4	3 1/2	3,7	3,7	3 3/4	3,8	3,6	3 3/4	3,5	3 1/2
Priser og lønninger													
Årlønn	3,9	3,5	3 1/2	3,3	3,5	3 1/2	..	3,5	4	3,6	4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,1	2	2,0	1,7	2	..	1,7	2 1/4	1,9	2 1/4
KPI-JAE ⁵	1,6	2,5	2 1/4	2,5	1,7	2	..	1,7	2 1/4	1,9	2 1/4
Eksportpris tradisjonelle varer	3,4	3,6	2,3	1,8	..	1,2
Importpris tradisjonelle varer	2,1	4,8	1,8	0,9	..	1,0
Boligpris	3,9	2,5	3,7	2,6	..	3,2
Utenriksøkonomi													
Driftsbalansen, mrd. kroner	333,6	321,0	318,0	307,2	..	311,7
Driftsbalansen i prosent av BNP	11,1	10,3	..	11,0	9,8	9,1	..	8,8
MEMO:													
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,0	9,6	..	9,2	10,1	10,6	..	10,7
Pengemarkedsrente (nivå)	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9	2,1	2,2
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	4,0	4,0	3,8	3,8	..	3,8
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	639	650	..	650	627	..	626	620	..	629
Eksportmarkedsindikator	1,2	3,6	3,8	5,3	..	6,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,2	3,8	2,8	3,6	-0,2	-1,6	..	-0,5	-0,8	-0,5	-0,3

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsredninger og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebefatter svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr. 2 (2013-2014), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/2014 (NB).

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

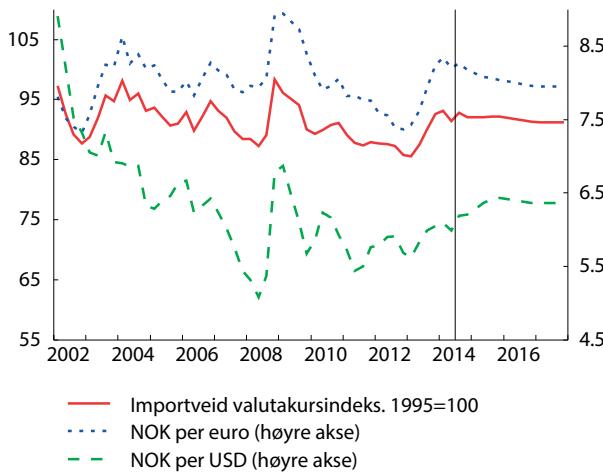
var ved utgangen av 2. kvartal på 3,9 prosent, ned 0,2 prosentpoeng fra kvartalet før. Bankenes gjennomsnittlige innskuddsrente ble i samme periode redusert fra i underkant av 2,3 prosent til 2,1 prosent.

Veksten i publikums gjeld, målt ved innenlands bruttожeld (K2), var 6,0 prosent fra 1. til 2. kvartal i år, regnet som sesongjustert årlig rate. Gjeldsveksten har variert rundt dette nivået siden begynnelsen av 2010. I husholdningene var gjeldsveksten på 6,4 prosent, noe som var omrent det samme som i kvartalet før, men 0,8 prosentpoeng lavere enn i 4. kvartal 2013. I ikke-finansielle foretak var gjeldsveksten nede i 2,2 prosent i 2. kvartal i år. Dette er likevel høyere enn i 1. kvartal i år da den var nede i 0,8 prosent.

Utsikter til moderat økonomisk vekst innenlands og en god del ledig kapasitet sammen med et fortsatt meget lavt rentenivå i utlandet er noe av bakgrunnen til at vi, som i tidligere konjunkturrapporter, tror Norges Bank holder dagens lave styringsrente uendret ut 2015. I 2016 vil BNP-veksten ha tatt seg noe opp. Da tror vi styringsrenta settes opp, men at økningene likevel blir beskjedne i prognoseperioden. Vi anslår at pengemarkedsrenta følger styringsrenta og kommer opp i 2,2 prosent i slutten av 2017. Dette er knappe 0,5 prosentpoeng høyere enn dagens nivå. Vi legger til grunn at påslagene mellom utlånsrentene og pengemarkedsrenta reduseres etter hvert som bankene får bygd opp sin egenkapital, slik at rammelånsrenta snart kommer ned i 3,8 prosent og blir liggende på det nivået ut 2017.

Høyere rente i Norge enn i euroområdet ventes å bidra til at krona styrker seg mot euro framover. Vi regner med at kursen beveger seg mot 7,95 fram mot slutten av 2016 og at den ligger på det nivået i 2017. Samtidig legger vi til grunn at euroen vil svekke seg mot amerikanske dollar og en del andre viktige valutaer i år og neste år. I våre beregninger legger vi til grunn at også krona svekker seg mot dollar i denne perioden. Målt ved den importveide kronekursen vil kronas verdi bli

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

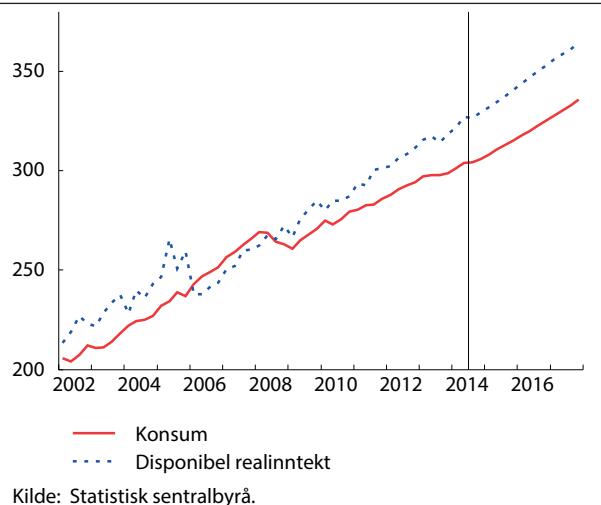
noenlunde uendret fra dagens nivå fram til utgangen av 2015. Deretter vil den styrke seg noe gjennom 2016.

2.3. Realinntektsvekst gir konsumvekst

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner økte ifølge sesongjusterte KNR-tall med 0,8 prosent i 2. kvartal i år, om lag som kvartalet før. Etter nærmest nullvekst gjennom de tre siste kvartalene i fjor har konsumveksten dermed tatt seg betydelig opp i løpet av første halvår i år. Store deler av dette forløpet kan føres tilbake til utviklingen i varekonsumet. Det var klar vekst i de fleste varegruppene, særlig for matvarer og klær og sko, slik at varekonsumet økte med 1,0 prosent i 2. kvartal i år. Nedgang i kjøp av transportmidler dempet veksten noe, men her var det en kraftig økning i 1. kvartal. Varekonsumindeksen for juli viser imidlertid en sesongjustert nedgang på 1,7 prosent som bryter med mørsteret i første halvår. Dette tallet må også ses på bakgrunn av at økningen i juni var stor (1,1 prosent). Tjenestekonsumet har på sin side vokst relativt stabilt gjennom hele fjoråret og så langt i år. Økningen var i 2. kvartal på 0,6 prosent, med relativt store vekstbidrag fra husleie og finansielle tjenester. Nordmenns konsum i utlandet vokste sterkt gjennom 2013 for fjerde året på rad. Etter å ha vært uendret i 1. kvartal i år, trolig som følge av svekkelsen av krona gjennom 2013 og inn i 2014, økte nordmenns konsum i utlandet igjen med hele 1,5 prosent i 2. kvartal.

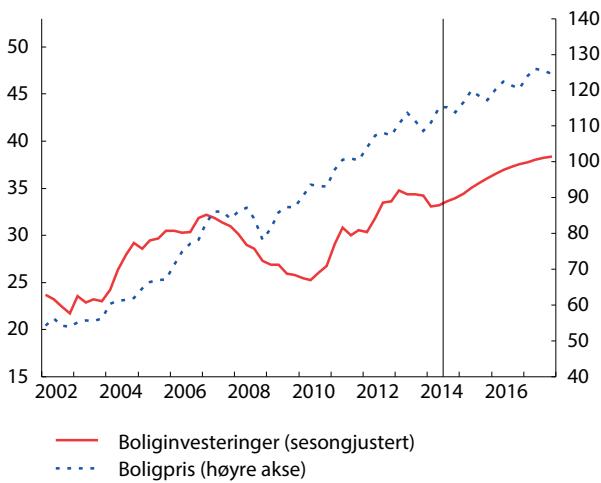
Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet til husholdningenes inntekter, formue og renter. Disponibel realinntekt økte med 3,1 prosent i 2013, om lag som året før. Lønnsinntektene bidro særlig til inntektsveksten i fjor både som følge av lønnvekst og sysselsettingsvekst. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalingar av pensjoner og sykepenger, ga også markerte bidrag, mens en relativt høy prisvekst på 2,7 prosent, målt ved nasjonalregnskapets konsumdeflator, dempet realinntektsutviklingen. Netto renteinntekter ga også et negativt, om enn lite, vekstbidrag ettersom renteinntekter på bankinnskudd økte noe mindre enn renteutgifter på løn.

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv.
Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7. Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2011-kr, kvartal,
høyre akse indeks, 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Disponibel realinntekt steg med godt over 1 prosent i både 1. og 2. kvartal i år med fortsatt klare vekstbidrag fra både lønnsinntekter og offentlige stønader, i tillegg til at det var lettelser i beskatningen. Vi venter at denne utviklingen vil fortsette. Lavere inflasjon vil bidra til økt vekst i disponibel realinntekt og dermed også i konsumet de neste årene. Netto renteinntekter vil derimot ikke gi noe vekstbidrag av betydning. Vi venter en årlig vekst i disponibel realinntekt på 3,0 prosent i inneværende år, og litt høyere de neste årene. Som følge av både stigende boligpriser og høye boliginvesteringer vil boligformuen øke i prognoseperioden. Det vil virke stimulerende på konsumet. Med våre anslag på inntekter, boligformue og renter blir konsumveksten i år på vel 2 prosent, som i fjor, for deretter å øke til rundt 3 prosent i resten av prognoseperioden.

Husholdningenes sparing – regnet som andel av disponibel inntekt – har økt fra et nivå på nær 4 prosent i 2008 til 9,9 prosent i 2. kvartal 2014 ifølge sesongjusterte KNR-tall. Vi ser for oss at spareren kommer til å øke ytterligere noe i prognoseperioden. Dette innebærer en historisk høy sparing og vi må tilbake til 2005

for å finne et liknende nivå. Den gangen var sparera-ten høy som følge av skattemotiverte utbetalinger av aksjeutbytte.

2.4. Realboligprisene øker litt

Boligprisene har tatt seg opp igjen etter et fall på 1,6 prosent gjennom andre halvår i 2013 ifølge månedstall fra Eiendom Norge. Mens sesongjusterte boligpriser var uendrete i januar i år, har de siden vist positiv månedsvekst rundt et gjennomsnitt på 0,5 prosent. Boligprisene var 2,6 prosent høyere i juli 2014 enn 12 måneder tidligere. Denne utviklingen er i tråd med Statistisk sentralbyrås kvartalsindeks for boligprisene som viser et fall i 4-kvartalersveksten gjennom 2013 og inn i 2014, fra en økning på 6 prosent i 1. kvartal 2013 til nullvekst ett år senere. I 2. kvartal 2014 var 4-kvartalsveksten 1,4 prosent.

Boligprisene påvirkes positivt av en økning i husholdningens disponible inntekter og av lave renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. Samtidig påvirker husholdningenes låneopptak og boligprisene hverandre gjensidig. Lave boliginvesteringer i første halvår gir en negativ vekstimpuls til husholdningenes bruttогjeld. Bankene har på sin side varslet at de ønsker å øke utlånene til boligformål. Med et stabilt og lavt nominelt rentenivå venter vi at veksten i husholdningenes bruttогjeld blir på knappe 7 prosent i år. Deretter tror vi kreditteksten vil ligge i underkant av 8 prosent de neste tre årene. Boliginvesteringene har imidlertid også en direkte effekt på boligprisene og et fortsatt høyt nivå på investeringene framover bidrar til å dempe boligprisveksten.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Fra slutten av fjoråret har husholdningene blitt mer optimistiske og den relativt svake utviklingen i Norsk Trendindikator fra TNS Gallup og Finans Norge gjennom høsten 2013 har snudd og vist oppgang i hvert av årets tre første kvartaler.

Vi har lagt til grunn at husholdningenes forventninger relativt raskt vender tilbake til et normalnivå, slik de har hatt en tendens til etter tidligere episoder med fall. Det gir positive, om enn beskjedne, impulser til boligprisveksten høsten 2014 og inn i 2015. Med en jevn vekst i husholdningenes disponible realinntekter og stimulans fra økt kredit venter vi at boligprisene stiger med 2,5 prosent i 2014. Fortsatt vekst i realinntekten og tiltakende kredittekst til husholdningene vil sammen med lavere realrenter bringe årsveksten i boligprisene opp i underkant av 4 prosent i 2015. Deretter venter vi at veksttakten reduseres til om lag 3 prosent i 2016 og 2017. Realboligprisene ligger med dette an til å bli om lag uendret i 2014, mens de vokser med 1-2 prosent i resten av prognoseperioden.

Boliginvesteringene nådde i 2013 et rekordhøyt nivå etter å ha steget siden midten av 2009. Veksten flatet ut gjennom fjoråret og i 1. kvartal 2014 falt

boliginvesteringene sesongjustert med 3,3 prosent. Fallet stanset opp i 2. kvartal og det er nå en svak tendens til stigning i boliginvesteringene. Dette samsvarer i hovedsak med forløpet for igangsetting av nye boliger, der statistikken for igangsatt areal for månedene mai - juli viser en oppgang etter klar nedgang i årets første fire måneder sammenliknet med tilsvarende perioder i fjor. Ifølge tall fra Boligprodusentenes Landsforbund falt salget av nye boliger i perioden januar til mai 2014 sammenliknet med samme periode i 2013 uten at antallet fullførte boliger viste en like stor nedgang. I juni 2014 var det imidlertid en liten oppgang i salget sammenliknet med juni 2013. På kort sikt venter vi at boliginvesteringene vil ta seg litt opp i andre halvår i 2014, men de blir som årsgjennomsnitt om lag 2,6 prosent lavere enn i 2013. Stimulert av økte realboligpriser anslår vi veksten i boliginvesteringene til vel 5 prosent i 2015 og 2016. Investeringene vil med disse anslagene passere nivået fra 2013 allerede i 2015.

2.5. Oljeinvesteringene på vei nedover

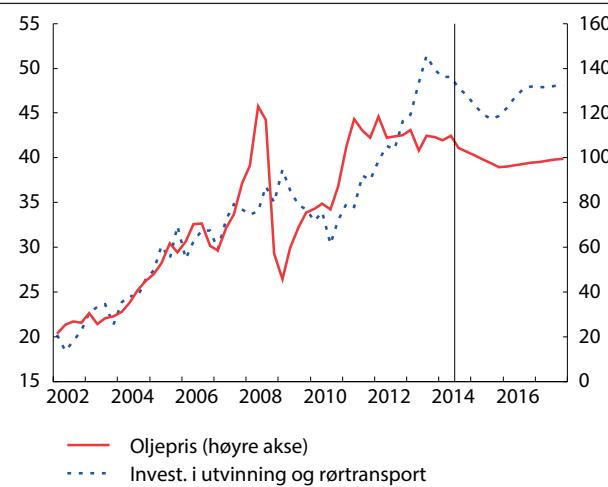
Ifølge foreløpige KNR-tall passerte oljeinvesteringene et toppunkt i 3. kvartal 2013. De falt i de to påfølgende kvartalene, mens det var nullvekst i 2. kvartal i år. Nedgangen er kommet innen oljeboring, oljeleting og rørledninger, mens investeringer i plattformer, modular og borerigger nå er på om lag samme nivå som i 3. kvartal 2013.

Flere store investeringsprosjekter er nå i sluttfasen. Dette gjelder både felt som alt er i drift, som Ekofisk, men også nye felt, som Gudrun og Goliat. Det har blitt gjort flere store funn de senere årene, men feltene har ikke blitt bygd ut like raskt som tidligere antatt. Det er en av årsakene til at vi forventer en viss reduksjon i investeringer i plattformer og modular i andre halvår 2014 og neste år. Flere store prosjekter vil trolig bli igangsatt godt ut i 2015, slik at investeringene tar seg opp i 2016.

Lete- og produksjonsboring har avtatt noe det siste halvåret. Vi venter at denne utviklingen fortsetter og bidrar til nedgangen i de samlede oljeinvesteringene i år og til neste år. Det ligger an til å bli en økning i ledige borerigger. Dette kan trekke ned riggratene og isolert sett øke boringen på sikt. Vi har lagt til grunn at oljeprisen gradvis faller til 95 dollar per fat ved utgangen av 2015. Deretter forutsetter vi uendret realpris. Den relativt beskjedne oljeprisnedgangen vil neppe bidra til at lete- og produksjonsboring vil falle ytterligere i 2016 og 2017.

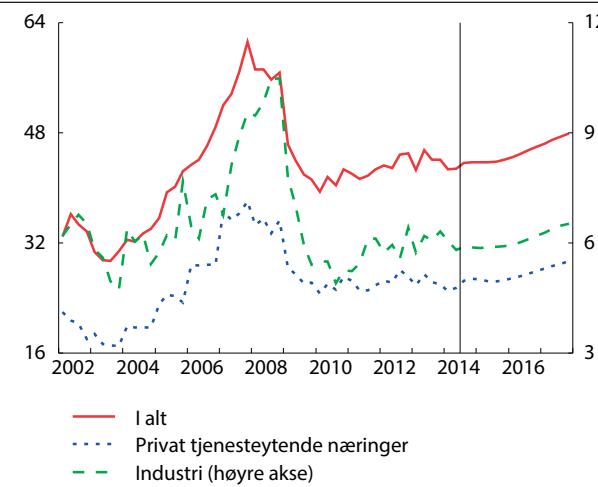
Oljeselskapenes investeringsanslag som rapporteres til SSBs investeringsstatistikk for olje- og gassvirksomheten i september indikerer en klar nedgang i 2015. Vi legger til grunn et noe mindre fall enn det denne statistikken viser. En årsak er at kun felt hvor det er sendt inn plan for utbygging og drift inkluderes i statistikken, noe som isolert sett innebærer en systematisk underrestimering av investeringskostnadene. Se Boks 2.1 for

Figur 2.8. Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.9. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ytterligere forklaring av hvordan informasjonen som ligger i statistikken benyttes i prognosearbeidet.

Olje- og gassutvinningen, målt i energiekvivalenter, falt i 2. kvartal 2014 sammenliknet med samme kvartal i fjor. I 1. kvartal var den derimot noe høyere, slik at utvinningen i første halvår ble marginalt høyere enn i samme periode i fjor. Vi venter at utvinningen vil stige beskjedent framover. Med relativt høye olje- og gasspriser vil dermed driftsresultatene i næringen holde seg ganske godt oppe og bidra til fortsatt store overføringer til Statens pensjonsfond utland, om enn mindre enn de siste årene.

2.6. Moderat utvikling i næringsinvesteringene

Ifølge foreløpige tall fra KNR økte investeringene i 2. kvartal 2014 med 0,4 prosent sammenliknet med kvartalet før. Det var særlig økning i tjenestenæringene. Ettersom KNR mangler opplysninger om investeringer i maskiner og utstyr for de aller fleste tjenesteytende

Boks 2.1. Hvordan kan SSBs investeringsstatistikk brukes til prognoseformål?

Hvert kvartal spørres et bredt utvalg av norske bedrifter innen olje- og gassvirksomhet, bergverk, industri og kraftforsyning om sine investeringsplaner for inneværende og neste år. De samlede resultatene fra disse undersøkelsene publiseres som en del av Statistisk sentralbyrås kvartalsvise investeringsstatistikk.¹ Investeringene registreres i løpende priser slik at man må justere for prisveksten for å komme til volumutviklingen. Prognosene våre for investeringer er basert på både informasjon fra investeringsstatistikkene og analyse av makroøkonomien. Sentralt i dette arbeidet står den makroøkonomiske modellen KVARTS.² I denne boksen utdypes vi hvordan informasjon fra investeringsstatistikkene kan brukes til prognoseformål.

Innen bergverk, kraftforsyning og industri dekker utvalget om lag 80 prosent av de totale investeringene. Innen utvinning av olje og gass samt rørtransport er hele populasjonen av bedrifter inkludert, men utbyggingsprosjekter blir ikke inkludert i investeringstellingen før plan for utbygging og drift er levert til myndighetene. Dermed vil felt som er tidlig i planleggingsfasen uteslås. Dette gjør at investeringene for kommende år ofte underestimeres. For eksempel forventer rettighetsbevarerne på feltet Johan Sverdrup å levere plan for utbygging og drift i 1. kvartal 2015. Anslag for dette store prosjektet vil i så fall komme i tillegg til det som nå ligger inne i anslaget for feltutbygging, og dermed dempe den nedgangen fra 2014 til 2015 som nå indikeres.

I tabellen vises resultatene fra augustundersøkelsen i 2011 og 2012 i industrien, kraftforsyning samt olje- og gassutvinning og rørtransport. Én måte å lage prognoser for investeringene er å bruke anslagene fra investeringsundersøkelsen direkte. For eksempel, i augustundersøkelsen for industrien fra 2011 var de antatte investeringene for 2012 samlet 16 476 millioner kroner. Sammenlignet med de faktiske utførte investeringene i 2011 på 18 849 millioner kroner viser investeringsundersøkelsens tall en reduksjon i investeringene på 12,6 prosent. Den faktiske veksten i utførte investeringer fra 2011 til 2012 var 3,3 prosent. I dette tilfellet viser altså historien i etterkant at det å bruke investeringsundersøkelsens tall direkte ga en prognosefeil på 15,9 prosentpoeng.

Et problem med å bruke investeringsundersøkelsens tall fra industrien er at anslagene fra bedriftene i augustundersøkelsen gjennomgående har vært for lave. Dette kan man ta hensyn til ved å bruke «den engelske metoden». Den er basert på antagelsen om at prognosefeilen som ble gjort i det foregående året vil gjentas i inneværende år. Ved

¹ Se <http://www.ssb.no/kis> for bergverk, industri og kraftforsyning, og <http://www.ssb.no/oljeinv> for olje- og gassvirksomhet.

² I KVARTS er etterspørselen etter realkapital modellert og påvirkes blant annet av investeringsprisen for kapitalen, prisen på andre innsatsfaktorer, renta, en risikopremie og produksjonen i næringen. Dette er nærmere beskrevet i Boug, P., Dyvi, Y. (2009, s. 135-146).

næringer utenom offentlig forvaltning, er utviklingen i tjenestenæringene imidlertid spesielt usikker.

Investeringstallene i industrien er i KNR basert på kvartalsvis investeringsstatistikk. Industriinvesteringene falt i 2. kvartal med 4,0 prosent sammenliknet med kvartalet før. Med unntak av næringsmiddelinustrien var det fall i nesten alle industrinæringene, og fallet var

Investeringer. Antatte investeringer fra augustundersøkelsen og utførte investeringer¹. Millioner kroner

	2011	2012
Industrien		
Antatte investeringer registrert året før	15 999	16 476
Antatte investeringer registrert samme år	19 758	19 787
Utførte investeringer	18 849	19 463
Kraftforsyning		
Antatte investeringer registrert året før	20 136	20 736
Antatte investeringer registrert samme år	19 015	20 898
Utførte investeringer	16 873	19 178
Olje- og gassutvinning og rørtransport		
Antatte investeringer registrert året før	148 787	171 958
Antatte investeringer registrert samme år	151 706	184 942
Utførte investeringer	147 680	173 482

¹ Registrert i feruarundersøkelsen året etter statistikkåret.

å anta at samme feil gjøres i 2011 som i 2010, impliserer den engelske metoden at veksten fra 2011 til 2012 blir 3,0 prosent (fordi «Antatte investeringer registrert året før» steg med 3,0 prosent fra 2011 til 2012). Ettersom den faktiske veksten i utførte investeringer fra 2011 til 2012 var 3,3 prosent, ville den engelske metoden i dette eksempelet gitt en prognosefeil på kun 0,3 prosentpoeng. I en analyse av Skjerpen og Swensen fra 1997 kom den engelske metoden godt ut sammenlignet med mer sofistikerte alternativer.

Graden av feilestimering varierer mellom næringene. Mens bedriftene i industrien konsekvent underestimerer investeringene har bedriftene innen kraftforsyning i de senere årene antatt et høyere investeringsnivå i augustundersøkelsen året før investeringsåret enn hva det faktiske investeringsnivået har vist seg å bli. Også innen olje- og gassutvinning og rørtransport har bedriftene en tendens til å underestimere investeringsnivået. En årsak til underestimeringen er at nye investeringsprosjekter kommer til fortøpende og at disse ikke alltid er inkludert i bedriftenes budsjetter ved rapporteringstidspunktet til SSB.

Referanser

Boug, P. og Dyvi, Y. (2009). Modag – En makroøkonomisk modell for norsk økonomi. Statistisk sentralbyrå. Sosiale og økonomiske studier 111.

Skjerpen, T. og Swensen, A. R. (1997). Forecasting Manufacturing Investment Using Survey Information. Statistisk sentralbyrå, Rapporter 97/03.

spesielt stort innen produksjon av metallvarer og kjemiske råvarer. Investeringene i næringsmiddelinustrien, som utgjør om lag 25 prosent av de totale industriinvesteringene, viste derimot en vekst på 25 prosent sammenliknet med kvartalet før.

SSBs kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer bærer bud om en svak utvikling.

Usikkerheten rundt bedriftenes investeringsanslag er imidlertid stor, men når det justeres for vanlige rapporteringsavvik indikerer anslagene om lag uendrete investeringer i både 2014 og 2015, se Boks 2.1.

I kraftforsyning har det i lang tid vært høy investeringsvekst. Fra 2000 til 2013 har investeringsnivået blitt mer enn firedoblet og er nå kommet på linje med nivået på investeringene i industrien. De registrerte anslagene fra kraftselskapene i 3. kvartal indikerer at investeringsveksten reduseres framover. Vi anslår at veksten faller fra om lag 4 prosent i 2014 til 2 prosent i 2015. Mens investeringer i produksjon av elektrisitet har bidratt mye til veksten i kraftforsyning i tidligere år, ventes den videre veksten hovedsakelig å komme innenfor overføring og distribusjon av elektrisitet.

Investeringene i omsetning og drift av fast eiendom utgjør om lag 25 prosent av tjenesteinvesteringene. Utviklingen i denne næringen har preget næringsinvesteringene i de foregående årene da investeringsnivået er mer enn halvert siden toppnoteringen i 4. kvartal 2007. Nedgangen har imidlertid flatet ut og i 2. kvartal var investeringene om lag på nivå med de to foregående kvartalene.

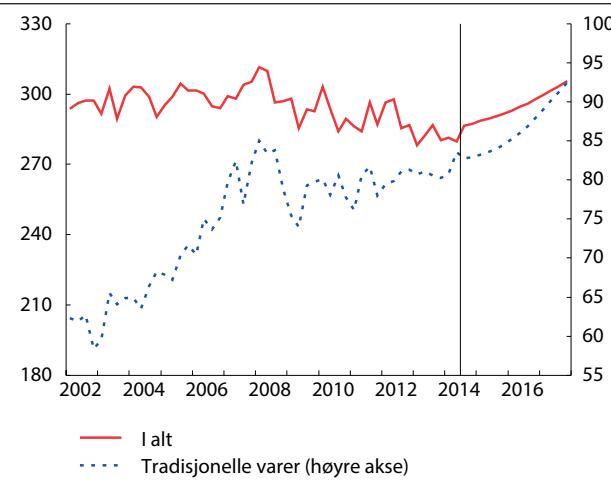
Framover ventes det en moderat investeringsutvikling. Næringsinvesteringene anslås å falle noe i 2014 for deretter å ta seg svakt opp. I 2016 og 2017 anslår vi veksten til mellom 3 og 5 prosent. Dette er svært beskjedent sammenliknet med tidligere konjunkturoppganger hvor investeringene har vist tosifrede vekstrater. Utviklingen må sees i sammenheng med den spede utviklingen i internasjonal økonomi samt lavere vekst i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten, se også Boks 2.2.

2.7. Høyere vekst i eksporten fra 2016

KNR-tallene viser at eksporten av tjenester og tradisjonelle varer vokste sterkt i 2. kvartal i år. Høy vekst i eksporten av elektrisitet, fisk og fiskeprodukter samt verkstedprodukter bidro betydelig til veksten i tradisjonell eksport. Mens tradisjonell vareeksport vokste også i 1. kvartal må den kraftige veksten i eksporten av tjenester–med vesentlige vekstbidrag fra utenriks sjøfart, bank-, og finanstjenester samt informasjonstjenester–ses i lys av et markert fall i 1. kvartal. Eksporten av naturgass økte i 2. kvartal, mens eksporten av råolje falt så mye at det resulterte i en liten nedgang i volumet av samlet norsk eksport. Sammenliknet med første halvår i fjor har eksporten i årets to første kvartaler økt med 2-3 prosent for tjenester og tradisjonelle varer. Nedgangen i oljeeksporten førte til at volumet av samlet eksport ikke økte fra første halvår i fjor til første halvår i år.

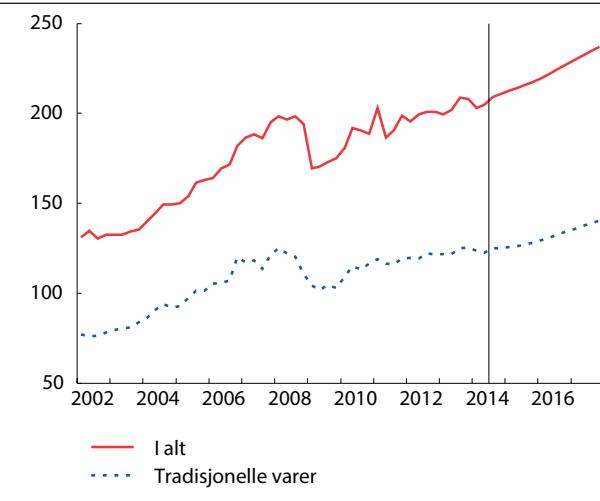
Veksten i eksportprisene på tradisjonelle varer og tjenester gjennom fjoråret synes å ha avtatt og snudd i år. Denne utviklingen gjelder mange grupper av varer og tjenester, og en moderat styrking av krona i første halvdel av 2014 har bidratt til denne nedgangen. Oljeprisen har endret seg relativt lite, men eksportprisen på

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

naturgass har fallt om lag 18 prosent i årets to første kvartaler.

Framover ser vi for oss en litt høyere og tiltakende internasjonal markedsvekst enn de to siste årene. Høyere kostnadsvekst i Norge enn hos våre konkurrenter på eksportmarkedene, sammen med en forventet styrking av krona, vil forverre en generelt svak kostnadsmessig konkurranseevne og dermed dempe veksten i etterspørrelsen etter tradisjonelle norske varer og tjenester. I tillegg vil handelen direkte og indirekte med Russland bli negativt påvirket av de gjensidige sanksjonene som følge av konflikten knyttet til Ukraina. Selv om Russland bare mottar et par prosent av samlet eksport, kan enkelte undergrupper med større andeler bli hardere rammet. Ti prosent av fiskeeksporten går til Russland – til en verdi av snaut en halv milliard kroner. Veksten i eksporten av tradisjonelle varer ventes dermed å ligge mellom 1 og 3 prosentpoeng under den internasjonale markedsveksten i prognoseperioden. Norske eksportører vil altså fortsette å tape markedsandeler gjennom prognoseperioden. Eksporten av olje og gass vil neppe endres vesentlig de nærmeste årene.

Boks 2.2. Effekter av en normalisering av investeringsnivået i fastlandsbedriftene

Ifølge våre prognosør for norsk økonomi vil lavkonjunkturen fortsette til 2016. Hvis dette skulle vise seg å slå til, vil norsk økonomi ha vært i en lavkonjunktur i perioden 2009-16, det vil si i 8 år. Det er om lag like lenge som lavkonjunkturen 1989-95. Den gang kom den i kjølvannet av en deregulering av kreditmarkedet, et stort fall i oljeprisen, en omlegging av skattepolitikken og en bankkrise som innebar en krise i boligmarkedet. Lavkonjunkturen ble derfor ikke bare langvarig, men også meget dyp. Lavkonjunkturen etter finanskrisen i 2008 har riktignok vart lenge, men den har ikke vært dyp, selv sammenliknet med lavkonjunkturen i 2003-4. Dette gjelder enten man bruker arbeidsløsheten som indikator, eller utviklingen i produksjonsgapet.

Finanskrisen i 2008 har rammet våre handelspartnere mye sterkere enn Norge. Et spørsmål vi stiller oss er hvorvidt utviklingen siden 2008 har ført til strukturelle endringer i norsk økonomi som gjør at vi bør revurdere våre økonometrisk modeller. Et eksempel på et mulig brudd er den høye spareren i husholdningssektoren siden 2009 som ble analysert i Boks 2.2 i Økonomiske analyser 1/2014. Vår prognosemodell KVARTS overpredikerer husholdningenes konsum dersom vi ikke justerer modellen. Et liknende problem gjelder for investeringsatferden i fastlandsbedriftene. Modellen vår tilsier at med det rentenivået vi har hatt lenge, sammen med en rekke andre faktorer som modellen inneholder for å forklare investeringene historisk, skulle investeringsnivået vært klart høyere enn det vi har observert i senere år. Vi har i vår prognose i stor grad videreført et slikt avvik fra normalnivået. I det følgende spør vi hvordan norsk økonomi kan se ut framover dersom fastlandsbedriftene vender tilbake til «normal investeringsatferd» slik KVARTS-modellen sier denne er.

Hvis investeringsnivået øker vil beholdningen av realkapital i bedriftene øke over tid. Det betyr at kapitalintensiteten i produksjonen øker. Det vil normalt bidra til økt arbeidsproduktivitet, selv om produktiviteten for alle faktorer samlet sett ikke endres (de implisitte produktfunksjonene i KVARTS har stort sett konstant skalautbytte og eksogen total faktorproduktivitet). Når arbeidsproduktiviteten øker reduseres produksjonskostnadene og dermed prisene. Økt produktivitet øker nominelle lønninger, mens lavere priser virker motsatt. Nettoeffekten på nominell lønn er positiv og derfor øker reallønna. I arbeidsmarkedet gir økt realkapital isolert sett mindre behov for arbeidskraft som følge av faktorsubstitusjon. På den annen side vil økte investeringer kreve økte leveranser fra investeringsvareprodusenter som så igjen etterspør varer og tjenester fra underleverandører. Det viser seg at den siste effekten er dominerende. Økt reallønn

øker arbeidstilbudet litt slik at arbeidsløsheten, som går litt ned i noen år, knapt endres etter 10 år. Da har økt kapitalintensitet bidratt til en nesten like stor økning i arbeidstilbudsområdet som i sysselsettingen.

Økt aktivitet vil bedre den offentlige budsjettbalansen siden offentlig konsum og bruttoinvesteringer ikke endres, mens stønader forutsettes å øke i takt med lønnsutviklingen slik trygdesystemet i Norge stort sett er innrettet. Utenriksøkonomien er imidlertid forverret noe fordi investeringer er en særlig importrevende etterspørselskomponent. Riktignok øker eksporten også en god del som følge av bedre konkurranseskraft, men ikke nok for å finansiere den importen som er nødvendig til å imøtekommе høyere etterspørsel etter konsum-, investerings- og innsatsvarer og tjenester. I beregningen har vi forutsatt uendrete nominelle renter og valutakurs, noe som ikke er helt urimelig siden presset i økonomien målt med arbeidsløshetsrate knapt endres og inflasjonstakten bare synker helt marginalt. Dessuten synker både ledighet og inflasjon som normalt inngår med motsatt fortegn i sentralbankens reaksjonsfunksjon. En viktig grunn til at eksporten ikke øker så mye, tross de positive tilbudssideeffektene, er at en stor del av norsk eksport består av olje og gass. Økt realkapital i fastlandsbedriftene spiller knapt noen rolle for eksporten av petroleumsprodukter.

Vi finner at en normalisering av investeringsnivået øker veksten i fastlandsøkonomien med omtrent et kvart prosentpoeng hvert år fram til og med 2025. Det gjør også at den underliggende veksten – ofte kalt trendveksten – i fastlandsøkonomien øker. Når vi tar hensyn til endret trend, vil konjunktursituasjonen, målt med produksjonsgapet, ikke bli særlig påvirket.

Makroøkonomiske virkninger av en normalisering av investeringstilpasningen. Avvik fra referansebanen i prosent der ikke annet framgår

	2015	2016	2020	2025
Konsum i husholdningene	0,1	0,2	0,7	1,5
Br.inv. bedrifter Fastlands-Norge	9,4	15,6	20,1	33,9
Eksport, trad., varer	0,0	0,1	0,4	0,9
Import	0,7	1,3	1,8	3,1
BNP Fastlands-Norge	0,5	0,8	1,4	2,7
Bruttonprodukt industri	0,7	1,4	3,4	6,5
Sysselsetting	0,1	0,2	0,2	0,3
Ledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Lønn	0,1	0,1	0,5	1,2
Konsumprisindeksen	0,0	-0,1	-0,3	-0,6

Tradisjonell vareimport falt i 1. og 2. kvartal i år, men holdes raffinerte oljeprodukter utenfor økte vareimporten litt. Det har vært en bredt basert økning i importen av tjenester i første halvår. Dermed steg også total import i 2. kvartal etter nedgang de to foregående kvartalene. Gjennom de siste fire kvartalene har veksten i importprisene avtatt, og blitt negativ for mange grupper av varer og tjenester i 2. kvartal. Kronestyrkingen i første halvår i år kan ha bidratt til dette. Det relativt høye prisnivået i 1. kvartal i år

sammenliknet med samme kvartal i fjor, både for varer og tjenester, medfører imidlertid at prisveksten som årsgjennomsnitt i år ventes å bli høyere enn i 2013 og 2012.

Samlet import ventes å vokse raskere enn samlet eksport i alle år i prognoseperioden. I år ligger prisveksten for samlet import an til å bli høyere enn for samlet eksport. Fra neste år ser vi for oss en svak men litt høyere prisvekst for samlet eksport enn for samlet import, dog

uten vesentlige bytteforholdsgevinster. Overskuddet på handelen med utlandet ventes å bli redusert fra over 300 milliarder kroner i år til ned mot 270 milliarder kroner i 2017. Oljfondet fortsetter å vokse og gi økende utbytte som sørger for økt overskudd på rente- og stønadsbalansen i prognoseperioden. Da kan overskuddet på driftsbalanse overfor utlandet som andel av BNP falle fra over 10 prosent i 2014 til under 9 prosent i 2017.

2.8. Sterk vekst i 2. kvartal, men konjunkturoppgangen lar vente på seg

BNP Fastlands-Norge vokste med 1,2 prosent i 2. kvartal 2014, den sterkeste kvartalsveksten siden 2012. Noe av utviklingen skyldtes imidlertid en svært stor økning i bruttoproduktet i elektrisitetsforsyning samt fiske, fangst og akvakultur, og dette er næringer som er lite representative for den generelle konjunktursituasjonen. BNP Fastlands-Norge uten disse næringene økte i 2. kvartal med knappe 0,9 prosent, eller 3,5 prosent regnet som årlig rate. Også dette er høyere enn veksttakten de siste seks kvartalene, og godt over vårt anslag for trendveksten i fastlandsøkonomien.

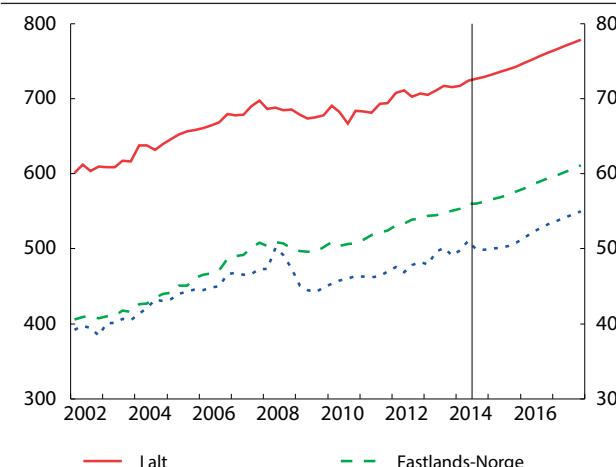
Industriens bruttoprodukt vokste med 2,5 prosent fra 1. til 2. kvartal, og det er mer enn ett prosentpoeng høyere enn kvartalet før. Litt under halvparten av industri-veksten kan tilskrives næringsmiddelindustrien, hvor økningen i 2. kvartal må ses i forhold til et nesten like kraftig fall i det foregående halvåret. I de tre siste årene er det produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner, verftsindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr som har bidratt mest til vekst i industrien. I 2. kvartal bidro disse næringene samlet sett om lag like mye til BNP som næringsmiddelindustrien. Det er verdt å merke seg at veksten i bruttoproduktet for verftsindustrien de siste fire kvartalene har vært markert lavere enn i de fire kvartalene før det.

Annен vareproduksjon består i hovedsak av elektrisitetsproduksjon, primærnæringer, akvakultur og bygge- og anleggsvirksomhet. I begge de to førstnevnte kategoriene økte bruttoproduktet mye. Det var også tilfellet i akvakultur (oppdrettsnæringen) begge de siste kvartalene, etter at bruttoproduktet falt i 2013. Aktivetsveksten i bygge- og anleggsvirksomheten tok seg opp fra null i 1. kvartal til 2,0 prosent i 2. kvartal.

Innen de fleste markedsrettete tjenestenæringerne var det også noe vekst i 2. kvartal. Bruttoproduktet i forretningsmessig tjenesteyting vokste blant annet med 1,3 prosent, mens det i varehandelen var en økning på 0,9 prosent etter en flat utvikling i fire kvartaler på rad.

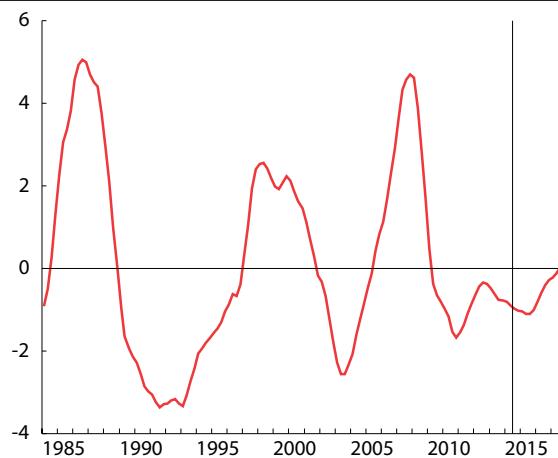
Framover til og med 2015 forventer vi at industri-veksten blir noe lavere enn den har vært i de seneste kvartalene. Én årsak til det er at bruttoproduktet også her ble dratt opp av midlertidig stor aktivitet innen videreforedling av fisk. Enda viktigere er det at vi ser for oss et fall i petroleumsinvesteringene gjennom 2014 og

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2011-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2015, noe som vil dempe aktiviteten i verftsindustrien og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr. Fra og med 2016 tror vi veksten vil ta seg noe opp igjen, da petroleumsinvesteringene stiger noe samtidig som også markedssituasjonen for eksportører bedrer seg.

Den sterke veksten vi har hatt i petroleumsinvesteringene de siste par årene har også vært viktig for flere tjenestenæringer, jamfør Boks 2.4 i Økonomiske analyser 1/2014. Når investeringsveksten trolig flater ut, vil dette derfor kunne holde tilbake aktivitetsnivået i markedsrettet tjenesteyting. Et eksempel er faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, hvor bruttoproduktet falt med 0,1 prosent i 2. kvartal. Dette ses enda tydeligere for tjenester i tilknytning til utvinning, som er kategorisert utenfor Fastlands-Norge. Der har bruttoproduktet falt i begge av årets første kvartaler. Disse tendensene tror vi vil fortsette å trekke ned veksten i flere markedsrettete tjenestenæringer i inneværende og neste år.

I resten av økonomien viser framskrivningene våre stort sett et jevnere forløp. Varehandelen vil fortsatt

Boks 2.3. Beregning av konjunkturavvik

Man vurderer gjerne konjunktursituasjonen i en økonomi ved å sammenlikne BNP med dets trendnivå. Dette gir et konjunkturavvik, eller produksjonsgap. I Norge er det mest relevant å ta utgangspunkt i BNP Fastlands-Norge. Hvis BNP er over trend sier man at det er en høykonjunktur, og hvis BNP vokser raskere enn trend er det en konjunkturoppgang. Tilsvarende innebærer BNP under trend en lavkonjunktur, mens BNP-vekst under trendvekst tilsier en konjunktur nedgang. Dette er illustrert i Figur 1.

Figur 2.13 i hovedteksten viser konjunkturavviket for Fastlands-Norge. Norsk økonomi har befunnet seg i en lavkonjunktur siden 2009 og den nåværende konjunktur nedgangen startet mot slutten av 2012. Om våre prognosører slår til vil det snu til en oppgang i slutten av 2015, mens høykonjunkturen lar vente på seg frem til slutten av vår prognoseperiode i 2017.

Trendnivået er en ubeskrivbar størrelse og det finnes ulike måter å identifisere det på. Vi har benyttet det såkalte Hodrick-Prescott (HP) filteret. En egenskap ved denne metoden er at den tillater at trendveksten varierer over tid. En velkjent utfordring med HP-filteret er imidlertid det såkalte endepunktsproblemet. Årsaken er at det estimerte trendnivået for BNP i en bestemt periode avhenger både av hva BNP var i periodene før og hva det ble i periodene etter. Dermed vil trendnivået for de aller siste observasjonene normalt endre seg mye når dataserien forlenges eller de siste observasjonene revideres.

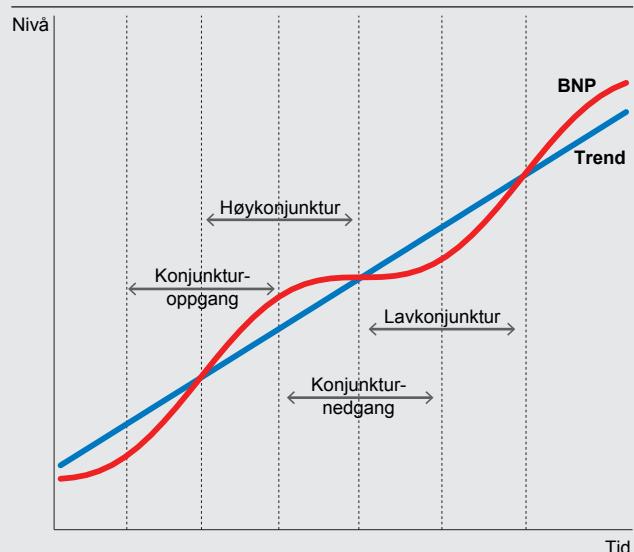
For å redusere endepunktsproblemet når vi lager konjunkturavviket for perioden til og med 2017 baserer vi trend beregningene på enkle framskrivninger av økonomien fram til 2025. Ved hjelp av den forlengede serien for BNP Fastlands-Norge beregner vi et trendnivå. Vår prefererte metode innebærer at hvis økonomien i hele perioden fram til 2025 utvikler seg nær vår prognose, vil estimeringen av trenden endres lite etter hvert som utviklingen går framover. En trendvekst på i underkant av 2,5 prosent har blitt brukt for å lage konjunkturavviket i inneværende år og ut prognoseperioden.

Trenden som følger fra HP-filteret avhenger av verdien på en glattingskoeffisient, λ , og denne parameteren bestemmer hvor mye trendveksten tillates å variere over tid. Om vi velger $\lambda=0$ vil trenden alltid være lik BNP, og konjunkturavviket er derfor null i alle perioder. Hvis vi derimot setter $\lambda=\text{uendelig}$ får vi en lineær trend. Konjunkturavviket i Figur 2.13 i hovedteksten er basert på en beregning med $\lambda=40\,000$. Dette er en forholdsvis høy verdi sammenliknet med hva som er konvensjonen i (primært amerikansk) makroøkonomisk litteratur, hvor standardvalget er $\lambda=1600$.

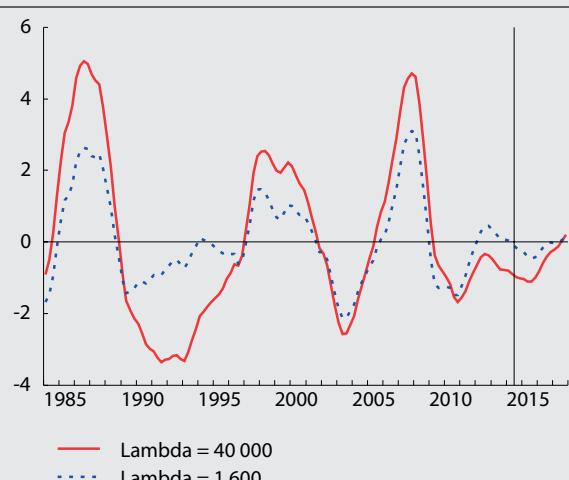
I Figur 2 sammenlikner vi konjunkturavviket fra hovedteksten (basert på $\lambda=40\,000$) med resultatet av en beregning med $\lambda=1600$. Vi ser at tidfestingen av konjunkturomslagene blir om lag den samme (med starten av 1990-tallet som et viktig unntak), men at ulik verdi på λ gir svært stor forskjell når det kommer til størrelsen på konjunkturavvikene. Siden en lav verdi på λ får trenden til å tilpasse seg data i stor grad, vil konjunkturavviket framstå som mye mer beskjedent i dette tilfellet.

Valget av verdien på λ er skjønnmessig. Vi mener at i det norske tilfellet gir $\lambda=40\,000$ en mer dekkende beskrivelse av konjunktursituasjonen. En såpass «stiv» trend gjør at midlertidige, men langvarige, endringer i økonomiens produksjonskapasitet slår mer ut i konjunkturavviket enn i trendnivået. Dermed får vi et konjunkturavvik som, for eksempel under lavkonjunkturen på 1990-tallet, passer med blant annet utviklingen i boligpriser og arbeidsledighet. Dette viser samtidig at anslag på konjunkturavvik bør tolkes med varsomhet. De er nyttige fordi de gir en illustrasjon på konjunkturforløpet, men det nøyaktige anslaget på størrelsen på produksjonsgapet bør tillegges mindre vekt.

Figur 1. Konjunkturfaser

Figur 2. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent for to ulike glattingskoeffisienter

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vokse ganske beskjedent, men stimuleres av at konsumveksten tiltar. Innen bygge- og anleggsvirksomhet tror vi bruttoproduktet vil øke ganske jevnt ut hele prognosperioden. Dette har sammenheng med en betydelig vekst i offentlige investeringer og økte næringsinvesteringer i årene som kommer, i tillegg til at boliginvesteringene tar seg opp fra 2015.

Konflikten i Ukraina har ført til sanksjoner både fra europeisk og russisk side. For Norges del har den mest synlige effekten vært at Russland har innført importforbud mot norsk laks. I våre anslag har vi lagt til grunn at den direkte effekten av dette på norsk økonomi blir liten. Dette kommer av at oppdrettsnæringen kun representerer 0,5 prosent av BNP Fastlands-Norge, og at salget til det russiske markedet i 2013 kun sto for omtrent 10 prosent av samlet norsk lakseekspорт. I tillegg har næringen signalisert at de kan klare seg greit en stund, blant annet fordi myndighetene har åpnet for noe mer laks i merdene. Viktigere for norsk økonomi er trolig de indirekte effektene av sanksjonene gjennom lavere vekst i Europa.

Samlet sett viser tallene for 2. kvartal at veksten i fastlandsøkonomien økte klart gjennom første halvår av 2014, men en stor del av dette kan tilskrives midlertidige faktorer. Det er samtidig flere forhold som holder veksten nede gjennom resten av inneværende år og neste år. Vi regner derfor ikke med at siste kvartal markerer et skifte i konjunkturutviklingen, men at en svært beskjeden konjunkturnedgang vil fortsette en stund til.

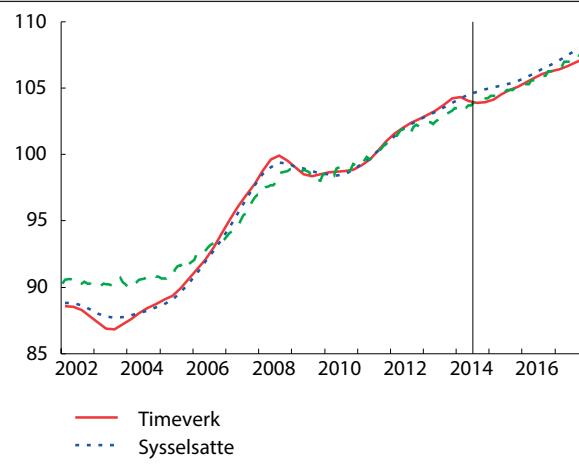
Vårt anslag for veksten i BNP Fastlands-Norge i 2014 er oppjustert til 2,2 prosent, mens vi i 2015 tror vekstraten blir litt lavere. Det er særlig lavere petroleumsinvesteringer som drar vekstraten ned i disse to årene. Deretter viser beregningene våre at veksten blir på rundt 3 prosent i 2016. BNP Fastlands-Norge i avvik fra en beregnet trend indikerer at norsk økonomi fortsatt vil befinner seg i en moderat konjunkturnedgang i nesten to år til, men at det snur til en konjunkturoppgang mot slutten av 2015. I 2017 kommer BNP over trendnivået, noe som er kriteriet for en høykonjunktur. Se Boks 2.3 for en forklaring av hvordan vi beregner konjunkturavviket.

2.9. Arbeidsledigheten øker litt

Det var en jevn kvartalsvis vekst i sysselsettingen på om lag 0,3 prosent gjennom 2013, og utviklingen har fortsatt så langt i år. I 2. kvartal økte sysselsettingen ifølge AKU noe sterkere enn hva KNR viser. Så langt i år har antallet av både innvandrede og utvandrede personer vært lavere enn i samme periode i fjor.

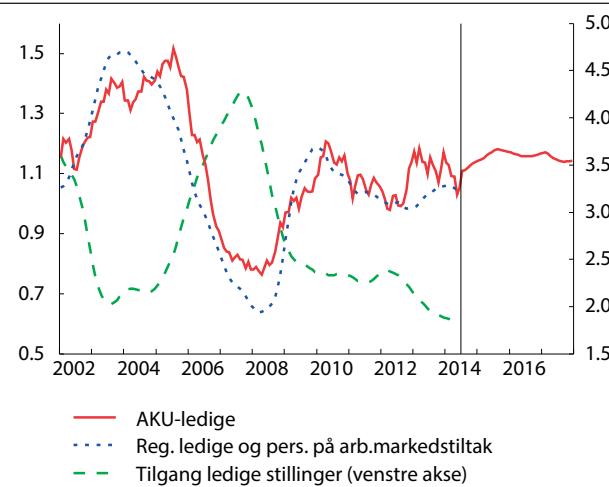
De siste årene har det vært betydelige forskjeller i sysselsettingsutviklingen mellom næringene. Hittil i år har sysselsettingsveksten innen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass vært dobbelt så høy som gjennomsnittet for alle næringene, mens sysselsettingen har gått ned i varehandelen. Sysselsettingsveksten i bygg og anlegg har tatt seg betydelig opp etter en relativt svak utvikling gjennom 2013. I industrien økte

Figur 2.14. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.15. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

sysselsettingen med 0,2 prosent i 1. kvartal og 0,5 prosent i 2. kvartal i år. Innen industrinæringene er det også betydelige forskjeller. I industri som primært leverer til petroleumsindustrien, som verftsindustri og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, økte sysselsettingen mye. Sysselsettingen innen produksjon av papir og papirvarer gikk derimot ned både i 1. og 2. kvartal. I offentlig sektor vokste sysselsettingen med 0,4 prosent i 1. kvartal og 0,1 prosent i 2. kvartal.

Yrkesdeltakelsen var 70,9 prosent i gjennomsnitt for perioden mai til juli i år og er økning uendret fra forrige tremånedersperiode. Yrkesdeltagelsen falt for personer mellom 15 og 24 år. Det er forøvrig en underliggende trendmessig økning i både kvinnenes og mennenes yrkesdeltakelse i gruppen 60 til 64 år, mens yrkesdeltagelsen for gruppen 65 til 74 år er uendret. Høyere yrkesdeltagelse blandt eldre personer reflekterer trolig høyere utdanningsnivå hos etterkrigskullene, virkninger av pensjonsreformen og generelt bedre helse. Også arbeidet for et inkluderende arbeidsliv kan ha hatt effekt.

Ifølge AKU økte arbeidsledigheten mot slutten av 2012 og ledighetsraten har gjennom 2013 ligget mellom 3,3 og 3,7 prosent. Mot slutten av fjoråret flatet ledigheten ut på 3,5 prosent. Så langt i år har ledigheten gått noe ned, og var i gjennomsnitt 3,3 prosent i perioden mai til juni. Statistikk for registrert ledighet og summen av registrerte ledige og personer på tiltak fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV) viste en jevn økning gjennom 2013 og har vært ganske stabil i år. Ved utgangen av august i år var 87 500 personer enten på tiltak eller registrert ledige. Det er en oppgang i ledigheten blant flere yrkesgrupper og økningen i antall ledige er størst innen ingenør- og ikt-fag. Det var også en oppgang innen bygg og anlegg.

Personer som har vært arbeidsledige i over 26 uker, inklusive personer som har deltatt på arbeidsmarkedstiltak og som fortsatt er arbeidsledige, utgjorde om lag halvparten av de arbeidsledige i august 2014. Det er en økning på om lag 2 prosentpoeng fra samme tid i fjor.

Antall ledige stillinger i offentlig og privat sektor som er annonsert i media eller meldt til NAV er redusert så langt i år, men med størst reduksjon i starten av året. SSB har siden 2010 publisert tall for ledige stillinger i forhold til antall stillinger i alt. I 1. kvartal 2014 gikk andelen ledige stillinger ned med 0,3 prosentpoeng sammenliknet med samme periode året før. At andelen ledige stillinger faller tyder på at jobbutsiktene til de arbeidsledige har forverret seg det siste året. Den største nedgangen i antallet utlyste stillinger var innen personlig og forretningsmessig tjenesteyting.

Veksten i utførte timeverk var noe høyere enn sysselsettingsveksten i både 1. og 2. kvartal. AKU viser en økning i andelen sysselsatte på heltid. En nedgang i yrkesdeltagelsen blant yngre arbeidstakere trekker også opp gjennomsnittlig utførte timeverk per sysselsatt ettersom denne gruppen gjennomgående har relativt små stillingsbrøker. En nedgang i permitteringer trekker i samme retning.

Sysselsettingsveksten anslås å bli svak i de neste to årene, for så å øke noe i 2017. Sysselsettingsveksten følger gjerne produksjonsutviklingen med et tidsetterslep. Produksjonsutviklingen i bygg og anlegg vil gi noe lavere sysselsettingsvekst i år og neste år selv om aktiviteten anslås å øke igjen i år. Sysselsettingen i eksportorientert virksomhet ventes derimot å øke i år. For industrien er aktiviteten i oljenæringen viktig, og impulsene fra denne næringen mot norsk industri ventes å bli mye svakere framover enn hva de har vært i tidligere år. Vi legger til grunn en klar vekst i både statlig og kommunal sysselsetting.

Vi regner med at arbeidstilbudet vil øke mer enn sysselsettingen, slik at AKU-ledigheten øker litt i resten av 2014 og videre til 3,7 prosent som årsgjennomsnitt i 2015. Ledigheten ventes deretter å holde seg om lag på dette nivået fram til 2017, da sysselsettingen for alvor

tar seg opp i tråd med sterkere konjunkturer slik at ledigheten faller til 3,5 prosent.

2.10. Stabil lønnsvekst

Gjennomsnittlig årslønn har vokst stabilt de siste fem årene med en vekst på mellom 3,7 og 4,2 prosent. I 2013 var årslønnsveksten 3,9 prosent. Verdiskapingen i industrien, som er viktig for lønnsevnen til industribedriftene, har i denne perioden vært mye påvirket av to forhold som har virket i motsatte retninger. Svake internasjonale konjunkturer har gitt ugunstig prisutvikling og lite etterspørsel etter norske produkter, samtidig som høye oljeinvesteringer har stimulert industri som leverer til hjemmemarkedet. Disse faktorene har i sum gitt liten endring i lønnsevnen. Med en ledighet som har ligget mellom 3,2 og 3,5 prosent som årsgjennomsnitt de siste fem årene har heller ikke arbeidsmarkedet bidratt til store swingninger i lønnsveksten.

Kostnadene i Norge er høye i internasjonal sammenheng og gjennom det inntektpolitiske samarbeidet gikk partene inn for å dempe lønnsveksten i årets tariffoppkjør. Meklingen i frontfaget endte med enighet om en anslått lønnsvekst på 3,3 prosent for industrien samlet. Både offentlig og privat sektor har i hovedsak fulgt rammene fra frontfaget. Lærerstreiken er nå avsluttet, selv om den anbefalte løsningen ennå ikke har gått til avstemning. Ettersom uenigheten først og fremst har handlet om arbeidstid, har vi lagt til grunn at konflikten ikke har påvirket lønnsveksten i offentlig sektor i særlig grad og enda mindre samlet lønn.

I tråd med det moderate oppkjøret viser den kvartalsvisे lønnsindeksen at veksten i gjennomsnittlig månedslønn har avtatt i flere næringer så langt i år. I den anslattede rammen fra partene er det lagt til grunn at lønnsveksten til industrifunksjonærerne ikke blir høyere enn lønnsveksten til industriarbeiderne. Det vanlige er at lønnsveksten til funksjonærerne er en god del høyere, og de siste fem årene har avviket vært på et halvt prosentpoeng. Funksjonærerne forhandler lønnen sin lokalt, og mye av lønnsveksten kommer i 2. halvår. I år har aktivitetsveksten gått klart ned i verftsindustrien, og lønnsveksten har avtatt både innen olje- og gassutvinning og faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Det kan peke mot lavere lønnstillegg i oljerelatert virksomhet. Industriell lønnsomheten er samtidig nokså god, noe som gjenspeiler at krona har svekket seg en del gjennom året. Også utenfor industrien kan lønnsveksten bli noe høyere. Vårt anslag for årslønnsveksten, som gjelder økonomien samlet, er 3,5 prosent i år.

Utviklingen i industrien lønnsomhet ligger i stor grad bak våre anslag for lønnsveksten framover, og vi ser for oss en nokså stabil lønnsvekst også de neste årene. Veksten i verdensmarkedet tar seg opp gjennom prognoseperioden og gir økt etterspørsel etter norske industriprodukter. I en del industrinæringer hvor veksten har vært dempet i lengre tid, vil økt etterspørsel slå ut i en bedring i produktiviteten. Samtidig utvikler oljeinvesteringene seg svakere enn tidligere. Dermed kan vi få en

reversering av impulsene til lønnsomheten i industrien som vi har sett de siste årene. En styrket kronekurs bidrar isolert sett til en mindre gunstig prisutvikling for norske produsenter på eksportmarkedene. Sammen med økt ledighet demper dette lønnsveksten. Det tar imidlertid tid før effekten av økt ledighet for alvor slår ut i redusert lønnsvekst. Dette er noe av grunnen til at lønnsveksten ikke er ventet å øke av betydning innenfor prognosehorisonten, selv om impulsene fra verdensmarkedene øker, og aktiviteten i norsk økonomi tar seg opp.

2.11. Litt lavere inflasjon framover

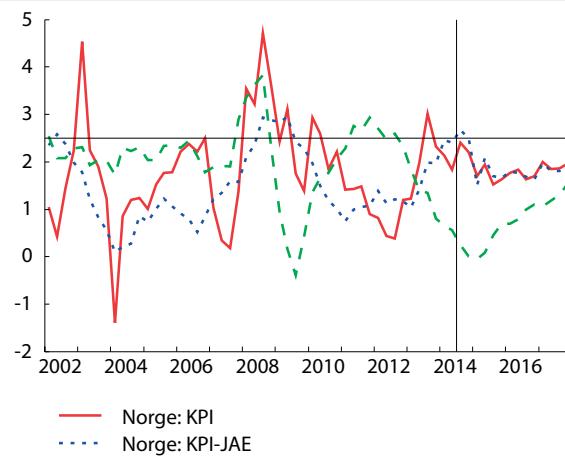
Den underliggende prisstigningen har vært stabil og relativt høy i år, etter å ha økt gjennom store deler av fjoråret og inn i 2014. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarier (KPI-JAE) har så langt i år ligget i intervallet 2,3-2,6 prosent, med de høyeste observasjonene i mars og juli. Til sammenlikning var veksten i årsjennomsnittet i 2013 på 1,6 prosent og enda noe lavere i de to foregående årene. Veksten i timelønnskostnader og produktivitet har vært ganske stabil i de siste årene og har dermed gitt små impulser til endringer i inflasjonen. Inflasjonsøkningen kan i stor grad føres tilbake til en svekkelse av krona gjennom nesten hele 2013. Krona har deretter styrket seg gjennom flere perioder i år, senest i august. Endringer i valutakursen slår imidlertid gradvis ut i konsumprisene og det tar lang tid før virkningene er uttømte.

KPI-JAE etter leverende sektor viser at det er importerte konsumvarer og andre norskproduserte varer utenom lite bearbeidete jordbruks- og fiskeprodukter som har økt prisstigningstakten gjennom de siste månedene. Fra starten av 2013 og fram til i dag har prisstignings-takten økt for alle hovedgrupper. Valutakursen påvirker prisene på norskproduserte varer og tjenester gjennom prisen på importert produktinnsats, og valutakursutviklingen har dermed vært av betydning for alle produktgrupper. Dessuten bestemmes prisene på enkelte norskproduserte varer i stor grad på verdensmarkedet.

Vi regner med at tidsforsinkede effekter av kronestyrkingen, som har gått i rykk og napp gjennom årets åtte første måneder, vil bidra til å redusere inflasjonen noe framover. Dette vil etter hvert forsterkes av at krona ifølge våre anslag vil styrke seg litt mer fram mot slutten av 2016. Utviklingen i norske lønnskostnader og produktivitet ventes å gi relativt beskjedne impulser til inflasjonen også framover. Etter å ha gått ned fram mot sommeren neste år ventes veksten i KPI-JAE dermed å holde seg ganske stabil litt under 2,0 prosent. I beregningene er det en tendens til økt inflasjon mot slutten av beregningsperioden, etter hvert som krona ikke lenger styrker seg.

Lavere elektrisitetspriser enn året før har bidratt til at konsumprisindeksen i alt (KPI) i hele år har holdt seg noe lavere enn veksten i KPI-JAE. I juli i år var KPI 2,2 prosent høyere enn i juli i fjor. I beregningene legger

Figur 2.16. Konsumprisindeks. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vi til grunn at veksten i elektrisitetsprisen vil ligge litt under den generelle prisstigningen også i årene framover. Oljeprisene er antatt å falle litt gjennom resten av inneværende år og 2015, men veksten i KPI og KPI-JAE vil i årene framover ifølge beregningene bli om lag den samme på noe under 2 prosent, etter at KPI i år ligger an til å vokse om lag 0,4 prosentpoeng mindre enn KPI-JAE.

Usikkerheten i anslagene for konsumprisveksten er først og fremst knyttet til valutakurs og elektrisitets-priser. Elektrisitet står for vel 3 prosent av de samlede forbruksutgiftene til norske husholdninger. Klimatiske forhold har medført store svingninger i elektrisitetsprisene og i de siste 10 årene har prisveksten som årsjennomsnitt beveget seg i intervallet mellom -20 og +20 prosent. Svingningene i valutakursen har i samme tidsrom også vært ganske store, i området +/- 4 prosent som årsjennomsnitt, og langt større enn svingningene i lønnsveksten. Dette gir stor variasjon i både prisene på importerte konsumvarer og på innsatsvarer brukt i innenlandsk produksjon. I KPI-JAE er vekten til importerte konsumvarer vel 31 prosent, men i og med at konsumprisindeksen måler prisene i norske butikker er også norske kostnadskomponenter og avanse av stor betydning for prisutviklingen for slike varer i tillegg til importprisen målt i kroner. Beregninger med SSBs makroøkonomiske modell KVARTS viser at en permanent kronestyrking på 4 prosent øker inflasjonen med 0,7 prosentpoeng det første året og 0,4 prosentpoeng det neste.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	Ujustert					Sesongjustert					
	2012	2013	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 163 689	1 188 533	290 769	292 780	294 341	297 319	297 676	297 707	298 891	301 485	303 833
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 871	277 292	279 251	280 729	283 614	283 760	283 681	284 832	287 510	289 799
Varekonsum	554 323	559 588	139 450	139 558	139 996	142 089	141 271	139 485	139 899	141 364	142 817
Tjenestekonsum	509 682	522 976	126 731	128 256	128 836	129 391	130 255	131 276	131 985	133 198	133 966
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 268	82 188	18 845	19 148	19 593	19 890	20 111	20 965	21 139	21 110	21 423
Utlendingers kjøp i Norge	-30 841	-31 882	-7 735	-7 711	-7 696	-7 757	-7 877	-8 044	-8 192	-8 161	-8 406
Konsum i ideelle organisasjoner	54 256	55 662	13 477	13 529	13 612	13 705	13 916	14 026	14 059	13 975	14 034
Konsum i offentlig forvaltning	602 683	613 623	150 120	151 872	152 169	153 133	152 931	153 381	154 449	155 504	156 373
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 127	75 938	76 723	77 066	77 378	76 949	77 115	77 953	78 567	79 122
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	266 268	270 829	66 367	67 084	67 360	67 742	67 371	67 520	68 465	68 898	69 338
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	38 493	38 298	9 571	9 639	9 706	9 636	9 578	9 595	9 487	9 669	9 784
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	304 495	74 182	75 149	75 103	75 755	75 981	76 266	76 496	76 937	77 251
Bruttoinvestering i fast realkapital	583 849	632 879	141 746	148 014	152 949	151 375	159 314	161 466	160 819	155 882	158 003
Utvinning og rørtransport	166 092	194 533	41 300	40 952	44 095	44 852	48 432	51 417	49 813	49 051	49 068
Tjenester tilknyttet utvinning	2 765	2 489	331	958	1 081	-474	1 182	737	1 044	354	669
Utenriks sjøfart	23 724	27 350	5 269	5 619	6 436	6 377	7 271	7 096	6 676	5 329	5 832
Fastlands-Norge	391 268	408 506	94 847	100 486	101 336	100 620	102 429	102 216	103 286	101 148	102 433
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	305 178	313 894	74 623	78 321	78 615	77 327	79 764	78 420	78 308	75 721	76 027
Næringer	175 817	176 223	42 813	44 852	44 973	42 566	45 432	44 032	44 101	42 643	42 795
Industri og bergverk	23 515	24 352	5 939	5 583	6 416	5 739	6 180	6 058	6 317	6 043	5 801
Annен vareproduksjon	44 573	46 439	10 626	11 210	11 559	10 953	11 854	11 633	11 890	11 632	11 516
Tjenester	107 729	105 431	26 249	28 059	26 998	25 874	27 398	26 340	25 894	24 967	25 478
Boliger (husholdninger)	129 361	137 671	31 810	33 469	33 642	34 762	34 331	34 388	34 207	33 078	33 232
Offentlig forvaltning	86 090	94 612	20 224	22 165	22 720	23 293	22 665	23 796	24 978	25 427	26 406
Lagerendring og statistiske avvik	110 659	105 355	30 070	25 870	21 830	24 316	21 030	26 929	29 397	26 330	31 141
Bruttoinvestering i alt	694 507	738 234	171 817	173 885	174 778	175 692	180 344	188 395	190 216	182 213	189 144
Innlandsk sluttanvendelse	2 460 880	2 540 390	612 706	618 536	621 288	626 144	630 951	639 483	643 556	639 201	649 350
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendring)	2 157 640	2 210 663	535 736	545 137	547 845	551 072	553 035	553 304	556 626	558 137	562 639
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	688 773	708 235	170 344	174 037	174 889	176 426	175 596	177 177	179 427	180 931	182 779
Eksport i alt	1 165 804	1 127 310	297 746	285 401	286 724	278 085	282 552	286 789	280 178	281 356	279 641
Tradisjonelle varer	321 677	323 053	79 869	81 054	81 295	80 723	81 060	80 549	80 286	80 765	83 562
Råolje og naturgass	572 367	528 537	149 042	137 125	137 995	130 641	134 126	135 906	128 794	131 596	125 437
Skip, plattformer og fly	8 765	8 882	3 144	2 331	1 389	1 954	1 693	2 478	2 732	3 417	1 304
Tjenester	262 994	266 838	65 691	64 891	66 046	64 766	65 673	67 856	68 365	65 578	69 337
Samlet sluttanvendelse	3 626 684	3 667 700	910 452	903 937	908 012	904 228	913 503	926 272	923 734	920 558	928 991
Import i alt	796 233	818 945	199 531	201 035	200 918	199 327	202 133	208 932	208 031	203 116	204 928
Tradisjonelle varer	482 523	494 525	119 362	122 057	121 561	121 952	121 931	125 142	125 447	123 613	122 420
Råolje og naturgass	14 206	15 858	5 350	2 985	3 066	3 549	3 781	4 760	3 201	3 343	3 061
Skip, plattformer og fly	26 330	24 957	6 441	6 595	7 134	6 263	6 099	7 578	5 062	3 856	4 747
Tjenester	273 174	283 606	68 379	69 398	69 158	67 563	70 322	71 452	74 321	72 304	74 700
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 830 451	2 848 756	710 921	702 902	707 094	704 902	711 370	717 339	715 703	717 441	724 063
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 146 145	2 188 127	534 125	539 060	540 799	543 892	545 076	548 143	550 790	553 496	560 170
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	684 305	660 629	176 795	163 842	166 295	161 010	166 294	169 197	164 913	163 945	163 893
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 842 887	1 878 628	458 524	461 986	463 864	466 256	468 041	470 770	473 458	475 500	481 239
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 403 632	1 432 165	349 162	351 863	353 055	355 061	356 635	359 085	361 267	362 742	367 884
Industri og bergverk	190 639	196 869	46 867	47 845	48 230	47 875	49 641	50 132	49 089	49 794	51 026
Annен vareproduksjon	243 959	248 232	61 142	60 884	60 656	61 954	61 218	61 947	62 933	63 221	66 152
Tjenester inkl. boligtjenester	969 034	987 063	241 153	243 134	244 169	245 231	245 776	247 005	249 245	249 726	250 706
Offentlig forvaltning	439 255	446 463	109 361	110 123	110 809	111 195	111 406	111 685	112 191	112 758	113 355
Produktavgifter og -subsider	303 258	309 498	75 602	77 073	76 935	77 636	77 035	77 373	77 331	77 996	78 931

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2011-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert										
	2012	2013	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	2,1	1,0	0,7	0,5	1,0	0,1	0,0	0,4	0,9	0,8
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	1,1	0,7	0,5	1,0	0,1	0,0	0,4	0,9	0,8
Varekonsum	2,1	0,9	1,5	0,1	0,3	1,5	-0,6	-1,3	0,3	1,0	1,0
Tjenestekonsum	3,1	2,6	0,7	1,2	0,5	0,4	0,7	0,8	0,5	0,9	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	9,7	7,8	0,8	1,6	2,3	1,5	1,1	4,2	0,8	-0,1	1,5
Utlendingers kjøp i Norge	3,7	3,4	0,7	-0,3	-0,2	0,8	1,5	2,1	1,8	-0,4	3,0
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	2,6	-1,2	0,4	0,6	0,7	1,5	0,8	0,2	-0,6	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,8	1,2	1,2	0,2	0,6	-0,1	0,3	0,7	0,7	0,6
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	1,4	1,0	0,4	0,4	-0,6	0,2	1,1	0,8	0,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,0	1,7	1,6	1,1	0,4	0,6	-0,5	0,2	1,4	0,6	0,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,5	-0,5	-0,1	0,7	0,7	-0,7	-0,6	0,2	-1,1	1,9	1,2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	2,2	0,9	1,3	-0,1	0,9	0,3	0,4	0,3	0,6	0,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,3	8,4	0,4	4,4	3,3	-1,0	5,2	1,4	-0,4	-3,1	1,4
Utvinning og rørtransport	14,6	17,1	4,1	-0,8	7,7	1,7	8,0	6,2	-3,1	-1,5	0,0
Tjenester tilknyttet utvinning	-411,4	-10,0	-16,3	189,8	12,9	-143,8	-349,3	-37,7	41,7	-66,1	89,3
Utenriks sjøfart	14,6	15,3	-19,1	6,6	14,5	-0,9	14,0	-2,4	-5,9	-20,2	9,4
Fastlands-Norge	4,5	4,4	0,3	5,9	0,8	-0,7	1,8	-0,2	1,0	-2,1	1,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,9	2,9	1,4	5,0	0,4	-1,6	3,2	-1,7	-0,1	-3,3	0,4
Næringer	4,9	0,2	-0,9	4,8	0,3	-5,4	6,7	-3,1	0,2	-3,3	0,4
Industri og bergverk	3,1	3,6	3,6	-6,0	14,9	-10,5	7,7	-2,0	4,3	-4,3	-4,0
Annен vareproduksjon	5,1	4,2	-3,5	5,5	3,1	-5,2	8,2	-1,9	2,2	-2,2	-1,0
Tjenester	5,2	-2,1	-0,8	6,9	-3,8	-4,2	5,9	-3,9	-1,7	-3,6	2,0
Boliger (husholdninger)	7,3	6,4	4,8	5,2	0,5	3,3	-1,2	0,2	-0,5	-3,3	0,5
Offentlig forvaltning	-0,4	9,9	-3,6	9,6	2,5	2,5	-2,7	5,0	5,0	1,8	3,9
Lagerendring og statistiske avvik	-3,0	-4,8	1,6	-14,0	-15,6	11,4	-13,5	28,0	9,2	-10,4	18,3
Bruttoinvestering i alt	6,3	6,3	0,6	1,2	0,5	0,5	2,6	4,5	1,0	-4,2	3,8
Innenlandsk sluttanvendelse	3,6	3,2	0,9	1,0	0,4	0,8	0,8	1,4	0,6	-0,7	1,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksl. lagerendring)	2,9	2,5	0,9	1,8	0,5	0,6	0,4	0,0	0,6	0,3	0,8
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,5	2,8	0,6	2,2	0,5	0,9	-0,5	0,9	1,3	0,8	1,0
Eksport i alt	1,1	-3,3	0,5	-4,1	0,5	-3,0	1,6	1,5	-2,3	0,4	-0,6
Tradisjonelle varer	1,7	0,4	0,6	1,5	0,3	-0,7	0,4	-0,6	-0,3	0,6	3,5
Råolje og naturgass	0,7	-7,7	0,3	-8,0	0,6	-5,3	2,7	1,3	-5,2	2,2	-4,7
Skip, plattformer og fly	-35,6	1,3	66,8	-25,9	-40,4	40,7	-13,4	46,4	10,3	25,1	-61,8
Tjenester	3,0	1,5	-1,1	-1,2	1,8	-1,9	1,4	3,3	0,8	-4,1	5,7
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,1	0,8	-0,7	0,5	-0,4	1,0	1,4	-0,3	-0,3	0,9
Import i alt	2,3	2,9	2,1	0,8	-0,1	-0,8	1,4	3,4	-0,4	-2,4	0,9
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	-0,2	2,3	-0,4	0,3	0,0	2,6	0,2	-1,5	-1,0
Råolje og naturgass	4,6	11,6	67,4	-44,2	2,7	15,8	6,5	25,9	-32,7	4,4	-8,4
Skip, plattformer og fly	-17,9	-5,2	4,0	2,4	8,2	-12,2	-2,6	24,3	-33,2	-23,8	23,1
Tjenester	4,4	3,8	3,0	1,5	-0,3	-2,3	4,1	1,6	4,0	-2,7	3,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,9	0,6	0,4	-1,1	0,6	-0,3	0,9	0,8	-0,2	0,2	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,4	2,0	0,6	0,9	0,3	0,6	0,2	0,6	0,5	0,5	1,2
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	1,3	-3,5	-0,1	-7,3	1,5	-3,2	3,3	1,7	-2,5	-0,6	0,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,5	1,9	0,4	0,8	0,4	0,5	0,4	0,6	0,6	0,4	1,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	2,0	0,4	0,8	0,3	0,6	0,4	0,7	0,6	0,4	1,4
Industri og bergverk	2,7	3,3	-1,6	2,1	0,8	-0,7	3,7	1,0	-2,1	1,4	2,5
Annen vareproduksjon	8,2	1,8	-0,2	-0,4	-0,4	2,1	-1,2	1,2	1,6	0,5	4,6
Tjenester inkl. boligtjenester	3,2	1,9	0,9	0,8	0,4	0,4	0,2	0,5	0,9	0,2	0,4
Offentlig forvaltning	2,2	1,6	0,4	0,7	0,6	0,3	0,2	0,3	0,5	0,5	0,5
Produktavgifter og -subsider	2,8	2,1	1,9	1,9	-0,2	0,9	-0,8	0,4	-0,1	0,9	1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. 2011=100

	Ujustert				Sesongjustert						
	2012	2013	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	101,1	103,9	100,4	100,6	101,6	102,2	103,1	104,4	104,6	105,1	105,5
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	107,2	102,7	102,7	104,1	106,0	106,5	107,8	108,5	109,2	110,7
Bruttoinvestering i fast kapital	103,3	107,7	102,9	103,4	104,7	106,1	107,0	107,9	109,7	110	110,8
Fastlands-Norge	103,2	107,9	102,6	103,6	104,8	106,1	107,0	108,3	109,7	110,2	110,8
Innenlandsk sluttanvendelse	102,5	105,8	102,1	102,5	103,1	104,9	104,6	106,6	107,3	107,5	108,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,0	105,5	101,5	101,7	102,9	104,0	104,7	106,1	106,7	107,2	107,9
Eksport i alt	102,0	103,9	101,7	101,5	100,9	100,2	102,1	105,2	107,8	105,5	102,9
Tradisjonelle varer	96,4	99,7	96,6	95,1	95,7	97,0	99,1	99,8	102,4	103,2	101,6
Samlet sluttanvendelse	102,3	105,2	102,0	102,2	102,4	103,5	103,8	106,2	107,4	106,9	106,8
Import i alt	100,7	103,5	100,5	101,2	101,0	101,1	101,7	105,0	106,7	108,1	106,3
Tradisjonelle varer	100,6	102,7	100,6	100,9	100,7	100,3	101,3	103,8	105,4	106,6	107,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	102,8	105,7	102,4	102,5	102,8	104,1	104,4	106,5	107,7	106,5	106,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,1	105,8	101,7	102,1	103,2	104,5	105,2	106,4	106,9	106,7	107,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert				Sesongjustert						
	2012	2013	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,7	-0,8	0,1	1,0	0,7	0,8	1,3	0,2	0,5	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	0,5	0,0	1,4	1,8	0,4	1,3	0,7	0,6	1,4
Bruttoinvestering i fast kapital	3,3	4,3	0,8	0,5	1,2	1,4	0,8	0,8	1,6	0,3	0,8
Fastlands-Norge	3,2	4,5	0,6	0,9	1,2	1,2	0,8	1,2	1,3	0,5	0,5
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	3,3	0,0	0,4	0,6	1,7	-0,4	2,0	0,6	0,2	0,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,0	3,4	-0,2	0,3	1,1	1,1	0,7	1,3	0,5	0,5	0,7
Eksport i alt	2,0	1,8	-2,1	-0,2	-0,6	-0,7	2,0	3,0	2,4	-2,1	-2,4
Tradisjonelle varer	-3,6	3,4	-1,9	-1,5	0,6	1,3	2,2	0,7	2,6	0,8	-1,5
Samlet sluttanvendelse	2,3	2,8	-0,7	0,2	0,3	1,0	0,3	2,3	1,2	-0,5	-0,1
Import i alt	0,7	2,8	0,1	0,7	-0,1	0,1	0,5	3,3	1,6	1,4	-1,7
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,2	0,3	-0,2	-0,4	1,0	2,5	1,5	1,1	0,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,8	2,9	-0,9	0,1	0,4	1,2	0,3	2,0	1,1	-1,0	0,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,1	3,6	0,4	0,4	1,0	1,3	0,7	1,1	0,5	-0,2	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Hovedresultater

**Marianne Tønnessen, Astri Syse
og Kjersti Norgård Aase**

De siste tiårene har Norge hatt en høy befolkningsvekst sammenlignet med resten av Europa. I befolkningsframskrivningenes mellomalternativ vil folketallet i Norge fortsette å vokse relativt raskt, men ikke like raskt som de siste årene. Veksten vil særlig være høy i og rundt de store byene. Aldringen av befolkningen fortsetter, og i 2060 vil hver femte innbygger være 70 år eller mer, ifølge mellomalternativet.

Mellomalternativet (MMMM¹) er befolkningsframskrivningenes hovedalternativ, og utgjør den midterste linjen i figur 1. Dette alternativet forutsetter en middels utvikling i både fruktbarhet, levealder og innvandring. I mellomalternativet vil befolkningen i Norge vokse med mer enn 50 000 årlig til og med år 2025. 50 000 personer tilsvarer omrent dagens befolkning i Bodø kommune. Etter 2025 blir veksten noe lavere, men det er fortsatt befolkningsvekst hvert år fram til neste århundreskifte, og folketallet passerer 6 millioner i 2031 og 7 millioner i 2065.

I høyalternativet (HHMH, det vil si høy fruktbarhet, høy levealder, middels innenlands flytting og høy innvandring) blir befolkningsveksten langt høyere – over 70 000 de første årene. Deretter øker veksten gjennom

Tabell 1. Folketall i millioner. Registrert 1.1. 2014 og framskrevet til 2100 i tre alternativer

	Middels nasjonal vekst (Alternativ MMMM)	Lav nasjonal vekst (Alternativ LLML)	Høy nasjonal vekst (Alternativ HHHH)
2014	5,1	5,1	5,1
2020	5,5	5,3	5,6
2030	5,9	5,6	6,4
2040	6,3	5,8	7,2
2050	6,6	5,8	8,1
2060	6,9	5,7	9,2
2070	7,1	5,7	10,3
2080	7,3	5,6	11,4
2090	7,5	5,4	12,7
2100	7,7	5,2	14,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ Hvert alternativ beskrives ved fire bokstaver i følgende rekkefølge: fruktbarhet, levealder, innenlands flytting og innvandring. M = middels, L = lav, H = høy, K = konstant og 0 = null. Forklaring av de ulike alternativene finnes i egen tekstboks.

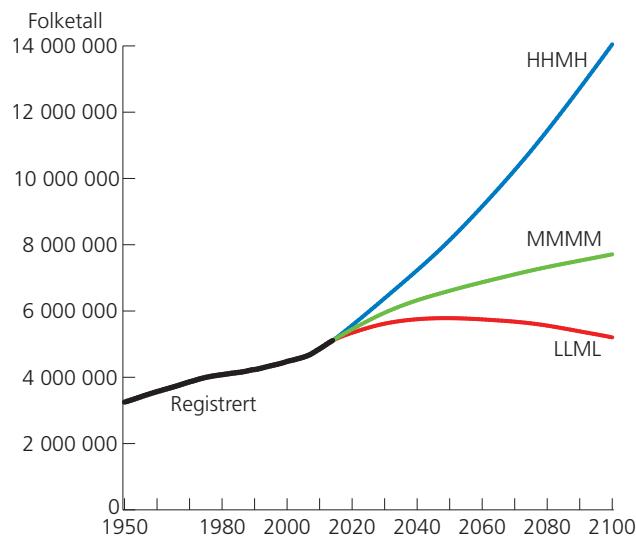
Marianne Tønnessen er leder for befolkningsframskrivningene og seniorrådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (mto@ssb.no)

Astri Syse er forsker ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (sya@ssb.no)

Kjersti Norgård Aase er tidligere rådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller

framskrivningsperioden, og ifølge dette alternativet passerer den norske befolkningen 8 millioner i 2048 og 10 millioner i 2067. I lavalternativet (LLML) fortsetter folketallet i Norge å øke noen år til, men fra 2050 blir vi færre innbyggere, og folketallet når dermed ikke 6 millioner innbyggere i dette hundreåret. Tabell 1 viser framskrevet folketall for Norge i mellom-, høy- og lavalternativene for hvert tiår fra 2020 til 2100. Siden tallene er mer usikre jo lengre fram i tid vi ser, øker også forskjellen mellom høy- og lavalternativet.

Figur 1. Folketall per 1.1. Registrert og framskrevet i tre alternativer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hva betyr H-M-L-forkortelsene?

Resultatene av en befolkningsframskriving avhenger i stor grad av hvilke forutsetninger som brukes. Siden forutsetningene er usikre, lages det flere alternative befolkningsframskrivinger med ulike kombinasjoner av forutsetninger. De beskrives ved fire bokstaver i denne rekkefølgen:

- fruktbarhet
- levealder
- innenlandsk flytting
- innvandring

Derved beskriver for eksempel alternativet HHMH en befolkningsutvikling med høy fruktbarhet, høy levealder, middels innenlandsk flytting og høy innvandring, mens alternativet LHML (høy aldring) beskriver en befolkningsutvikling med lav fruktbarhet, høy levealder, middels innenlandsk flytting og lav innvandring.

For fruktbarhet, levealder og innvandring lager vi høy-, mellom- og lavalternativer, mens vi ikke lager høy- og lavalternativer for innenlandsk flytting. Vi lager også alternativer med konstant levealder (MKMM) og konstant innvandring (MMMK), og alternativer uten flytting (MM00) og med null nettoinnvandring (MMM0).

MMMM-alternativet bruker mellomnivået for hver av komponentene. Dette er befolkningsframskrivningenes hovedalternativ og det vi regner som mest sannsynlig. Det er lite trolig at både fruktbarheten, levealderen og innvandringen vil holde seg høy (eller lav) gjennom hele perioden, men HHMH- og LLML-alternativene forteller likevel noe om usikkerheten i framskrivningene og hvordan forutsetningene påvirker resultatene.

Høyere vekst enn i EU

De siste tiårene har befolkningsveksten i Norge vært høy. Figur 2 viser årlig prosentvis vekst i folketallet. For Norge var veksten særlig sterk i 2008, 2011 og 2012. Da økte folketallet med over 1,3 prosent årlig. I 2013 var veksten noe lavere – 1,1 prosent – men fortsatt betydelig høyere enn i perioden før 2007 da den årlige veksten lå godt under 1 prosent. Den høye veksten de senere årene henger sammen med høy innvandring, ikke minst fra de østeuropeiske landene som ble EU-medlemmer i 2004 og 2007 – les mer om dette i artikkelen om innvandringsframskrivningene (Tønnessen, Cappelen og Skjerpen 2014).

I de 28 landene som i dag utgjør EU, har befolkningsveksten de siste tiårene vært langt lavere (figur 2). Siden 1980 har den årlige veksten vært på under 0,5 prosent. EUs statistikkbyrå, Eurostat, publiserte tidligere i år nye befolkningsframskrivinger, og i deres hovedalternativ stopper den samlede befolkningsveksten i de 28 medlemslandene etter hvert opp, og i en periode etter 2050 blir det nedgang i folketallet (Eurostat 2014 a).

Mange europeiske land har allerede opplevd nedgang i folketallet. Både Litauen, Latvia, Bulgaria, Tyskland, Romania, Hellas, Ungarn, Estland, Kroatia og Portugal

Metodene og modellene

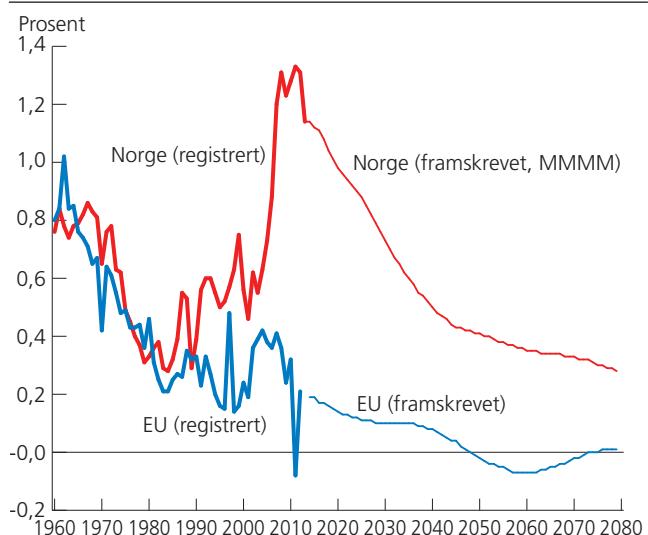
Metodene og modellene som brukes for å beregne framtidig folkemengde i Norge, er dokumentert i notatet *Befolkningsframskrivningene - Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG* (Aase, Tønnessen og Syse 2014). Notatet kan lastes ned fra befolkningsframskrivningenes hjemmesider på www.ssb.no/folkfram

hadde lavere folketall i 2013 enn i 2010 (Eurostat 2014b).

I Norge antar vi imidlertid at befolkningen vil fortsette å vokse hele dette hundreåret. Det henger sammen med de forutsetningene vi har lagt til grunn om utviklingen i barnetall per kvinne (fruktbarhet), levealder (dødelighet) og nettoinnvandring (innvandring minus utvandring). Det er disse tre komponentene som bestemmer folketallsutviklingen i et land. I mellomalternativet har vi antatt at fruktbarheten på lang sikt vil ligge på rundt 1,8 barn per kvinne, at levealderen vil fortsette å øke – sterkere blant menn enn blant kvinner – og at nettoinnvandringen vil være relativt høy, særlig i første del av framskrivningsperioden. Disse forutsetningene er grundigere omtalt i egne artikler (Aase og Kaldager 2014, Syse og Pham 2014 og Tønnessen, Cappelen og Skjerpen 2014).

Både positiv nettoinnvandring og økende levealder bidrar til at folketallet vokser. Når det gjelder fruktbarhet, vil ikke 1,8 barn per kvinne isolert sett være tilstrekkelig til å opprettholde folketallet på lang sikt. Men fordi Norge har relativt store kvinnekull i fruktbar alder, delvis på grunn av innvandring, vil det fortsatt fødes flere enn det dør hvert år i hele framskrivningsperioden ifølge mellomalternativet. Dersom Norge hypotetisk sett skulle isolere seg fra resten av verden og flytting ikke lenger forekom (MM00-alternativet), ville likevel folketallet vokse fram til midten av 2030-årene fordi antall fødte er høyere enn antall døde.

**Figur 2. Årlig prosentvis befolkningsvekst i Norge og EU.
Registrert og framskrevet til 2080**

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

Høyest vekst rundt storbyene

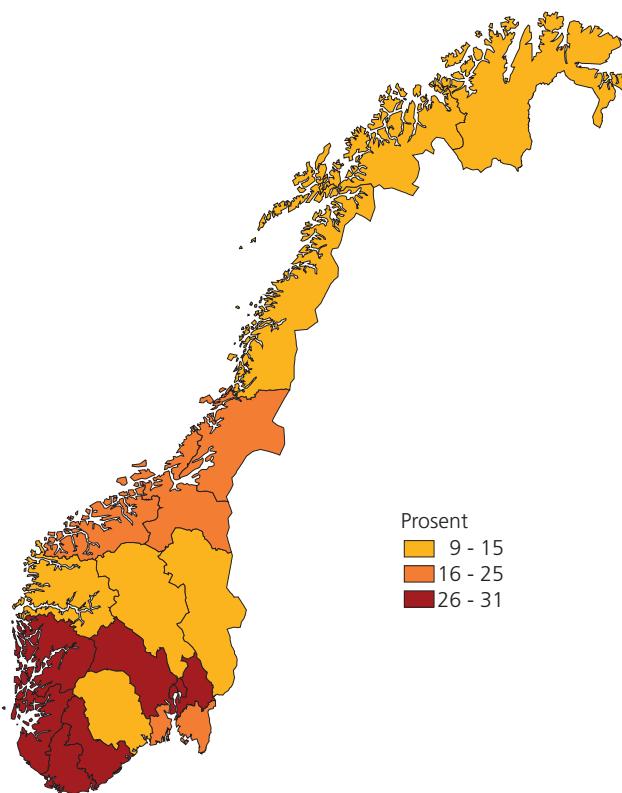
Vi framskriver befolkningen i fylker og kommuner til og med år 2040. I denne perioden vil befolkningen vokse i alle fylker, ifølge mellomalternativet. Som vist i figur 3, blir befolkningsveksten høyest i og rundt Oslo og på Sør- og Vestlandet. Akershus, Oslo og Rogaland får den høyeste veksten, mens den blir lavest i Sogn og Fjordane. Det gjelder også i høyalternativet (HHMH). I lavalternativet (LLML) er det to fylker som får litt lavere folketall i 2040 enn i dag. Det er Sogn og Fjordane og Finnmark.

Tabell 2 viser framskrevet folketall for fylkene i mellom-, høy- og lavalternativene. Gjennom hele framskrivningsperioden er Oslo Norges mest folkerike fylke, etterfulgt av Akershus, Hordaland og Rogaland. Det gjelder i alle de tre alternativene.

I framskrivningene av befolkningen på fylkes- og kommunenivå forutsetter vi at de siste fem års regionale mønstre for fruktbarhet, flytting og dødelighet vil fortsette. Det betyr at vi ikke har tatt hensyn til nedleggelse eller oppstart av nye arbeidsplasser, ny vei- og togutbygging, boligbygging etc., med mindre dette allerede har rukket å påvirke flytteratene. I dokumentasjonsnotatet om befolkningsframskrivningene (Aase, Tønnessen og Syse 2014) er det grundigere forklart hvordan de regionale framskrivningene gjøres.

I mellomalternativet blir det omtrent uendret folketall (+/- 5 prosent endring fra 2014 til 2040) i 75 av landets 428 kommuner. 294 kommuner får høyere folketall i 2040 enn i dag, mens det blir nedgang i folketallet i 59 kommuner. Hvilke kommuner som ifølge mellomalternativet får vekst og hvilke som får nedgang er vist på kartet i figur 4. I lavalternativet blir

Figur 3. Befolkningsvekst i fylkene. Prosentvis endring fra 2014 til 2040 (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

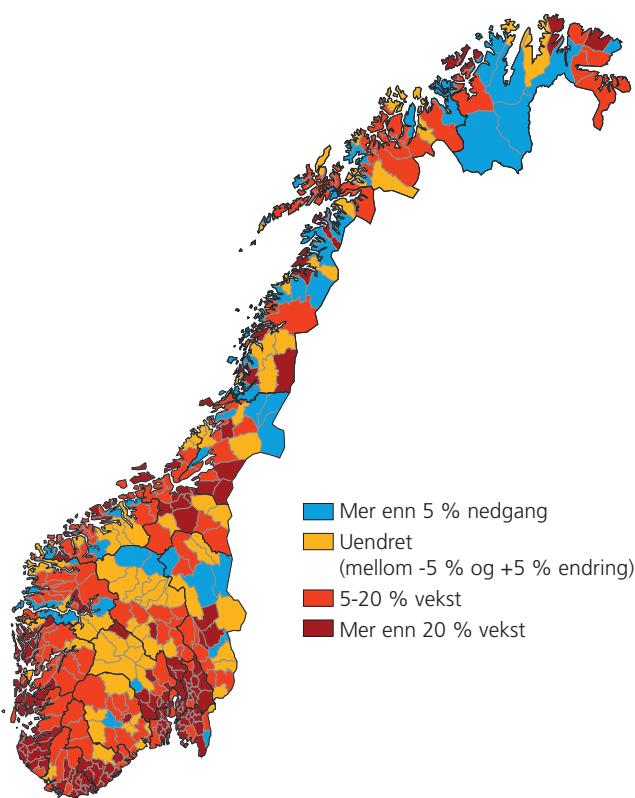
det befolkningsnedgang i langt flere kommuner: 135 av kommunene får et lavere folketall på sikt sammenlignet med i dag, mens 202 får et høyere folketall. I høyalternativet er antallet vekstkomuner 391, mens kun 14 kommuner opplever en befolkningsnedgang.

Tabell 2. Folketall etter fylke, framskrevet i tre alternativer (MMMM, HHMH og LLML) og avrundet til nærmeste tusen

	Middels nasjonal vekst (MMMM)				Lav nasjonal vekst (LLML)			Høy nasjonal vekst (HHMH)		
	2014	2020	2030	2040	2020	2030	2040	2020	2030	2040
Østfold	285 000	304 000	333 000	357 000	298 000	316 000	326 000	309 000	356 000	404 000
Akershus	576 000	624 000	697 000	753 000	613 000	659 000	686 000	637 000	748 000	859 000
Oslo	634 000	699 000	776 000	829 000	683 000	733 000	758 000	718 000	838 000	954 000
Hedmark	194 000	200 000	213 000	222 000	197 000	201 000	202 000	204 000	227 000	252 000
Oppland	188 000	193 000	204 000	212 000	190 000	192 000	192 000	197 000	218 000	241 000
Buskerud	272 000	293 000	324 000	348 000	287 000	306 000	316 000	299 000	348 000	398 000
Vestfold	241 000	254 000	277 000	294 000	250 000	262 000	268 000	259 000	296 000	334 000
Telemark	171 000	176 000	185 000	192 000	173 000	175 000	174 000	180 000	198 000	218 000
Aust-Agder	114 000	122 000	135 000	145 000	119 000	128 000	132 000	124 000	145 000	166 000
Vest-Agder	178 000	192 000	213 000	230 000	188 000	201 000	209 000	196 000	228 000	261 000
Rogaland	460 000	499 000	555 000	598 000	488 000	523 000	543 000	511 000	599 000	688 000
Hordaland	505 000	544 000	600 000	645 000	533 000	567 000	587 000	556 000	644 000	736 000
Sogn og Fjordane	109 000	111 000	116 000	119 000	109 000	109 000	108 000	114 000	125 000	138 000
Møre og Romsdal	262 000	275 000	296 000	311 000	270 000	279 000	282 000	281 000	319 000	358 000
Sør-Trøndelag	306 000	325 000	354 000	375 000	319 000	335 000	342 000	332 000	378 000	426 000
Nord-Trøndelag	135 000	141 000	152 000	160 000	139 000	144 000	145 000	144 000	162 000	181 000
Nordland	241 000	249 000	260 000	267 000	244 000	245 000	241 000	254 000	279 000	307 000
Troms Romsa	162 000	169 000	178 000	184 000	166 000	168 000	167 000	173 000	192 000	211 000
Finnmark Finnmark	75 000	78 000	81 000	83 000	76 000	76 000	75 000	80 000	88 000	97 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Befolkningsvekst i kommunene, prosentvis endring fra 2014 til 2040 (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Alle kommunene der vi i høy-, lav- og mellomalternativet framskriver en nedgang i folketallet (på mer enn 5 prosent fra 2014 til 2040), er distriktskommuner med et relativt lavt folketall: Engerdal, Rendalen og Folldal på Østlandet, Fedje, Hyllestad, Norddal og Vanylven på Vestlandet, Leka i Trøndelag og Bindal, Beiarn, Tjeldsund, Bø, Dyrøy og Loppa i Nord-Norge.

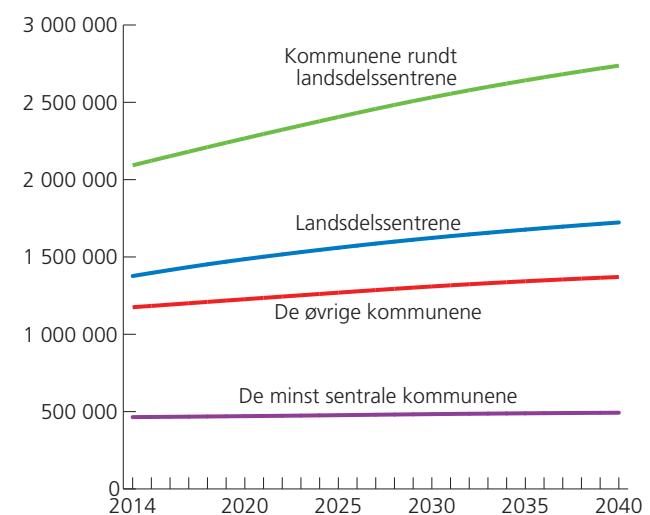
Alle de seks landsdelssentrene Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø får vekst i innbyggertallet framover, uansett hvilket alternativ vi ser på.² Ifølge mellomalternativet vil Oslo kommune passere 700 000 innbyggere i 2020, Bergen vil passere 300 000 i 2024, og samme år vil Trondheim nå 200 000 innbyggere.

Selv om landsdelssentrene vil vokse, ser veksten ut til å bli enda større i kommunene som ligger rundt disse storbyene. I dag bor omrent 2,1 millioner i en kommune der reisetiden til nærmeste landsdelssenter er 75 minutter eller mindre (90 minutter for Oslo).³ I mellomalternativet vokser denne gruppen til drøye 2,7 millioner i 2040 (figur 5). Hele 18 av de 20 kommunene som får høyest prosentvis folketallsvekst i mellomalternativet, er kommuner med relativt kort avstand til en storby. Det er Rennesøy, Hå, Klepp,

² Bortsett fra i det hypotetiske alternativet MM00 (ingen flytting innenlands eller over landegrensene), der folketallet i Stavanger og Tromsø i 2040 blir lavere enn i 2014.

³ Her benytter vi det som omtales som «sentralitet 3» i SSBs sentralitetsstandard (se stabas.ssb.no, under «Generelt»).

Figur 5. Framskrevet folketall i ulike typer kommuner. MMMM-alternativet

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Landsdelssentrene og kommunene rundt landsdelssentrene er kommuner med sentralitet 3 i SSBs sentralitetsstandard. De minst sentrale kommunene har sentralitet 0, mens de øvrige kommunene har sentralitet 1 og 2.

Gjesdal og Bjerkreim utenfor Stavanger, Meland, Os, Fjell, Austevoll, Askøy og Austrheim utenfor Bergen, Skaun utenfor Trondheim samt Ås, Våler, Hobøl, Ullensaker, Sørum og Hole i nærheten av Oslo.

Kommunegruppen som vokser minst, er de 149 minst sentrale kommunene.⁴ Som vist i figur 5 er det i mellomalternativet en lav, men likevel positiv, vekst i folketallet for denne kommunegruppen. Målt i prosent av Norges befolkning vil en stadig lavere andel bo i de minst sentrale kommunene. I dag bor rundt 10 prosent av befolkningen i slike kommuner. I 2040 vil dette bare gjelde 8,5 prosent av befolkningen, ifølge mellomalternativet.

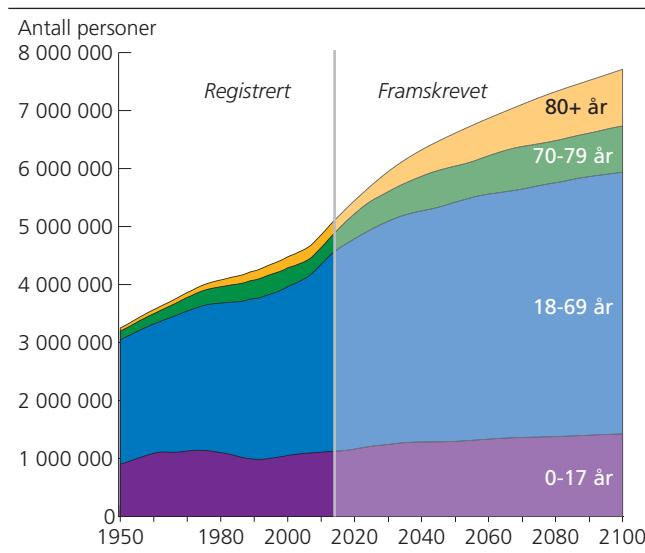
En eldre befolkning

Antall voksne og eldre vil øke mye i løpet av dette hundreåret (figur 6). Særlig vil veksten bli kraftig i gruppen eldre (70 år eller mer). I mellomalternativet vil denne gruppen dobles de neste 30 årene. Dette er en konsekvens av at de store etterkrigskullene blir eldre, samtidig som levealderen øker (se Syse og Pham 2014).

Andelen eldre (70 år eller mer) øker fra knapt 11 prosent av befolkningen i 2014 til 19 prosent i 2060, ifølge mellomalternativet. Det betyr at omrent hver femte person i Norge i 2060 vil være 70 år eller mer. Også de aller eldste vil utgjøre en stadig større andel av befolkningen. I mellomalternativet øker andelen 80-89-åringer fra 3,4 prosent i 2014 til 7,0 prosent i 2060, altså en dobling. Andelen som er 90 år eller eldre tredobles – fra 0,8 til 2,5 prosent i 2060. Totalt vil dermed personer som er 80 år og eldre utgjøre nesten 10 prosent av befolkningen i 2060, mot drøye 4 prosent i dag.

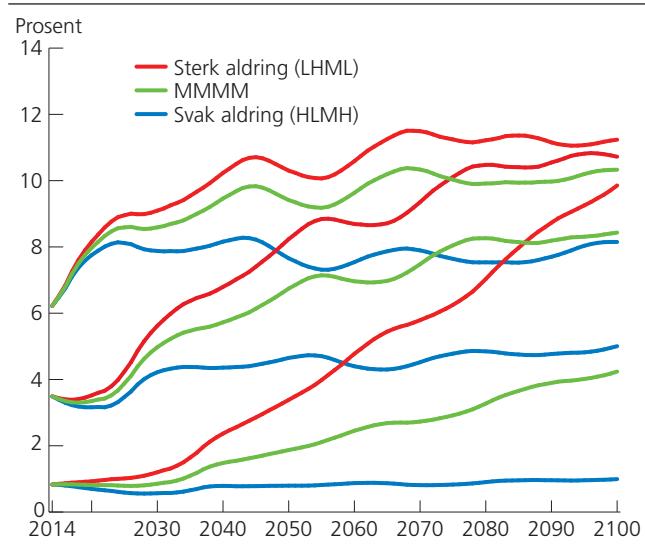
⁴ Kommuner med sentralitet 0 i SSBs sentralitetsstandard.

Figur 6. Folkemengde i fire aldersgrupper, registrert og framskrevet i mellomalternativet (MMMM)

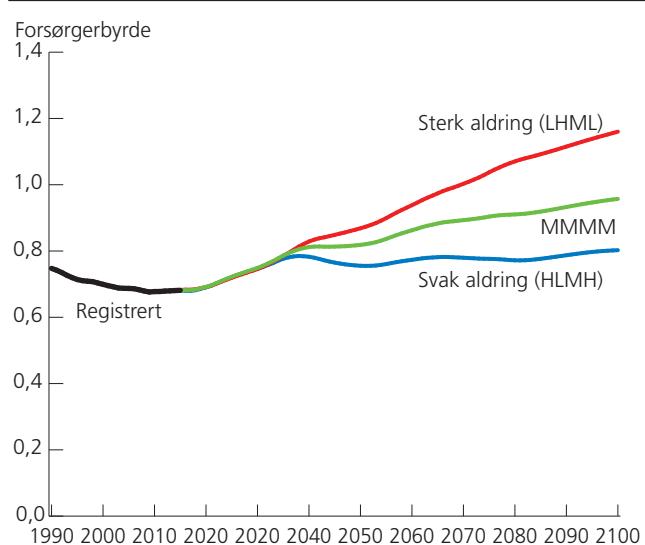
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Andelen eldre i ulike aldersgrupper, framskrevet i tre alternativer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Forsørgerbyrde framskrevet i tre alternativer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hvor kraftig aldringen i samfunnet blir, avhenger av levealdersutviklingen framover, men også av utviklingen i fruktbarhet og innvandring. Høy fruktbarhet og høy innvandring bidrar begge til å bremse aldringen. Vi beregner også et alternativ med sterk aldring (LHML) der det er lav fruktbarhet, høy levealder og lav innvandring, og et med svak aldring (HLMH) der det er høy fruktbarhet, lav levealder og høy innvandring. Figur 7 viser hvordan andelen eldre utvikler seg i disse alternativene. Selv i alternativet for svak aldring (HLMH) vil vi få en høyere andel personer 70 år eller eldre – fra knapt 11 prosent i 2014 til nærmere 13 prosent i 2060. I alternativet med sterk aldring blir økningen langt kraftigere – til 24 prosent i 2060 og videre til over 30 prosent i 2100. Særlig vil det være en sterk økning i andelen som er 90 år eller eldre.

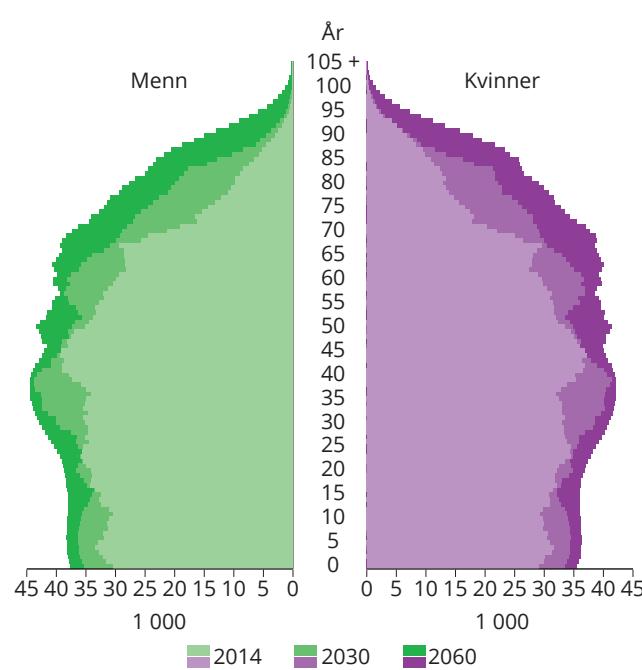
En økning i andelen eldre i befolkningen påvirker den såkalte forsørgerbyrden. Forsørgerbyrden viser forholdet mellom antall personer utenfor og i yrkesaktiv alder, og er ment å gi et anslag på hvor mange yrkespassive som skal forsørges av hver yrkesaktiv person. Her definerer vi forsørgerbyrden som antall personer 0-19 år og 65 år eller eldre, dividert på antall personer 20-64 år. I 2014 er dette tallet 0,7. Det vil si at det er 70 personer i yrkespassiv alder per 100 personer i yrkesaktiv alder. Jo høyere dette tallet er, dess flere yrkespassive må forsørges av hver yrkesaktiv.

I mellomalternativet øker forsørgerbyrden til 0,9 i 2060 (figur 8). Det betyr at det blir 20 personer flere i yrkespassiv alder per 100 personer i yrkesaktiv alder, sammenlignet med i dag. Ut over i framskrivningsperioden avhenger forsørgerbyrden i stadig større grad av hvilke forutsetninger vi bruker for fruktbarhet, levealder og innvandring. I alternativet med svak aldring (HLMH) øker også forsørgerbyrden, men etter de to første tiårene holder den seg ganske stabil på under 0,8. I alternativet med sterk aldring blir forsørgerbyrden ekstra høy: Den øker fra 0,9 i 2060 og videre til godt over 1 mot slutten av dette hundreåret.

Figur 9 viser folketallet etter alder og kjønn i 2014, 2030 og 2060 i tre befolkningspyramider. Den innerste viser registrerte tall og de to siste viser framskrevet folketall i mellomalternativet. Vi kan forvente vekst i alle aldersgrupper, men særlig blant de aller eldste. Begrepet «pyramide» blir stadig mer misvisende for Norges del ettersom barnetallene har gått ned og flere lever lenger. Befolkningspyramiden ligner stadig mer på et vanlig hus, eventuelt et stabbur.

I pyramiden for 1.1. 2014 er det 44-åringene som utgjør den største aldersgruppen. Det er 1969-kullet, og 1969-erne har vært befolkningens største kull helt siden de ble født (Brunborg og Tønnessen 2012). Men det vil ikke være så mye lenger: Ifølge mellomalternativet vil 1969-kullet være størst bare fram til 2018. Da blir det forbigått av 1990-kullet som deretter vil være befolkningens største kull i to tiår.

Figur 9. Folketall etter alder og kjønn. Registrert 2014 og framskrevet for 2030 og 2060 (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

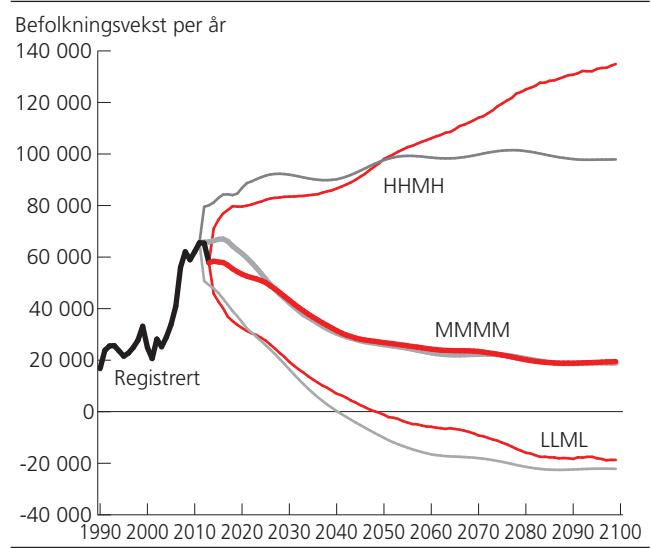
Befolkningspyramidene for 2040 og særlig 2060 er temmelig symmetriske. Heller ikke blant de aller eldste er det noen stor skjevhetsgrad i pyramiden for 2060, i motsetning til dagens situasjon i Norge og i mange andre land der det er langt flere eldre kvinner enn eldre menn. At skjevheten blir mindre utover i dette hundreåret henger både sammen med at flere menn enn kvinner innvandrer til Norge og at forskjellene mellom menn og kvinners levealder er forutsatt å bli stadig mindre i framtiden (Syse og Pham 2014).

Flere innvandrere

I forbindelse med befolkningsframskrivningene lages også framskrivinger av antall innvandrere og personer født i Norge med to innvanderforeldre. I de aller fleste framskrivingsalternativene er det en økning i antall innvandrere som bor i Norge, og tallet på personer født i Norge med to innvanderforeldre øker også. I mellomalternativet øker tallet på innvandrere som bor i Norge fra drøyt 630 000 i dag til rundt 1,5 millioner i 2060, og holder seg deretter noenlunde stabilt. Antallet personer født i Norge med to innvanderforeldre øker fra 126 000 i dag til 540 000 i 2060, og fortsetter å stige gjennom hele perioden. I andel av befolkningen vil innvanderne ifølge mellomalternativet utgjøre drøyt 22 prosent av befolkningen i 2060, mens 8 prosent vil være født i Norge med to innvanderforeldre.

Hvordan inn- og utvandringen er framskrevet er nærmere beskrevet i artikkelen om innvandringsframskrivningene (Tønnessen, Cappelen og Skjerpen 2014). Der omtales også flere resultater om både inn- og utvandring samt framtidig antall innvanderne i Norge ifølge ulike alternativer for innvandring.

Figur 10. Årlig befolkningsvekst, registrert og framskrevet i 2012 (grå linjer) og i 2014 (røde linjer)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Litt lavere folketall enn i forrige framskriving

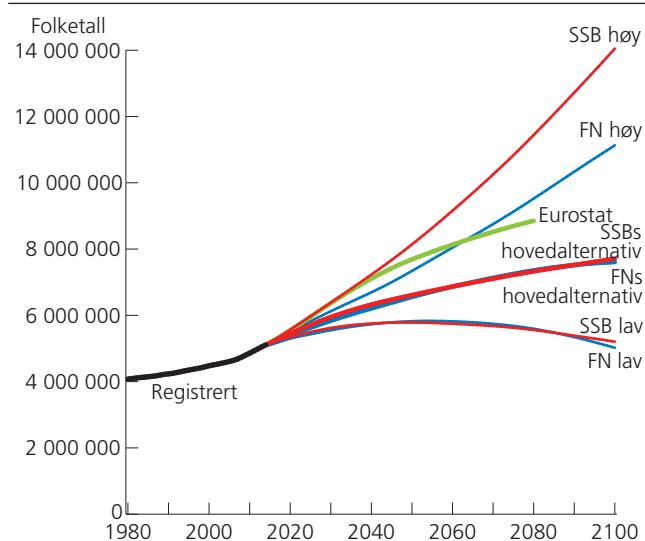
SSBs forrige befolkningsframskriving ble publisert juni 2012. Mellomalternativet fra den gangen anslo et folketall 1. januar 2013 på 5 051 630 og et folketall 1. januar 2014 på 5 117 518. Det registrerte folketallet ble 5 051 275 1. januar 2013 og 5 109 056 1. januar 2014. Avviket var altså på 355 for 2013 og 8462 for 2014. At mellomalternativet framskrev et høyere folketall enn det faktisk ble, skyldes først og fremst at både antall fødte og nettoinnvandringen ble lavere enn framskrevet.

I årets framskriving er det forutsatt en noe lavere fruktbarhet enn i 2012-framskrivingen (Aase og Kaldager 2014). Vi har også forutsatt en lavere innvandring på kort sikt, men en noe høyere innvandring på lang sikt (Tønnessen, Cappelen og Skjerpen 2014). Til sammen gir dette en litt lavere vekst i folketallet på kort sikt sammenlignet med mellomalternativet i 2012-framskrivingen (se figur 10).

Andre framskrivinger

SSB er ikke den eneste institusjonen som framskriver den norske befolkningen. Også FNs befolkningsdivisjon og EUs statistikkbyrå, Eurostat, gjør dette. FN kom med nye tall i fjor (United Nations 2013), og Eurostat publiserte sine nyeste framskrivinger tidligere i år (Eurostat 2014 a). Disse framskrivningene er sammenlignet i figur 11. FNs og våre tall er nesten identiske i både mellom- og lavalternativene, mens vårt høyalternativ ligger en del over høyalternativet til FN. Eurostats nye framskriving for Norge har en høyere befolkningsvekst enn både vårt og FNs mellomalternativ. Den er også klart høyere enn Eurostats forrige framskriving. Dette skyldes først og fremst at Eurostat har oppjustert sine prognosenter for nettoinnvandring til Norge på mellomlang sikt.

Figur 11. Folketall i Norge, registrert og framskrevet av FN (blå linjer), Eurostat (grønn linje) og SSB (røde linjer)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, FN og Eurostat.

Usikre tall

Det er stor usikkerhet knyttet til hvordan folketallet og sammensetningen av befolkningen i Norge vil utvikle seg. At anslagene spriker mellom de ulike alternativen, og at andre institusjoner framstiller høyere eller lavere folketall enn oss, illustrerer hvor mye som avhenger av forutsetningene som ligger til grunn for framstillingen. Usikkerheten øker jo lengre fram i tid vi går, og tallene blir også ekstra usikre når vi skal framstille mindre grupper, som folketallet i kommunene etter kjønn og ettårig alder.

Flere tall på ssb.no

Hovedresultatene fra befolkningsframstillingene er publisert på www.ssb.no/folkfram. Der finnes det også andre artikler som nærmere beskriver fruktbarhets-, dødelighets- og innvandringsforutsetningene, samt en lenke til dokumentasjonsnotatet som beskriver hvordan befolkningsframstillingene produseres. Ved å bruke SSBs statistikkbank (www.ssb.no/statistikkbanken) er det mulig å hente ut detaljerte tall fra befolkningsframstillingene, blant annet folketall og befolkningsendringer på ulike geografiske nivåer etter diverse demografiske kjennetegn.

Referanser

Aase, K.N, M. Tønnessen og A. Syse (2014): *Befolkningsframstillingene - Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG*. Notater 2014/23, Statistisk sentralbyrå

Aase, K.N. og R.V. Kaldager (2014): Befolkningsframstillinger 2014-2100: Fruktbarhet. Økonomiske analyser 4/2014.

Brunborg, H. og M. Tønnessen (2012): Befolkningsutviklingen. Økonomiske analyser 2/2012.

Tønnessen, M., Å. Cappelen og T. Skjerpen (2014): Befolkningsframstillinger 2014-2100: Inn- og utvandring. Økonomiske analyser 4/2014.

Eurostat (2014a): EUROPOP2013 - Population projections at national level, main scenario (tabell proj_13npms i Eurostats database http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, under 'Population')

Eurostat (2014b): Demographic balance and crude rates (tabell demo_gind i Eurostats database http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, under 'Population')

Syse, A. og D. Q. Pham (2014): Befolkningsframstillinger 2014-2100: Dødelighet og levealder. Økonomiske analyser 4/2014.

United Nations, Department for Economic and Social Affairs, Population Division (2013): World Population Prospects, The 2012 Revision (<http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm>)

Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Fruktbarhet

**Kjersti Norgård Aase og
Rannveig Vittersø Kaldager**

For å gjøre anslag om folketallet i framtiden, trenger vi blant annet forutsetninger om framtidig fruktbarhet. I befolkningsframskrivingenes mellomalternativ holder vi periodefruktbarheten konstant på 2013-nivå (1,78 barn per kvinne) de første årene, før vi øker til rundt 1,8 barn per kvinne fra 2017. I lavalternativet velger vi å senke fruktbarheten til 1,6 barn per kvinne – noe som tilsvarer gjennomsnittet i EU de siste årene. I høyalternativet øker vi fruktbarheten til to barn per kvinne, omtrent til et nivå som opprettholder befolkningens størrelse dersom vi ser bort fra innvandring. Fruktbarhetsnivået i alle de tre alternativene vil imidlertid avhenge av innvandringen til Norge, ettersom innvandrerkvinner har et noe høyere fruktbarhetsnivå enn øvrige kvinner.

Denne artikkelen omhandler hvordan vi har kommet fram til forutsetningene om framtidig fruktbarhet i årets befolkningsframskriving, og hvilke konsekvenser forutsetningene får for framtidens fruktbarhetsnivå. For å fastsette fruktbarhetsforutsetningene tar vi utgangspunkt i utviklingen i samlet fruktbarhetstall (SFT – se tekstboks). Vi sammenlikner med andre nordiske land, og vi ser på hvordan de alderssspesifikke fruktbarhetsratene har endret seg. Vi ser også på barnetallet hos de kvinnekullene som nå har avsluttet sin fruktbare alder (kohortfruktbarheten), samt på foreløpige barnetall i yngre kohorter. I tillegg diskuterer vi hvilken betydning innvandring har hatt for fruktbarheten.

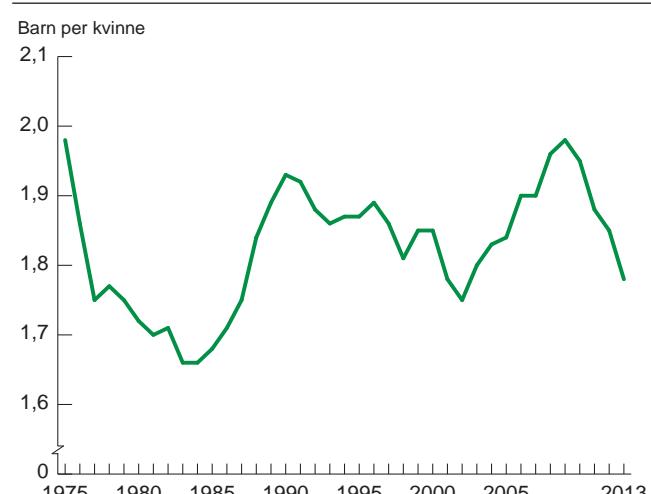
Fruktbarhetsutviklingen i Norge

Fra 1975 og fram til i dag har SFT (periodefruktbarheten) i Norge ligget mellom 1,6 og 2 barn per kvinne (figur 1). På starten av 2000-tallet var det en jevn økning i SFT fra 1,75 barn per kvinne i 2002 til 1,98 barn per kvinne i 2009. I 2009 var fruktbarheten i Norge blant den høyeste i Europa, og hadde ikke vært så høy siden 1975, da SFT også var 1,98 barn per kvinne. Fra 2009 og fram til i dag har derimot fruktbarheten sunket fra år til år. I 2013 var SFT 1,78 barn per kvinne – en reduksjon på 0,2 barn per kvinne fra 2009.

Sammenlikner vi utviklingen i Norge med de andre nordiske landene, ser vi at mønsteret er svært likt, med en økning i fruktbarheten på starten av 2000-tallet, etterfulgt av en nedgang fra rundt 2008-2010 (figur 2).

Periodefruktbarheten svinger mye, noe som skyldes at kvinner kan framskynde eller utsette fødsler over livsløpet. Et tydelig trekk i Norge og i mange andre land de siste tiårene er at mange utsetter det å få barn. Figur 3

Figur 1. Samlet fruktbarhetstall i Norge. 1975-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Alderssspesifikke fruktbarhetsrater

Alderssspesifikke fruktbarhetsrater beregnes ved å dividere antall levendefødte av kvinner i en gitt alder med middelfolkemengden av kvinner i samme alder. Middelfolkemengden er gjennomsnittlig antall kvinner i aktuell alder som er bosatt i landet i et kalenderår.

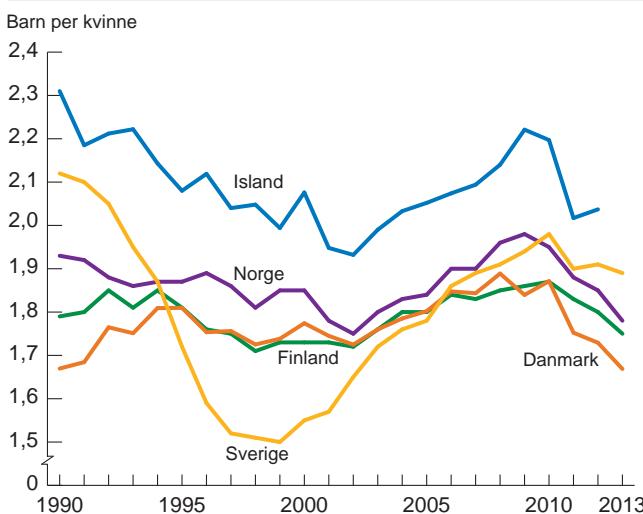
Samlet fruktbarhetstall

Samlet fruktbarhetstall (SFT) tilsvarer summen av ettåriges alderssspesifikke fruktbarhetsrater for kvinner i alderen 15-49 år. Når SFT beregnes med alderssspesifikke fruktbarhetsrater for en gitt tidsperiode (ofte et kalenderår), kalles det periodefruktbarhet. Når de alderssspesifikke ratene for ett fødselskull av kvinner summeres, tilsvarer dette kohortfruktbarheten. Kohortfruktbarhet er derfor det faktiske gjennomsnittlige barnetallet til kvinner født i samme kalenderår. Kohortfruktbarheten kan først beregnes når kvinner født i samme år er ferdig med sin fruktbare periode. Hvis vi antar at kvinner er ferdig med å få barn når de er 49 år, betyr dette at vi i 2013 kun kan beregne kohortfruktbarheten blant kvinner født før 1964. Kohortfruktbarheten varierer mindre over tid enn periodefruktbarheten ettersom fødslene kan utsettes eller framskyndes over livsløpet uten at dette har store konsekvenser for det endelige barnetallet.

Kjersti Norgård Aase er tidligere rådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller

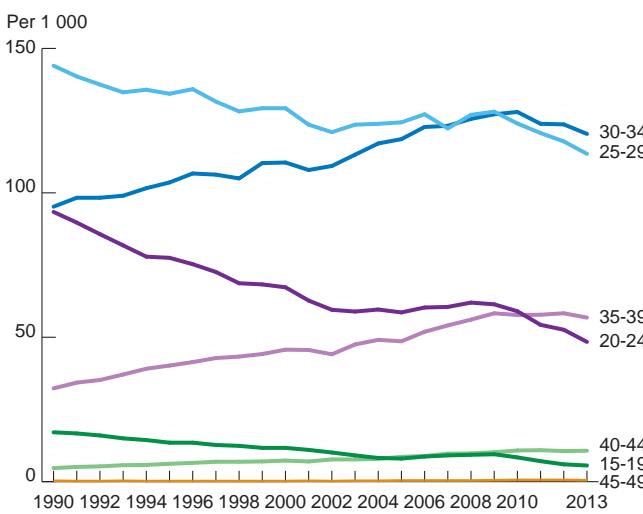
Rannveig Vittersø Kaldager er førstekonsulent ved Gruppe for demografi og levekår (rvk@ssb.no)

Figur 2. Samlet fruktbarhetstall i de nordiske landene. 1990-2013

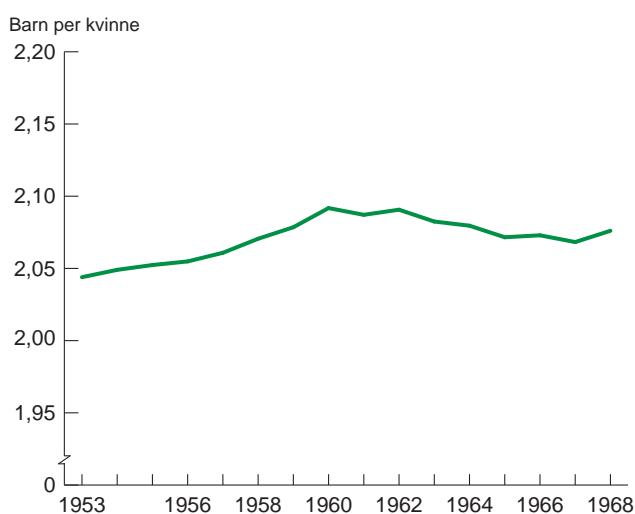
Kilde: Statistisk sentralbyrå og statistikkbyråene i de nordiske landene.

Figur 3. Antall fødte per 1000 kvinner i ulike aldersgrupper. 1990-2013

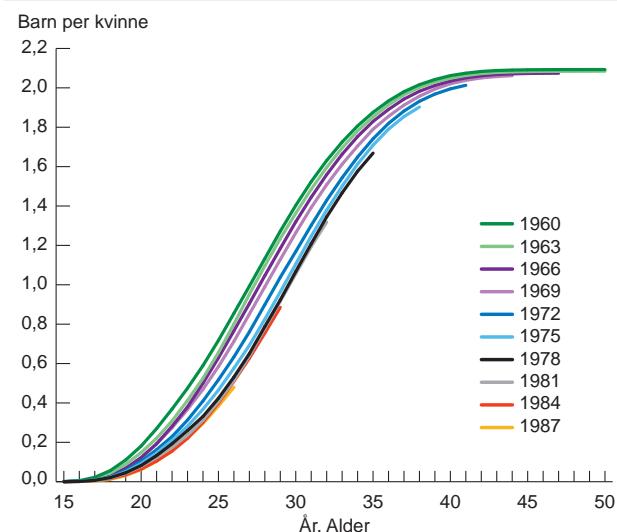
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Kohortfruktbarhet for kvinner født 1953-1968 ved alder 45 år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Kohortfruktbarhet for kvinner ved ulike aldre i utvalgte kohorter 1960-1987

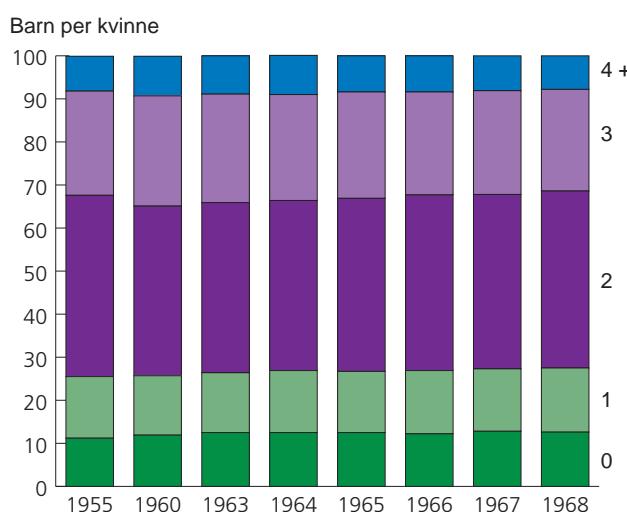
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Viser at antall fødte per 1 000 kvinner eldre enn 30 år har økt betydelig fra 1990 og fram til i dag, mens det er stadig færre kvinner under 30 år som får barn. Fra starten av 2000-tallet stoppet imidlertid nedgangen i de yngre aldersgruppene noe opp, samtidig som fruktbarheten blant kvinner over 30 år fortsatte å øke. Dette førte til oppgangen i SFT vi ser fra 2002-2009. Fra 2009 og fram til i dag har imidlertid fruktbarheten sunket i alle aldersgrupper, bortsett fra blant kvinner eldre enn 35 år, der antall fødte per 1000 kvinne har vært relativt stabilt. Samlet sett har dette ført til den nedgangen i SFT vi har sett de siste fire årene.

Periodefruktbarheten kan altså variere mye fra år til år på grunn av utsettelse og innhenting av barnefødsler. Ser vi på gjennomsnittlig barnetall hos ulike kvinne-kull, altså kohortfruktbarheten, har denne imidlertid vært stabil lenge (figur 4). 45-årige kvinner født fra 1953 til 1968 har i snitt født litt over to barn hver. Figur 5 viser gjennomsnittlig antall barn over livsløpet hos kvinner født i utvalgte år fra 1960-1987. Selv om mange av disse kvinnene fortsatt er i fruktbar alder, kan vi se hvordan de ligger an i forhold til eldre kvinne-kohorter. Figuren viser at gjennomsnittlig barnetall er lavere på alle aldre jo senere kvinnene er født. Utsettelsen av fødsler vi ser blant de yngre kvinne-kullene, kan fortsatt tas igjen i høyere alder, men det er mye som tyder på at kohortfruktbarheten vil være noe lavere i framtiden. Kvinner født i 1975, som var 38 år i 2013, har for eksempel født 1,9 barn i snitt så langt.

Endringene i barnetallsfordelingen blant kvinner som avsluttet sin fruktbar alder på 2000-tallet (født etter 1955), har vært svært liten (figur 6). Omrent 40 prosent av alle kvinner har fått to barn, og andelen har vært stabil over tid. Barnløsheten har heller ikke endret seg mye – omrent 12 prosent av alle kvinner født mellom 1955 og 1968 har ikke fått barn.

Figur 6. Kvinner i utvalgte kohorter 1955-1968, etter antall fødte barn (prosent) ved alder 45 år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

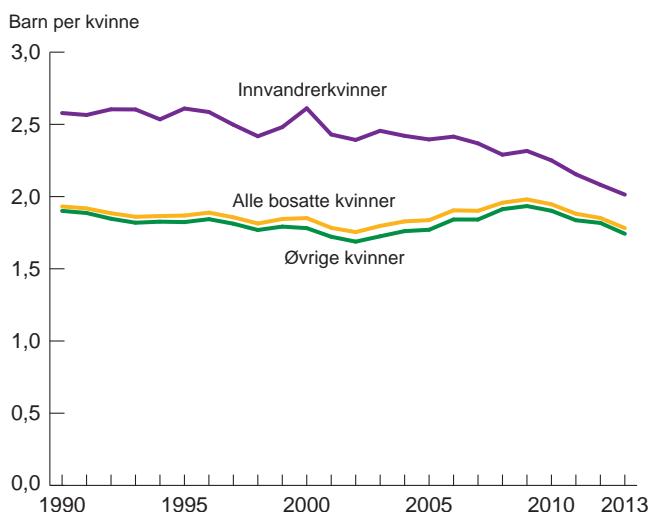
Hva betyr innvandring for fruktbarheten?

Innvandrere har høyere fruktbarhet enn resten av befolkningen, til tross for en kraftig reduksjon de siste 20 årene (figur 7). Innvandrernes bidrag til SFT blant alle bosatte kvinner er imidlertid beskjedent og har vært relativt stabilt over tid. Bidraget tilsvarer differansen mellom SFT blant alle bosatte kvinner og SFT hos øvrige kvinner. Fra 1990 og fram til i dag har innvandrerkvinner bidratt til å heve gjennomsnittlig barnetall med 0,03-0,07 barn per kvinne. Siden dette bidraget har vært stabilt over tid, skyldes verken økningen i SFT på starten av 2000-tallet eller reduksjonen etter 2009 innvandrernes fruktbarhet. Fra 2009 har imidlertid fruktbarhetsnedgangen blant innvandrere vært noe større enn blant øvrige kvinner.

I figur 8 ser vi nærmere på innvandrerkvinnenes fruktbarhet ved å dele dem inn i tre landgrupper (se tekstboks). I perioden før 2009 er fruktbarhetsmønsteret i de tre landgruppene svært forskjellig. Kvinner fra landgruppe 1 har hatt et relativt stabilt fruktbarhetsnivå, der hver kvinne har fått mellom 1,8 og 2,1 barn i snitt. Blant kvinner fra landgruppe 2 er utviklingen mer ujevn. Fram til utvidelsen av EU/EØS i 2005 sank fruktbarheten blant disse kvinnene fra år til år. Etter utvidelsen økte imidlertid gjennomsnittlig barnetall med 0,8 barn per kvinne, fra 1,45 barn per kvinne i 2004 til 2,23 barn per kvinne i 2009. Blant kvinner fra landgruppe 3 har SFT blitt redusert gjennom hele tidsperioden. Dette skyldes for det første at fruktbarheten synker jo lengre kvinnene har bodd i Norge, og at en stadig større andel i denne gruppen har lang botid. For det andre skyldes det at fruktbarhetsnivået blant nyankomne innvandrerkvinner fra landgruppe 3 er lavere i dag enn det var for de som innvandret tidligere (Tønnessen 2014).

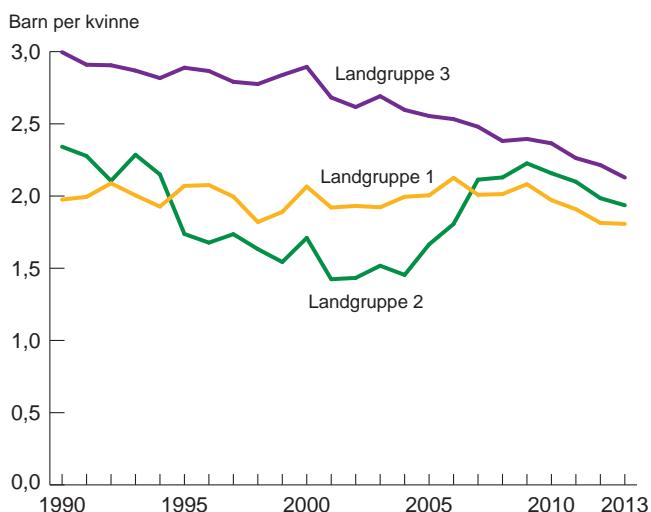
Fra 2009 er fruktbarhetsmønsteret i de tre landgruppene relativt likt: Fruktbarheten har sunket og

Figur 7. Samlet fruktbarhetstall blant alle bosatte kvinner, innvandrerkvinner og øvrige kvinner. 1990-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Samlet fruktbarhetstall blant innvandrerkvinner fra tre landgrupper. 1990-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nedgangen har vært omtrent like stor i de tre gruppene. Vi ser riktignok en utflating i SFT blant kvinner fra landgruppe 1 fra 2012 til 2013.

Landgruppe 1 omfatter alle vesteuropeiske land, det vil si land som er med i det «gamle» EU og/eller EØS og EFTA, samt Canada, USA, Australia og New Zealand.

Landgruppe 2 består av de elleve nye EU-landene i Øst-Europa (de ble EU-medlemmer i 2004 eller senere): Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania.

Landgruppe 3 består av resten av verden, det vil si resten av Øst-Europa, Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika og Oseania (foruten Australia og New Zealand).

Hvordan beregnes fruktbarheten i befolkningsframskrivingene?

I modellen som framskriver befolkningen på nasjonalt nivå (BEFINN), framskriver vi fruktbarheten for ulike grupper kvinner. I tillegg til å beregne fruktbarheten for kvinner med bakgrunn fra Norge, tar vi hensyn til fruktbarhetsforskjeller mellom innvandrerkvinner i 15 kombinasjoner av landbakgrunn og botid i Norge. Først finner vi utgangsnivået for de ulike gruppene, deretter gjør vi forutsetninger om hvordan vi tror fruktbarheten vil utvikle seg i framtiden.

Innvandrernes fruktbarhet

For å beregne hvor mange barn som blir født av innvandrerkvinner i framtiden, deles innvandrerkvinnene inn i tre landgrupper (se tekstboks) og fem botidsgrupper (1 år eller mindre, 2-3 år, 4-6 år, 7-11 år og 12 år eller mer). Til sammen utgjør dette $3 \times 5 = 15$ kombinasjoner av landgruppe og botid. For å finne utgangsnivået for fruktbarheten i de 15 forskjellige gruppene, beregnes aldersspesifikke fruktbarhetsrater (se tekstboks) for hver gruppe som et gjennomsnitt av siste ti år. Dette er et vektet snitt der siste år med tilgjengelige data teller mest.

Fruktbarheten blant de øvrige

Når vi har beregnet utgangsnivået for fruktbarheten hos innvandrerkvinner, beregner vi fruktbarheten til øvrige kvinner som er bosatt i Norge. Norskfødte med en eller to innvanderforeldre inngår også i denne gruppen. For å finne utgangsnivået for fruktbarheten blant de øvrige, beregnes aldersspesifikke fruktbarhetsrater for det siste året.

Fruktbarhetsforutsetninger

Når vi har beregnet utgangsnivået for fruktbarheten i de 16 gruppene (15 grupper av innvandrerkvinner samt øvrige kvinner), må vi lage forutsetninger om hvordan fruktbarheten vil utvikle seg i framtiden. For hvert år i framskrivingsperioden bruker vi en faktor som justerer de aldersspesifikke fruktbarhetsratene opp eller ned. Den årlige faktoren lages

i tre alternativer: lav, middels og høy. Faktoren fastsettes av SSB etter diskusjoner med en rådgivende referansegruppe bestående av fruktbarhetsforskere.

Når vi skal fastsette faktoren, tar vi utgangspunkt i fruktbarheten blant de øvrige – altså de som ikke er innvandrerkvinner. Vi kan for eksempel tenke oss at samlet fruktbarhetstall blant de øvrige vil bli 2 barn per kvinne i 2020 – det vil si omrent 10 prosent høyere enn i 2012, da de i snitt fødte 1,82 barn per kvinne. Da vil faktoren oppjustere alle de aldersspesifikke fruktbarhetsratene for de som ikke er innvandrerkvinner, slik at de er 10 prosent høyere i år 2020 sammenliknet med 2012. Den samme årlige faktoren brukes også for å opp- eller nedjustere fruktbarhetsratene blant innvandrerkvinner.

Siden den samme faktoren brukes for alle kvinner, kunne man tro at fruktbarhetsforskellene mellom de 16 gruppene vil holde seg konstante gjennom framskrivingsperioden. Det gjør de imidlertid ikke. Dette skyldes at innvandrerkvinnenes fruktbarhet varierer med botid, samt at antall innvandrerkvinner varierer over tid. I løpet av framskrivingsperioden vil de fleste innvandrerkvinner bytte botidsgruppe flere ganger, slik at sammensetningen av de 15 gruppene med innvandrerkvinner endrer seg. Dette får konsekvenser for hvor mange kvinner som er under risiko for å få barn i hver botidsgruppe – og dermed hvordan fruktbarheten blant innvandrerkvinnene totalt vil utvikle seg. Hvis vi for eksempel forutsetter at SFT blant de øvrige skal være konstant fram til år 2100, vil ikke SFT blant alle kvinner – det vil si både innvandrere og de øvrige – være konstant. Grunnen til dette er altså at botidsfordelingen blant innvandrerne og antall bosatte innvandrerkvinner vil endre seg over tid. For en mer detaljert beskrivelse av hvordan fruktbarhet beregnes i befolkningsframskrivingene, se Aase, Tønnessen og Syse (2014).

Hva tror vi om fruktbarheten framover?

Med dette som bakteppe – hva tror vi om fruktbarhetsnivået framover? Fra 2009 har vi sett en betydelig nedgang i periodefruktbarheten. Fruktbarheten har sunket blant både innvandrerkvinner og øvrige kvinner, og på nær sagt alle alderstrinn. Vil den nedadgående trenden fortsette, vil nivået stabilisere seg eller vil vi se et nytt oppsving i SFT?

Som bakgrunn for en slik diskusjon, kan det være nyttig å gå gjennom ulike faktorer som påvirker sannsynligheten for å få barn. Etter modell fra Easterlin og Crimmins (1985) skiller vi her mellom tilbud, etterspørsel og reguleringskostnader (se figur 9). Tilbud er knyttet til muligheten til å unnfange et barn – altså at man er seksuelt aktiv og fysisk i stand til å få barn (fekund). Etterspørsel refererer til hvorvidt man ønsker å få barn. Dette kan igjen påvirkes av kjøpekraft, forventede kostnader ved å ha barn (både direkte kostnader som mat og klær og indirekte kostnader slik som tap av inntekt hvis man er hjemme med barn), preferanser for å få barn sammenliknet med å bruke tid og penger på andre ting, samt barnetallsnormer. Den siste faktoren i Easterlin og Crimmins modell er

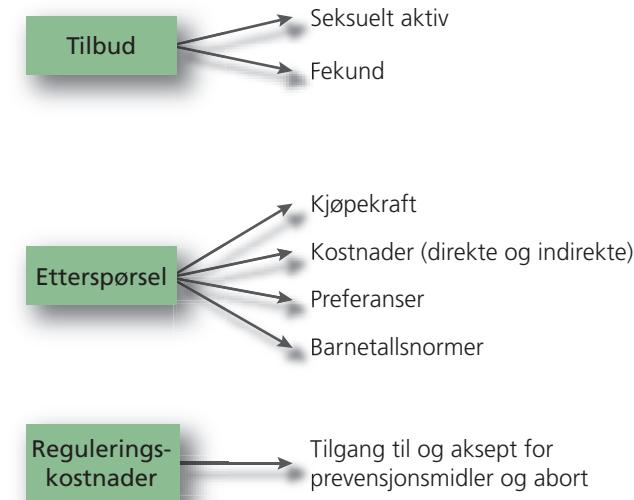
reguleringskostnader, som refererer til tilgang til – og aksept for – prevensjonsmidler og abort.

I dagens Norge er det mulig å regulere fruktbarheten gjennom prevensjon og abort, og det er ikke holdepunkter for å tro at dette skal endre seg vesentlig i framtiden¹. Vi forventer derfor at endringer i fruktbarheten vil være drevet enten av endringer i etterspørselen etter barn, eller av endringer i kvinner og mنس mulighet til å få de barna de ønsker seg (tilbud).

Endringer i familiepolitikk, arbeidsdeling i familien eller økonomiske utsikter kan tenkes å føre til endringer i etterspørselen etter barn i framtiden. Den familievennlige velferdspolitikken, med subsidier til de som får barn i form av høy barnehagedekning, lange

¹ De siste tiårene har abortaten vært relativt konstant, med 13-14 aborter per 1000 kvinne (Løkland m. fl. 2014), og norske menn og kvinner har tilgang til og bruker en rekke ulike prevensjonsmidler (Skjelstad 2007). Man kan imidlertid tenke seg at endringer i reguleringskostnadene kan påvirke fruktbarhetsnivået noe dersom det utvikles ny prevensjons-teknologi (eller eksisterende metoder brukes mer effektivt), og dette reduserer antall uønskede unnfangelse betraktelig, eller dersom holdnings til abort endrer seg.

Figur 9. Faktorer som påvirker sannsynligheten for få barn

Kilde: Etter Easterlin og Crimmins (1985).

foreldrepermisjoner, kontantstøtte og barnetrygd, er ansett som viktig for den høye fruktbarheten i Norge (Rønsen og Skrede 2010). Disse ordningene kan øke etterspørselen etter barn gjennom å øke barnefamiliers kjøpekraft, og ved å redusere direkte og indirekte kostnader ved å ha barn. Det er ingen tegn til store endringer i disse ordningene de nærmeste årene (Syse 2014). I den grad familiepolitiske ordninger påvirker fruktbarhet, peker derfor dette i retning av en stabil fruktbarhetsutvikling.

Endringer i tiden kvinner og menn bruker på betalt og ubetalt arbeid kan også endre etterspørselen etter barn. Analyser av tidsbruksundersøkelser fra 1970-2010 viser at fedre bruker stadig mer tid på ulønnet familiearbeid og mindre tid på lønnet arbeid, mens mødre bruker stadig mer av sin tid på lønnsarbeid og mindre tid hjemme (Kitterød og Rønsen 2013). Likestilling både i arbeidsmarkedet og i familiearbeidet har vært et uttalt mål for den norske velferdspolitikken, men de langsigtskonsekvensene for fruktbarhetsnivået er ikke åpenbare. Dersom kvinners indirekte kostnader ved å få barn har holdt fruktbarheten nede, kan fruktbarheten forventes å øke når fedre øker sin innsats på hjemmebane. Rønsen og Skrede (2010) påpeker at den høye fruktbarheten i Norge i stor grad drives av et høyt fruktbarhetsnivå blant kvinner som jobber i deler av offentlig sektor der de har gode muligheter for å arbeide deltid. Hvis stadig flere kvinner foretrekker fulltid framfor deltid, og noen synes det blir for krevende å kombinere dette med å ha en stor familie, kan etterspørselen etter barn synke i framtiden. Et mer deltakende farskap kan også endre menns etterspørsel etter barn: menns indirekte kostnader ved å få barn kan øke (noe som forventes å redusere etterspørselen etter barn), men samtidig kan menn få større glede av å ha barn (noe som kan øke etterspørselen etter barn). I sum kan endringer i farsrollen tenkes å påvirke fruktbarhetsutviklingen – men det er vanskelig å spå i hvilken retning.

Fruktbarhetsnivået i Norge har historisk sett blitt lite påvirket av individenes kjøpekraft (Kravdal 2002), og det er ingen opplagte grunner til at dette skal endre seg i nær framtid. Forventninger om en noe svakere konjunkturutvikling og en liten økning i arbeidsledigheten de neste årene (Statistisk sentralbyrå 2014a) vil derfor neppe ha stor betydning for fruktbarhetsutviklingen i nær framtid. Konsekvensene av større og mer langsigtsendringer i kjøpekraft vil derimot være vanskeligere å forutse. Hvis velferdsordninger svekkes slik at familier selv må bære en større del av de direkte og indirekte kostnadene ved å få barn, kan økonomiske utsikter komme til å få større betydning for fruktbarheten i framtiden.

Til slutt kan man tenke seg at endringer i barnetallsnormer og preferanser vil påvirke etterspørselen etter barn. Det er ingen tegn til at barnetallsnormene har endret seg stort for de kvinnekullene som nå har avsluttet sin fruktbare alder, ettersom barnetallsfordelingen har vært relativt stabil (se figur 6). Tobarnsnormen står sterkt i Norge, og en studie av fruktbarhetsintensjoner i Norge viser at en stor majoritet av unge menn og kvinner regner med å få barn i løpet av livet (Lyngstad og Noack 2005). Dersom oppfatninger om hva som er idel barnetall likevel skulle synke, slik vi har sett i en del europeiske land (Goldstein, Lutz og Testa 2003), kan det tenkes at flere nøyer seg med ett barn eller velger å bli barnløse. Preferanseendringer – for eksempel ønsker om å bruke mer tid og penger på egne fritidsaktiviteter eller en form for «selvrealisering» framfor å få (flere) barn – kan også føre til lavere fruktbarhet i framtiden (Lesthaeghe 2010).

Det kan også tenkes at den fysiske muligheten til å få de barna man ønsker seg vil endre seg i framtiden (tilbud). De siste årene har gjennomsnittlig alder ved første fødsel økt noe (Statistisk sentralbyrå 2014b). Hvis menn og kvinner velger å utsette barnefødsler lenger enn før, kan en økende andel være fysisk ute av stand til å få de barna de ønsker seg når de føler at tiden er inne for å stiftet familie. En slik utvikling vil gjøre at både cohorts- og periodefruktbarheten synker. Hvis kvinner får barn stadig seinere – men får like mange barn i løpet av livet – vil periodefruktbarheten fortsette å synke, mens cohortsfruktbarheten vil holde seg stabil.

Tegn til lavere cohortsfruktbarhet blant yngre kvinnekull kan være en indikasjon på et noe lavere fruktbarhetsnivå i framtiden. Som vist i figur 5, har kvinner som i dag er i starten av 30-årene (født etter 1980) relativt mye å ta igjen dersom de skal ende opp med et like høyt gjennomsnittlig barnetall som kvinner som nå har avsluttet sin fruktbare alder. Om den lavere fruktbarheten i de yngste cohortene skyldes at kvinner (og menn) ønsker seg færre barn enn før eller drives av et ønske om å få barn seinere i livet, er for tidlig å si. Ettersom den biologiske evnen til å få barn synker med alder, er det imidlertid ikke sikkert at de yngste kvinnekullene vil kunne få like mange barn som tidligere cohorts selv om de skulle ønske det. I noen grad kan imidlertid

dette oppveies av at stadig flere vil få hjelp til å få barn, for eksempel i form av assistert befruktning.

Fruktbarhetsforutsetninger

Utsikter til en fortsatt generøs familiepolitikk og stabilt høye barnetallsnormer peker i retning av fortsatt høy fruktbarhet i framtidens Norge. Fruktbarheten kan imidlertid gå noe ned hvis menn og kvinner ønsker å bruke mindre tid på å oppdra barn, enten fordi kvinner ønsker å bruke mer tid på betalt arbeid eller fordi både menn og kvinner ønsker mer «egentid» utenom jobb. Kombinasjonen av slike mulige preferanseendringer og tendensen til utsatt familiedannelse i de yngste kohortene kan peke i retning av en noe lavere fruktbarhet i framtiden enn i dag.

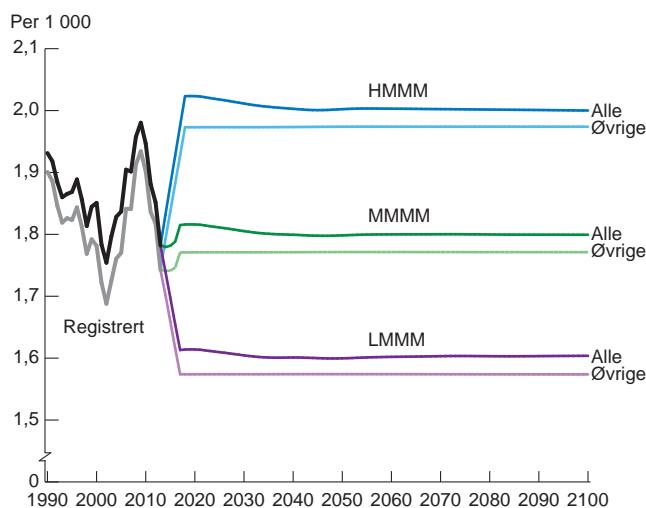
For å illustrere den store usikkerheten som er knyttet til framtidens fruktbarhetsnivå i Norge, lager vi fruktbarhetsforutsetninger i tre alternativer: lav, mellom og høy. Basert på tall for antall fødte i første kvartal 2014 tror vi at nedgangen i periodefruktbarhet vi har sett siden 2009 er i ferd med å stoppe opp. I mellomalternativet forutsetter vi derfor at periodefruktbarheten i 2014-2016 vil holde seg konstant på nivå fra 2013. På lengre sikt tror vi at noen av dem som nå er i 20- og tidlig 30-årene og har utsatt å få barn, vil ta igjen fødslene på senere alderstrinn. Dette vil øke periodefruktbarheten noe. Fra 2017 og ut framskrivningsperioden forutsetter vi derfor at SFT vil ligge 1,4 prosent over 2013-nivået. For alle bosatte kvinner gir dette en periodefruktbarhet på rundt 1,8 barn per kvinne. Vi forventer også at kohortfruktbarheten på sikt vil stabilisere seg på 1,8 barn per kvinne i gjennomsnitt². Dette er betydelig lavere enn hos de kvinnekkullene som nå har avsluttet sin fruktbare alder, men vi tror utsatt familiedannelse og endrede preferanser vil drive denne utviklingen.

I lavalternativet velger vi å senke fruktbarheten gradvis til og med 2017, og holder den deretter konstant på et nivå som er omrent 10 prosent lavere enn i 2013. Dette gir et SFT på rundt 1,6 barn for alle bosatte kvinner – noe som tilsvarer gjennomsnittet i EU de siste årene (European Commission 2013). I høyalternativet velger vi gradvis å øke fruktbarheten fram til 2018 og holder den deretter konstant på et nivå som er omrent 13 prosent høyere enn i 2013. Dette gir et fruktbarhetsnivå på rundt to barn per kvinne og tilsvarer omrent det nivået som skal til for å opprettholde befolkningsstørrelse dersom vi ser bort fra innvandring (reproduksjonsnivå).

Hva betyr forutsetningene for fruktbarhetsnivået i framtiden?

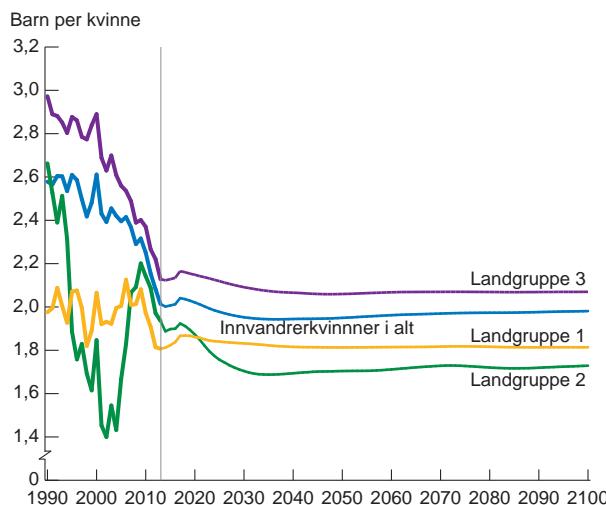
Figur 10 viser registrert SFT for alle bosatte kvinner og for øvrige kvinner fra 1990-2013 og deretter framskrevet til 2100 i framskrivingens mellomalternativ (MMMM) og alternativer med henholdsvis lav og

Figur 10. Registrert og framskrevet SFT for alle bosatte kvinner og øvrige kvinner i tre alternativer. 1990-2100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11. Registrert og framskrevet SFT for alle innvandrerkvinner og innvandrerkvinner fra tre landgrupper i mellomalternativet (MMMM). 1990-2100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

høy fruktbarhet (Lmmm og Hmmm)³. Som nevnt i tekstboksen om hvordan vi beregner fruktbarheten i befolkningsframskrivingene, legger vi inn den samme prosentvise endringen i fruktbarhet for alle de seksten gruppene av innvandrerkvinner og øvrige kvinner. Forskjellen i SFT mellom alle kvinner og øvrige kvinner vil imidlertid ikke være konstant, ettersom fruktbarheten blant alle kvinner avhenger av størrelsen og sammensetningen av gruppene av innvandrerkvinner etter landgruppe og botid. Dette endrer seg mye gjennom framskrivningsperioden, og avhenger av forutsetningene om framtidig innvandring. Årsaken til at SFT blant alle kvinner i alle de tre alternativene ligger ekstra høyt før det stabiliserer seg, er at innvandringen er høyest

² Når både gjennomsnittlig fødealder og periodefruktbarhet holdes konstant, vil kohortfruktbarheten på sikt tilsvare periodefruktbarheten.

³ Hvert alternativ beskrives ved fire bokstaver i følgende rekkefølge: fruktbarhet, levealder, innenlands flytting og innvandring. M = middels, L = lav, H = høy, K = konstant og 0 = null.

i starten av framskrivingsperioden, og at det derfor er ekstra mange innvandrerkvinner med kort botid (og høy fruktbarhet) som trekker fruktbarheten blant kvinner samlet noe opp.

Figur 11 viser registrert SFT for innvandrerkvinner i alt og innvandrerkvinner fra hver av de tre landgruppene fra 1990-2013, og deretter framskrevet i mellomalternativet til år 2100. På lengre sikt vil fruktbarhetsnivået gå noe ned for kvinner fra alle landgrupper, på grunn av lavere innvandring i løpet av framskrivingsperioden, og fordi flere kvinner vil havne i gruppene med lang botid, som har et lavere fruktbarhetsnivå.

Avslutning

For å framskrive befolkningen trenger vi forutsetninger om framtidig fruktbarhet. I nesten 40 år har periodefruktbarheten i Norge ligget på mellom 1,6 og 2 barn per kvinne, og i 2013 var SFT 1,78 etter å ha falt fra 1,98 i 2009. Gjennomsnittlig barnetall blant kvinner som har avsluttet sin fruktbare alder (kohort-fruktbarheten) har vært stabil de siste 15 årene, med 2-2,1 barn per kvinne, men yngre kvinnekull har mye å ta igjen dersom de skal ende opp på et så høyt nivå. Innvandrerkvinnenes fruktbarhet ligger noe høyere enn fruktbarheten blant øvrige kvinner, men den synker med økende botid i Norge. Deres bidrag til SFT for alle kvinner samlet er imidlertid beskjedent. Med utgangspunkt i den historiske utviklingen i fruktbarhet har vi i mellomalternativet forutsatt et fruktbarhetsnivå på 1,8 barn per kvinne. I lavalternativet forutsetter vi at fruktbarheten skal synke til EU-nivå med 1,6 barn per kvinne. I høyalternativet forutsetter vi at fruktbarheten skal øke til 2 barn per kvinne – omrent det nivået som skal til for at befolkningen skal reproduksjonen selv hvis man ser bort fra innvandring.

Referanser

Aase, K. N., Tønnessen, M. og A. Syse (2014): *Befolkningsframskrivingene. Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG*, Notater 2014/23, Statistisk sentralbyrå.

Easterlin, R. A. og E. C. Crimmins (1985): *The Fertility Revolution. A Supply-Demand Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press.

European Commission (2013): *EU Employment and Social Situation. Quarterly Review. Special Supplement on Demographic Trends*, Luxembourg: Publication Office of the European Union.

Goldstein, J., W. Lutz og M. R. Testa (2003): The emergence of sub-replacement family size ideals in Europe, *Population Research and Policy Review* 22, 479-496.

Kitterød, R. H. og M. Rønse (2013): Hvem er de nye involverte fedrene? *Økonomiske analyser* 5, Statistisk sentralbyrå, 39-46 (www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/hvem-er-de-nye-involverte-fedrene).

Statistisk sentralbyrå

Kravdal, Ø. (2002): The impact of individual and aggregate unemployment on fertility in Norway, *Demographic Research* 6, 263-294.

Lesthaeghe, R. (2010): The unfolding story of the second demographic transition, *Population and Development Review* 36, 211-251.

Lyngstad, T. H. og T. Noack (2005): Vil de velge bort familien? En studie av unge nordmenns fruktbarhets- og ekteskapsintensjoner, *Tidsskrift for Velferdsforskning* 8, 120-134.

Løkeland, M., Akerkar, R., Askeland, O. M., Ebbing, M., Gåsemøy, K., Mjaatvedt, A. G. og E. Reikerås (2014): Rapport over svangerskapsavbrudd for 2013, Folkehelseinstituttet.

Rønse, M. og K. Skrede (2010): Can public policies sustain fertility in the Nordic countries? Lessons from the past and questions for the future, *Demographic research* 22, 321-346.

Skjeldestad, F. E. (2007): Prevensjonsbruken i Norge i 2005, *Tidsskrift for Den norske legeforening* 21, 2803-2805.

Statistisk sentralbyrå (2014a): Konjunkturutviklingen i Norge, *Økonomiske analyser* 3, Statistisk sentralbyrå (www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/konjunkturutviklingen-i-norge-2014-3).

Statistisk sentralbyrå (2014b): Fødte, 2013 (www.ssb.no/fodte).

Syse, A. (2014): Nye koster – ny politikk? Hvilken betydning vil regjeringsskiftet få for familie- og barnevernet? Og for velferdsretten? Om vedtak, stønader og lovforslag framsatt høsten 2013, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål* 1, 5-58.

Tønnessen, M. (2014): *Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge*, Rapporter 2014/4, Statistisk sentralbyrå (www.ssb.no/befolning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarhet-og-annen-demografi-hos-innvandrere-og-deres-barn-fodt-i-norge).

Befolkningsframskrivninger 2014-2100: Dødelighet og levealder

Astri Syse og Dinh Q. Pham

Dødeligheten vil fortsette å synke fram til 2100, ifølge befolkningsframskrivningenes mellomalternativ. I dette alternativet vil forventet levealder ved fødselen stige fra 79,6 år i 2013 til rundt 86,5 år og 91,3 år for menn i henholdsvis 2060 og 2100. Tilsvarende tall for kvinner er 83,5 år, 89,1 og 92,3 år. Vi forutsetter også at det vil bli en markert økning i gjenstående levetid ved alder 62 og 70, og eldre vil utgjøre en stadig økende andel av befolkningen. Ifølge våre beregninger vil andelen som er 80 år eller eldre øke fra rundt 4 prosent i dag til om lag 10 prosent i 2060.

For å framskrive befolkningen trenger Statistisk sentralbyrå (SSB) forutsetninger om framtidig dødelighet og levealder. Disse antagelsene er hovedsakelig modellbaserte og bestemt av den historiske utviklingen i dødeligheten (se tekstbokser om datagrunnlag og modeller), men vi benytter også skjønn ettersom levealderen har steget raskere enn modellestimatelene skulle tilsi både i Norge og i resten av verden de siste tiårene. I denne artikkelen vil vi beskrive hvordan vi har kommet fram til dødelighetsforutsetningene i SSBs befolkningsframskrivninger som ble publisert i juni 2014, samt beskrive og diskutere resultater basert på disse forutsetningene. Arbeidet med forutsetningene er beskrevet i mer detalj i Aase, Tønnessen og Syse (2014).

Utviklingstrekk i dødeligheten

Forventet levealder i 2013 er den høyeste i Norge noen gang (se figur 1). Forskjellen mellom kvinners og menns forventede levealder er blitt stadig mindre og var 3,9 år i 2013. Dette er den laveste forskjellen som er observert siden 1955 (Brunborg 2014).

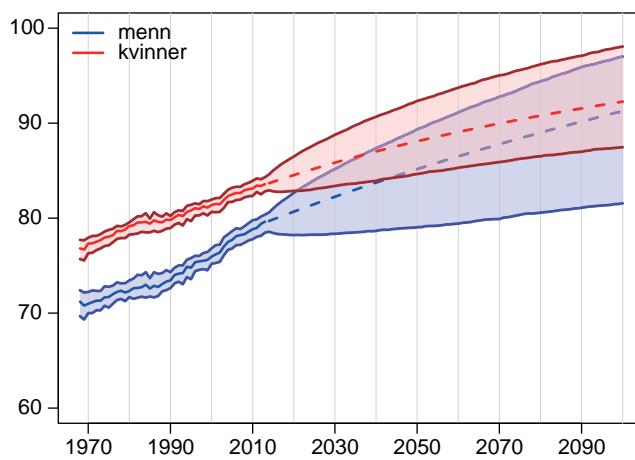
Årets framskriving viser at dødeligheten vil fortsette å synke. I vårt hovedalternativ, det vil si mellomalternativet, har vi forutsatt at forventet levealder ved fødselen for menn vil stige fra 79,6 år i 2013 til henholdsvis 86,5 år og 91,3 år i 2060 og 2100. Dette gir en økning på totalt 11,7 år for framskrivningsperioden. For kvinner har vi tilsvarende forutsatt en økning fra 83,5 år til 89,1 år og 92,3 år for de samme årene, noe som tilsvarer en økning på til sammen 8,8 år.

Fordi utviklingen i dødelighet er usikker, lager vi også et alternativ for en svakere økning i levealderen, og

Astri Syse er forsker ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (sya@ssb.no)

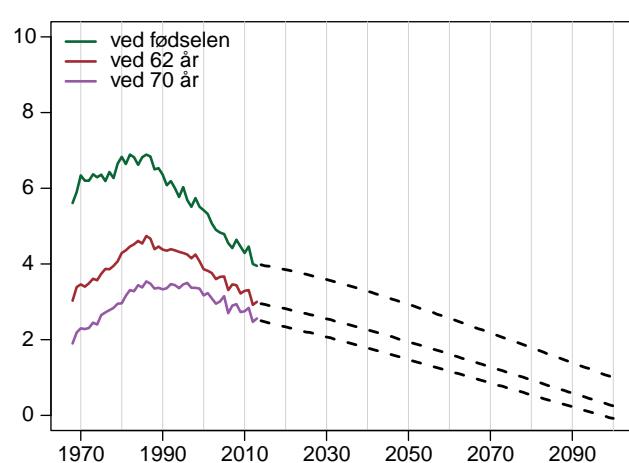
Dinh Q. Pham er forsker ved Seksjon for statistiske metoder (dqp@ssb.no)

Figur 1. Registrert og framtidig utvikling i forventet levealder ved fødselen for menn og kvinner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Registrert og framkrevet forskjell mellom menns og kvinners forventede levealder ved fødselen og forventet gjenstående levetid ved alder 62 og 70 år ifølge mellomalternativet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Lee-Carter modellen

For å estimere parametre for endring i dødelighetsnivå over tid etter kjønn og alder bruker vi produkt-ratio varianten av Lee-Carter modellen (Lee og Carter 1992, Lee 2000, Li og Lee 2005 og Hyndman m.fl. 2013). Metoden bearbeider dødsratene $m(x,t)$ for menn $_{(M)}$ og kvinner $_{(K)}$ til henholdsvis et produkt (p) og en ratio (r), og reduserer dermed korrelasjonen mellom menns og kvinners dødsrater slik at dødeligheten for menn og kvinner kan modelleres i samme prosess. Videre forhindrer metoden at dødsratene for henholdsvis menn og kvinner vil avvike substansIELT fra hverandre langt fram i tid, og den bidrar dermed til at de historisk observerte, strukturelle kjennetegnene ved utviklingen i henholdsvis menns og kvinners dødelighet kan videreføres i en framskriving (Hyndman m.fl. 2013).

Lee-Carter modellen kan framstilles slik:

$$\log m(x,t) = a(x) + \sum b_i(x)k_i(t) + \varepsilon(x,t)$$

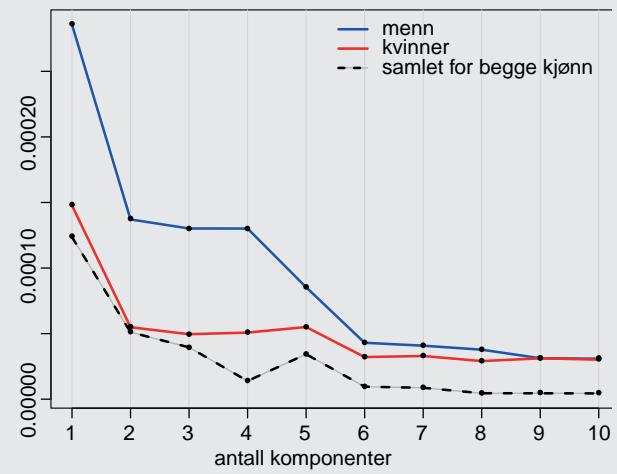
der $\log m(x,t)$ er logaritmen til dødsraten i år t for alder x , $a(x)$ er det generelle aldersmønsteret, $b_i(x)$ er den aldersavhengige korrekjonen i tidsindeksen, $k_i(t)$ er tidsindeksen og $\varepsilon(x,t)$ er et stokastisk feilledd som antas å være normalfordelt. Summen av den aldersavhengige korrekjonen i tidsindeksen $b_i(x)$ multiplisert med tidsindeksen $k_i(t)$ kan bestå av en eller flere komponenter. Det viser seg at våre data blir tilpasset godt med følgende Lee-Carter modell med to komponenter:

$$\log p(x,t) = a_p(x) + b_{p1}(x)k_{p1}(t) + b_{p2}(x)k_{p2}(t) + \varepsilon_p(x,t)$$

$$\log r(x,t) = a_r(x) + b_{r1}(x)k_{r1}(t) + b_{r2}(x)k_{r2}(t) + \varepsilon_r(x,t)$$

Dette er dokumentert i Keilman og Pham (2005), men er sikkert ytterligere for årets framskriving siden det er gjort endringer i grunnlagsperioden og aldersgruppene som er inkludert i modellarbeidet. Figur 3 viser hvordan *mean squared error* (MSE) estimert som forskjellen mellom observerte og forventede estimer for $p(x,t)$ for tidsperioden 1968-2013 synker betraktelig når vi går fra én til to komponenter, men at det er relativt lite å vinne på å inkludere ytterligere komponenter.

Figur 3. En sammenlikning av MSE-estimater fra modellering av observerte og predikerte verdier av $p(x,t)$ i 1968-2013 etter antall komponenter inkludert i Lee-Carter modellen

Data

Tallene for antall døde og befolkningens størrelse er hentet fra SSBs befolkningsstatistikk og perioden 1968-2013 utgjør grunnlaget for beregningene. Aldersspesifikke dødsrater (0-107 år) for hvert kalenderår for henholdsvis menn og kvinner og samlet for begge kjønn er beregnet ved hjelp av en formel for konstant dødsintensitet (Foss 1998). Ved beregning av aldersspesifikke rater er alder definert som alder i hele år ved utgangen av kalenderåret. Når dødsratene er regnet ut, korrigeres det for ekstremverdier. Der det ikke er dødsfall i enkelte aldersgrupper og år, særlig blant kvinner 10-15 år, er dødsrater med verdien 0 satt lik gjennomsnittet for ratten for aldersgruppen før og etter for aldre til og med 100 år. For aldersgruppene 101-107 år er det store svingninger fra år til år. Det er derfor innarbeidet en ekstrapolasjon og en glatting for å redusere det økte støyenivået for estimatene for disse høye aldrene.

RWD modellen

I antakelsene om hvordan dødeligheten vil utvikle seg framover, har vi benyttet en ARIMA modell (se for eksempel Wei 2006). ARIMA er en forkortelse for «Auto-Regressive Integrated Moving Average». Her har vi inkludert en «random walk with drift» (RWD), som betyr at vi tar hensyn til en trend i dødeligheten som vi forutsetter vil fortsette inn i framtiden. Likningen vi benytter ser slik ut:

$$k_i(t) = \Theta_i + k_i(t-1) + v_i(t), i=1,2$$

der Θ_i er trenden (drift), $k_i(t)$ er tidsindeksen og $v_i(t)$ er et stokastisk feilledd som antas å være normalfordelt. De predikerte verdiene for $k_1(t)$ og $k_2(t)$ og de estimerte verdiene for aldersprofilene $a(x)$, $b_1(x)$ og $b_2(x)$ benyttes i Lee-Carter modellen til å gi predikerte verdier for $p(x,t)$ og $r(x,t)$. Disse transformeres deretter tilbake til framskrevne dødsrater $m(x,t)$ for menn og kvinner for hele framskrivningsperioden.

et alternativ for en sterkere økning i levealderen (se under). I lavalternativet vårt vil menns levealder kun vokse svakt (3,1 år): Den forutsettes å øke fra 78,5 år i 2013 til 79,4 år i 2060 og 81,6 år i 2100. For kvinner er økningen noe større (4,7 år), og de tilsvarende estimatene er 82,8 år i 2013, 85,3 år i 2060 og 87,5 år i 2100. I sterkt kontrast til dette, gir vårt høyalternativ en kraftig vekst i forventet levealder: Menns levealder vil øke fra 80,4 år i 2013 til 91,1 år i 2060 og nå hele

97,0 år i 2100, noe som tilsvarer en økning på hele 16,6 år. Kvinners levealder vil øke noe mindre (13,8 år), fra 84,3 år i 2013 til 93,7 år i 2060 og bli 98,1 år i 2100.

Fra 2013 til 2014 er det forutsatt at levealderen kun vil stige med om lag 0,07 år for begge kjønn samlet. Dette er en noe svakere økning enn den vi har sett i de siste 10-15 år. Fra 2013 til 2014 forutsettes økningen å bli

større for kvinner (0,15) enn for menn (0,07), mens det på sikt forutsettes at levealderen for menn vil øke raskere enn for kvinner. Dermed forutsettes forskjellen mellom menns og kvinnens levealder å synke ytterligere, i alle aldersgrupper (se figur 2). Dersom dette viser seg å bli tilfelle, vil det bli stadig mindre forskjell mellom hvor lenge kvinnelige og mannlige pensjonister kan regne med å leve.

Skjønnsmessige vurderinger

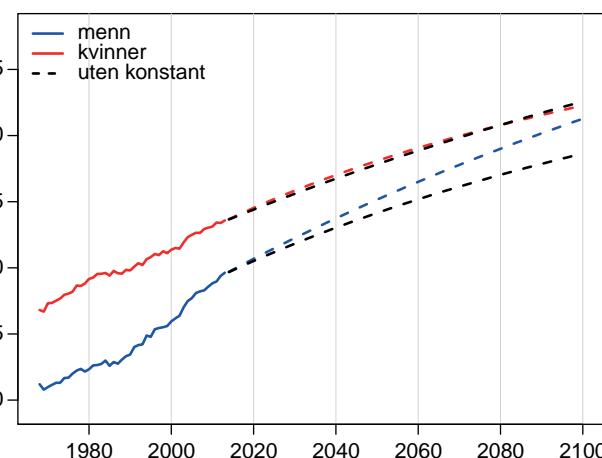
Utviklingen i dødelighet estimert ved hjelp av modellene beskrevet i boksene over, gir ikke alltid den utviklingen i framtidig dødelighet vi forventer. Av den grunn gjøres det noen skjønnsmessige vurderinger av SSB etter diskusjoner med en rådgivende referansegruppe, bestående av demografer og forskere innen dødelighet fra andre nasjonale og internasjonale institusjoner.¹

Tradisjonelt har denne typen modeller underestimert levealderen ettersom levealderen har steget raskere enn den historiske utviklingen skulle tilsi både i Norge og i resten av verden de siste tiårene (se for eksempel Oeppen og Vaupel 2002, Cohen og Oppenheim 2012 og Department of Economic and Social Affairs 2013). Dette skyldes betydelige endringer i underliggende risikofaktorer for sykdommer som forårsaker de fleste dødsfallene i Norge, men også en rask medisinsk og teknologisk utvikling på behandlingssiden. De viktigste dødsårsakene i 2012 var sirkulasjonssykdommer (31 prosent), kreft (26 prosent) og andre lungesykdommer (10 prosent). Dødelighet knyttet til demens er økende på grunn av en aldrende befolkning, og i 2012 døde rundt 7 prosent av demens. Dødeligheten er også markert men stabil for voldsomme dødsårsaker, inkludert ulykker, selvmord og drap, og slike dødsfall utgjorde om lag 6 prosent i 2012 (Statistisk sentralbyrå 2013).

Den sterke økningen i levealder vi har sett de siste tiårene skyldes særlig en nedgang i dødsfall av sirkulasjonssykdommer blant både eldre og yngre (Nasjonalt folkehelseinstitutt 2012). Dette følger av både medisinske og teknologiske framskritt, men også vesentlige endringer i risikofaktorer som røyking, blodtrykk og kolesterol. Røykeepidemien har nådd toppen for menn og er i sterk nedgang, og det forventes en ytterligere nedgang også framover. Dette gjør at vi forutsetter at menns dødelighet vil falle noe mer enn kvinnens, selv om også kvinnens røyking har begynt å falle svakt (Statistisk sentralbyrå 2014). Kreftforekomsten er økende, men det er også overlevelsen etter kreft, og dødeligheten er derfor på vei ned (Kreftregisteret 2014).

¹ For 2014-framskrivningen besto referansegruppen av følgende medlemmer i tillegg til artikkelforfatterne (i alfabetisk rekkefølge med institusjonstilknytning i parentes): Helge Brunnborg (SSB), Örjan Hemström (Statistiska centralbyrån), Nico Keilman (Universitet i Oslo), Øyvind Langsrød (SSB), Bjørn Møller (Kreftregisteret), Randi Selmer (Nasjonalt folkehelseinstitutt), Marianne Tønnessen (SSB) og Kjersti N. Aase (SSB). Vi takker referansegruppen for nyttige innspill på modellarbeidet og foreløpige resultater. Vi takker også Terje Skjærpen og Kjetil Telle ved SSB for verdifulle innspill på artikkelenkastet.

Figur 4. Forventet utvikling i levealder for menn og kvinner, med og uten heving av banene ved hjelp av modellparametre

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Dette gjelder særlig for brystkreft og prostatakreft. Også dette tror vi vil fortsette framover. Imidlertid er det en økning i dødsfall knyttet til kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS) som følge av tidligere røykevaner. Det knytter seg noe usikkerhet til utviklingen i dødsfall knyttet til infeksjonssykdommer, på grunn av en mulig økning i framtidig antibiotikaresistens. Videre er det også uklart hvilken rolle en antatt økning i overvekt og fedme vil spille for framtidig dødelighet.

Vi har derfor valgt å legge til noen modellparametre som reduserer dødsratene og øker levealderen noe mer enn modellestimatene tilsier, i tråd med blant andre Eurostats og FNs forventninger om levealdersutviklingen for Norge. Parametrene vi legger til, øker levealderen basert på modellestimatene med omtrent 1,3 år og 2,7 år for menn i henholdsvis 2060 og 2100. Dette gir en økning som tilsvarer levealderen vi får dersom vi forkorter grunnlagsperioden som vi baserer framskrivingen på fra dagens 46 år (1968-2013) ned til rundt 10-15 år. Fordi kvinnens dødelighet har utviklet seg jevnere over tid enn menns, betyr de valgte parametrene langt mindre for kvinnens levealder, hvor den økes med 0,2 år i 2060 mens den reduseres med 0,3 år i 2100 når vi legger til parametrene. Figur 4 viser hvilken effekt det har på framskrevet levealder for menn og kvinner at vi har hevet banene ved hjelp av disse parametrene.

Usikkerhet og alternative baner

Vi kan selvsagt ikke vite sikkert hvordan dødeligheten vil bli i framtiden. Av den grunn beregner SSBs befolkningsframskrivinger fire alternativer for mulige utviklinger i framtidig dødelighet. Det estimerte framskrevne alternativet benevnes mellomalternativet, og er vårt hovedalternativ. Rundt dette angir vi et 80 prosent konfidensintervall. Konfidensintervallet kalkuleres først ved at usikkerheten fra Lee-Carter modelleringen beregnes, og dernest ved at usikkerheten fra RWD modelleringen estimeres ved simulering av 2 000 alternativer ved hjelp av bootstrapping. Den øvre grensen i konfidensintervallet for dødsrater benevnes lavalternativet (lav levealder/høy dødelighet), mens den nedre

grensen benevnes høyalternativet (høy levealder/lav dødelighet). I tillegg angir vi et konstantalternativ, hvor dødsratene første framskrevne år (2014) holdes konstant for alle påfølgende år framover i tid.

Forventet levealder og gjenstående levetid for begge kjønn

Hvor lenge vi vil leve i gjennomsnitt kan vi ikke vite før alle i et fødselskull er døde. Derfor benytter vi et hypotetisk periodemål for å følge utviklingen i levealder: forventet levealder ved fødselen eller forventet gjenstående levetid (se tekstboks). Fordi det har vært en stadig økning i levealderen over tid, har den forventede levealderen beregnet for perioder systematisk undervurdert levealderen for faktiske fødselskull. Imidlertid er forventet levealder velegnet for å beskrive en mulig utvikling i dødelighet framover i tid.

Den statistiske usikkerheten i framskrevet forventet levealder blir langt mindre når vi modellerer begge kjønn samlet, sammenliknet med når vi modellerer menn og kvinner separat. Dette innebærer at høyalternativet for begge kjønn samlet på lengre sikt blir liggende under høyalternativet for både menn og kvinner, mens det motsatte blir tilfellet for lavalternativet (se figur 5).

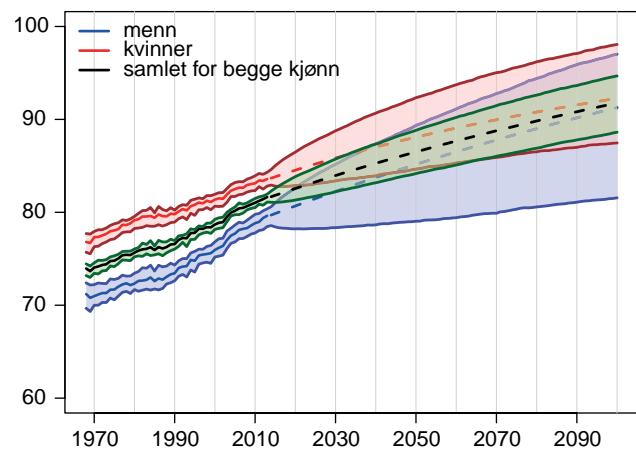
Forventet levealder og gjenstående levetid for begge kjønn samlet er av særlig interesse i Norge, hvor det er den samlede forventede levealderen som ligger til grunn for delingstallet i pensjonsberegningene (Fredriksen og Stølen 2011). Ifølge mellomalternativet er forventede levealder ved fødselen for menn og kvinner samlet 81,6 år i 2013, og forutsettes å stige til 87,7 år i 2060 og 91,8 år i 2100. Delingstallet fastsettes det året et fødselskull fyller 61 år, basert på observerte dødsrater de ti foregående årene,² og forventet gjenstående levetid for 60-åringer er 24,5 år i 2013, men vil stige til 29,5 år i 2060 og 33,1 år 2100. I lavalternativet er levetiden to-tre år lavere, mens den i høyalternativet ligger tilsvarende høyere.

Dødelighetsforutsetninger i BEFINN og BEFREG

Før de alders- og kjønnsspesifikke dødsratene i de ulike alternativene kan brukes i den nasjonale befolkningsframskrivingsmodellen BEFINN og den regionale modellen BEFREG, gjøres dødsratene om til sannsynligheter. På grunn av lavt folketall og svært få dødsfall blant de som er eldre enn 108 år, er dødssannsynligheten satt

² Delingstallene fastsettes med utgangspunkt i forventet gjenstående levetid ved de ulike uttakstidspunktene, beregnet på bakgrunn av gjennomsnittet av observerte dødelighetsrater de siste ti årene forut for fastsettelsesåret. Dette betyr at det er dødsrater for eldre årskull i de kalenderårene et årskull fyller 51 til 60 år som inngår i beregningen. Eksempelvis vil delingstallene for 1963-kullet, som blir 61 år i 2024, være fastsatt på bakgrunn av dødelighetsstatistikk for årene fra og med 2014 til og med 2023. Dette innebærer at anslagene på delingstall vil bli gradvis sikrere etter hvert som årskullet nærmer seg 61 år (<https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/prosentC2prosentA7+20-13+Fastsetting+av+delingstall.266256.cms>).

Figur 5. Forholdet mellom levealdersalternativene for menn, kvinner og begge kjønn samlet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

konstant til 0,50 for menn og kvinner 108-119 år gjennom hele framskrivingsperioden.

Forutsetninger for innvandrere og befolkningen for øvrig

Det er de framskrevne dødssannsynlighetene fra Lee-Carter og RDW modelleringen som brukes inn i SSBs modeller for befolkningsframskrivinger. Dødssannsynlighetene som benyttes i den nasjonale modellen BEFINN varierer kun etter kjønn, ettårig alder og kalenderår. Vi tar altså ikke hensyn til kjennetegn som innvandringskategori, fødeland eller botid. På nasjonalt nivå framstilles dødelighet til og med år 2100.

Innvandrere vil utgjøre en stadig økende andel av den norske befolkningen framover (Tønnessen m.fl. 2014). Før årets framskriving er det undersøkt hvorvidt innvandrere eller norskfødte barn av to innvanderforeldre

Forventet levealder ved fødselen og forventet gjenstående levetid

Forventet levealder ved fødselen (e_0) er et hypotetisk mål og refererer til det antall år en nyfødt kan forvente å leve på grunnlag av aldersspesifikke dødssannsynligheter i et gitt kalenderår. For hvert år i framskrivingsperioden beregner vi forventet levealder ved fødselen for menn og kvinner hver for seg, og for menn og kvinner samlet. Sistnevnte tar utgangspunkt i dødsrater for begge kjønn samlet, og en ordinær Lee-Carter modelleringen er tilstrekkelig.

Forventet gjenstående levetid (e_x) defineres som det gjenstående antall år en person ved en gitt alder kan forvente å leve på grunnlag av de aldersspesifikke dødssannsynlighetene for gjenstående aldre i et gitt kalenderår. Vi beregner forventet gjenstående levetid for hvert alderstrinn fram til og med 105 år ($x=1-105$).

e_0 og e_x utgjør resultater fra Lee-Carter og RDW modelleringen, men er samtidig forutsetninger inn i befolkningsframskrivingsmodellene BEFINN og BEFREG.

har en overdødelighet sammenliknet med befolkningen for øvrig, siden dette kunne være en mulig feilkilde i våre estimeringer. Egne dødelighetsanalyser for perioden 1990-2012 basert på landgruppeinndelingen som ellers benyttes i BEFINN gir imidlertid ikke grunnlag for å konkludere at det er en slik overdødelighet.

Regionale forutsetninger

I den regionale modellen BEFREG tar vi utgangspunkt i eksisterende regionale forskjeller i dødelighet de siste fem årene i hvert fylke, samt for hver av Oslos 15 større bydeler. Dette gir totalt 33 dødelighetsregioner. For å finne utgangsnivået for dødeligheten i de 33 dødelighetsregionene, beregnes aldersspesifikke dødsrater for aldergruppene 0-1 år, 2-20 år, 21-50 år, 51-60 år, 71-80 år og 81-119 år som et vektet gjennomsnitt av de siste fem årene i hver region, der siste år med tilgjengelige data teller mest. Når vi har beregnet utgangsnivået i hver region, legger vi på forutsetninger om framtidig dødelighet på nasjonalt nivå. Dermed fastsettes den framtidige regionale dødelighetsutviklingen ved at utgangsnivået i de 33 dødelighetsregionene justeres proporsjonalt med den framtidige nasjonale utviklingen i dødelighet. Vi forutsetter altså at forskjellene mellom dødelighetsregionene holder seg konstante gjennom hele framskrivningsperioden, i gitte grupper basert på kjønn og aldersgrupper (Aase, Tønnessen og Syse 2014).

I selve befolkningsframskrivningen beregner vi framtidig folketall etter kjønn og ettårig alder i 108 prognoseregioner. Prognoseregioner som tilhører samme dødelighetsregion vil derfor ha de samme aldersspesifikke dødssannsynlighetene. På regionalt nivå framskriver vi dødeligheten til og med år 2040. Antall døde blir ikke beregnet på kommunenivå.

Antall døde, aldring og regionale forskjeller

Antall døde

Antallet døde vil påvirkes av befolkningens størrelse, aldersstruktur og dødeligheten i de ulike aldergruppene. I 2013 døde 41 282 personer i Norge, 19 976 menn og 21 306 kvinner. Ifølge mellomalternativet vil antall døde stige til 65 674 i 2060, mens det tilsvarende tallet for 2100 vil bli 73 375. Dette har sammenheng med en fortsatt økende levealder og at det er de små fødselskullene fra årene 1925-1943 som nå blir gamle, mens de større etterkrigskullene vil bli gamle på sikt.

Regionale forskjeller

Dersom vi ser på dødsprosenten (det vil si antall døde per år dividert med antall personer i live ved starten av året) framover i landets fylker i mellomalternativet, varierer denne fra 0,59 prosent for enkelte år i Oslo til 1,16 prosent i Hedmark mot slutten av framskrivningsperioden i 2040. Imidlertid avhenger denne prosenten både av aldersstruktur og dødelighet, og en sammenlikning med levealdersutviklingen gir dermed et noe annet bilde: For både menn og kvinner har Finnmark lavest levealder av fylkene, etterfulgt av Hedmark. Sogn

og Fjordane har den høyeste levealderen for menn og kvinner. For menn har Akershus den nest høyeste levealderen, mens Møre og Romsdal ligger på andre plass for kvinner. Flere bydeler i Oslo har høyere levealder enn Sogn og Fjordane, mens andre bydeler har lavere levealder enn Finnmark. Det er rundt 7,8 år i forskjell mellom bydelene i Oslo med høyest og lavest levealder, men denne reduseres til rundt 7,1 år fram til 2040.

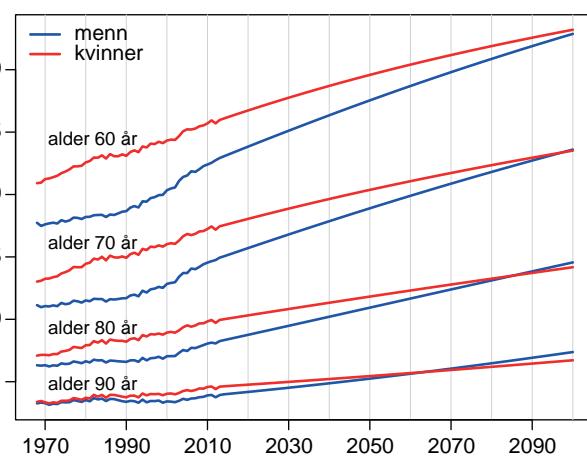
Forventet gjenstående levetid, aldring og sykelighet

For dagens 70-åringar er forventet gjenstående levetid nesten 15 år for menn og 17 år for kvinner. I 2060 vil 70-åringene – ifølge mellomalternativet – kunne forvente å leve i 20 år til hvis de er menn og i 21 år til hvis de er kvinner. Og i 2100 kan både menn og kvinner forvente å leve i hele 24 år til. For 80-åringar er forventet gjenstående levetid rundt 8 år for menn og 10 år for kvinner i dag. I 2060 og 2100 vil den gjenstående levetiden være henholdsvis 12 og 14 år for både menn og kvinner som er 80 år (se figur 6).

Fram til 2060 og videre til 2100 vil antallet personer i aldersgruppene voksne og eldre øke betraktelig (se figur 7). Veksten vil bli særlig kraftig for gruppen eldre (70 år og eldre): Ifølge mellomalternativet vil denne gruppen mer enn dobles før 2060 og tredobles før 2100. Prosentvis vil gruppen øke fra å utgjøre rundt 11 prosent av befolkningen i 2014, til 19 prosent i 2060, og 23 prosent i 2100. Dette er en konsekvens av at de store etterkrigskullene etter hvert vil nærme seg alderdommen og fordi eldre lever stadig lengre.

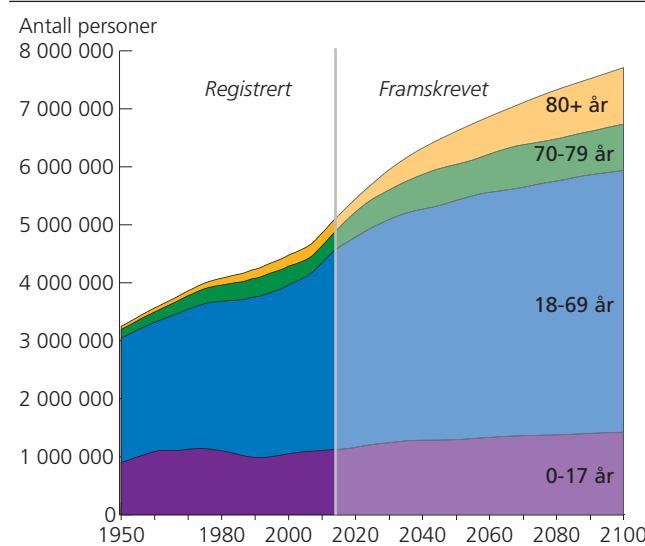
Også de aller eldste vil utgjøre en stadig større andel i samfunnet. I mellomalternativet øker andelen 80-89-åringar fra 3,5 prosent i 2013 til 7,0 prosent i 2060 og til 8,4 prosent i 2100. Andelen som er 90 år eller eldre vil tredobles – fra 0,8 til 2,5 prosent i 2060 og 4,2 prosent i 2100. Totalt vil dermed personer som er 80 år eller eldre utgjøre nesten 10 prosent av befolkningen i 2060, og nærmere 13 prosent i 2100.

Figur 6. Forventet gjenstående levetid etter alder og kjønn ifølge mellomalternativet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Befolkningen etter aldersgrupper over tid, registrert og framskrevet ifølge mellomalternativet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den norske befolkningen vil altså bli betydelig eldre, og særlig sterkt vil veksten være blant de aller eldste. Konsekvensene av en økt levealder er ikke opplagte, hverken for samfunnet som helhet eller for enkeltindividene det angår. Dette skyldes at vi vet lite om hvordan sykeligheten endrer seg når levealderen øker. Hvorvidt et økt antall leveår er assosiert med gjennomsnittlig flere, færre eller like mange år i god helse, er ikke entydig. Dette omtales som komprimert, forlenget eller utsatt sykelighet (se for eksempel Crimmins og Beltran-Sanchez 2011, Cutler 2013, Fries 1980 og Gruenberg 1977). Studier basert på ulike utvalg i ulike land benytter forskjellige mål som gir dels motstridende resultater. Sammenlikner man dødelighetsutfall basert på funksjonsbegrensninger eller mer diagnosterelaterte mål, viser førstnevnte mål sterke tegn til komprimering (Manton m.fl. 2008, Crimmins og Beltran-Sánchez 2011 og Cutler m.fl. 2013). Det kan altså se ut til at perioden med funksjonsbegrensninger før man dør er blitt noe kortere, til tross for at levealderen har økt.

Selv om vi skulle oppleve en gunstig utvikling i sykelighet, vil standardøkninger i helsesektoren kombinert med aldringen av befolkningen medføre økte framtidige kostnader knyttet til helse og omsorg (OECD 2013 og Holmøy m.fl. 2014). Ifølge OECD er det særlig standardøkningen som vil trekke opp, og de totale kostnadene til helse og omsorg er forventet å stige fra 7,2 prosent av BNP i 2006-2010 til mellom 10,0-14,3 prosent i 2060. I tillegg til de økte kostnadene, vil en økende andel eldre også forde en vesentlig økning i antallet ansatte i helse- og omsorgssektoren (Holmøy m.fl. 2014).

Norge i et internasjonalt perspektiv

Selv om Norge eldes, vil eldrebølgen i Norge bli langt svakere enn i mange andre land (se for eksempel Raftery m.fl. 2013). Dette er fordi Norge har hatt en mindre negativ fruktbarhetsutvikling og en relativt høy innvandring av yngre kohorter sammenliknet med andre land i Europa og den vestlige verden for øvrig.

Som vist av Brunborg (2014), hadde sju andre europeiske land høyere levealder enn Norge for begge kjønn kombinert i 2012, men den nøyaktige plasseringen avhenger i stor grad av observasjonsperiode, definisjoner og hvilke land som regnes med. Norges registrerte og framskrevne levealder er på linje med utviklingen i Sverige og Danmark: I 2013 var forventet levealder i Sverige 80,1 år for menn og 83,7 år for kvinner og forutsettes å øke til henholdsvis 86,7 og 88,8 år i 2060 (Statistiska centralbyrån 2014). I Danmark var forventet levealder i 2013 78,0 år for menn og 81,9 år for kvinner, og forutsettes å øke til henholdsvis 87,3 og 89,3 år i 2060 (Hansen og Stephensen 2013).

Avslutning

Dødelighet og levealder framskrives ved hjelp av modeller hovedsakelig basert på forutgående utvikling i dødelighet. Endringer i risikofaktorer som vi vet har betydning for dødelighet, som for eksempel endringer i røykevaner, økende grad av overvekt, økt kreftforekomst, endringer i hjerte- og kardødelighet med videre er per i dag kun tatt implisitt hensyn til ved at endringer som allerede har skjedd reflekteres i de historiske dødsratene som ligger til grunn for framskrivningen.

For de kommende årene forutsetter vi at utviklingen i levealder vil fortsette omtrent som før, men med en noe sterkere økning i menns levealder. Mer spesifikt forutsetter vi at menns forventede levealder ved fødselen vil øke fra 79,6 år i dag til 91,3 år i 2100, noe som tilsvarer en økning på 11,7 år. Økningen for kvinner vil være fra 83,5 år til 92,3 år, noe som innebærer en økning på 8,8 år. Dette betyr at levealderen for menn og kvinner vil nærme seg hverandre fram mot 2100: Mens det i dag er en forskjell på rundt 3,9 år i forventet levealder ved fødselen mellom menn og kvinner, vil denne reduseres til rundt 1,0 år i 2100.

Det forutsettes også markerte endringer i gjenstående levetid for eldre aldersgrupper. Dette gjør at alderssammensetningen i den norske befolkningen vil se annerledes ut i 2060 og i 2100 sammenliknet med i dag: I dag utgjør gruppen 70 år og eldre rundt 11 prosent av befolkningen, mens den vil stige til 19 prosent i 2060 og 23 prosent i 2100. Særlig sterkt vil veksten være blant de over 80 år. Dette vil mest sannsynlig ha en markert innvirkning på oppgaver og utgifter knyttet til helse- og omsorgstjenester framover, da de aller eldste er storforbrukere av helsetjenester, og særlig pleie- og omsorgstjenester. Aldringen av befolkningen vil ta til for alvor etter rundt 2025. De nærmeste årene vil imidlertid aldringen være relativt svak.

Referanser

- Brunborg, H (2014): Befolkningsutviklingen. *Økonomiske analyser*. 2/2014
- Cohen, J.E. og J.N. Oppenheim (2012): Is a limit to the median length of human life imminent? *Genus*. LXVIII(1):11-40
- Crimmins, E.M. og H. Beltrán-Sánchez (2011): Mortality and Morbidity Trends: Is There Compression of Morbidity? *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 66B(1):75-86
- Cutler, D.M., K. Ghosh og M.B. Landrum (2013): Evidence for Significant Compression of Morbidity in the Elderly U.S. Population. Working Paper 19268 (<http://www.nber.org/papers/w19268>)
- Foss, A.H (1998): Definisjoner og beregningsmetoder for dødelighetstabell. Notater 98/89. Statistisk sentralbyrå
- Fredriksen, D. og N.M. Stølen (2011): *Utforming av ny alderspensjon i folketrygden*. Rapporter 22/2011. Statistisk sentralbyrå
- Fries, J.D (1980): Aging, natural death, and the compression of morbidity. *New England J Med.* 303(3):130-135
- Gruenberg, E.M (1977): The failures of success. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*. 55(1):3-24
- Hansen, M.F og P. Stephensen (2013): Danmarks fremtidige befolkning. Befolkningsfremskrivning (<http://www.dreammodel.dk/pdf/Befolkningsfremskrivning2013.pdf>)
- Holmøy, E., J. Kjelvik og B. Strøm (2014): *Behovet for arbeidskraft i helse- og omsorgssektoren fremover*. Rapporter 2014/4. Statistisk sentralbyrå
- Hyndman, R.J., H. Booth og F. Yasmeen (2013): Coherent mortality forecasting: the product-ratio method with functional time series models. *Demography*. 50(1):261-283
- Keilman, N. og D.Q. Pham (2005): Hvor lenge kommer vi til å leve? Levealder og aldersmønsteret for dødeligheten i Norge, 1900-2060. *Økonomiske analyser* 6/2005
- Krefregisteret (2014): Cancer in Norway 2012 – Cancer incidence, mortality, survival and prevalence in Norway. Krefregisteret
- Lee, R.D (2000): The Lee-Carter method for forecasting mortality, with various extensions and applications. *North American Actuarial Journal*. 4(1):80-93
- Lee, R.D. og L.R. Carter (1992): Modeling and Forecasting U. S. Mortality. *Journal of the American Statistical Association*. 87(419):659-671
- Li, N. og R. Lee (2005): Coherent mortality forecasts for a group of populations: An extension of the Lee-Carter method. *Demography*. 42(3), 575-594
- Manton, K.G., X. Gu og G.R. Lowrimore (2008): Cohort changes in active life expectancy in the U.S. elderly population: experience from the 1982-2004 National Long-Term Care Survey. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 63(5):S269-S281
- Manton, K.G (2008): Recent declines in chronic disability in the elderly U.S. population: risk factors and future dynamics. *Annu Rev Public Health*. 29:91-113
- Nasjonalt folkehelseinstitutt (2012): *Dødelighet og dødsårsaker i Norge gjennom 60 år. 1951-2010*. Rapport 2012:4. Nasjonalt folkehelseinstitutt
- OECD (2013): *Public spending on health and long-term care: a new set of projections*. Report No. 06, June 2013. OECD Economic Policy Papers: Paris
- Oeppen, J. og J.W. Vaupel (2002): Broken limits to life expectancy. *Science*. 296(5570):1029-1031
- Raftery, A.E., J.L. Chunn, P. Gerland og H. Ševčíková (2013): Bayesian Probabilistic Projections of Life Expectancy for All Countries. *Demography*. 50:777-801
- Statistisk sentralbyrå (2013): Dødsårsaker 2012 (<http://www.ssb.no/dodsarsak>)
- Statistisk sentralbyrå (2014): Røykevaner 2013 (<http://www.ssb.no/royk>)
- Statistiska centralbyrån (2014): Sveriges framtida befolkning 2014-2060 (http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0401/2014I60/BE0401_2014I60_SM_BE18SM1401.pdf)
- Tønnessen, M., A. Syse og K.N. Aase (2014): Befolkningsframskrivninger 2014-2100: Hovedresultater. *Økonomiske analyser* 4/2014
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013): World Population Prospects, The 2012 Revision. United Nations: New York
- Wei, W.W.S. (2006): Time Series Analysis. Univariate and Multivariate Methods. 2nd ed. Pearson Addison-Wesley: Boston
- Aase, K.N., M. Tønnessen og A. Syse (2014): Befolkningsframskrivninger – modellene BEFINN og BEFREG. Notater 23/2014. Statistisk sentralbyrå

Befolkningsframskrivingene 2014-2100: Inn- og utvandring

**Marianne Tønnessen, Ådne Cappelen
og Terje Skjerpen**

Innvandringen til Norge har vært høy de siste ti årene, og i mellomalternativet antar vi at det fortsatt vil være relativt høy innvandring i noen år til. Men etter hvert som de norske olje- og gassinntektene avtar, regner vi med at innvandringen vil gå noe ned. Det gjelder særlig innvandringen fra de nye EU-landene i Øst-Europa. Utvandringen vil sannsynligvis øke etter hvert som det bor stadig flere innvandrere i Norge, siden de har større sannsynlighet for å utvandre enn andre. Økt utvandring bidrar til nedgangen i nettoinnvandringen. Men det er stor usikkerhet om den framtidige inn- og utvandringen, selv få år fram i tid.

Etter at EU ble utvidet østover i 2004 steg innvandringen til Norge kraftig (se figur 1).¹ Også utvandringen har økt noe, men langt fra så mye som innvandringen. Dermed har det blitt en kraftig økning i nettoinnvandringen (antall innvandringer minus antall utvandringer). Siden 2007 har den årlige nettoinnvandringen i Norge ligget på rundt 40 000, med toppår i 2011 og 2012 med over 47 000.

Som figur 2 viser, har økningen siden 2004 vært særlig sterk for innvandrere fra nye EU-land i Øst-Europa – altså landgruppe 2 (for definisjon av landgruppene, se egen boks). I denne gruppen er Polen og Litauen store avsenderland. Men innvandringen fra landgruppe 1 (Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand) og fra landgruppe 3 (resten av verden) har også gått opp de siste ti årene. De siste to årene har det imidlertid vært en nedgang i innvandringen fra landgruppe 1 og 2. Landgruppe 3 hadde også en liten nedgang i fjor.

Figur 3 viser årlige antall utvandringer blant innvandrere fra de samme landgruppene. Utvandringstallene er generelt lavere enn tallene for innvandring, slik at nettoinnvandringen stor sett har vært klart positiv for alle landgruppene i denne perioden. Det er blant innvandrere fra landgruppe 1 at flest utvander.

Marianne Tønnessen er leder for befolkningsframskrivingene og seniorrådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (mto@ssb.no)

Ådne Cappelen er seniorforsker ved Gruppe for makroøkonomi (cap@ssb.no)

Terje Skjerpen er seniorforsker ved Gruppe for mikroøkonomi (tes@ssb.no)

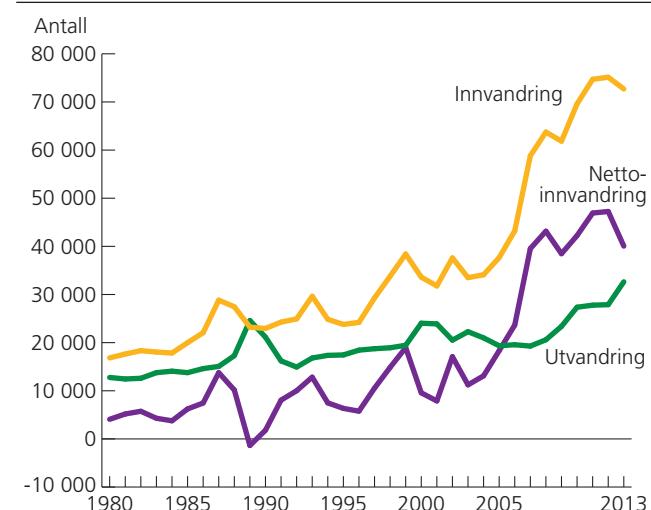
Utvandringen fra landgruppe 2 var lenge svært lav, men har økt i de senere årene i takt med at det bor stadig flere innvandrere fra østlige EU-land i Norge.

Modell for framskriving av innvandringen

I befolkningsframskrivingene publiserer vi tre alternative baner for innvandringen framover:² Høyalternativet (H) med høy innvandring, mellomalternativet (M) med middels innvandring og lavalternativet (L) med lav innvandring. Mellomalternativ er vårt hovedalternativ, som vi tror er det mest sannsynlige.

Når vi skal framskrive innvandringen til Norge, bruker vi en økonometrisk modell for hver av de tre

Figur 1. Innvandring, utvandring og nettoinnvandring per år. 1980-2013

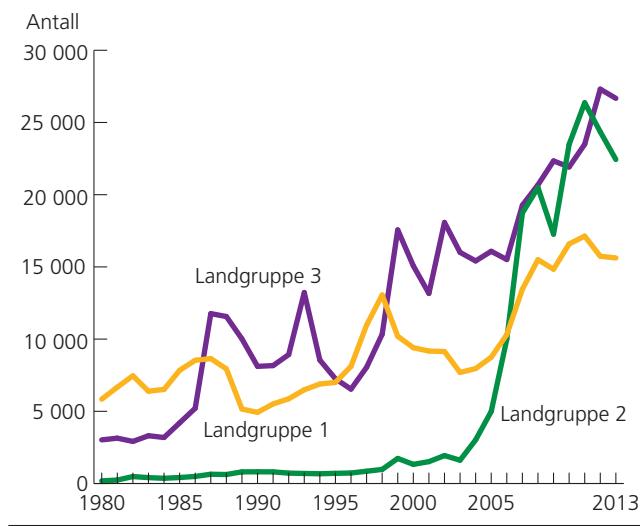

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ I befolkningsframskrivingene ser vi bort fra personer som både inn- og utvander i løpet av samme kalenderår. Dette gjør at tallene for innvandring og utvandring blir lavere enn de tilsvarende tallene fra SSBs befolkningsstatistikk. For nettoinnvandring vil tallene være sammenlignbare.

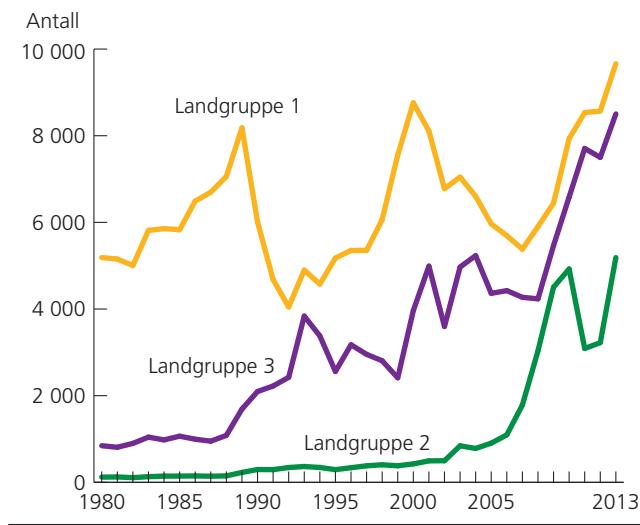
² I tillegg publiseres et alternativ med konstant innvandring (K) og et null-innvandringsalternativ (O).

Figur 2. Innvandring per år, etter landgruppe. 1980-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Utvandring per år, etter landgruppe. 1980-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

landgruppene. I denne modellen bestemmes innvandringen hovedsakelig av fire faktorer:

- Relativ inntekt i Norge sammenlignet med inntekten i andre deler av verden (målt i kjøpekraftsjustert inntekt per innbygger)
- Arbeidsledighet i Norge og i andre deler av verden
- Antall innvandrere fra samme landgruppe som allerede bor i Norge og danner en såkalt brohodeeffekt³
- Folketallet i hver av de tre landgruppene

Modellen er dokumentert i befolkningsframskrivningenes dokumentasjonsnotat (Aase mfl. 2014). Der er både modellspesifikasjon, framgangsmåte og data-kilder grundigere beskrevet. Den er også dokumentert i Cappelen mfl. (2014).⁴

Landgruppene

Vi har delt landene i verden inn i tre grupper. Selv om det er store forskjeller innen hver landgruppe, er det også visse likhetstrekk:

Landgruppe 1 omfatter alle vesteuropeiske land, det vil si land som er med i det 'gamle' EU (før 2004) og/eller EØS og EFTA, samt Canada, USA, Australia og New Zealand. Personer fra disse landene har i snitt relativt lik demografisk atferd når det gjelder fruktbarhet og utvandring. Dessuten har de få eller ingen restriksjoner mot å bo og arbeide i Norge.

Landgruppe 2 består av de elleve nye EU-landene i Øst-Europa (EU-medlemmer i 2004 eller senere): Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania. Vi har slått dem sammen til én gruppe ettersom det er fra disse landene innvandringen til Norge har økt mest de siste årene. Blant alle EU-landene er det dessuten disse elleve landene som har størst inntektsforskjeller relativt til Norge. Potensialet for migrasjon til Norge er dermed stort, samtidig som restriksjonene for å innvandre i all hovedsak er avskaffet.

Landgruppe 3 består av resten av verden, det vil si resten av Øst-Europa, Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika og Oseania (utenom Australia og New Zealand). Statsborgere fra disse landene må søke om tillatelse for å bo og arbeide i Norge. Denne gruppen er svært heterogen, og vi har først og fremst slått disse landene sammen for å forenkle.

Det er en persons landbakgrunn som avgjør hvilken gruppe han eller hun regnes i. For personer født i utlandet er dette eget fødeland. For personer født i Norge er det foreldrenes fødeland. Dersom foreldrene har ulikt fødeland, bruker vi morens fødeland.

Tre alternative baner for framtidig inntektsutvikling

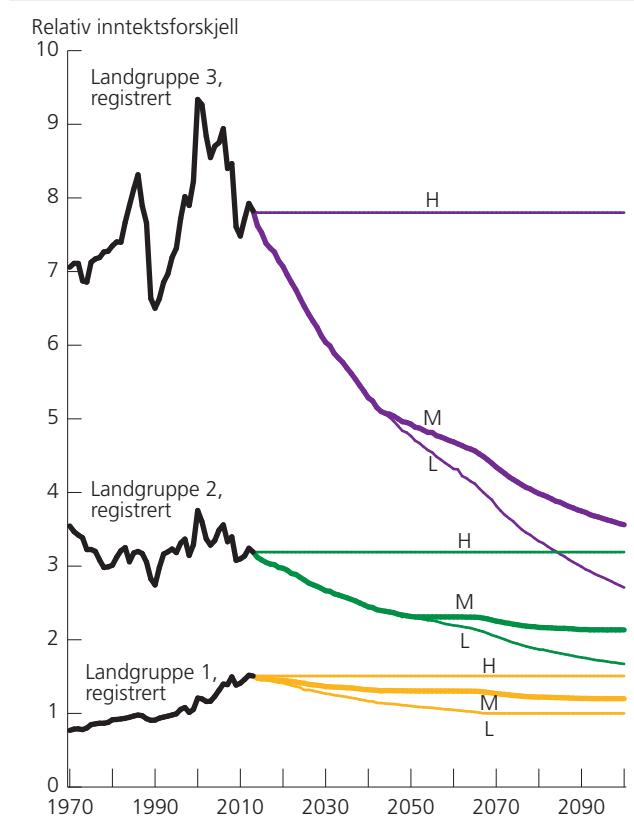
De tre banene i innvandringsframskrivningene (mellom-, høy- og lavalternativet) baserer seg på tre ulike framtidsbilder for den økonomiske situasjonen i Norge og de tre landgruppene i verden. Figur 4 viser utviklingen i relativ inntekt i de tre alternativene og for de tre landgruppene. Vi beskriver først inntektsutviklingen i mellomalternativet.

Når det gjelder framskrivinger for Norge har vi denne gangen gjort en liten modifikasjon sammenliknet med 2012-framskrivingen. Som mål på framtidig inntektsnivå har vi tidligere holdt oss bokstavelig til vekstanslag for BNP. Denne gangen legger vi til et forventet anslag på inntekter fra Statens pensjonsfond utland (petroleumsfondet). Dermed nærmer vi oss et mål på BNI (brutto nasjonalinntekt). For de andre landene i verden er gjennomgående forskjellen på BNP og BNI ikke stor når vi ser på et bredt snitt (for enkeltland kan forskjellene være store). For Norge er ikke forskjellen stor i dag, men den vil bli det i framtiden når petroleumsfondet har nådd sin maksimale andel av BNP og dersom avkastningen blir så stor som man nå forventer. Vi legger til grunn vekstrater for BNP framover

³ Norskfødte barn av innvandrere er ikke med i denne variabelen.

⁴ Cappelen mfl. presenterer modellen slik den ble brukt i 2012-framskrivningen. Siden da er modellen noe endret.

Figur 4. Årlig relativ inntekt per person i Norge i forhold til i landgruppe 1, 2 og 3. Registrert og framskrevet i tre alternativer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

som er i tråd med nasjonale prognosene gitt i Cappelen mfl. (2013) og de siste konjunkturtendensene som ble publisert i juni (www.ssb.no/kt). Her er anslaget for veksten i BNP per innbygger i underkant av 1 prosent årlig fram til 2040. Legger man til forventet avkastning fra petroleumsfondet per innbygger kommer vekstraten kommet opp i om lag 1 prosent årlig fram til 2040. Den relativt lave BNP-veksten i Norge henger sammen med at vi regner med stor nedgang i petroleumsutvinningen fra 2020 til 2040. I årene etter 2040 preges utviklingen i mindre grad av dette fordi oljesektoren da antas å utgjøre en liten del av norsk økonomi. Da vil samlet BNP-vekst øke litt og bli mer dominert av veksten i fastlandsøkonomien som i større grad er lik BNP-veksten i landgruppe 1. Vi legger til grunn at Statens pensjonsfond utland når sin maksimale realverdi i 2060. I en periode fra 2040 til 2060 holder da inntektsveksten i Norge nesten tritt med den i landgruppe 1. Men fra 2060 vil bidraget fra fondet til inntektsveksten per innbygger synke litt selv om vi antar at underliggende BNP-vekst er som i landgruppe 1.

For landgruppe 1, som er den rikeste regionen med høyest inntekt per innbygger i forhold til nivået i Norge, var inntektsnivået i 1970 om lag som i Norge. I 2013 viser anslag at det norske inntektsnivået var om lag 50 prosent høyere enn nivået i landgruppe 1. I mellomalternativet legger vi til grunn prognosene utarbeidet av OECD (Johansson mfl. 2012, side 31) og EU (European Commission 2012, side 86) som dekker utviklingen

fram til og med 2060 for de relevante OECD-land. Disse tallene aggeregates til landgruppenivå. Prognosene viser en gjennomsnittlig vekst i BNP per innbygger på 1,7 prosent årlig for OECD-området og 1,3 prosent for EUs medlemsland. For landene i landgruppe 1 anslår vi veksten til 1,5 prosent årlig. Vi har forlenget vekstratene med samme rate også for årene 2060-2100. Mot slutten av framskrivningsperioden er da inntektsnivået i Norge per innbygger antatt å være om lag 20 prosent høyere enn i landgruppe 1.

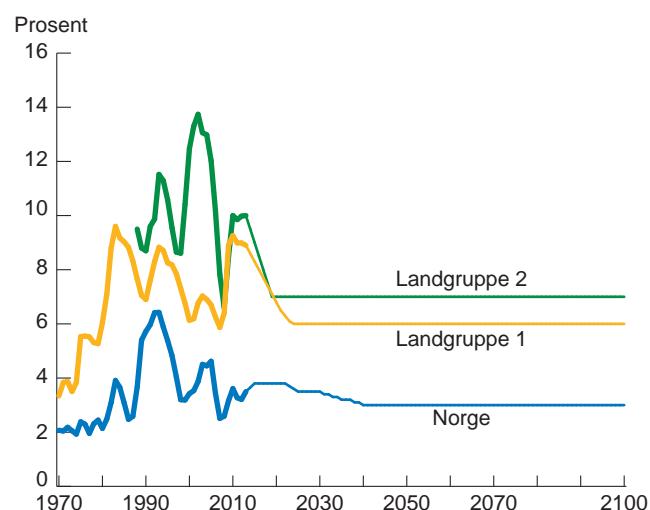
For landgruppe 2 har vi ved estimeringen av modellen nøyd oss med å bruke tall fra og med 1990 fordi landene i denne gruppen gjennomgikk dramatiske økonomiske endringer i årene 1989-1991. Som det framgår av figur 4 er inntektsnivået per innbygger i disse landene om lag en tredjedel av det norske. Vi bruker de samme kildene som nevnt over som anslår inntektsveksten per innbygger til 2 prosent fram til 2060. Deretter legger vi til grunn at inntektsveksten fortsetter i samme tempo som i landgruppe 1 fram til 2100. Da er inntektsnivået i landgruppe 2 blitt nesten halvparten av det norske nivået per innbygger.

For landgruppe 3 er det vanskeligere å få flere langsiktige vekstanslag, men OECD gir anslag fram til 2060 for land utenfor OECD som i hovedsak dekker landene i gruppe 3. Der anslås inntektsveksten til 5,2 prosent per innbygger i snitt fram til 2030 og 2,7 prosent årlig for perioden fram til 2060. Vi har antatt at det bak disse gjennomsnittsansklagene ligger en jevnt fallende vekstbane. Fra 2060 til 2100 antar vi at BNP-veksten i landgruppe 3 er et halvt prosentpoeng høyere enn i Norge og i landgruppe 1. Da ender inntektsnivået per innbygger i landgruppe 3 på et nivå som er 28 prosent av det norske i 2100, men likevel er den relative inntektsforskjellen halvert fra 2013 til 2100. Som det framgår av figur 4 er det en mer positiv utvikling for den økonomiske veksten i landgruppe 3 enn hva historien har vært dersom man går tilbake til 1970, mens utviklingen fra 2000 og fram til i fjor har vært mer gunstig i landgruppe 3 enn dette.

I høyalternativet har vi som i framskrivingene i 2012 rett og slett antatt at det historisk høye norske relative inntektsnivået som sist er observert, fortsetter i alle år fram til 2100. Vi anser ikke dette som et realistisk alternativ fordi det innebærer for eksempel at landene i gruppe 3 ikke klarer å hente igjen noe av inntektsforsprangen som verdens rike land har i dag. Det er ikke utenkelig at for eksempel klimaendringer kan bremse, eller endatil reversere, den økonomiske veksten i noen land (Tønnessen 2014), men likevel innebærer høyalternativet en inntektsutvikling i andre land som blir ganske svak i forhold til hva som er dagens konsensusoppfatning.

I lavalternativet har vi stort sett bare lagt til grunn at veksten og inntektsutviklingen i Norge blir litt svakere relativt til i de tre landgruppene enn i de andre alternativene. Vi har konkret forutsatt at det norske

Figur 5. Arbeidsledighetsrate i Norge, landgruppe 1 og landgruppe 2, registrert og framskrevet. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

inntektsnivået per innbygger blir likt nivået i landgruppe 1 fra og med 2068 og deretter holder seg på dette nivået fram til 2100. For landgruppe 2 antar vi at vekstraten fram til 2060 også fortsetter etter denne tiden slik at deres inntektsnivå per innbygger er 60 prosent av det norske i 2100 (eller at det norske er 67 prosent høyere enn i landgruppe 2). Også for landgruppe 3 er antakelsen at fallet i vekstraten for denne regionen etter 2060 blir litt mindre enn i mellomalternativet slik at det norske inntektsnivået er om lag 2,7 ganger nivået i landgruppe 3 i 2100 mot nesten 3,6 i mellomalternativet.

Forutsetninger om framtidig arbeidsledighet

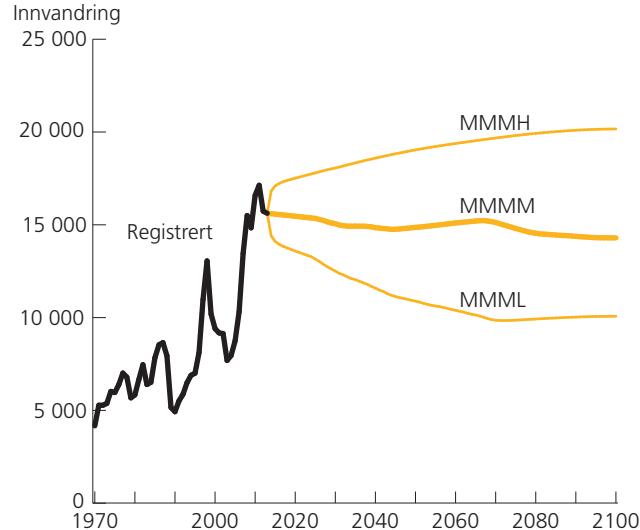
Som sist har vi valgt bare å ha ett alternativ for arbeidsledighet i framskrivningene. Det skyldes at nivåene på ledigheten normalt ikke har noen trend i seg på lang sikt og at også endring i ledighet betyr noe for innvandringen. For Norge har vi brukt anslagene i Cappelen mfl. (2013) hvor ledigheten øker til 3,8 prosent de nærmeste årene for så gradvis å synke ned til 3 prosent og bli liggende på dette nivået fram til 2100. For landgruppe 1, hvor ledigheten nå er nesten 9 prosent, antar vi at ledigheten gradvis faller til 6 prosent fra om lag 2025. For landgruppe 2 hvor ledigheten nå er om lag 10 prosent, regner vi med at ledigheten faller til 7 prosent innen 2020. Disse anslagene er omtrent identiske med de vi brukte i 2012-framskrivingen.

Innvandring fra de tre landgruppene

Når vi legger de tre alternative banene for framtidig inntektsutvikling inn i den økonometriske modellen, får vi tre ulike anslag for framtidig innvandring fra hver av landgruppene. Resultatene er vist i figurene 6, 7 og 8.

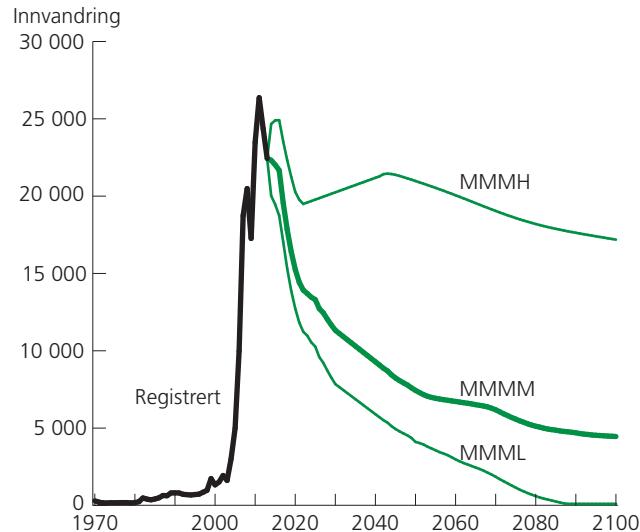
I mellomalternativet blir det på lang sikt lavere innvandring fra alle tre landgruppene. Nedgangen blir klart sterkest for landgruppe 2 (figur 7). Det henger sammen med at deres relative inntekt øker en del og ledigheten faller, men ikke minst er det forventet at

Figur 6. Årlig innvandring fra landgruppe 1. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

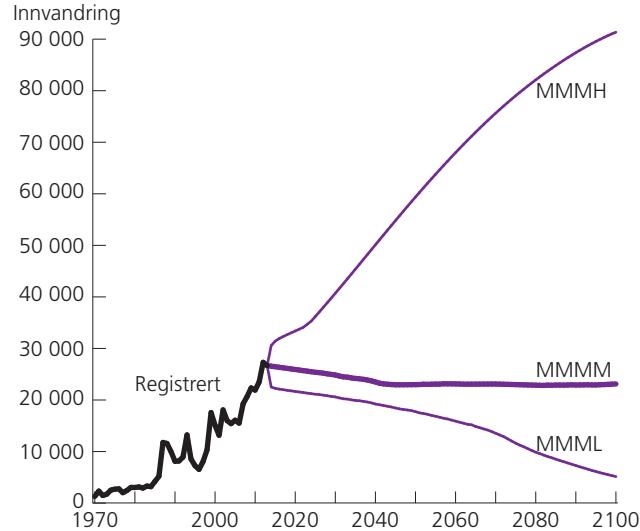
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Årlig innvandring fra landgruppe 2. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Årlig innvandring fra landgruppe 3. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

folketallet i Øst-Europa vil gå ned i løpet av dette århundret (United Nations 2013). Det betyr at det blir færre som potensielt kan utvandre, og det kan også bety at det blir større knapphet på arbeidskraft i disse landene, slik at det blir mindre attraktivt å utvandre. For landgruppe 1 (figur 6) holder innvandringen seg på dagens nivå fram til rundt 2070, deretter går den svakt ned. Igjen spiller en litt sterkere inntektsvekst i landgruppe 1 sammenliknet med Norge en rolle samt at den nåværende høye ledigheten i denne regionen reduseres. For landgruppe 3 (figur 8) holder innvandringen seg også omtrent på dagens nivå. Det henger også sammen med at folketallet i denne store landgruppen er forventet å øke gjennom århundret – og befolkningsveksten vil ifølge FN være klart størst i Afrika (United Nations 2013). I tillegg spiller den såkalte brohodeeffekten en rolle for innvandringen fra denne landgruppen, og siden antall innvandrere fra denne gruppen som fortsatt bor i Norge øker gjennom hele perioden, bidrar dette til ytterligere innvandring.

I høyalternativet stiger innvandringen gjennom hele perioden for landgruppe 1 og særlig for landgruppe 3. Den kraftige økningen for landgruppe 3 skyldes først og fremst brohodeeffekten, altså betydningen av antall innvandrere fra landgruppe 3 som allerede bor i Norge, noe vi antar øker sannsynligheten for ny innvandring fra denne landgruppen.

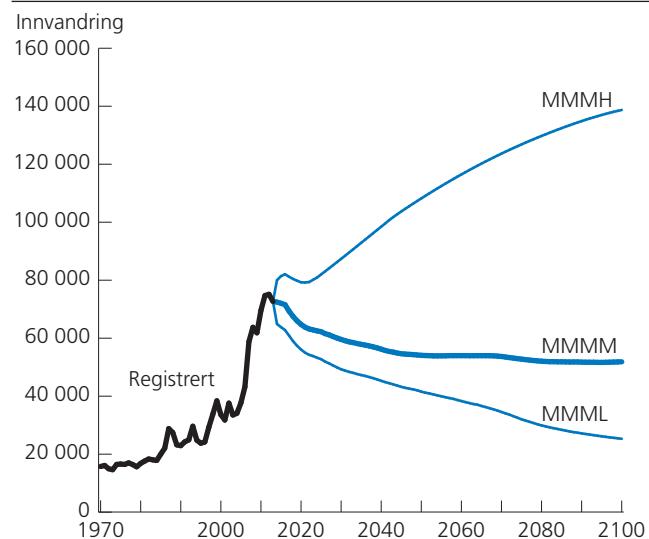
Samlet innvandring

Når vi summerer innvandringen fra de tre landgruppene og legger til innvandringen av personer med norsk landbakgrunn som har bodd en periode i utlandet, får vi samlet innvandring til Norge, framskrevet i tre alternativer (figur 9).

Innvandring av personer med norsk landbakgrunn har i tidligere framskrivinger blitt holdt konstant, som et gjennomsnitt av denne innvandringen de siste fem årene. I år har vi lagt inn en stigende trend gjennom framskrivingsperioden, fra 2013-nivået på 7 961 til 10 000 innvandringer i 2100. Dette har vi gjort for bedre å ta hensyn til at befolkningsveksten i Norge gir økt utvandring også av personer med norsk landbakgrunn. Dermed blir det flere som potensielt kan flytte tilbake til Norge.

Den totale innvandringen er vist i figur 9, og i mellomalternativet er det en svak nedgang i samlet innvandring, særlig i første del av framskrivingsperioden. Dette skyldes først og fremst nedgangen i innvandring fra landgruppe 2, altså fra de nye EU-landene i Øst-Europa. Fra 2030 og utover ligger den samlede innvandringen på mellom 50 000 og 60 000 i året. I lavalternativet går innvandringen relativt kraftig ned i starten, mens høyalternativet viser en samlet innvandring som nesten fordobles fra drøye 70 000 i dag til nærmere 140 000 i 2100.

Figur 9. Innvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

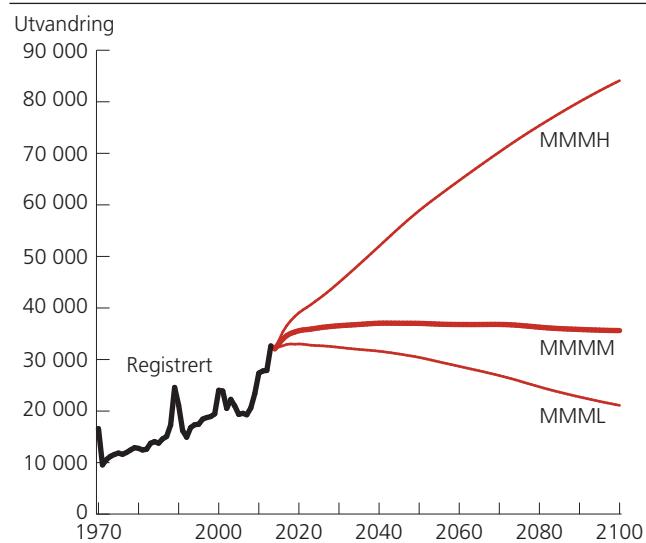
Stor usikkerhet

Vi ser av figur 9 at ulike, men tenkelige, anslag for inntektsutviklingen i Norge og resten av verden gir store forskjeller i samlet innvandring. Dette understrekker usikkerheten i beregningene, selv få år fram i tid. Allerede i 2017 er forskjellen mellom høy- og lavalternativet på over 20 000, en forskjell like stor som dagens innbyggertall i Elverum kommune.

Usikkerheten rundt den framtidige innvandringen skyldes ikke bare usikkerhet om den økonomiske utviklingen framover. Det er også usikkerhet knyttet til modellspesifikasjonen, parameterestimatene og anslagene for framtidig arbeidsledighet, brohodeeffekt og befolkningsutvikling i avsenderområdene. At landgruppene er såpass store og heterogene, kan også være en kilde til usikkerhet: Kriser som bare rammer enkelte land, men som i liten grad påvirker landgruppen som helhet, kan likevel ha stor effekt på innvandringen til Norge.

De framtidige innvandringstallene vil altså kunne komme til å avvike betydelig fra våre anslag. I tillegg til at kriser, katastrofer og konflikter i andre land vil kunne medføre at flere personer kommer til Norge for å få beskyttelse eller arbeid, kan det også bli endringer i hvilke land som sender arbeidsinnvandrere til Norge, for eksempel ved at det kommer til nye medlemsland i EU med fri eller nesten fri adgang til det norske arbeidsmarkedet. Endret økonomisk og/eller politisk utvikling i andre europeiske land (som Tyskland) kan føre til at polakker og andre heller reiser dit enn til Norge. Også utviklingen i land utenfor Europa kan få stor betydning. I tillegg vil endringer i politiske forhold i Norge kunne føre til både mer og mindre innvandring. Det kan heller ikke utelukkes at nivået på innvandringen kan påvirke politikken. Men politiske endringer er vanskelige å forutse, og ingen slike endringer i Norge eller utlandet er lagt inn i våre beregninger.

Figur 10. Utvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utvandring

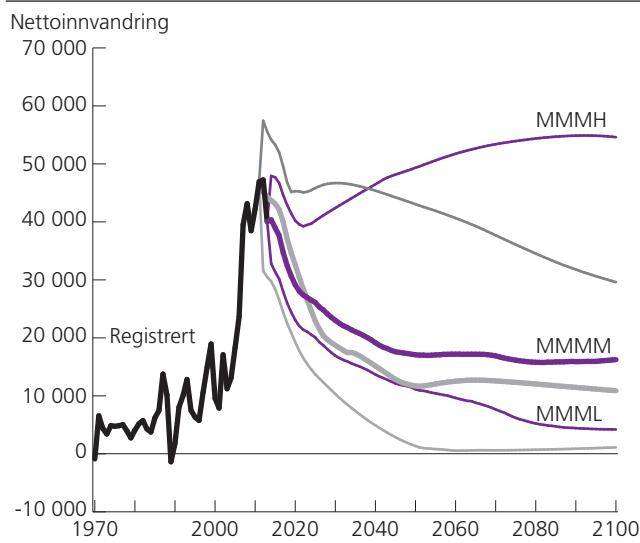
Utvandringen fra Norge er beregnet ved hjelp av faste utvandringssannsynligheter. Disse er basert på observert utvandring de siste fem år, og varierer etter alder, kjønn, innvandringskategori⁵, landgruppe og botid i Norge. Sannsynligheten for å utvandre er betydelig høyere for innvandrere enn for deres barn født i Norge, som igjen har høyere utvandringstilbøyelighet enn den øvrige befolkningen (Pettersen 2013). Blant de tre landgruppene er sannsynligheten for å utvandre størst for personer med bakgrunn fra landgruppe 1 og minst for dem fra landgruppe 3. Utvandringen er generelt størst de første årene etter innvandringen til Norge og synker deretter. Utvandringssannsynlighetene er satt konstante gjennom hele framskrivingsperioden.

Høy innvandring ett år medfører høyere utvandring årene etter. Derfor avhenger våre anslag for utvandring av tallene for innvandring, se figur 10. I mellomalternativet antar vi at utvandringen vil øke noe de første åtte årene, men deretter holde seg relativt konstant. I høyalternativet vil det komme langt flere innvandrere til Norge, og siden disse har høy sannsynlighet for å utvandre igjen, vil det også bli høy utvandring i alternativet med høy innvandring – og omvendt i lavalternativet.

Også framskrivningene av utvandring er usikre. En faktor som bidrar til denne usikkerheten, er at ikke alle som utvander fra Norge, melder fra til folkeregisteret. Dermed er det grunn til å tro at den reelle utvandringen er større enn tallene fra folkeregisteret tilsier (Pettersen, 2013). Tallene fra folkeregisteret brukes til å beregne utvandringssannsynlighetene i befolkningsframskrivningene. Hvis disse tallene er for lave, blir også utvandringssannsynlighetene i vår modell for lave.

⁵ Innvandringskategori viser om man er innvandrer, person født i Norge med to innvanderforeldre eller tilhører befolkningen for øvrig.

Figur 11. Nettoinnvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2012-framskrivingen (grå streker) og årets framskrivning (lilla streker)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

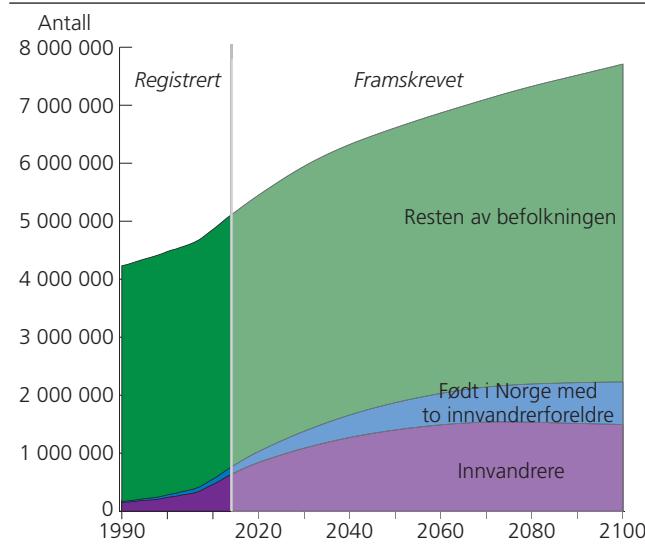
Nettoinnvandring

Nettoinnvandring er innvandring minus utvandring. Figur 11 viser hvordan nettoinnvandringen til Norge blir dersom de ulike forutsetningene for innvandring og utvandring slår til. I både mellom- og lavalternativet synker nettoinnvandringen gjennom stort sett hele perioden, og mest det første tiåret. I mellomalternativet stabiliserer den seg på mellom 15 000 og 20 000 etter 2040. Det er omtrent like høyt som nettoinnvandringen i 2005. I høyalternativet vil nettoinnvandringen etter 2040 bli høyere enn i toppårene 2011 og 2012 og nå stadig nye rekorder.

Sammenlignet med forrige befolkningsframskriving, som ble publisert i 2012, er nettoinnvandringen i mellomalternativet noe lavere på kort sikt, og noe høyere på lang sikt. Det henger sammen med at anslaget for arbeidsledighet i Norge er noe høyere enn forrige gang, mens inntektsutviklingen for Norges del er noe gunstigere på lang sikt enn den var ved forrige framskriving.

Dersom mellomalternativet slår til, vil altså kurven for nettoinnvandringen til Norge vise et bilde av årene 2007-2020 som en periode med spesielt høy nettoinnvandring, før vi kommer tilbake under 30 000 og deretter under 20 000 igjen. Perioden etter 2007 har så langt vært preget av at EU-utvidelsen i 2004 (og 2007) ga personer fra en rekke nye medlemsland tilgang til det norske arbeidsmarkedet, av gode økonomiske tider i Norge, og av finanskrisen og gjeldskrisen i mange av landene som innvandrere til Norge reiser fra. I framtiden antar vi både at de økonomiske forholdene i mange avsenderland tar seg opp igjen, samtidig som de norske petroleumsinntektene begynner å avta. I tillegg tyder den demografiske utviklingen i de østlige EU-landene på at presset for å utvandre derfra vil bli stadig mindre ettersom mindre kull kommer opp i 20- og 30-årene, da det er mest vanlig å utvandre.

Figur 12. Innvandrere, personer født i Norge med to innvanderforeldre og resten av befolkningen. Registrert og framskrevet i mellomalternativet (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

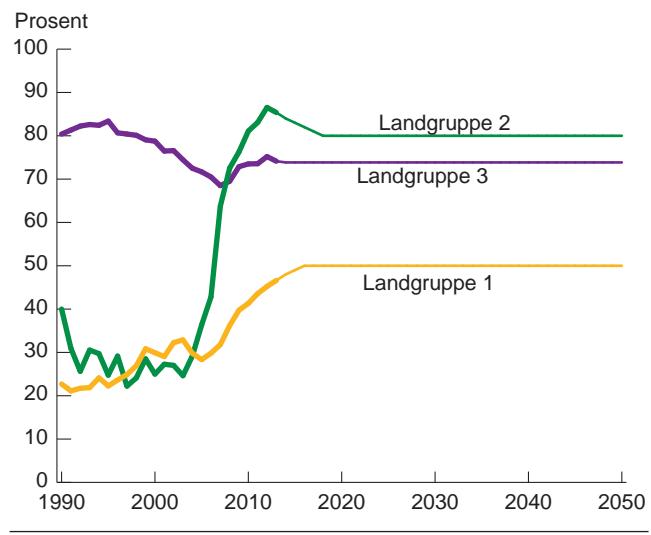
Den høye innvandringen de siste ti årene har påvirket sammensetningen av befolkningen i Norge slik at andelen innvandrere nå er høyere enn noen gang. Innvandrere har større sannsynlighet for å utvandre enn andre, og vi kan altså forvente en økning i utvandringen framover. Det forklarer hvorfor figuren for nettoinnvandring (figur 11) har en mye tydeligere nedgang enn figuren for (brutto) innvandring (figur 9).

Antall bosatte innvandrere og personer født i Norge med to innvanderforeldre

1. januar i år bodde det 633 000 innvandrere i Norge, og 126 000 var født i Norge med to innvanderforeldre. Disse tallene er mer enn doblet det siste tiåret, og i mellomalternativet vil antall innvandrere som bor i Norge fortsette å øke i mange tiår. Etter 2060 ligger antall innvandrere i Norge noenlunde stabilt på rundt 1,5 millioner (se figur 12), ifølge mellomalternativet. Grunnen til at det ikke øker særlig etter det, er både at innvandringen går noe ned, utvandringen holder seg relativt høy og at mange innvandrere etter hvert blir gamle og dør.

Antallet personer som er født i Norge med to innvanderforeldre kommer etter all sannsynlighet til å stige framover. Men hvor mye dette tallet stiger, avhenger ikke bare av hvor mange innvandrere som kommer til å bo i Norge og deres fruktbarhet. For å anslå antall personer som vil være født i Norge med to innvanderforeldre, trenger vi i tillegg forutsetninger om hvor stor andel av innvanderkvinnes barn som også vil ha en far som er innvandrer. Figur 13 viser hvordan disse andelene har utviklet seg for innvanderkvinner fra de tre landgruppene fra 1990 og hvordan de er framskrevet. Andelen barn født av innvanderkvinner der faren også er innvandrer, har vært størst der mødrene er fra landgruppe 3. Blant fødte av innvanderkvinner fra landgruppe 2 har andelen som også har en innvanderfar økt kraftig etter EU-utvidelsen i 2004 – fra 25

Figur 13. Andel fødte av innvanderkvinner som også har en far som er innvandrer. Innvanderkvinner fra tre landgrupper. Registrert 1990-2013 og framskrevet fra 2014

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

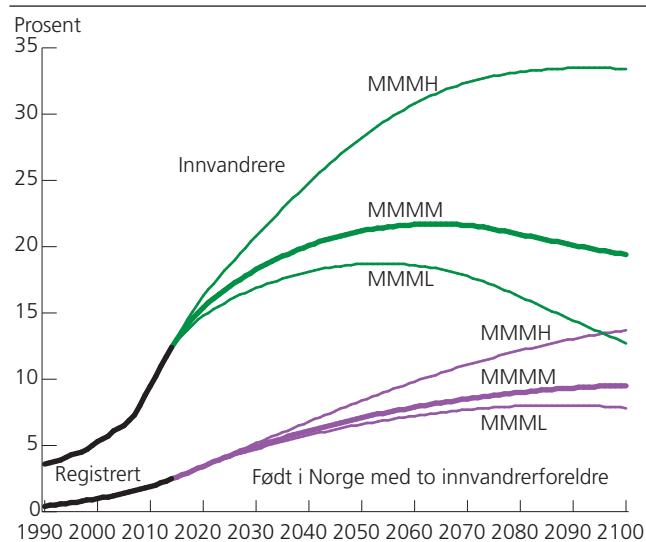
prosent i 2003 til 86 prosent i 2012. Fra 2012 til 2013 så vi for første gang en nedgang i andelene for denne gruppen – riktignok bare med ett prosentpoeng. Også i landgruppe 1 har andelen med to innvanderforeldre økt betraktelig de siste årene og utgjør nå 47 prosent – noe som er en fordobling siden midten av 1990-tallet. I framskrivningsperioden har vi forutsatt en liten økning opp til 50 prosent for landgruppe 1, en nedgang til 80 prosent for landgruppe 2 og et nivå tilsvarende snittet av de fem siste årene (74 prosent) for landgruppe 3.

Med disse forutsetningene kan vi framskrive antall personer som vil være født i Norge med to innvanderforeldre, og resultatet fra mellomalternativet er vist i figur 12. Denne gruppen øker fra 126 000 i dag til 400 000 i begynnelsen av 2040-årene, altså en tredobling på knapt 30 år. Mot slutten av århundret er det vel 700 000 i denne gruppen, ifølge mellomalternativet.

Figur 14 viser hvordan andelen innvandrere og personer født i Norge med to innvanderforeldre utvikler seg med ulike forutsetninger for innvandring. I dag utgjør innvanderne 12 prosent av befolkningen, mens 2,5 prosent er født i Norge med to innvanderforeldre. I mellomalternativet (MMMM) utgjør innvanderne 22 prosent av befolkningen i 2060, deretter synker denne andelen noe. Andelen som er født i Norge med to innvanderforeldre stiger gjennom hele perioden, til nærmere 10 prosent i 2100. Til sammen utgjør disse to gruppene vel 30 prosent av befolkningen fra 2055 og utover, ifølge mellomalternativet.

Alternativet for høy innvandring (MMMH) gir en langt høyere andel av både innvandrere og personer som er født i Norge med to innvanderforeldre: I 2060 utgjør de to gruppene henholdsvis 31 og 10 prosent av befolkningen, og andelene stiger til 33 og 14 prosent i 2100, ifølge MMMH-alternativet. Alternativet for lav innvandring (MMML) viser en utvikling der andelen

Figur 14. Andel av befolkningen som er innvandrere (øverst) og personer født i Norge med to innvanderforeldre (nederst), registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innvandrere aldri går over 20 prosent og andelen personer født i Norge med to innvanderforeldre aldri går over 10 prosent.

Landgrupper og botid

Blant innvanderne som bor i Norge i dag, kommer drøyt halvparten – 326 000 – fra landgruppe 3. Også i fremtiden vil denne landgruppen dominere, ifølge mellomalternativet (se figur 15). Det skyldes både at innvandringen fra denne gruppen ikke går mye ned, og at sannsynligheten for utvandring er lavere for personer med bakgrunn fra denne landgruppen. Innvanderne med bakgrunn fra landgruppe 2 blir først flere, men etter hvert blir de stadig færre ettersom innvandringen fra denne landgruppen avtar. Fra landgruppe 1 og landgruppe 3, som begge ifølge mellomalternativet bare har en liten nedgang i innvandringen, øker antall bosatte innvandrere gjennom hele perioden.

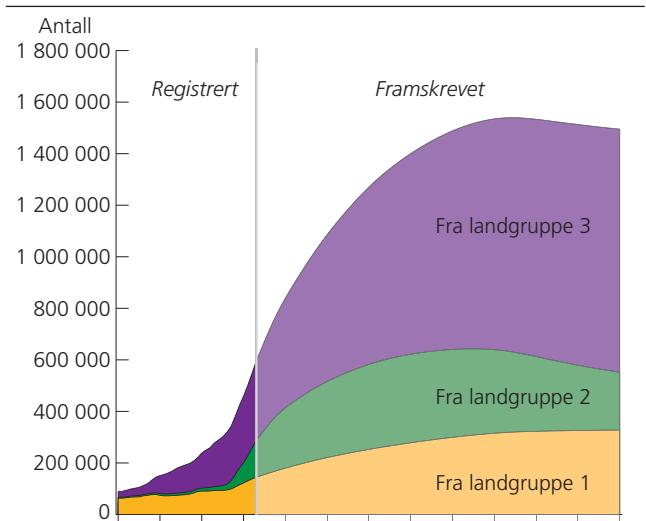
Når innvandringen går ned, vil det også bo færre innvandrere med kort botid⁶ i Norge. Dersom utviklingen blir som i mellomalternativet (MMMM), vil det på lang sikt bli færre innvandrere med kort og mellomlang botid, mens den store veksten kommer blant innvanderne med lang botid (16 år eller mer), som vist i figur 16. I dag har knapt 160 000 av innvanderne, altså omrent hver fjerde innvandrer, 16 års botid eller mer. I 2060 kan dette gjelde to av tre innvandrere, eller drøyt 1 million av 1,5 millioner innvandrere.

Oppsummering

Hvor mange innvandrere som kommer til Norge i fremtiden, avhenger i stor grad av den økonomiske og politiske utviklingen i Norge og utlandet. De tre alternative banene for innvandring til Norge baserer seg på tre ulike framtidsbilder for den økonomiske situasjonen i Norge og verden:

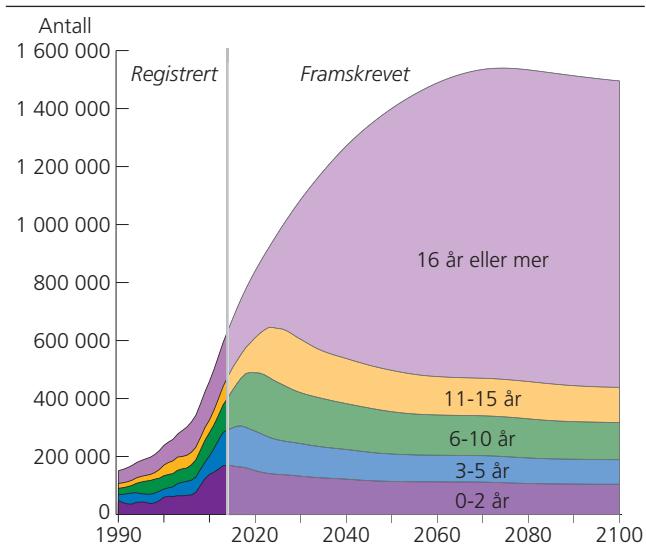
⁶ Botid er definert som antall år siden første innvandring til Norge.

Figur 15. Innvandrere bosatt i Norge, etter landbakgrunn. Registrert og framskrevet i mellomalternativet (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 16. Innvandrere bosatt i Norge, etter botid. Registrert og framskrevet i mellomalternativet (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

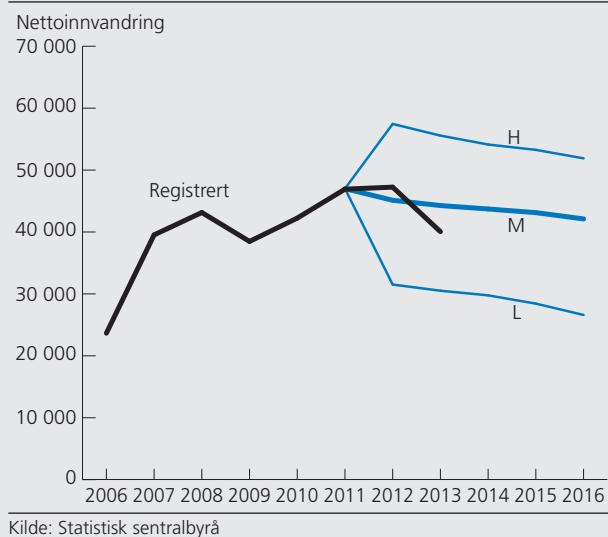
I *mellomalternativet* antar vi at etter hvert som petroleumsvirksomheten fases ut, vil veksten i Norge bli lavere enn tidligere og lavere enn i de tre landgruppene. Det medfører at innvandringen til Norge går noe ned over tid, og særlig får vi en lavere innvandring fra nye EU-land i Øst-Europa (landgruppe 2). Etter 2040 antar vi at nettoinnvandringen til Norge stabiliserer seg på et nivå rundt 15 000-20 000 årlig.

I *høyalternativet* legger vi til grunn at Norges høye relative inntektsnivå vedvarer helt fram til 2100. Det innebærer en vekst i innvandringen som bare delvis avtar mot slutten av århundret, men også en høy utvandring. I dette alternativet ligger nettoinnvandringen etter 2050 på over 50 000 årlig.

Hvordan traff forrige framskriving?

De forrige framskrivingene ble publisert i 2012, og i mellomalternativet fra den gangen anslo vi at nettoinnvandringen ville gå noe ned, fra 47 000 i 2011 til drøyt 44 000 i 2013. Figur 17 viser hvordan den registrerte nettoinnvandringen ble: Den gikk først litt opp i 2012, for deretter å gå klart ned i 2013 til 40 000. Avviket i 2013 var altså på drøye 4000. I både 2012 og 2013 har anslagene fra mellomalternativet vært de som har ligget nærmest den registrerte nettoinnvandringen.

Figur 17. Registrert nettoinnvandring per år til og med 2013, og 2012-framskrivingene for nettoinnvandring i tre alternativer (blå linjer)

Både for landgruppe 1 og landgruppe 2 ble den registrerte nettoinnvandringen lavere enn framskrevet i mellomalternativet fra 2012. For landgruppe 3 ble den høyere enn framskrevet.

I *lavalternativet* legger vi til grunn at inntektsveksten i landgruppene blir enda høyere enn lagt til grunn i mellomalternativet og særlig på lengre sikt. Da vil innvandringen til Norge bli lavere, og vi får en nettoinnvandring som stadig synker og fra 2060 ligger på under 10 000 årlig.

Utvandringen fra Norge beregnes ved hjelp av utvandringssannsynligheter, som er basert på observert utvandring de siste fem år og varierer etter landgruppe, innvandringskategori, alder, kjønn og botid i Norge. Siden høy innvandring et år medfører høyere utvandring årene etter, avhenger våre anslag for utvandring av hvilket alternativ som brukes for innvandringen.

Hvor mange innvandrere som kan komme til å bo i Norge i framtiden, varierer kraftig med hvilket alternativ vi ser på. I mellomalternativet (MMMM) vil innvandrerne utgjøre drøyt 22 prosent av befolkningen i 2060, mens 8 prosent av befolkningen vil være født i Norge med to innvandrerforeldre. I alternativet for lav innvandring (MMML) er de tilsvarende tallene (for 2060) 19 og 7 prosent. I alternativet for høy innvandring (MMMH) utgjør innvandrerne 31 prosent av

befolkningen i 2060, mens personene født i Norge med to innvandrerforeldre utgjør 10 prosent.

Innvandrere fra landgruppe 3 (Asia, Afrika, Latin-Amerika og Øst-Europa utenfor EU) utgjør i dag den største gruppen av innvandrere bosatt i Norge, og i mellomalternativet antar vi at denne gruppen også vil dominere i framtiden. Men stadig flere av innvandrerne vil ha lang Norges-erfaring: Om to tiår vil innvandrere med botid på 16 år eller mer utgjøre flertallet av alle innvandrere, ifølge mellomalternativet.

Det er all grunn til å minne om usikkerheten i alle ledd av våre beregninger, fra oppbyggingen og estimeringen av den økonometriske modellen, anslagene for økonomisk vekst og arbeidsledighet, dataene som utvandringssannsynlighetene bygger på og til de videre beregningene av både innvandring, utvandring og antall innvandrere som kommer til å bo i Norge resten av hundreåret. Mange av faktorene som påvirker enkeltmenneskers beslutning om å flytte til Norge, bli boende eller flytte herfra, lar seg verken forutsi eller modellere. Og historien har vist at store endringer i migrasjonen til og fra Norge kan komme overraskende.

Referanser

Aase, K. N., M. Tønnessen og A. Syse (2014): *Befolkningsframskrivingene – dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG*. Notater 2014/23, Statistisk sentralbyrå.

Cappelen, Å., T. Eika og J. B. Prestmo (2013): *Petroleumsvirksomhetens virkning på norsk økonomi og lønnsdannelse*, Rapporter 59/2013, Statistisk sentralbyrå.

Cappelen, Å., T. Skjerpen og M. Tønnessen (2014): Forecasting Immigration in Official Population Projections Using an Econometric Model. *International Migration Review*. doi: 10.1111/imre.12092

European Commission (2012): The 2012 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060). *European Economy* 2/2012.

Johansson, Å. mfl. (2012): Looking to 2060: Long-Term Global Growth Prospects: A Going for Growth Report, *OECD Economic Policy Papers*, No. 3, OECD Publishing.

Pettersen, S.V. (2013): *Utvandring fra Norge 1971-2011*. Rapporter 2013/30, Statistisk sentralbyrå.

Tønnessen, M. (2014): Vil klimaendringer gi økt innvandring? *Økonomiske analyser* 2/2014, Statistisk sentralbyrå.

United Nations (2013): World Population Prospects: The 2012 Revision (<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>).

Hvor godt treffer befolkningsframskrivingene for kommunene?

**Adrian Farner Rogne og
Marianne Tønnessen**

Statistisk sentralbyrå lager befolkningsframskrivinger for alle norske kommuner. Disse treffer sjeldent folketallet helt eksakt, men når vi går tilbake og ser, er avvikene på under 5 prosent i 8 av 10 kommuner etter fem år. Prosentvis er avvikene størst i små kommuner. Tidligere undervurderte framskrivingene centraliseringstrenden, men dette har ikke vært tilfellet i de nyere framskrivingene.

Befolkningsframskrivingene på kommunenivå er en del av kunnskapsgrunnlaget for mange viktige avgjørelser. Framskrivingene blir hyppig brukt av kommuner og andre instanser når det fattes vedtak om bygging eller nedlegging av barnehager, skoler eller sykehjem, i planleggingen av infrastruktur, eller når framtidens kommunestruktur diskuteres. Gode framskrivinger er derfor viktig for både kommunenes økonomi og befolkningens velferd.

SSB framskriver befolkningen etter kjønn og alder i samtlige av landets 428 kommuner. Framskrivingene produseres med ulike alternative baner som illustrerer befolkningsutviklingen under ulike forutsetninger om fruktbarhet, levealdersutvikling og inn- og utvandring. Vi har tatt for oss mellomalternativet (se boksen 'Begreper og forklaringer') i alle framskrivingene produsert fra 1996 til 2012 og analysert treffsikkerheten i disse. Fra 1996 til 2008 ble det produsert framskrivinger hvert tredje år. Fra 2009 til 2012 ble det produsert årlige framskrivinger. Totalt blir dette 9 framskrivinger. Disse har vi sammenlignet med utviklingen i folketallet i kommunene i perioden fram til i dag. Vi har tatt høyde for kommunesammenslanger og endring av kommune-grensene ved å slå sammen kommunene i framskrivningene slik at analysen følger kommunestrukturen i 2013. I tillegg har vi i separate beregninger kontrollert for betydningen av nasjonale avvik (dette er ikke vist her, men resultatene blir i hovedsak de samme).

Adrian Farner Rogne er student ved Universitetet i Oslo og har arbeidet på korttidsengasjement i SSB (adrianro@student.sv.uio.no)

Marianne Tønnessen er leder for befolkningsframskrivingene og seniørrådgiver ved Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (mto@ssb.no)

Begreper og forklaringer

Befolkningsframskriving er en beregning av framtidens befolkning under visse forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet, innenlands flytting og inn- og utvandring.

Mellomalternativet, MMMM, eller hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivinger er en framskriving av den norske befolkningen og befolkningen i kommunene med forutsetninger om middels fruktbarhet, middels levealdersutvikling og middels innvandring. Flyttemønstrene er basert på observerte rater de siste fem årene før startåret. Mellomalternativet i SSBs befolkningsframskrivinger regnes som det mest sannsynlige av de ulike alternativene.

Avvik er avviket mellom den framskrevne og den faktiske, observerte befolkningen i en kommune, enten målt i antall personer eller som prosentandel av den observerte befolkningen. Avvikene beregnes som den framskrevne befolkningen minus den observerte. Dette betyr at positive avvik innebærer at framskrivingen var for høy, mens negative avvik innebærer at framskrivingen var for lav.

Startår er det året framskrivingen produseres. Eksempelvis har framskrivingen som ble produsert i 1996 startår 1996 osv. Befolkningen 1. januar i startåret utgjør utgangspunktet for framskrivingen.

Sentralitet er et mål på hvor nært en kommune ligger storbyene og tettsteder av ulik størrelse. Alle kommuner er rangert på en skala fra 0 til 3 der 0 betegner de minst sentrale kommunene, og 3 betegner de mest sentrale kommunene (se SSBs sentralitetsstandard, SSB (2008)).

Størst usikkerhet i de minste kommunene

Mer eller mindre tilfeldige enkelthendelser slår relativt sett sterkere ut jo mindre kommunen er. Dette gjør at det er vanskeligere å treffen godt i de minste kommunene enn i de største, og størrelsen på de prosentvis avvikene avhenger derfor av kommunestørrelsen. Figur 1 illustrerer dette. Den viser spredningen av prosentvis avvik etter kommunestørrelse i framskrivingen fra 2008 for folketallet i 2014. For høye framskrivinger har positive avvik, og for lave framskrivinger har negative

*Takk til Nico Keilman, Kjetil Telle, Astri Syse, Kjersti Norgård Aase og Helge Brunborg for gode råd og innspill i forarbeidet til denne artikkelen.

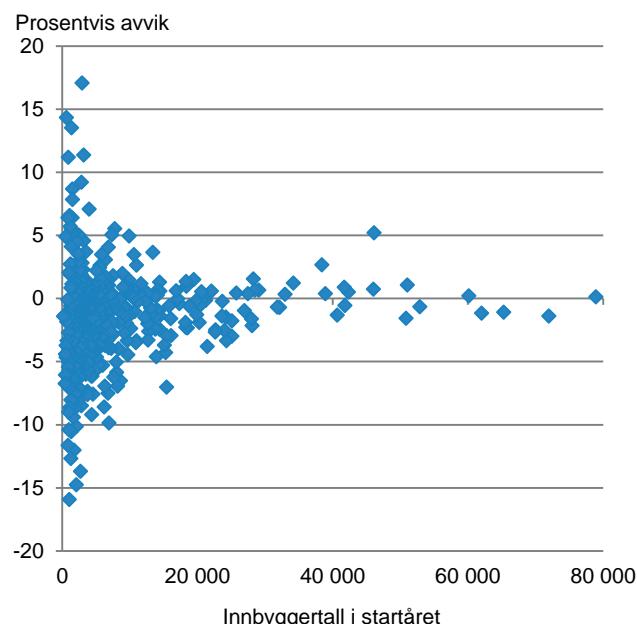
Tabell 1. Prosentvise avvik i de 10 kommunene med størst positive og negative avvik. Framskrivingen fra 2008 for innbyggertallet 01.01.2014

Størst positive avvik (for høy framskriving)			Størst negative avvik (for lav framskriving)		
Kommune	Innbyggertall i startåret	Prosentvis avvik	Kommune	Innbyggertall i startåret	Prosentvis avvik
Verran ¹	2948	17,1 %	Gamvik	1040	-15,9 %
Røst	622	14,3 %	Båtsfjord	2090	-14,8 %
Fyresdal	1375	13,5 %	Finnøy	2711	-13,7 %
Lyngen	3208	11,4 %	Lebesby	1304	-12,7 %
Bykle	919	11,2 %	Hábmer Hamarøy	1761	-12,0 %
Kárásjohka Karasjok	2866	9,2 %	Unjárga Nesseby	856	-11,6 %
Grane	1537	8,7 %	Evenes	1358	-10,6 %
Hyllestad	1505	7,8 %	Hasvik	998	-10,4 %
Barbu	3994	7,1 %	Krødsherad	2098	-10,2 %
Kvalsund	1101	6,6 %	Ulstein	6946	-9,9 %

¹ Det store avviket i Verran kommune skyldes i stor grad en varierende praksis i registreringen av polske ansatte i en bedrift som formidler sveisere til verkstedsindustrien (Østby m.fl., 2013:28).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Avvik mellom framskrevet og registrert folketall i kommunene, etter innbyggertall i startåret. Framskrivingen fra 2008 for innbyggertallet 01.01.2014

avvik. For å bedre lesbarheten er bare kommuner med under 100 000 innbyggere i startåret tatt med.¹

Som figuren viser, var avvikene i hovedsak små i de største kommunene, men i mange av de små kommunene var de prosentvise avvikene større.² I tabell 1 har vi listet opp de 10 kommunene med størst avvik i henholdsvis positiv og negativ retning. Alle disse kommunene er små i innbyggertall. Med unntak av Ulstein kommune hadde alle under 4 000 innbyggere da framskrivingen ble laget. I tabellen ser vi også at flere av kommunene der SSB i 2008 framskrev for lavt

¹ Når det gjelder kommunene med over 100 000 innbyggere i startåret (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Bærum) var avvikene på henholdsvis -0,27 %, -1,19 %, +0,69 %, +2,70 % og -0,42 % i denne framskrivingen.

² Avviket på nasjonalt nivå var på -0,7 prosent

folketal er fiskerkommuner og kommuner med relativt høy arbeidsinnvandring (Østby mfl., 2013).

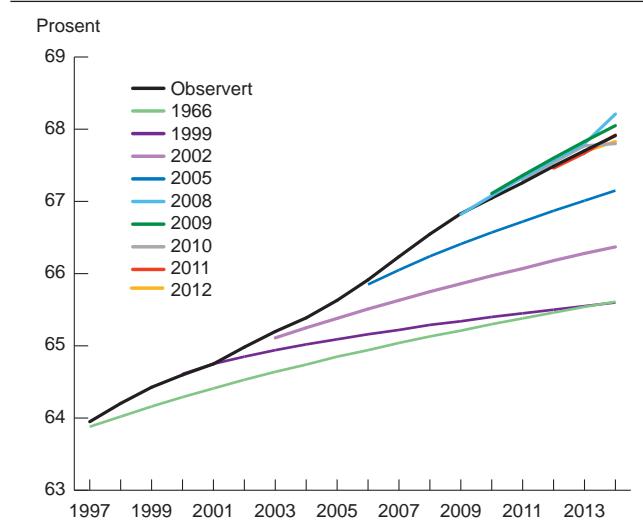
Sentraliserer framskrivingene for lite?

Utsira kommune hadde 211 innbyggere ved inngangen til 2014. Hvis to-tre nye familier flytter dit, medfører det en betydelig prosentvis endring i befolkningsstørrelsen i kommunen. Det er med andre ord helt naturlig at framskrivingene bommer prosentvis mest i de minste kommunene. Der er usikkerheten og potensialet for store befolkningsendringer størst. Men dersom framskrivingene gjennomgående bommer i én retning i noen bestemte typer kommuner, betyr det at det er noe systematisk galt med forutsetningene for framskrivingene. Derfor ville vi undersøke dette nærmere.

Et vanlig mål på sentralisering er andelen av befolknings som bor i de største eller i de mest sentrale kommunene. Andelen av befolkningen bosatt i de mest sentrale kommunene (sentralitet 3) har økt jevn og trutt i mange år. Ved å sammenligne den faktiske utviklingen med framskrivingene tilbake til 1996 er det tydelig at de eldste framskrivingene systematisk sentraliserte for lite (figur 2). Fra og med 2008-framskrivingen er dette ikke lenger tilfellet. De siste framskrivingene har truffet svært godt når det gjelder sentraliseringstrenden.

Dette kan skyldes at de registrerte flytteratene som ble brukt i framskrivingene stemte bedre med de faktiske flyttemønstrene i denne perioden, og/eller at det i 2002 ble innført en ny beregningsmetode for innenlands flytting (Brunborg og Texmon, 2003). Fra og med 2008 ble det også framskrevet høyere innvandring til Norge, noe som også innebærer høyere grad av sentralisering i framskrivingene, fordi innvandrerne i stor grad bosetter seg sentralt (Brunborg m. fl., 2008). En annen mulig forklaring kan finnes i innvandrernes sammensetning og bosettingsmønster. Arbeidsinnvandrere som har ankommet etter ca 2007-2008 har bosatt seg i mindre sentrale kommuner enn arbeidsinnvandrere som kom tidligere, og det har kommet flere arbeidsinnvandrere i denne perioden (Østby m. fl., 2013, Stambøl, 2013). Uavhengig av årsak er hovedinnflykket uansett at de

Figur 2. Observert og framskrevet andel av befolkningen bosatt i de mest sentrale kommunene

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

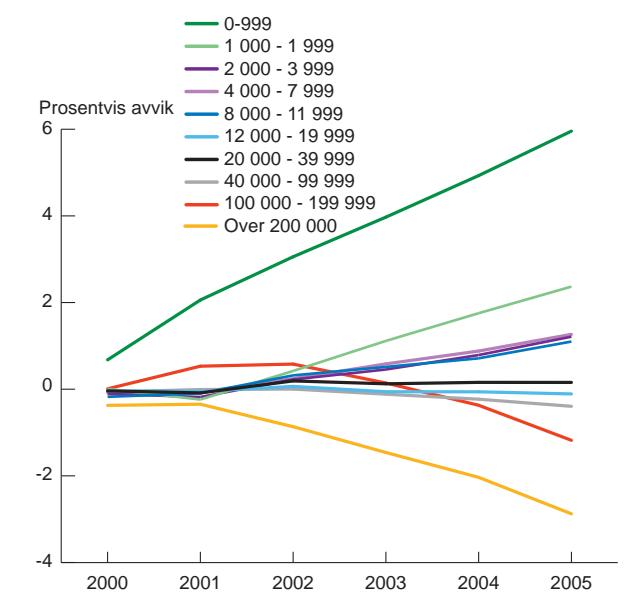
nyere framskrivingene ikke sentraliserer for lite målt ved andelen som bor sentralt.

Et annet mål er om framskrivingene systematisk framstår for høyt folketall i små kommuner og/eller for lavt folketall i store kommuner. Dette målet er ikke nødvendigvis sammenfallende med andelen som bor sentralt. Med høy innvandring kan det for eksempel være høyere vekst i alle kommuner enn framskrivogene tilslører, samtidig som sentraliseringen er sterkt hvis de største eller mest sentrale kommunene har høyest vekst.

Vi har sammenlignet prosentvis avvik i ulike grupper av kommuner etter kommunestørrelse. For å illustrere resultatene viser vi her gjennomsnittlig prosentvis avvik etter varighet i ulike grupper etter kommunestørrelse i framskrivingen fra 1999 (figur 3) og i framskrivingen fra 2008 (figur 4). 1999-framskrivingen er temmelig representativ for det generelle inntrykket av framskrivingene til og med 2005-framskrivingen, mens 2008-framskrivingen er representativ for de nyere framskrivingene. Positive avvik betyr at framskrivingen var for høy, og negative avvik betyr at framskrivingen var for lav.

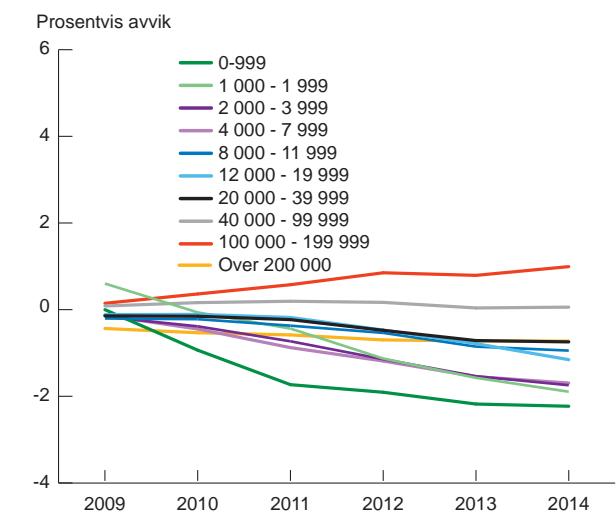
Fram til 2005 framskrev SSB systematisk for høyt innbyggertall i gjennomsnitt i de små kommunene, og for lavt innbyggertall i de største kommunene. Etter 2008 er dette ikke lenger tilfellet. Snarere ser vi en svært svak tendens til at enkelte av de nyere framskrivingene sentraliserte for mye, målt på denne måten. Vi har undersøkt dette både med og uten justering for nasjonale avvik, og gjort tilsvarende analyser der vi har delt inn kommunene etter sentralitet. Resultatet blir i hovedsak det samme; i framskrivingene som har blitt produsert fra og med 2008, ser det ikke ut til at det har blitt sentralisert for lite – i alle fall ikke på kort sikt.

Figur 3. Gjennomsnittlig prosentvis avvik for ulike kommunegrupper etter innbyggertall i startåret og varighet, startår 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Gjennomsnittlig prosentvis avvik for ulike kommunegrupper etter innbyggertall i startåret og varighet, startår 2008

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Har framskrivingene blitt mer treffsikre?

Med ujevne mellomrom gjøres det endringer i framskrivningsmodellene SSB bruker. Eksempelvis ble det i 2002 innført en ny metode for beregning av flyttemønstre (Brunborg og Texmon, 2003), og i 2011 ble det innført en ny modell for framskriving av befolkningen på nasjonalt nivå der man bruker egne rater og sannsynligheter for innvandrernes fruktbarhet og utvandring (Brunborg og Texmon, 2011).

Disse endringene gjøres naturligvis fordi de antas å øke treffsikkerheten i modellene. Derfor har vi undersøkt om framskrivingene for kommunene har blitt mer treffsikre over tid. Fordi det er vanskeligere å beregne befolkningen langt inn i fremtiden enn « neste år », kan vi ikke sammenligne hvor godt ulike framskrivinger

Absolutt prosentvis avvik – et mål på treffsikkerhet

En framskriving kan bomme i begge retninger – den kan være både for høy og for lav. Derfor må vi bruke absolute tall (tall uten fortegn) for å måle treffsikkerheten i framskrivingene. Gjennomsnittlig absolutt prosentvis avvik (GAPA) uttrykker hvor mange prosent framskrivingen i gjennomsnitt bommet med i kommunene, uavhengig av retningen på avviket i de enkelte kommunene. GAPA er gitt ved:

$$GAPA_{t,s} = \frac{\sum_1^N \left(\left| \frac{F_{i,t,s} - O_{i,t,s}}{O_{i,t,s}} \cdot 100 \right| \right)}{N}$$

der F betegner framskrevet folketall i kommune i , t år etter startåret, i en framskriving med startår s . O betegner det observerte folketallet i kommunen, og N er antall kommuner. De absolute prosentvise avvikene i de enkelte kommunene beregnes ved uttykket i parentes. Prosentvise avvik og gjennomsnittlige prosentvise avvik beregnes på samme måte, men uten omregning til absoluttverdier. Merk at denne tilnærmingen innebærer at avvik i alle kommuner veier likt, uavhengig av innbyggertallet i kommunen.

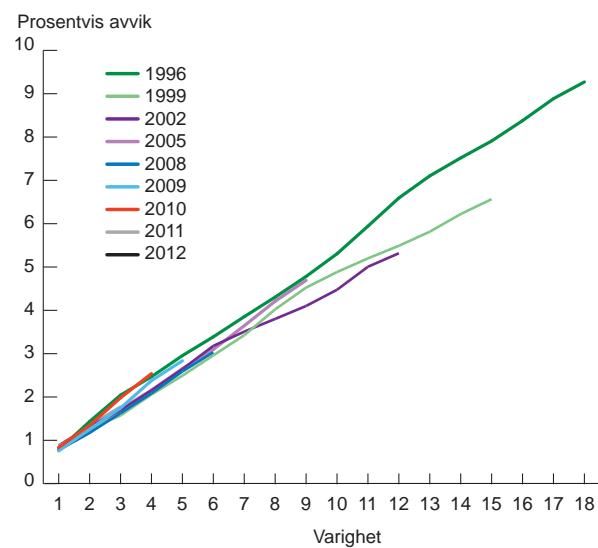
Det viser seg at de absolutte prosentvise avvikene er tilnærmet eksponentialfordelte for ulike varigheter med parameter $\lambda=1/GAPA$. De prosentvise avvikene (med fortegn) fordeler seg temmelig symmetrisk rundt 0, men med noe forskyving i de enkelte årene i de enkelte framskrivingene.

traff et bestemt år. Det gir med andre ord lite mening å sammenligne hvor godt framskrivingene fra 1999 og 2009 traff folketallet i 2010, fordi disse er laget med ti års mellomrom. Derfor må vi sammenligne framskrivingene etter samme varighet.

I figur 5 viser vi gjennomsnittlig absolutt prosentvis avvik for alle kommunene i hver av framskrivingene etter varighet (se boksen 'Absolutt prosentvis avvik – et mål på treffsikkerhet'). År 0 er med andre ord det året framskrivingen ble produsert (startåret), år 1 er året etter osv. Ikke overraskende ser vi at de gjennomsnittlige avvikene øker med varigheten – usikkerheten blir altså større jo lenger inn i framtidens befolkningen framskrives. Mer overraskende er det kanskje at det ikke ser ut til at den gjennomsnittlige treffsikkerheten har endret seg nevneverdig over tid, altså at de nyere framskrivingene ikke er mer treffsikre enn de gamle. Snarere er det en nesten lineær sammenheng mellom den gjennomsnittlige treffsikkerheten og varigheten – avvikene øker i med om lag et halvt prosentpoeng for hvert år. Med en proporsjonal justering for nasjonale avvik er den lineære sammenhengen mellom gjennomsnittsavvikene og varigheten enda tydeligere.

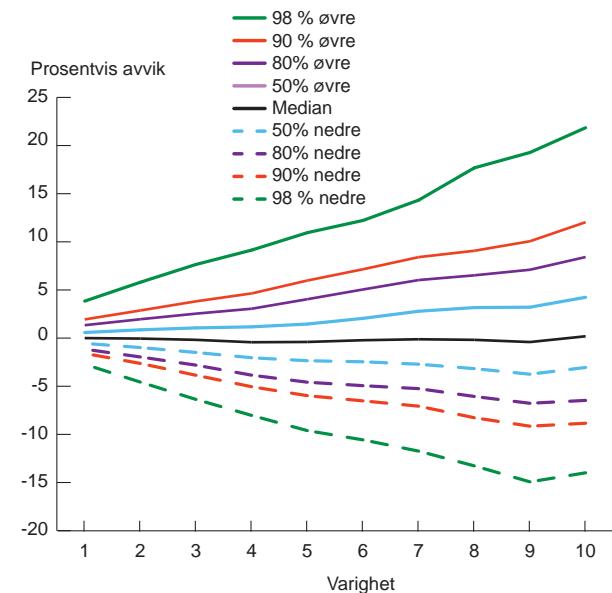
Det er kanskje overraskende at treffsikkerheten i sentraliseringstrenden har blitt bedre, uten at den gjennomsnittlige treffsikkerheten i framskrivingene har økt. Dette kan tolkes som at avvikene ikke har blitt mindre, bare mindre systematiske.

Figur 5. Gjennomsnittlig absolutt prosentvis avvik i ulike framskrivinger etter varighet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Persentilintervaller for prosentvise avvik

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi ser også at etter fem år ligger de gjennomsnittlige absolutte prosentvise avvikene under 3 prosent i alle framskrivingene, mens de ligger rundt 5 prosent etter ti år. En sammenligning med tilsvarende analyser av lokale og regionale framskrivinger fra Australia (Wilson, 2012), Queensland (Wilson og Rowe, 2011), Florida (Smith og Rayer, 2011), USA (Wang, 2002, Rayer, 2008), North Dakota og Texas (Murdock m.fl., 1984) og New Zealand (Statistics New Zealand, 2008), viser at SSBs kommunale framskrivinger treffer omrent like godt eller litt bedre enn framskrivingene i disse landene og delstatene, på tross av at SSBs framskrivinger dekker mange og små kommuner.

Slik framskriver SSB befolkningen i kommunene

Framskrivingen av folketall på kommunenivå følger to hovedprinsipper:

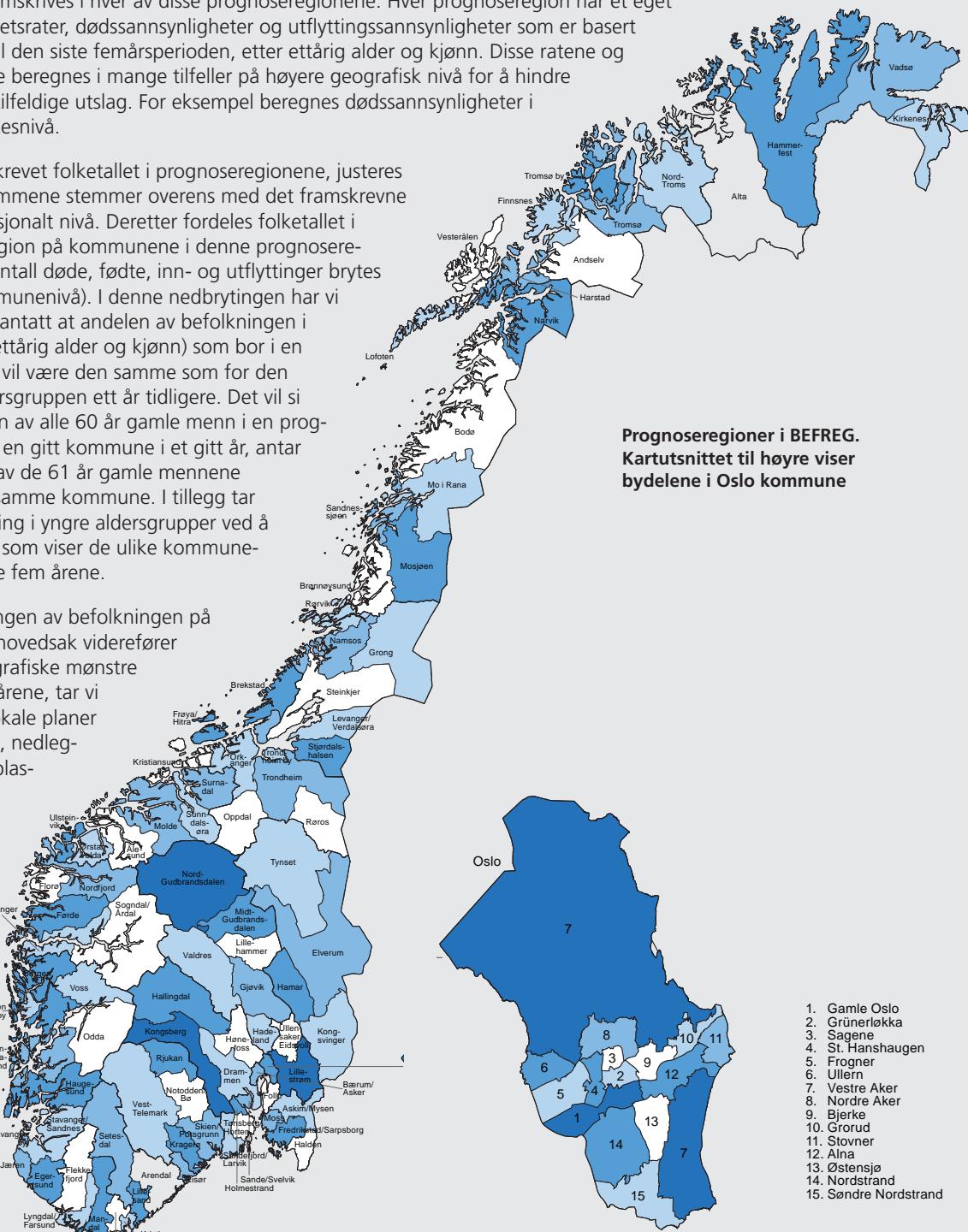
De regionale forskjellene i fruktbarhet, dødelighet og flytting som er observert siste 5 år, er antatt å fortsette fram til 2040. Det innebærer blant annet at hvis et område har hatt stor utflytting de siste fem årene, antar vi at det vil være stor utflytting også i framtiden.

Summen av framskrevne folketall i kommunene skal stemme med framskrevet folketall for hele landet. Det innebærer at befolkningsframskrivingene for Norge som helhet overstyrer de regionale framskrivingene. En nasjonal framskriving med for eksempel økt innvandring og høyere fruktbarhet vil dermed bety en høyere befolkningsvekst i kommunene enn de regionale mønstrene alene skulle tilsi.

For å lage de regionale framskrivingene brukes modellen BEFREG, mens de nasjonale framskrivingene skjer i modellen BEFINN. Begge modellene er beskrevet nærmere i Befolkningsframskrivingene – Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG (Aase, Tønnessen og Syse 2014). I BEFREG er Norge delt opp i 108 prognoseregioner (se kart), og befolkningen framskrives i hver av disse prognoseregionene. Hver prognoseregion har et eget sett av fruktbarhetsrater, dødssannsynligheter og utflyttingssannsynligheter som er basert på observerte tall den siste femårsperioden, etter ettårig alder og kjønn. Disse ratene og sannsynlighetene beregnes i mange tilfeller på høyere geografisk nivå for å hindre at de preges av tilfeldige utslag. For eksempel beregnes dødssannsynligheter i hovedsak på fylkesnivå.

Når vi har framskrevet folketallet i prognoseregionene, justeres tallene slik at summene stemmer overens med det framskrevne folketallet på nasjonalt nivå. Deretter fordeles folketallet i hver prognoseregion på kommunene i denne prognoseregionen (tall for antall døde, fødte, inn- og utflyttinger brytes ikke ned til kommunenivå). I denne nedbrytingen har vi som hovedregel antatt at andelen av befolkningen i en gitt gruppe (ettårig alder og kjønn) som bor i en av kommunene, vil være den samme som for den ett år yngre aldersgruppen ett år tidligere. Det vil si at hvis halvparten av alle 60 år gamle menn i en prognoseregion bor i en gitt kommune i et gitt år, antar vi at halvparten av de 61 år gamle mennene neste år vil bo i samme kommune. I tillegg tar vi hensyn til flytting i yngre aldersgrupper ved å bruke vekstrater som viser de ulike kommunenes vekst de siste fem årene.

Siden framskrivingen av befolkningen på kommunenivå i hovedsak viderefører regionale demografiske mønstre fra de siste fem årene, tar vi ikke hensyn til lokale planer for boligbygging, nedlegging av arbeidsplasser, vedtak om næringsutbygging og samferdselsutbygging eller andre politiske vedtak – så sant dette ikke allerede har begynt å påvirke de demografiske mønstrene.

Hvor stor er usikkerheten i mellomalternativet?

Framskrivingene for alle kommunene vil aldri treffe helt presist, selv om de unntaksvis treffer blink for enkelte kommuner enkelte år. Derfor må SSBs framskrivinger alltid tolkes med varsomhet. Mellomalternativet beskriver den fremtidige utviklingen i hver kommune, gitt at de regionale mønstrene i befolkningsutviklingen de siste årene fortsetter og de nasjonale forutsetningene slår til.

For å tallfeste usikkerheten i framskrivingene er det nytig å se på hvor godt de har truffet tidligere. I figur 6 har vi tegnet inn persentiler som gir symmetriske intervaller (50 %, 80 %, 90 % og 98 %) rundt medianen for de første ti årene etter startåret i framskrivingene vi har analysert.³ Eksempelvis har bare 1 % av alle kommunene avvik som ligger høyere enn den øverste linja, og 1 % av kommunene har avvik som ligger under den nederste linja. Vi ser at det over tid er en viss tendens til at fordelingen er skjev, i den forstand at avvikene oftere er sterkt positive enn sterkt negative. Dette har sammenheng med at de eldre framskrivingene, som framstrev for høyt folketall i et stort antall små kommuner, er med i denne figuren. For lange varigheter er figuren kun basert på de eldste framskrivingene. Ellers er det interessant å se at selv etter ti år ligger det framskrevne folketallet i halvparten av kommunene med god margin innenfor intervallet ± 5 prosent av det faktiske folketallet. Det samme gjelder for 80 prosent av kommunene etter en varighet på 5 år.

Oppsummering

Vi har tatt for oss befolkningsframskrivingene fra 1996 til 2012 og analysert hvor godt mellomalternativet har truffet for folketallet i kommunene. Flere konklusjoner kan trekkes fra analysen.

For det første er de prosentvise avvikene størst for små kommuner. Blant kommunene der framskrivingene enten har vist seg å bli prosentvis altfor høye eller altfor lave, dominerer kommunene med lave innbyggertall. Dette er ikke overraskende, siden relativt små befolkningsendringer kan gi store prosentvise utslag når innbyggertallet er lavt.

For det andre har de eldre framskrivingene (til og med 2005) sentralisert for lite. Både andelen av befolkningen som bor i de mest sentrale kommunene og folketallet i de store kommunene har generelt blitt høyere i virkeligheten enn de eldre framskrivingene tilsa. Men siden 2008 finner vi ingen klar tendens til at befolkningsframskrivingene har sentralisert for lite.

For det tredje blir avvikene mellom framskrevet og faktisk folketall større jo flere år som er gått siden framskrivingen ble publisert. Dette er heller ikke

³ Framskrivinger som ennå ikke er ti år gamle, er også med i grunnlaget for figuren og bidrar altså mest for de korte varighetene. For varigheter på opp mot ti år bidrar nødvendigvis de eldste framskrivingene mest.

overraskende, og trenden ser ut til å være ganske lineær: Etter et ekstra siden publisering forringes treffsikkerheten omtrent like mye, uavhengig av om det er gått ett eller fem år siden publiseringen.

For det fjerde ser ikke framskrivingene ut til å ha blitt mer treffsikre med tiden, til tross for at de treffer bedre på sentraliseringen. Avvikene har altså blitt mindre systematiske når det gjelder sentralisering uten at den gjennomsnittlige treffsikkerheten på kommunenivå har økt. Sammenlignet med lokale og regionale befolkningsframskrivingar produsert i andre vestlige land, er allikevel ikke avvikene i de norske framskrivingene spesielt store, på tross av at vi i Norge produserer framskrivingar for mange og små kommuner.

Referanser

- Aase, K. N., M. Tønnessen, og A. Syse (2014): Befolkningsframskrivingene – Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG. Notater 2014/23, Statistisk sentralbyrå
- Brunborg, H. og I. Texmon (2003): Fortsatt sentralisering. Regionale befolkningsframskrivingar 2002-2020, Økonomiske analyser 4, 2003, Statistisk sentralbyrå, s 54-64.
- Brunborg, H. og I. Texmon (2011): Befolkningsframskrivning 2011-2100: Modell og forutsetninger, Økonomiske analyser 4, 2011, Statistisk sentralbyrå, s 33-45.
- Brunborg, H., I. Texmon og S. V. Pettersen (2008): Nye befolkningsframskrivingar, Økonomiske analyser 3, 2008, Statistisk sentralbyrå, s 29-41.
- Murdock, S. H., F. L. Leistritz, R. R. Hamm, S. S. Hwang og B. Parpia (1984): An Assessment of the Accuracy of a Regional Economic-Demographic Projection Model. Demography, vol. 21, s 383-404
- Rayer, S. (2008): Population Forecast Errors – A Primer for Planners, Journal of Planning Education and Research, vol. 27, s 417-430
- Smith, S. K. og S. Rayer (2011): An evaluation of population forecast errors for Florida and its counties, 1980–2010. Special population reports no. 9, Bureau of Economic and Business Research, Gainesville, Fla, USA: University of Florida.
- SSB (2008): Sentralitet 2008. Statistisk Sentralbyrå (<http://www4.ssb.no/ItemsFrames.asp?ID=5285601&Language=nb>).
- Stambøl, L. S. (2013): Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn, Rapporter 2013/46, Statistisk sentralbyrå (<https://www.ssb.no/befolking/artikler-og-publikasjoner/bosettings-og-flyttemonster-blant-innvandrere-og-deres-norskfodte-barn>).

Statistics New Zealand (2008): How Accurate are Population Projections? An evaluation of Statistics New Zealand population projections, 1991–2006. Wellington: Statistics New Zealand.

Wang, C. (2002): Evaluation of Census Bureau's 1995-2025 State Population Projections, Working Paper Series No. 67, USA: U.S. Census Bureau.

Wilson, T. (2012): Forecast Accuracy and Uncertainty of Australian Bureau of Statistics State and Territory Population Projections, International Journal of Population Research, vol. 2012.

Wilson, T. og F. Rowe (2011): The Forecast Accuracy of Local Government Area Population Projections: A Case Study of Queensland, Australasian Journal of Regional Studies, vol. 17, s 204-243.

Østby, L., E. Høydahl og Ø. Rustad(2013): *Innvandrernes fordeling og sammensetning på kommunenivå, Rapporter 2013/37*, Statistisk sentralbyrå (<http://ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrernes-fordeling-og-sammensetning-paa-kommuneniva>).

Framtidas fruktbarhet: Færre barn eller eldre mødre?

Rannveig V. Kaldager*

Må vi justere forventningene om framtidas befolkningsvekst når barnetallene (samlet fruktbarhetstall) per kvinne går ned fra 2 til 1,8 på fem år, slik det har gjort fra 2009 til 2013? Ikke nødvendigvis, dersom årsaken bare er at barnefødsler utsettes og tas igjen senere – slik at kvinnene til slutt får like mange barn i løpet av livet som kvinner fikk tidligere. Men det er vanskelig å tallfeste hvor mye av en fruktbarhetsendring som skyldes når kvinner får barn. Hvis kvinner får stadig færre barn i løpet av livet, vil vi ha færre hender i arbeid til å forsørge framtidas pensjonister. Skyldes de lave barnetallene derimot utsatt foreldrekap, er konsekvensene for framtidas befolkningssammensetning langt mindre dramatiske.

Demografer har utviklet flere metoder for å justere samlet fruktbarhetstall (SFT) for endringer i når i livet kvinner får barn – ofte omtalt som tempoeffekter (se boks 1). I denne artikkelen presenteres og estimeres to av dem. Selv om disse metodene reduserer kompleksitet ved å oppsummere tempoeffekten i ett enkelt tall, kan kostnaden ved en slik forenkling være høy: Begge mål hviler på forutsetninger om hvordan tempoet endrer seg, og vil være misvisende hvis disse forutsetningene ikke holder. Vi må derfor gjøre en vurdering av om disse justerte målene tilfører informasjon utover det som er tilgjengelig gjennom kjente demografiske mål som rater og gjennomsnittlig fødealder. Hvis de tempojusterete målene gir slik informasjon, kan de gjøre oss bedre i stand til å gi faglig funderte anslag på fremtidig fruktbarhet.

Boks 1: Tempo og kvantum

Kvantumsmål:

Frukbarhetsmål som refererer til antall barn. Det mest brukte kvantumsmålet er kohortfruktbarhet, altså gjennomsnittlig antall barn kvinner i en fødselskohort får i løpet av fruktbar alder.

Tempoendringer:

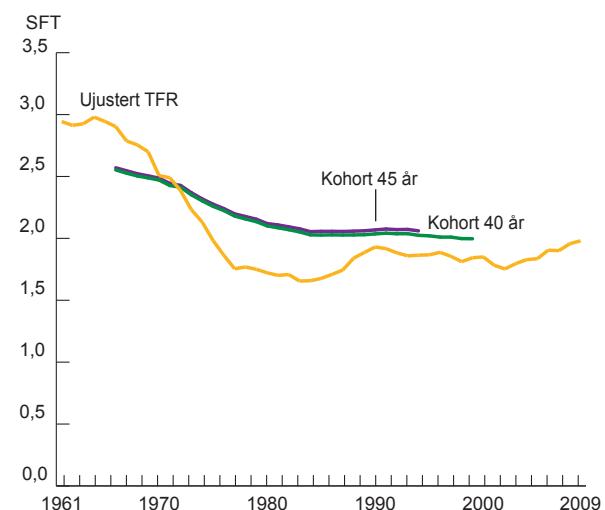
Endringer i når i livet kvinner får barn. Periode-SFT går ned når kvinner får barn seinere, og opp når kvinner får barn tidligere.

Rannveig Vittersø Kaldager er førstekonsulent ved Gruppe for demografi og levekår (rvk@ssb.no))

En kort beskrivelse av fruktbarhetsmønsteret i Norge 1961-2009

Tempoeffekter kan beskrives ved hjelp av kjente demografiske mål som aldersspesifikke fruktbarhetsrater og gjennomsnittlig fødealder. Figur 1 viser periode-SFT for kalenderårene 1961-2009 og kohort-SFT norske kvinner født 1936-1969. Kohortfruktbarheten er skiftet med 30 år fra fødselsåret. For eksempel er kohortfruktbarheten til kvinner født i 1940 plassert på samme sted på x-aksen som periodefruktbarheten for 1970. Figuren viser systematiske forskjeller mellom kohort- og periodefruktbarheten i løpet av perioden, noe som skyldes endringer i når i livet kvinner får barn i løpet av perioden (se f. eks. Keilman 2006). I første del av perioden synker gjennomsnittlig fødealder, og periode-SFT er høyere enn kohort-SFT. Mot slutten av perioden øker gjennomsnittlig fødealder, og kohort-SFT er høyere enn periode-SFT. Hvis kvinnenes fruktbarhetsmønster ikke hadde endret seg over tid, verken når det gjelder hvor mange barn som blir født eller gjennomsnittlig fødealder, ville periode-SFT vært lik kohort-SFT.

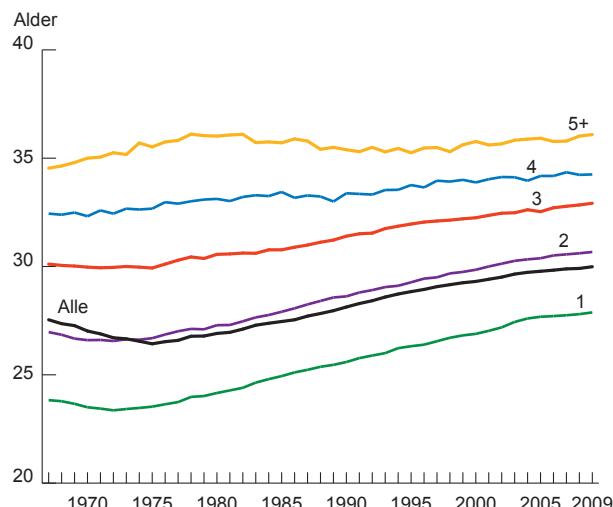
Figur 1. Periode-SFT for årene 1961-2009 og kohort-SFT (ved 40 og 45 års alder) for fødselskohortene 1936-1969

Kilde: Rater fra Eurostat, egne beregninger.

*Takk til Josh Goldstein for å dele R-kode for estimering av tempojusterering og for nyttige innspill til tolkning av resultatene, og til Nico Keilman, Marit Rønsen, Marianne Tønnesen, Trude Lappegård og Jørgen Modalsli for nyttige kommentarer til tekstu.

Figur 2. Gjennomsnittlig fødealder etter kalenderår og paritet

Kilde: Rater fra Eurostat, egne beregninger.

Figur 2 viser gjennomsnittlig fødealder for alle fødsler og etter paritet (se boks 2 for en forklaring av paritetsspesifikke mål). Gjennomsnittlig fødealder for alle fødsler synker i perioden 1967-1975. I samme periode ser vi et svakt fall i gjennomsnittlig førstefødselsalder, en stagnasjon i gjennomsnittlig andre- og tredjefødselsalder og en svak økning for 4. barn og høyere. Gjennomsnittlig fødealder for alle fødsler synker raskere enn de paritetsspesifikke målene fordi stadig færre kvinner når høyere pariteter (se figur 3). Gjennomsnittlig fødealder for alle fødsler stiger fra 1976 og ut perioden, men stigningen flater noe ut mot slutten av perioden. De paritetsspesifikke gjennomsnittsalderne viser at stigningen reflekteres i paritet 1, 2 og 3. For paritet 4 og høyere har gjennomsnittsalderen vært nokså stabil i perioden etter 1975. Tendensen til utflating i økende gjennomsnittsalder stammer særlig fra en utflating i økningen i gjennomsnittsalder for paritet 1.

En mer inngående beskrivelse av fruktbarhetsmønsteret i perioden får vi ved å se på aldersspesifikke fruktbarhetsrater. Disse kan vises grafisk med en Lexisoverflate, der alder løper langs x-aksen, og periode langs y-aksen. Lexisoverflaten viser både når i livet fruktbarheten er høyest, og hvor mange barn kvinner får i sum (både tempo og kvantum, se boks 1). ASFR for 25-åringar i 1990 finnes for eksempel i punktet der en horisontal linje fra 1990 på y-aksen krysser en vertikal linje fra 25 på x-aksen¹.

Figur 3 viser aldersspesifikke fruktbarhetsrater separat for første, andre, tredje og høyere ordens fødsler for perioden 1967-2009. Figuren viser at førstefødsler utsettes markant fra omrent 1975 og ut perioden.

¹ Periodefruktbarheten for år t finner en ved å summere de aldersspesifikke fruktbarhetsratene i Lexisdiagrammet horisontalt (ved år t på y-aksen). De aldersspesifikke fruktbarhetsratene til en ekte fødselskohort (kohort-SFT) følges ved å lese av Lexis-diagrammet diagonalt nedenifra og opp mot høyre.

Boks 2: Ulike ratebaserte fruktbarhetsmål

Den aldersspesifikke fruktbarhetsraten (ASFR) for kvinner i alderen n til n+x i perioden 0 til T (her et år) avhenger av antall kvinner som er i denne aldersgruppen i perioden (nK_x) og antall fødsler til kvinner i denne aldersgruppen i løpet av perioden (0FT (nK_x)). Aldersspesifikke fruktbarhetsrater regnes ut etter formelen (Preston m.fl. 2001:94)

$${}_n F_x[0, T] = \frac{{}_0 F_T({}_n K_x)}{{}_n K_x}$$

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er et kvantumsmål for fruktbarhet, og kan regnes ut med perioder eller kohorter. Periode-SFT er summen av ASFR over fruktbar alder for en periode (her ett kalenderår). Periode-SFT for år t viser gjennomsnittlig antall barn for en kvinne som lever hele livet sitt i år t (en slik kvinne blir altså et år eldre uten at det går et kalenderår). Kvinnene som inngår i en periode-SFT kalles for en syntetisk kohort, fordi de i virkeligheten tilhører ulike fødselskohorter.

Kohort-SFT er summen av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene til en ekte kohort – altså kvinner som er født i samme år eller periode. Fordi kohort-SFT er basert på informasjon om hele den fruktbare alderen, er dette målet ikke tilgjengelig før kvinnene i kohorten er ferdig med fruktbar alder. Kohort-SFT er et rent kvantumsmål, og påvirkes ikke av når i livet kvinner får barn.

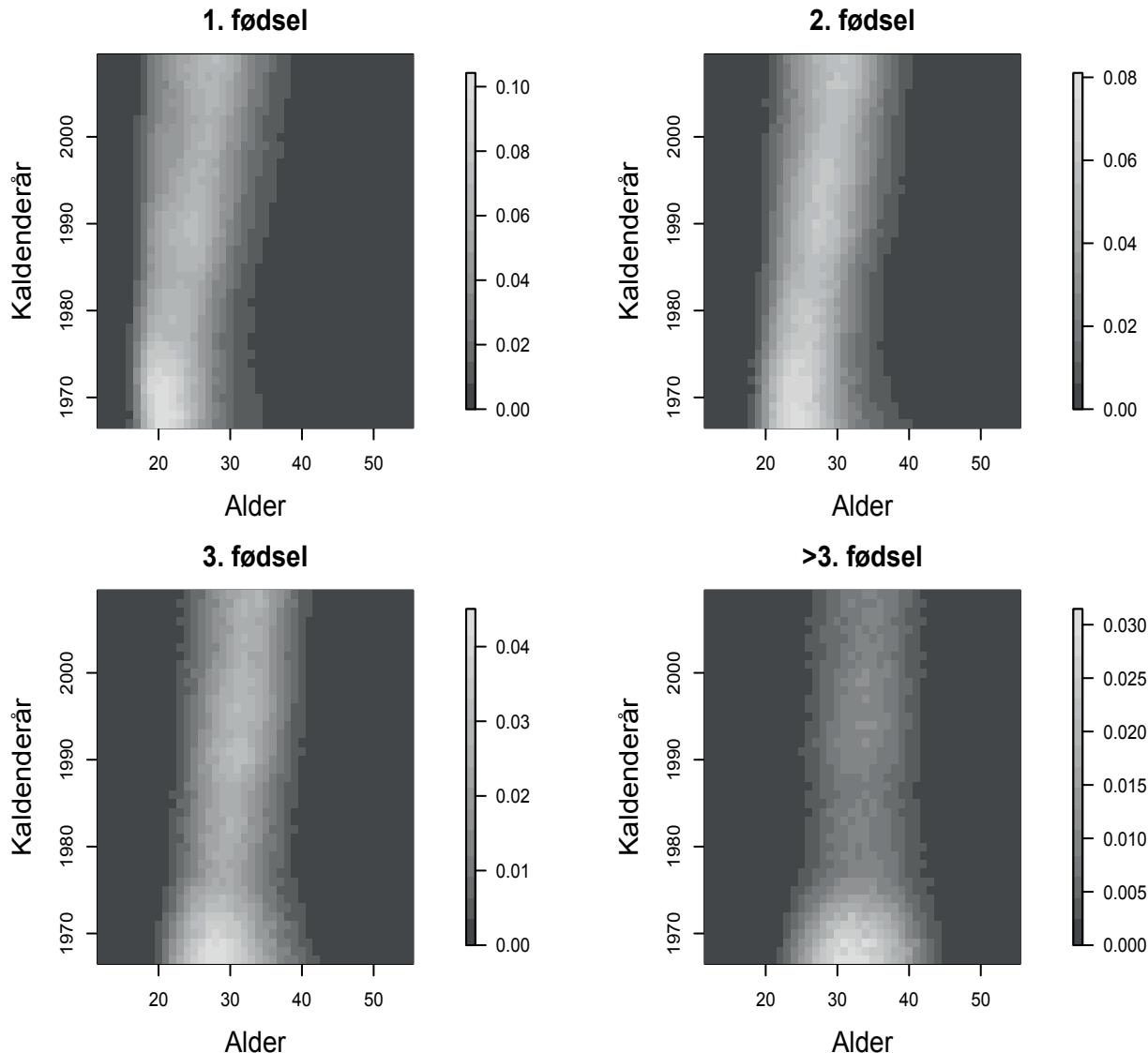
Paritetsspesifikke mål:

Paritetsspesifikke mål undersøker fødsler separat etter hvilket nummer de er i rekken – altså for eksempel førstefødsler (paritet en) eller andrefødsler (paritet to). ASFRi beregnes ved å dele antall fødsler med paritet i til kvinner i en gitt aldergruppe på antall kvinner i denne aldersgruppen.

Andre- og tredjefødsler utsettes også, men i noe mindre grad. Tredjefødselsratene er (relativt sett) lave tidlig/midt på 1980-tallet, og tar seg deretter noe opp igjen fra slutten av 80-tallet. Dette tyder på en forskynning av tredjefødsler til seinere i livsløpet. Til slutt viser figuren en markert reduksjon i fødselsratene for pariteter over tre – stadig færre kvinner får flere enn tre barn. At førstefødselsraten forskyves mer enn fødselsratene for høyere pariteter, skyldes antakelig både kortere avstand mellom fødrene, og større variasjon i fruktbarhetsmønsteret (ved at de kvinnene som ikke utsetter å få det første barnet også er de som går videre til 3. barn) (se for eksempel Rønse 2005 for en diskusjon av dette).

I perioden 1961-2009 er det altså markerte endringer i når i livet kvinner får barn – først ved at kvinner får barn tidligere, og deretter ved at fødsler utsettes. Dette gir betydelige forskjeller på periode-SFT og kohort-SFT, og gjør det interessant å se hvordan periode-SFT påvirkes av en justering for tempoeffekter.

Figur 3. Paritetsspesifikke Lexisoverflater. Alders- og paritetsspesifikke fruktbarhetsrater for norske kvinner 1961-2009

Kilde: Eurostat.

Metoder for tempojustering av periode-SFT

Den formelldemografiske litteraturen inneholder ulike mål på tempojusteringer, og her beregnes to av dem. Bongaarts-Feenys formel for tempojustering gir målet SFT' (Bongarts og Feeney 1998), som er den mest brukte tempojusteringen internasjonalt. Bongarts og Feeney (1998) ønsker å beregne periodekvantum gitt at tempoendringer ikke forekom - altså hvis kvinner (i gjennomsnitt) verken utsatte eller framskyndet fødsler. Justeringen er basert på en antakelse om at periode påvirker når i livet kvinner ønsker å få barn – men at kvinner fra alle kohorter (altså i alle aldre) påvirkes likt av samme periode (kalenderår). Med andre ord forutsettes det at en kvinne på 20 år og en kvinne på 40 år er like tilbøyelige til å utsette å få barn – og til å «ta igjen» fødsler seinere. Ved å gjøre beregningene separat etter paritet tillater Bongaarts og Feeney at tempoendringer påvirker ulike pariteter ulikt. Dermed unngår en at lavere fødselsrater på høyere pariteter (der mødrenes alder i gjennomsnitt også vil være høyere) feilaktig fanges opp som en endring i når i livet kvinner får barn. Beregning av SFT' for paritet i (SFT'_i) for år t er basert

på informasjon om paritetsspesifikk SFT i år t og endring i gjennomsnittlig fødealder for paritet i fra år t-1 til år t (r'_i). SFT' for paritet i (SFT'_i) beregnes ved formelen (Bongaarts og Feeney 1998:278):

$$[1] SFT'_i = \frac{SFT_i}{(1 - r'_i)}$$

SFT' beregnes deretter ved å summere SFT'_i for alle pariteter². Er det ingen endring i gjennomsnittlig fødealder, blir SFT og SFT' identisk. Hvis gjennomsnittlig fødealder øker (faller), vil SFT' bli større (mindre) enn SFT. Selv om Bongaarts-Feeney-justeringen er mye brukt, har den også blitt mye kritisert. Blant annet har van Imhoff og Keilman (2000) vist med nederlandske data at antakelsen om at alle aldrene (kohorter) utsetter i takt er urealistisk. De påpeker samtidig at de paritets-spesifikke målene Bongaarts og Feeney baserer seg på

² Pariteter fra fire og oppover regnes ut samlet.

ikke er rater i demografisk forstand, men frekvenser, og at dette kan forsterke tempoeffekter.

Goldstein og Cassidy (2010) foreslår en alternativ tempojustering, SFT†, der de lar forskyvninger av fødsler i livsløpet variere med kohort. Goldstein og Cassidy antar at kvantum påvirkes av periode – ikke fødselskohort – og ønsker å «rense» periode-SFT for kohortspeifikke tempoeffekter, for å få et renest mulig mål på periodefruktbarhet. Hvis forholdene som påvirker fruktbarhetsavgjørelser holder seg konstant, vil SFT† kunne brukes til kvalifiserte anslag om hvor mange barn folk får i framtiden. SFT† kan også være egnet til ved undersøkelser av variasjoner i periodekvantum i kortere tidsperioder, for eksempel ved evaluering av endringer i familiepolitikk.

Goldstein og Cassidy tillater at kvinner født i forskjellige år kan påvirkes ulikt av tempoendringer, og korrigerer for tempo bare i de tilfeller hvor tempoendringen i ekte kohorter avviker fra tempoendringer i de syntetiske kohortene. Avviket mellom temposkiftet i de ekte og de syntetiske kohortene betegnes som et *kohortskift*. For å kunne gjøre Goldstein-Cassidy-justeringen for et gitt år, må en estimere kohortskiftene for alle fødselskohorter som inngår i den syntetiske kohorten i dette året. Først beregnes ratioen av endringen i gjennomsnittlig fødealder ved alder a i den ekte kohorten til endringen i gjennomsnittlig fødealder ved alder a i den syntetiske kohorten. Etter å ha beregnet denne ratioen for alle aldre a (unntatt for aldre nær fruktbarhetsfordelingens toppunkt der den deriverte er nært 0), velges medianen av ratioene som kohortskift for år t . Estimert med denne metoden har hver kohort dermed ett kohortskift som gjelder i hele denne kohortens fruktbar alder og for alle pariteter. For de yngste kohortene er bare første del av fruktbar alder observert (de er høyresensurert), og informasjonen om deres temposkift er dermed basert på informasjon fra første del av deres fruktbare alder. Kohortskiftene estimeres ved formelen (Goldstein og Cassidy 2010:12)

$$[2] 1 + S'(c) = \frac{f_a(a, t)}{f_a(a, t) + f_t(a, t) - f(a, t)q'(t)/q(t)}$$

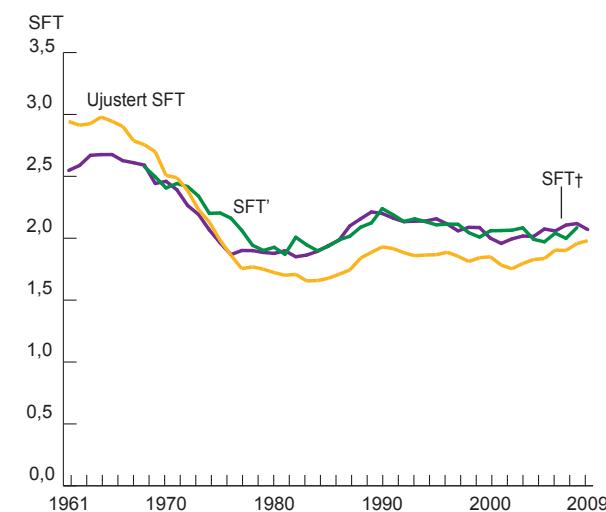
Basert på de estimerte kohorttemposkiftene, beregnes SFT† ved formelen (Goldstein og Cassidy 2010:4)³

$$[3] SFT^\dagger = SFT * (1 + S(c))$$

Av formel 3 følger det at SFT† vil være lik SFT når endringen i kohorttempo er lik endringen i tempo i den syntetiske kohorten. SFT† søker dermed ikke å justere for alle forskyvninger av fødsler i livsløpet – men for forskyvninger av fødsler som er spesifikke for en bestemt fødselskohort heller enn å være påvirket av periodekjennetegn.

³ SFT† beregnes i praksis gjennom iterasjoner, der SFT† og kohortskiftene estimeres i samme prosedyre.

Figur 4. Ujustert periode-SFT for årene 1961-2009, SFT' for årene 1967-2008 og SFT† for årene 1961-2009

Kilde: Rater fra Eurostat, egne beregninger.

Sammenlikning tempojustert periode-SFT med observert periode-SFT og kohort-SFT

Figur 4 viser tre ulike periodemål for norsk fruktbarhet i perioden 1961-2009: Ujustert SFT, Bongaarts-Feeney-justert SFT (SFT⁴) og Goldstein-Cassidy-justert SFT (SFT†). De to tempojusterte målene følger hverandre tett gjennom hele perioden. Tempojusteringen av SFT er altså robust for beregningsmåte i denne konteksten. Med andre ord gir det å åpne for at ulike fødselskohorter med kvinner utsetter fødsler i ulikt tempo ikke markert annerledes resultater enn å pålegge antakelsen om at alle fødselskohorter utsetter og framskynder fødsler i samme tempo. Fordi de to justerte målene på SFT følger hverandre så tett, vil de heretter kommenteres samlet.

Det er betydelige forskjeller mellom justert og ujustert SFT i løpet av perioden. Forskjellen mellom justert og ujustert SFT er den delen av SFT som (gitt at forutsetningene de tempojusterte målene er basert på holder) kan tilskrives endringer i når i livsløpet kvinner får barn⁵. I hovedsak vil justert SFT være høyere (lavere) enn ujustert SFT når gjennomsnittlig fødealder øker (synker). Ujustert SFT ligger høyere enn de tempojusterte målene fram til 1972, en periode da gjennomsnittlig fødealder faller (figur 2). I denne perioden tilskriver de justerte SFT-målene deler av periodefruktbarheten til at kvinner får barna sine tidligere i livsløpet, og beregner dermed det «egentlige» kvantumet til å være noe lavere enn det ujustert SFT antyder. Det raske fallet i ujustert SFT fram mot begynnelsen av 80-tallet er mindre bratt for de tempojusterte SFT-målene. Figur 2 viser at gjennomsnittlig fødealder øker i denne perioden – og de tempojusterte målene tilskriver dermed noe av fallet i fruktbarhet til en forskyving av fødsler i

⁴ SFT' er inkludert fra 1968-2008, fordi tempojusteringen krever paritetsspesifikk informasjon fra år $t+/-1$, og denne informasjonen bare er tilgjengelig i perioden 1967-2009

⁵ Goldstein og Cassidy korrigerer bare for slike endringer hvis tempoendringene i en fødselskohort avviker fra tempoendringene i perioden.

livsløpet – heller enn en «reell» reduksjon i hvor mange barn kvinner får i løpet av livet.

Fra tidlig 80-tall ligger de justerte SFT-målene gjenomgående 0.15-0.25 barn høyere enn ujustert SFT. Dette skyldes igjen at gjennomsnittlig fødealder øker. Forskjellen mellom justert og observert SFT viser dermed til at fruktbarheten ville vært høyere i denne perioden hvis utsettelse av fødsler ikke hadde funnet sted (alt annet likt). Forskjellen mellom de to målene minker ikke under den markerte økningen i SFT på slutten av 80-tallet – noe som skyldes at gjennomsnittlig fødealder forsetter å øke samtidig med at (ujustert) periodefruktbarhet går opp. Observert SFT nærmer seg tempojustert SFT mot slutten av perioden, da økningen i gjennomsnittlig fødealder flater ut. Når justert og ujustert SFT nærmer seg hverandre mot slutten av perioden, kan dette altså beskrives som at ujustert SFT i mindre grad enn før ”holdes nede” av utsettelse av fødsler. Dette peker mot at økningen i ujustert SFT i mot slutten av perioden ikke reflekterer noen underliggende endring i kvantum, men isteden skyldes at utsettelsen av fødsler stopper opp.

En sammenlikning med kohortfruktbarheten

Ingen av de tempojusterte målene har som ambisjon at den «sanne» kohortfruktbarheten skal avdekket når periodemålet er justert for forskyvninger av fødsler i livsløpet. Goldstein og Cassidy (2010) sier eksplisitt at kvantum nettopp er et periodefenomen – hvor mange barn som fødes påvirkes av kjennetegn ved en periode heller enn kohortspesifikke faktorer. En sammenlikning med kohort-SFT kan likevel gi en pekepinn om hvorvidt fruktbarhetsnivået som justert SFT antyder virker rimelig. Selv om justert SFT ikke er ment som et kohortmål, virker det for eksempel lite rimelig at periodekvantum systematisk skal være høyere enn kohortkvantum. Hvis det er tilfelle, peker det mot at de justerte målene overkorrigerer for tempoefekter, og «feiltolker» en reell reduksjon i kvantum som en endring i når i livet kvinner får barn.

De tempojusterte målene i figur 4 kan sammenliknes med kohortfruktbarheten til de kvinnene som fullførte fruktbar alder i denne perioden (figur 1). Yngre kohorter som er ferdig med fruktbar alder får i gjennomsnitt færre barn enn det en del av de tempojusterte målene antyder etter 1990. Dette peker mot at de tempojusterte målene noen ganger «overkorrigerer» for utsettelse. Det at gjennomsnittlig fødealder øker trenger ikke bety at fødsler flyttes til et seinere tidspunkt i livet: Det kan også skyldes at de yngre kvinnene rett og slett får færre barn – altså en reell nedgang i kvantum, både fra et kohort- og periodeperspektiv.

Et formelldemografisk verktøy for å gjøre antakelser om fruktbarhet i framtida?

Periodemål på samlet fruktbarhetstall påvirkes både av hvor mange barn kvinner får i løpet av livet, og når i livet kvinner får barn. En god forståelse av hvordan utsettelse og «opphtinteringer» påvirker

periodefruktbarheten er viktig for å kunne gjøre vel-begrunnede antakelser om hvordan fruktbarheten vil utvikle seg i framtiden. Ulike tempojusterte mål har som mål å tallfeste periodefruktbarheten på en måte som ikke påvirkes av forskyvninger av fruktbarheten i løpet av livet. Til mange formål – for eksempel hvis en skal sammenlikne lange tidsserier på tvers av mange land – kan det være avgjørende å ha ett enkelt tall som gir et mest mulig «rent» mål på periodekvantum. Denne forenklingen til ett enkelt tall har imidlertid en pris: Informasjonen om på hvilke pariteter utsettelsen er mest markert går tapt, og hvis fruktbarheten går ned ved at yngre kvinner velger å få færre barn, kan dette lett feiltolkes som en «utsettelse» - uten at det er noen substansiell grunn til å forvente at dette skal «innhentes» på et seinere tidspunkt. For en detaljert forståelse av endringer i fruktbarhetsmønstre i en gitt kontekst – slik framskrivning av fruktbarhet krever – ser dessuten kompleksitetsreduksjonen som tempojusteringen innebærer ut til å være en ulempe heller enn en fordel. Med dagens formelldemografiske verktøykasse ser det ut til at en grundig beskrivelse av trender i fruktbarhetstempo og kvantum fortsatt er det beste utgangspunktet for å beskrive – og framskrive – den norske fruktbarheten.

Litteratur

- Bongarts, J. og G. Feeney. (1998). “On the Quantum and Tempo of Fertility”. *Population and development review* 24(2):271-291
- Goldstein, J. R. and T. Cassidy. (2010). “Cohort postponement and period measures”. *MPIDR Working paper* WP2010-015
- Keilman, N. (2006). ”Demographic Translation. From Period to Cohort Perspective and Back”. I Caselli, G., Wunsch, G. J. og Vallin, J. (red.): *Demography: Analysis and Synthesis*. Amsterdam: Elsevier
- Van Imhoff, E. (2001). “On the impossibility of inferring cohort fertility measures from period fertility measures”. *Demographic research* 5(2):23-64
- Van Imhoff, E. og N. Keilman. (2000). “On the Quantum and Tempo of Fertility: A Comment”. *Population and Development Review* 26(3):549-553
- Preston, S. H., P. Heuveline og M. Guillot. (2001). *Demography. Measuring and Modeling Population Processes*. Oxford: Blackwell Publishers
- Rønsen, M. (2005). ”Fruktbarhetsutviklingen i Norge”. *Økonomiske Analyser* 6:50-55. Statistisk sentralbyrå

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 4/2013:

Olaf Loetherington Vestad: Effekter av AFP på sysselsetting blant eldre arbeidstakere, 3-10.

Kristine Grimsrud, Knut Einar Rosendahl og Halvor Briseid Storrøsten: Skifergassrevolusjonen og det europeiske gassmarkedet, 11-14.

Rolf Aaberge, Tony Atkinson og Jørgen Modalsli: Er rike mennesker alltid rike? 15-20.

Lars Lindholts: Dragkampen mellom knapphet og teknologisk fremgang i oljemarkedet, 21-24.

ØA 5/2013:

Konjunkturtendensene, 3-32.

André K. Anundsen og Eilev S. Jansen: Boligpris- og kredittevket forsterker hverandre, 33-38.

Ragni Hege Kitterød og Marit Rønsen: Hvem er de nye involverte fedrene? 39-46.

Orvika Rosnes og Ann Christin Bøeng: Virkninger av EUs energieffektiviseringsdirektiv for Norge, 47-52.

Tor Skoglund: Fra jordbruk til tjenester, 53-55.

Ingunn Sagelvmo og Achraf Bougroug: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2011 og 2012: Unedret makrobilde, 56-58.

ØA 1/2014:

Økonomisk utsyn over året 2013, 3-90.

ØA 2/2014:

Helge Brunborg og

Marianne Tønnessen: Vil klimaendringer gi økt innvandring? 3-8.

Helge Brunborg: Befolkningsutviklingen, 9-17.

Ragni Hege Kitterød, Jan Lyngstad, Erik H. Nyomoen og Kenneth Aarskaug Wiik: Flere barn har delt bosted, 18-26.

Kerstin Ståhlbrand Solholm, Jon Ivar Røstdsands, Trude Nygård Evensen, Yngvar Holm, Knut Sørensen og Steinar Todsen: Nytt BNP. Hovedrevisjon av nasjonalregnskapet 2014, 27-32.

ØA 3/2014:

Konjunkturtendensene, 3-30.

Ådne Cappelen, Torbjørn Eika og Joakim Blix Prestmo: Virkninger på norsk økonomi av et kraftig fall i oljeprisen, 31-41

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:

Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2014

ØA 3/2014

- Boligmarkedet er viktig for utviklingen i realøkonomien, 18-19
- To indeks for måling av konsumpriser, 26

ØA 1/2014

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 12
- Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013, 20
- Direkte og indirekte importandeler, 25
- Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært? 27
- Reallønn og produktivitet i industrien, 30

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktighetsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognos for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten?, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

ØA 6/2011

- Bankkrise - igjen?, 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

ØA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

ØA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger?, 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling?, 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

ØA 1/2011

- Statsgjeldkrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabiliseringen 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

ØA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt?, 26

ØA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

ØA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

ØA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22
- Det kan gå verre, 25

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24-25
- Betydningen av den ekspansive finanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

ØA 3/2009

- ”Boligpriskrakk” – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

Konjunkturindikatorer for Norge

Oppdaterte Konjunkturindikatorer for Norge finnes på: www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nokkeltall/konjunkturindikatorer

Tabell

Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*
--	----

Ordre

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindeks.....	2*
2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindeks	2*

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent.	
Sesongjustert	4*

Produksjon

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeks. 2005=100.....	4*
4.2. Produksjon og omsetning. Indeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*

Forbruk

6.1. Forbruksindikatorer.....	8*
-------------------------------	----

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*
7.3. Prisindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*
7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*

Finansmarked

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*
8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*

Utenrikshandel

9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*

Figur

Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*

Ordre

2.1. Ordretilgang og ordrereserve i industri ialt	3*
2.2. Ordretilgang og ordrereserve i bygg og anlegg i alt.....	3*

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*

Produksjon

4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*
4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*
4.6. Hotellovernattinger.....	7*

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*
5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*
5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*
5.7. Bygg under arbeid	9*

Forbruk

6.1. Detaljomsetning	9*
6.2. Varekonsumindeks.....	9*
6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og endring.....	11*
7.3. Boligpriser	11*
7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
7.5. Spotpris råolje, Brent Blend.....	11*
7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter.....	11*

Finansmarked

8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakursindeks.....	15*
8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*

Utenrikshandel

9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Driftsbalansen.....	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnytting Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene					
	Produksjon		Sysselsetting				Etter- spørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff		
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet								
2012												
1. kvartal	53,7	58,2	53,9	52,7	79,7	56,3	64	6	7	4		
2. kvartal	52,6	59,0	54,0	52,4	79,7	56,1	63	7	7	4		
3. kvartal	51,7	58,7	54,0	51,5	79,8	55,7	64	7	8	3		
4. kvartal	50,8	57,9	52,9	50,7	79,9	55,1	64	6	7	3		
2013												
1. kvartal	49,8	56,9	51,8	49,9	79,7	55,0	65	6	7	3		
2. kvartal	51,0	55,5	52,0	49,4	79,4	54,9	65	6	6	3		
3. kvartal	52,5	56,0	51,5	49,8	79,5	54,8	64	6	6	3		
4. kvartal	53,8	57,1	50,4	49,6	79,9	54,4	63	7	6	4		
2014												
1. kvartal	54,6	56,8	49,5	48,6	80,5	53,7	63	7	5	4		
2. kvartal	53,5	56,4	48,4	48,0	80,8	53,5	64	6	5	3		

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindeks

	Ordrebaserd industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2012									
1. kvartal	137,4	127,9	199,0	101,1	132,8	125	160	125	105
2. kvartal	132,0	121,8	194,2	99,6	119,9	137	180	123	119
3. kvartal	129,8	117,7	201,9	100,3	109,8	105	106	121	96
4. kvartal	129,9	116,1	219,9	99,6	104,2	124	124	135	117
2013									
1. kvartal	130,8	117,5	238,9	96,1	103,1	128	157	116	116
2. kvartal	131,7	121,1	251,5	91,2	107,1	142	199	122	119
3. kvartal	132,4	124,9	254,3	87,6	112,6	115	147	113	97
4. kvartal	133,1	127,6	251,7	85,3	117,1	124	159	109	111
2014									
1. kvartal	134,5	128,9	248,1	84,2	120,2	133	209	108	102
2. kvartal	136,8	128,8	245,7	83,9	121,6	137	157	106	140

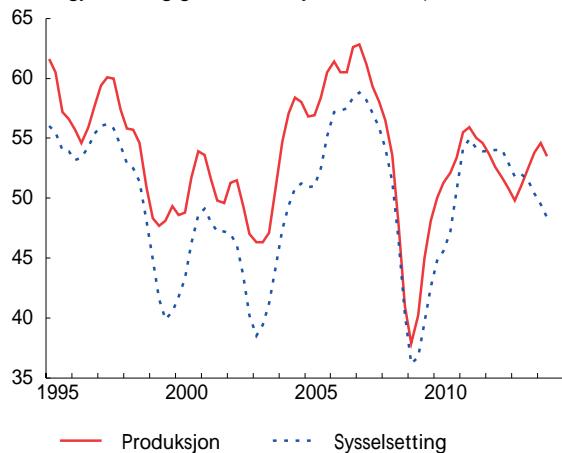
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindeks

	Ordrebaserd industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2012									
1. kvartal	176,2	128,7	364,6	152,9	101,1	140	158	167	118
2. kvartal	182,2	124,0	390,7	162,9	62,0	145	171	163	122
3. kvartal	188,6	119,6	419,4	171,2	42,5	141	155	170	120
4. kvartal	194,5	116,8	453,0	176,1	37,8	138	142	175	121
2013									
1. kvartal	199,6	116,4	488,4	176,8	39,9	144	152	175	127
2. kvartal	204,0	119,0	521,0	174,3	42,9	152	170	175	132
3. kvartal	208,2	123,8	547,5	171,0	44,4	150	166	179	130
4. kvartal	212,1	129,6	567,2	168,5	45,2	147	166	168	126
2014									
1. kvartal	215,3	135,1	584,6	166,8	45,5	156	192	172	127
2. kvartal	217,3	139,3	603,3	166,0	45,5	161	188	163	141

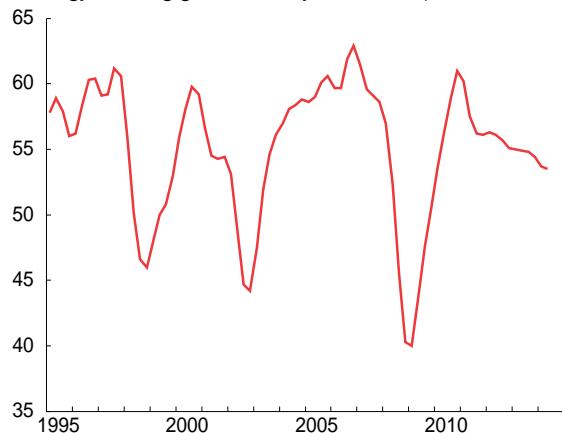
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet di usjonsindeks 1). Prosent

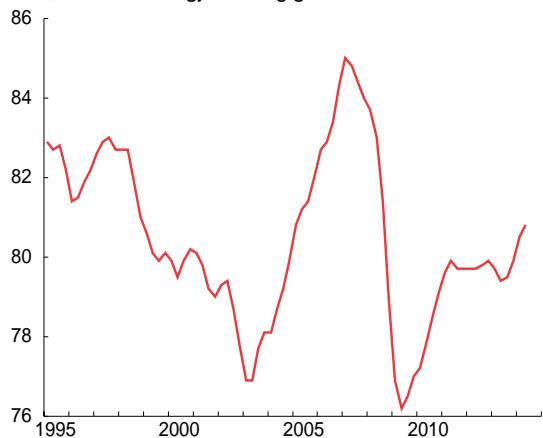
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet di usjonsindeks 1). Prosent

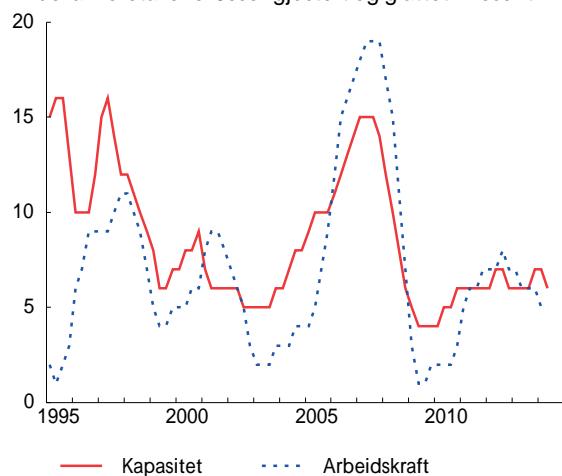
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

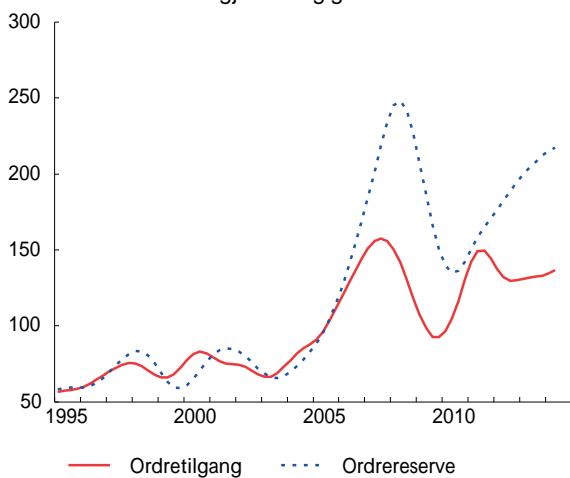
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

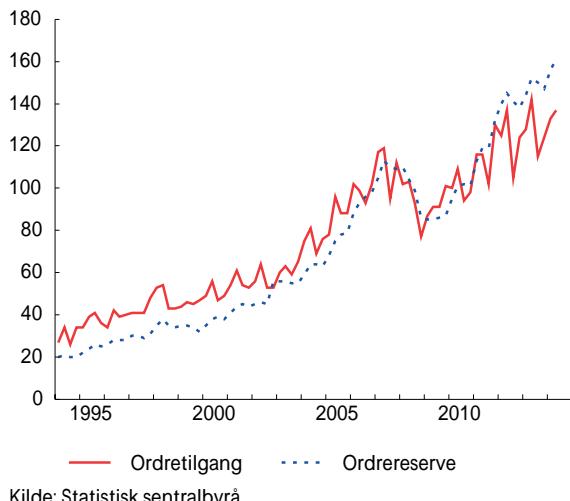
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebaser industri i alt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg i alt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer/ukeverk og prosent. Sesongjustert

	Arbeidkraftundersøkelsen ¹				NAV			Sykefraværstatistikk		
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer) per uke	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillingen	Beholdning av ledige stillingen	Syke- fraværs- prosent ²
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	69,3	86,9	21,6	23,8	7,5
2010	2 508	1 897	2 602	94	3,6	74,6	91,3	19,6	24,3	6,8
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	26,7	6,7
2012	2 591	1 980	2 677	86	3,2	65,7	82,5	19,6	..	6,5
2013	2 610	1 968	2 704	95	3,5	69,7	85,9	17,7	..	6,4
2013										
Februar	2 599	1 965	2 694	95	3,5	66,3	82,5	19,5	..	7,2
Mars	2 595	1 954	2 694	99	3,7	67,5	83,3	13,6	..	7,2
April	2 596	1 952	2 691	95	3,5	67,8	84,4	22,8	..	6,0
Mai	2 600	1 958	2 696	95	3,5	69,1	85,7	15,3	..	6,0
Juni	2 609	1 967	2 700	92	3,4	68,8	85,9	18,1	..	6,0
Juli	2 612	1 963	2 709	97	3,6	69,8	86,5	18,1	..	6,2
August	2 615	1 962	2 710	95	3,5	70,5	86,9	16,5	..	6,2
September	2 618	1 963	2 711	93	3,4	72,2	88,3	17,0	..	6,2
Oktober	2 624	1 977	2 714	90	3,3	72,6	88,9	18,4	..	6,4
November	2 623	1 987	2 717	94	3,5	73,5	89,2	16,5	..	6,4
Desember	2 623	2 004	2 722	99	3,6	73,8	88,2	17,4	..	6,4
2014										
Januar	2 625	2 002	2 721	96	3,5	73,7	89,7	16,1	..	6,7
Februar	2 621	2 003	2 715	95	3,5	74,0	89,7	17,0	..	6,7
Mars	2 630	2 001	2 721	92	3,4	74,2	89,5	16,4	..	6,7
April	2 631	2 003	2 723	92	3,4	74,1	87,6	17,1
Mai	2 640	2 010	2 727	87	3,2	76,2	88,8	16,1
Juni	2 637	1 994	2 727	89	3,3	75,6	88,1	15,5
Juli	74,6	87,4	17,5
August	75,5	88,2	15,8

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.² Egen- og legemeldte sykefraværsdagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

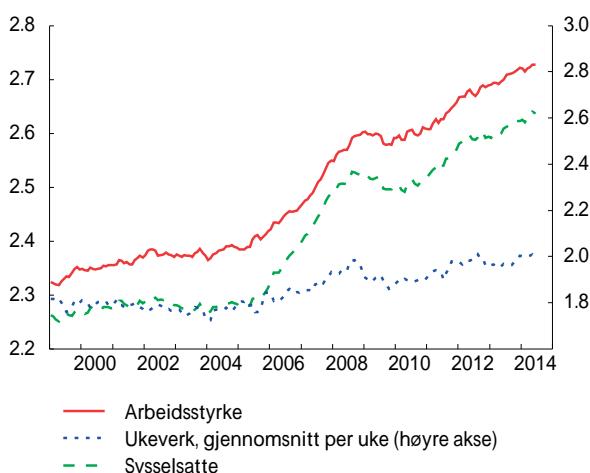
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse				Energi- varer
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings- tjenester	Industri	Kraft- forsyning	Innats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer	
2009	93,3	87,6	107,6	95,8	99,9	144,7	94,4	87,6	
2010	88,1	80,2	110,4	91,0	105,2	143,7	95,9	79,7	
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1	
2012	85,2	73,5	114,5	108,6	112,8	162,7	95,4	73,8	
2013	83,0	70,7	118,2	99,1	118,1	179,0	92,3	70,0	
2013									
Februar	80,0	67,2	118,8	102,0	114,8	178,0	95,5	66,5	
Mars	80,3	67,6	117,9	105,9	118,2	176,3	95,3	68,6	
April	83,2	71,6	120,7	94,9	116,9	184,2	92,3	69,2	
Mai	84,4	73,1	119,1	100,8	116,9	182,2	91,1	71,8	
Juni	83,7	71,4	121,2	103,3	119,0	184,8	92,9	71,8	
Juli	86,9	75,9	121,8	98,7	122,3	186,3	95,9	73,9	
August	83,1	71,1	120,7	99,7	119,9	183,5	93,9	70,3	
September	82,9	71,1	120,3	97,1	120,0	183,1	90,6	68,7	
Oktober	80,9	69,0	119,8	92,6	119,1	181,9	92,9	66,6	
November	82,3	70,6	119,3	98,2	120,2	184,2	88,6	69,3	
Desember	82,8	71,0	121,4	95,2	120,6	186,8	93,0	69,2	
2014									
Januar	83,8	70,5	121,0	101,9	119,2	184,7	91,4	69,2	
Februar	84,4	71,5	121,4	97,2	118,5	187,2	92,0	70,1	
Mars	86,2	73,1	122,5	104,4	118,9	190,2	92,8	71,9	
April	85,8	72,0	122,6	114,0	120,3	188,3	95,6	72,0	
Mai	80,7	64,8	122,4	115,6	122,1	189,9	94,7	64,9	
Juni	85,3	70,6	124,5	114,6	119,5	193,1	93,7	70,5	

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

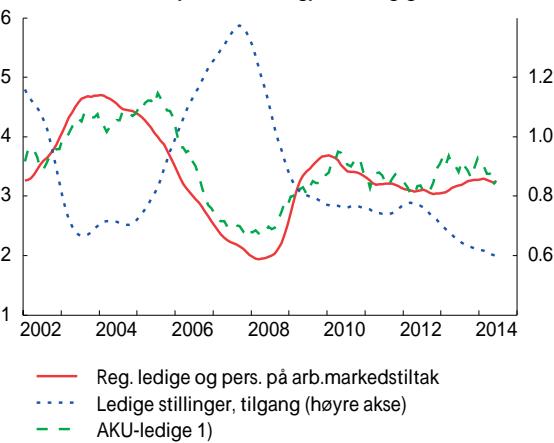
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidkraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

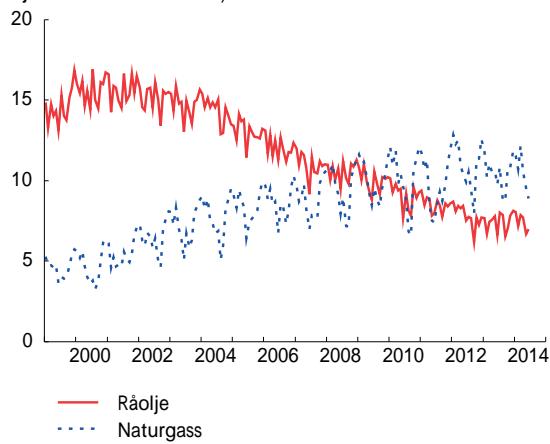
Fig. 3.2 Arbeidsledige og tilgang av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Brutt i serien form. 2006.

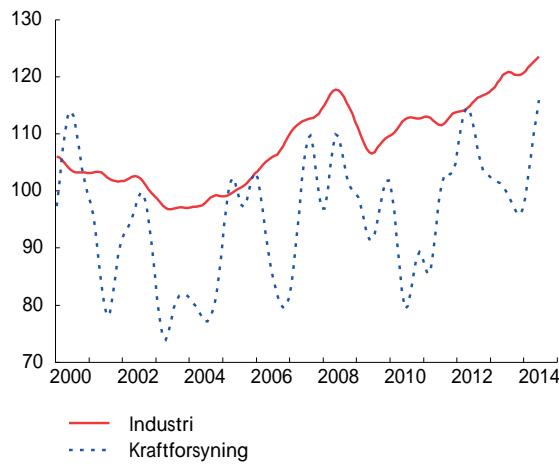
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill. Sm³) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

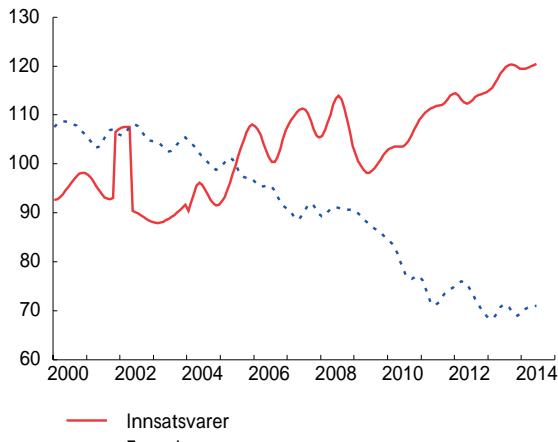
1) Brutt i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

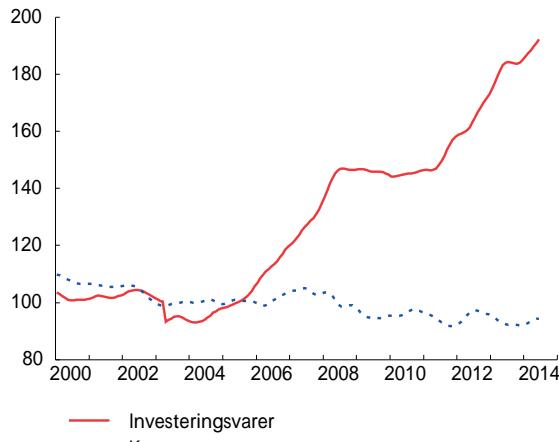
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent					
2005=100											
2012	110,8	7,6	105,5	4,7	130,0	17,5	207,6	185,9	194,0	255,6	
2013	117,8	6,4	111,4	5,7	141,1	8,5	
2011											
4. kvartal	107,4	5,8	102,2	1,8	124,3	20,7	203,6	197,4	189,3	222,3	
2012											
1. kvartal											
2. kvartal	110,6	8,4	105,0	5,7	127,0	18,6	207,9	183,4	188,1	256,9	
3. kvartal	110,6	7,6	104,3	4,4	132,6	18,0	208,5	163,2	196,7	296,7	
4. kvartal	111,4	3,7	105,4	3,1	132,2	6,4	207,5	216,9	204,1	232,3	
2013											
1. kvartal	114,4	3,6	105,7	-1,4	139,6	8,6	207,4	176,2	182,0	227,4	
2. kvartal	116,0	4,9	111,1	5,8	141,5	11,4	213,4	205,7	208,4	282,8	
3. kvartal	119,7	8,2	113,7	9,0	140,9	6,3	210,0	175,1	207,4	295,4	
4. kvartal	121,0	8,6	115,1	9,2	142,2	7,6	218,6	227,6	212,8	239,8	
2014											
1. kvartal	119,3	4,3	114,2	8,0	146,0	4,6	210,7	191,6	190,7	240,7	
2. kvartal	123,8	6,7	113,9	2,5	153,0	8,1	214,5	213,5	207,9	253,2	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Oljevirksomhet (ujustert)						
	Antatte, sesongjust.	Utført, ujustert	Utført, sesongjust.	Utført	Antatte i alt	I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport	
2011	.	18,8	18,8	16,9	.	145,5	27,1	37,5	75,5	0,5	
2012	.	19,5	19,5	19,2	.	172,1	27,0	52,0	89,0	0,3	
2013	.	19,4	19,4	20,4	.	205,8	33,9	63,2	105,1	3,2	
2011											
4. kvartal	5,6	6,2	4,8	5,4	47,1	40,3	6,5	10,8	21,8	0,1	
2012											
1. kvartal	5,7	4,0	5,1	3,4	46,9	38,4	6,6	10,5	20,5	0,1	
2. kvartal	5,4	5,1	5,0	4,5	48,3	43,0	6,4	12,4	23,2	0,0	
3. kvartal	5,2	4,1	4,5	4,9	50,0	43,2	6,0	13,7	22,2	0,1	
4. kvartal	5,3	6,3	4,9	6,4	55,8	47,5	7,9	15,4	23,2	0,1	
2013											
1. kvartal	4,9	3,6	4,5	3,3	49,4	44,7	6,6	13,1	23,9	0,3	
2. kvartal	5,5	5,2	5,1	5,3	54,0	51,6	7,8	15,4	27,6	0,7	
3. kvartal	5,4	4,4	4,9	5,2	58,4	54,5	10,2	16,6	26,8	1,5	
4. kvartal	5,3	6,2	4,9	6,6	58,7	55,1	9,2	18,2	26,8	0,8	
2014											
1. kvartal	5,6	4,1	5,2	4,2	55,3	50,1	9,0	16,9	23,3	1,0	

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

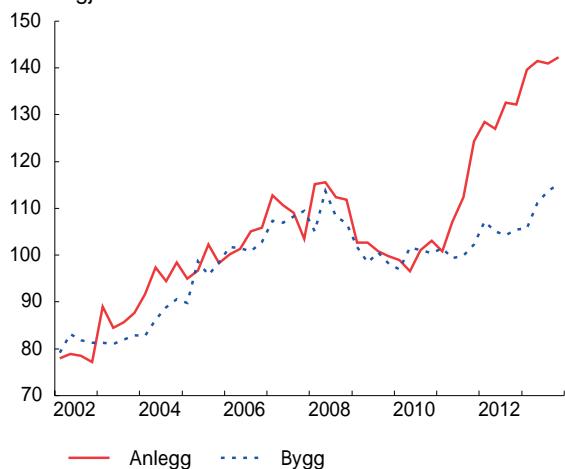
	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet				
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	
År t-1													
2. kvartal	16,0	15,3	16,3	13,4	19,6	21,1	23,2	24,7	143,2	194,3	207,8	174,6	
3. kvartal	17,3	16,3	16,2	..	20,7	21,4	23,2	..	172,0	204,0	215,1	..	
4. kvartal	18,4	17,0	18,2	..	20,0	20,3	22,2	..	184,6	207,8	223,3	..	
År t													
1. kvartal	19,8	18,7	20,3	..	22,3	22,2	22,9	..	186,0	198,7	223,7	..	
2. kvartal	21,0	20,5	21,5	..	21,7	20,7	22,5	..	186,7	211,3	224,3	..	
3. kvartal	21,2	21,2	20,9	20,9	184,9	212,8	
4. kvartal	20,5	20,9	19,4	20,7	180,6	211,9	
År t+1													
1. kvartal	20,9	21,2	19,2	20,4	172,5	209,1	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg

Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.

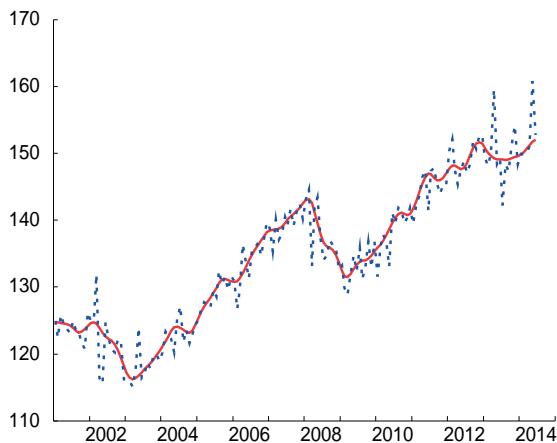
Sesongjustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger

Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

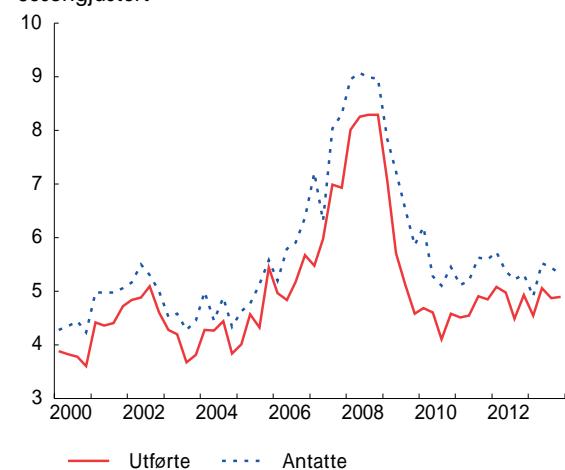

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri

Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.

Sesongjustert

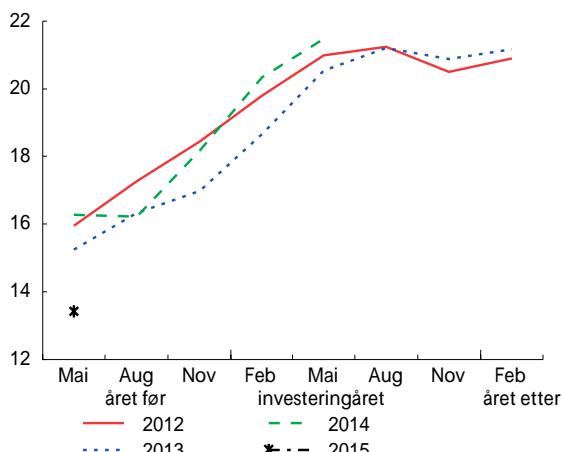

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift

Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014

Milliarder kroner

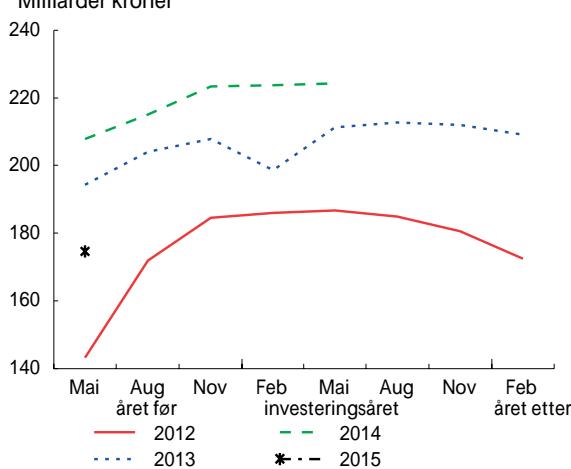

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet

Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2012-2015

Milliarder kroner

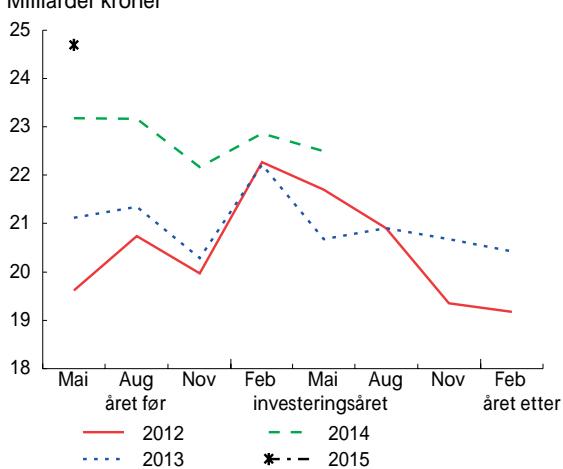

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning

Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014

Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang				
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹
2010	21 145	7,0	3 059	11,0	5 727
2011	27 735	31,0	3 805	24,0	5 491
2012	30 189	9,0	4 039	6,0	5 505
2013	30 450	1,0	4 130	2,0	5 274
2013					
Mars	2 350	-13,9	359	-7,7	365
April	2 543	-7,3	333	-5,1	374
Mai	2 214	-1,0	321	-2,1	383
Juni	2 384	2,6	335	-1,4	390
Juli	2 050	2,0	296	-1,1	395
August	2 529	-0,5	351	-2,5	397
September	2 495	-3,0	359	-3,8	398
Okttober	2 596	-4,0	347	-5,2	398
November	2 464	-4,0	338	-5,2	399
Desember	2 979	-3,0	368	-6,3	402
2014					
Januar	1 515	-0,5	224	-7,0	407
Februar	2 235	1,5	306	-8,4	412
Mars	2 213	6,8	326	-7,4	418
April	2 123	11,7	294	-4,3	423
Mai	3 505	15,5	403	-2,2	426
Juni	2 597	20,5	315	1,9	428
Juli	2 830	7,6	362	-9,2	428

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

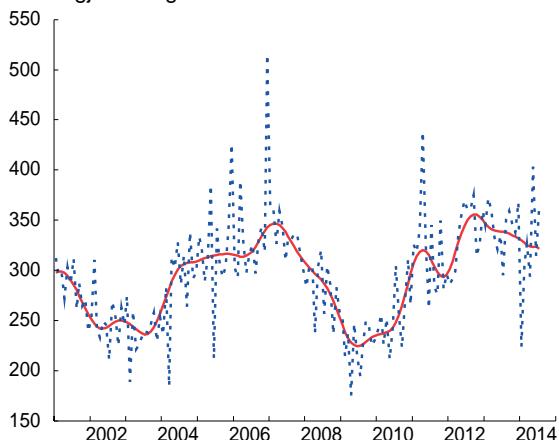
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100		2005=100					
2009	115,4	0,4	113,3	-0,4	10,5	-4,4	8 355,0	2,0
2010	117,3	1,7	119,3	5,4	13,3	30,5	8 911,0	7,6
2011	119,7	2,2	121,2	1,8	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2012	123,2	3,2	124,1	2,5	14,3	2,0	9 568,0	3,8
2013	124,8	1,3	125,4	1,1	14,7	3,1	9 454,0	0,0
2013								
April	125,3	1,0	125,4	-0,8	15,2	-4,4	889,0	-4,5
Mai	128,2	0,1	126,9	-2,3	14,5	-5,0	880,0	-5,9
Juni	127,1	-0,2	126,1	-2,8	14,8	-3,9	771,0	-3,0
Juli	126,4	-0,2	124,7	-2,6	13,9	-1,5	765,0	-1,5
August	126,4	0,0	125,1	-1,9	14,7	-1,8	761,0	-1,5
September	127,3	0,1	125,8	-0,9	14,9	-4,3	782,0	1,5
Okttober	126,2	0,6	125,2	0,1	14,6	-6,3	819,0	1,5
November	126,7	1,3	125,6	1,1	14,2	-6,3	840,0	1,5
Desember	126,6	2,4	125,4	1,8	14,4	-7,3	792,0	1,5
2014								
Januar	126,4	3,6	126,1	2,6	13,9	-4,8	780,0	1,5
Februar	127,5	4,0	126,3	2,9	14,5	-1,8	788,0	3,1
Mars	129,0	4,2	127,4	2,8	15,4	0,8	830,0	1,5
April	129,6	3,4	127,0	2,1	14,2	0,3	781,0	1,5
Mai	128,6	2,4	126,8	0,7	13,9	-1,8	768,0	1,5
Juni	129,9	1,6	128,2	0,3	14,7	-2,5	805,0	1,5
Juli	127,9	1,0	126,0	-0,3	13,8	-2,7
August	14,2	-2,6

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvisne nasjonalregnskapet (KNR).

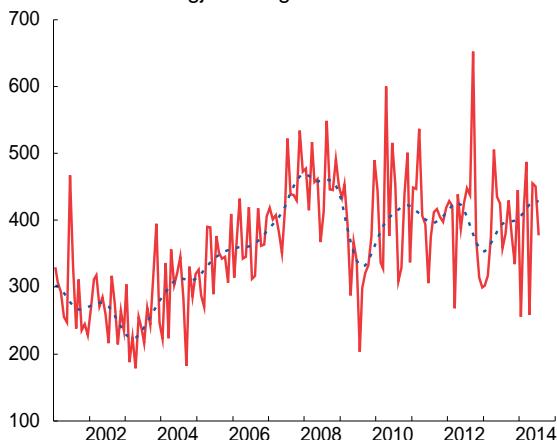
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

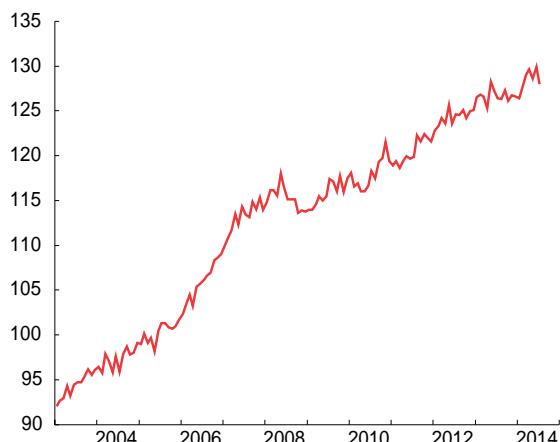
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

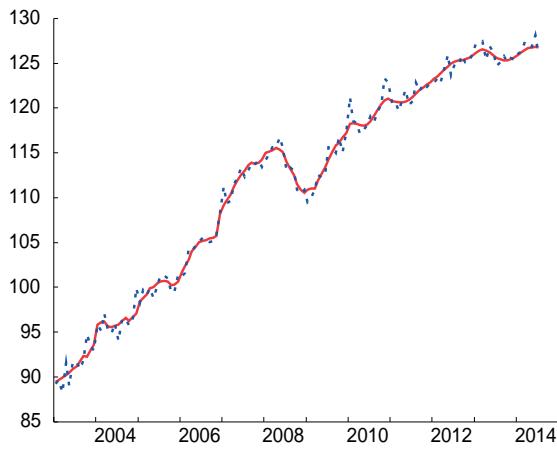
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert
2005=100

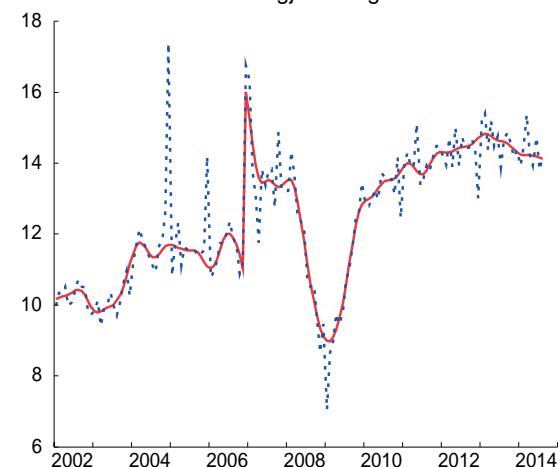
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiproprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge Endring	Euroomr. Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100					2000=100		2000=100	
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2010	128,8	2,5	123,1	1,4	1,4	2,4	1,6	137,8	5,9	147,7	3,2
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,2	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6
2012	131,4	0,8	126,2	1,4	1,2	0,4	2,5	144,3	-0,4	157,9	3,1
2013	134,2	2,1	128,2	1,6	1,6	1,9	1,4	162,4	2,9
2013											
Februar	133,0	1,0	126,9	1,0	1,1	0,6	1,9	145,5	-0,7	161,0	3,1
Mars	133,4	1,4	127,2	1,0	0,9	1,1	1,7	146,2	0,6	161,0	2,7
April	134,2	1,9	127,9	1,3	1,5	1,8	1,2	145,7	0,3	161,3	2,7
Mai	134,3	2,0	128,4	1,4	1,4	1,8	1,4	144,5	0,3	162,1	2,9
Juni	133,8	2,1	128,0	1,4	1,4	1,9	1,6	143,9	0,7	162,2	2,9
Juli	134,4	3,0	128,5	1,7	1,8	2,8	1,6	146,9	3,3	162,4	2,9
August	134,2	3,2	128,4	2,4	2,5	3,3	1,3	147,0	2,4	163,3	3,0
September	134,9	2,8	128,9	1,7	1,7	2,6	1,1	147,4	2,9	163,2	2,9
Oktober	135,1	2,4	129,0	1,8	1,9	2,3	0,7	147,4	2,3	163,5	2,8
November	135,3	2,5	129,3	2,0	2,0	2,3	0,8	147,5	2,0	164,2	2,8
Desember	135,1	2,0	129,2	2,1	2,0	1,8	0,9	148,4	2,3	164,3	2,8
2014											
Januar	135,1	2,3	129,1	2,4	2,4	2,1	0,8	148,9	2,4	164,8	2,7
Februar	135,8	2,1	129,9	2,4	2,4	1,9	0,7	148,9	2,3	165,7	2,9
Mars	136,1	2,0	130,5	2,6	2,6	1,8	0,5	147,5	0,9	165,7	2,9
April	136,6	1,8	131,2	2,6	2,5	1,5	0,7	147,2	1,0	167,5	3,8
Mai	136,7	1,8	131,3	2,3	2,3	1,6	0,5	147,3	1,9	168,0	3,6
Juni	136,4	1,9	131,1	2,4	2,4	1,8	0,5	148,3	3,1	168,1	3,6
Juli	137,4	2,2	131,8	2,6	2,6	2,2	0,4	148,9	1,4	168,3	3,6

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

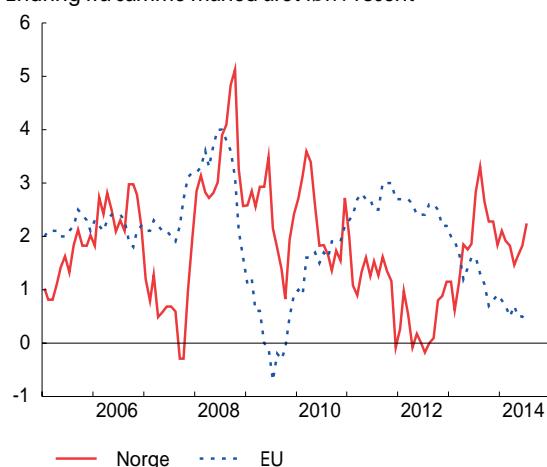
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 322,5	137,1	27,0
2009	136,0	0,2	30,7	388,1	62,6	8 995,0	154,0	30,9
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0
2012	157,8	1,3	23,4	648,7	111,7	11 726,8	208,7	27,6
2013	157,7	0,0	29,7	639,3	108,7	10 822,3	198,3	39,8
2013								
Februar	157,7	-1,2	33,6	633,6	109,6	11 026,4	204,2	37,6
Mars	156,7	-2,4	34,6	599,1	103,4	10 786,0	199,3	42,0
April	156,0	-1,5	27,9	601,3	103,3	10 645,9	178,9	42,5
Mai	155,4	-1,0	25,8	607,6	103,3	10 720,1	196,8	40,9
Juni	158,1	0,3	26,7	647,6	107,4	10 676,9	196,3	44,0
Juli	158,9	0,6	28,1	659,5	110,4	10 801,9	220,2	40,7
August	159,2	0,2	30,7	665,2	111,3	10 444,1	189,1	33,5
September	159,4	1,3	31,1	651,2	109,4	10 796,7	212,8	37,6
Oktober	159,5	2,2	30,1	657,5	107,9	10 628,1	190,4	38,9
November	160,6	3,4	27,5	679,9	110,8	10 624,2	182,9	48,0
Desember								
2014	161,5	4,1	28,2	660,8	107,3	10 682,9	204,8	48,9
Januar	161,5	3,5	25,3	665,4	108,8	10 415,6	193,2	47,6
Februar	160,6	1,8	22,2	646,1	107,7	10 248,5	196,5	43,9
Mars	160,8	2,6	21,1	646,6	108,2	10 757,0	196,8	45,3
April	160,9	3,1	21,5	648,8	109,2	10 387,7	189,7	40,5
Mai	161,8	4,1	20,7	677,3	112,0	11 077,4	192,0	36,3
Juni	162,8	3,0	23,9	670,6	108,2	12 061,4	..	40,6
Juli	26,5	640,6	103,4
August								

¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen..

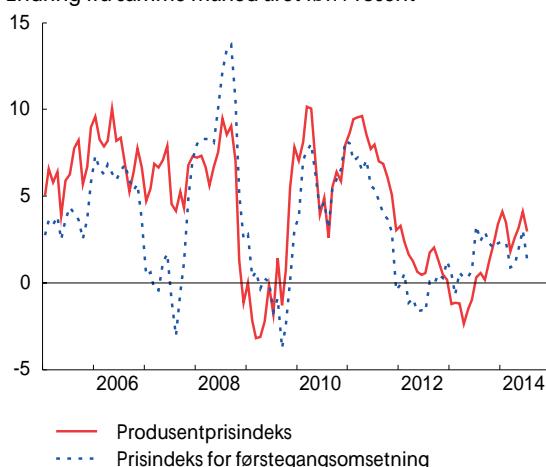
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

**Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks
Norge og EU**
Endring fra samme måned året før. Prosent

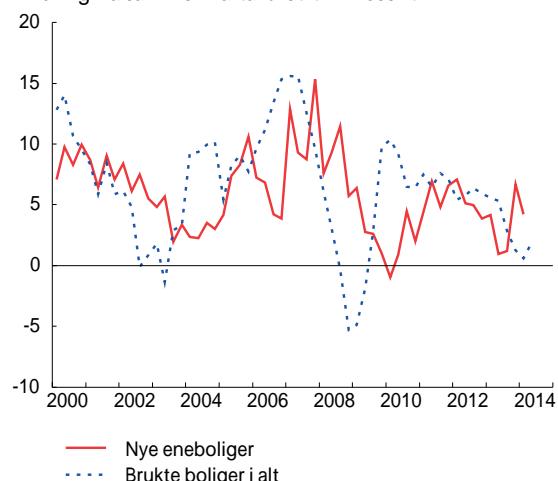
Kilde: Eurostat.

**Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og
prisindeks for førstegangsomsetning innenlands**
Endring fra samme måned året før. Prosent

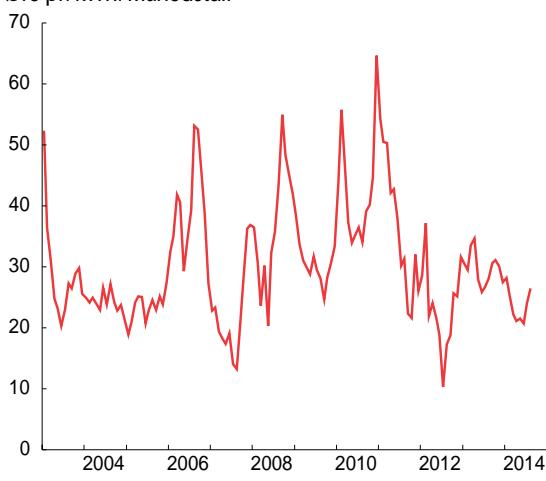
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

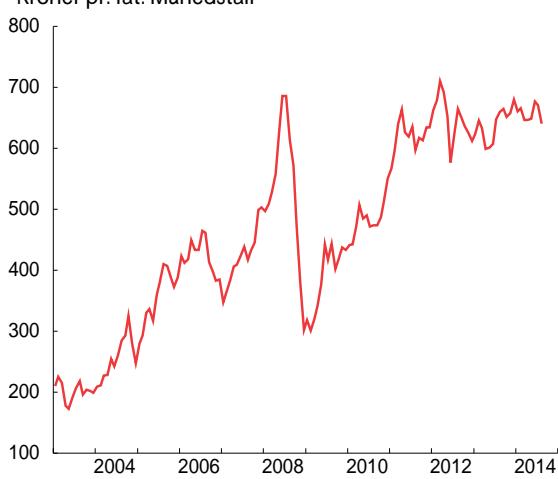
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

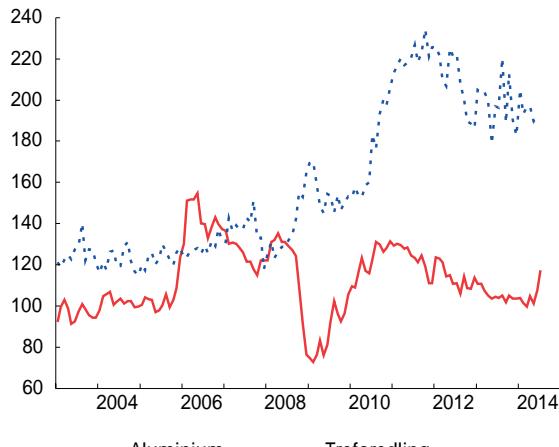
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

**Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for
treforedlingsprodukter**
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
					Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2010	118,8	4,4	177,2	1,6	139,7	8,3	140,6	8,1	141,6	9,5	135,6	7,4
2011	126,6	6,6	187,3	5,7	150,9	8,0	150,6	7,2	152,9	8,0	149,4	10,2
2012	128,9	1,9	197,1	5,3	160,9	6,7	159,5	5,9	162,6	6,4	162,8	9,0
2013	130,5	1,2	.	.	167,1	3,9	165,6	3,8	167,8	3,2	169,6	4,2
2012												
2. kvartal	128,9	0,8	197,5	5,1	162,1	6,8	161,6	5,8	163,4	6,9	161,6	9,1
3. kvartal	129,9	3,4	200,6	5,0	163,0	7,0	161,4	6,4	164,3	6,6	166,2	9,3
4. kvartal	128,5	1,5	197,8	3,9	161,9	6,8	159,4	5,9	164,5	6,8	165,7	8,9
2013												
1. kvartal	129,7	1,0	200,3	4,2	166,9	6,3	164,2	5,6	170,4	6,5	170,6	8,2
2. kvartal	129,4	0,4	199,4	1,0	171,4	5,7	170,2	5,3	172,2	5,4	172,6	6,8
3. kvartal	131,2	1,0	203,0	1,2	168,2	3,2	166,0	2,9	170,0	3,5	171,1	2,9
4. kvartal	131,5	2,3	211,0	6,7	163,8	1,2	161,4	1,3	167,4	1,8	164,3	-0,8
2014												
1. kvartal	135,6	4,5	208,8	4,2	167,5	0,4	165,2	0,6	171,3	0,5	168,3	-1,3
2. kvartal	134,3	3,8	.	.	173,8	1,4	173,5	1,9	173,9	1,0	174,3	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsfortjeneste i alt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassut- vinning og bergverks- drift	Bygge- og anleggs- virksomhet	Sam- ferdsel	Forretnings- messig tj.yting og eien- domsdrift	Industri	Olje- og gassut- vinning og bergverks- drift	Bygge- og anleggs- virksomhet	Sam- ferdsel	Forretnings- messig tj.yting og eien- domsdrift
2011										
4. kvartal	132,3	125,8	125,3	132,1	125,1	133,7	135,2	129,6	133,7	129,7
2012										
1. kvartal	138,9	150,5	128,6	133,3	130,8	134,6	136,2	130,7	133,7	130,1
2. kvartal	137,6	133,9	131,3	134,6	132,6	134,7	137,8	131,7	133,8	130,3
3. kvartal	135,7	127,2	129,3	133,4	126,8	136,6	137,6	133,2	136,7	130,4
4. kvartal	139,4	135,3	131,4	135,3	130,0	138,9	141,9	133,9	138,0	132,0
2013										
1. kvartal	143,5	153,2	133,0	138,9	135,4	139,2	142,6	134,2	139,6	133,4
2. kvartal	145,1	141,6	138,6	140,8	135,0	140,7	144,0	136,2	140,3	135,2
3. kvartal	139,6	139,6	131,9	139,1	133,6	142,0	144,9	136,5	140,8	135,6
4. kvartal	143,4	141,6	133,8	137,6	133,6	143,9	146,2	137,3	141,7	135,9
2014										
1. kvartal	148,3	157,6	136,4	143,4	137,9	143,8	146,5	138,1	141,6	136,5
2. kvartal	147,3	143,7	142,1	142,0	139,5	143,9	147,1	139,6	142,5	138,0

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskudds- rente ²	NOK 3mnd euorent ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³				
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings- selskap	Kredittforetak			3 år	5 år	10 år		
2010	4,50	2,80	3,80	3,50	2,10	2,40	2,50	2,80	3,50		
2011	4,70	2,90	4,00	3,70	2,40	2,80	2,20	2,60	3,10		
2012	4,80	2,70	3,90	3,70	2,40	2,10	1,40	1,60	2,10		
2013	4,80	2,50	3,80	3,70	2,30	1,60	1,60	1,90	2,60		
2012											
2. kvartal	4,79	2,65	3,84	3,68	2,32	2,21	1,44	1,61	2,10		
3. kvartal	4,79	2,63	3,81	3,64	2,31	2,01	1,34	1,41	1,90		
4. kvartal	4,72	2,53	3,86	3,60	2,35	1,80	1,46	1,56	2,02		
2013											
1. kvartal	4,71	2,52	3,78	3,59	2,34	1,77	1,55	1,76	2,35		
2. kvartal	4,79	2,47	3,83	3,76	2,18	1,67	1,35	1,57	2,19		
3. kvartal	4,78	2,59	3,71	3,74	2,23	1,59	1,81	2,18	2,85		
4. kvartal	4,74	2,49	3,47	3,73	2,24	1,55	1,80	2,21	2,92		
2014											
1. kvartal	4,72	2,52	3,27	3,70	2,26	1,59	1,69	2,13	2,91		
2. kvartal	4,63	2,51	3,24	3,60	2,10	1,70	1,64	1,98	2,74		

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvarteret. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvarteret.³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2009	2,30	1,20	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2010	2,37	0,75	0,50	0,31	0,78	3,53	2,78	3,19	1,18
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2012	2,13	0,51	0,41	0,21	0,84	2,10	1,57	1,80	0,86
2013	1,65	0,17	0,33	0,13	0,57	2,58	1,62	2,35	0,70
2013									
Januar	1,76	0,15	0,38	0,13	0,58	2,31	1,56	1,90	0,78
Februar	1,80	0,17	0,41	0,14	0,60	2,49	1,60	1,98	0,74
Mars	1,76	0,15	0,41	0,12	0,60	2,24	1,40	1,95	0,59
April	1,72	0,16	0,40	0,16	0,60	2,07	1,25	1,76	0,57
Mai	1,67	0,15	0,40	0,18	0,59	2,10	1,35	1,93	0,76
Juni	1,61	0,16	0,34	0,17	0,58	2,40	1,62	2,30	0,83
Juli	1,58	0,16	0,32	0,13	0,57	2,61	1,63	2,58	0,82
August	1,61	0,17	0,31	0,12	0,58	2,84	1,80	2,74	0,75
September	1,59	0,17	0,29	0,11	0,56	3,12	1,89	2,81	0,71
Oktober	1,56	0,18	0,26	0,11	0,54	2,95	1,81	2,62	0,63
November	1,54	0,18	0,23	0,11	0,50	2,86	1,72	2,72	0,61
Desember	1,56	0,26	0,24	0,12	0,48	2,94	1,85	2,90	0,66
2014									
Januar	1,56	0,27	0,25	0,12	0,51	2,95	1,78	2,86	0,67
Februar	1,61	0,27	0,25	0,10	0,53	2,85	1,66	2,71	0,60
Mars	1,62	0,27	0,24	0,09	0,52	2,94	1,59	2,72	0,60
April	1,66	0,30	0,23	0,07	0,52	2,88	1,53	2,70	0,61
Mai	1,73	0,29	0,25	0,09	0,55	2,73	1,39	2,56	0,59
Mai	1,71	0,20	0,29	0,10	0,59	2,61	1,35	2,60	0,57
Juni	1,62	0,17	0,28	0,09	0,60	2,43	1,19	2,55	0,54
Juli	1,63	0,17	0,33	0,11	0,62	2,36	1,02	2,42	0,51
August									

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kreditindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner.	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner.	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2009	8,73	6,28	93,79	99,90	1 511,6	3,59	3 373,2	7,23	285,46
2010	8,01	6,05	90,28	95,74	1 559,4	3,19	3 524,5	4,42	375,10
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	1 664,8	6,83	3 740,1	6,13	406,25
2012	7,47	5,82	87,06	92,39	1 734,5	4,13	3 991,7	6,73	422,94
2013	7,81	5,88	88,99	95,17	1 813,9	4,38	4 245,4	6,37	494,24
2013									
Januar	7,38	5,56	85,00	90,58	1 771,4	3,16	4 109,9	6,30	462,63
Februar	7,42	5,56	85,10	90,83	1 775,1	3,85	4 138,8	7,19	471,02
Mars	7,49	5,77	86,72	92,35	1 786,5	4,56	4 163,2	7,71	476,42
April	7,54	5,79	87,17	92,83	1 789,8	5,19	4 192,1	7,42	470,30
Mai	7,56	5,82	87,18	92,72	1 801,9	5,72	4 211,6	6,81	488,86
Juni	7,74	5,87	88,19	94,26	1 811,0	5,67	4 239,2	6,63	475,05
Juli	7,88	6,03	89,89	96,03	1 816,5	4,45	4 255,2	6,71	489,17
August	7,94	5,96	89,86	96,39	1 846,4	3,20	4 283,3	6,68	499,38
September	7,97	5,97	90,44	96,97	1 822,8	3,08	4 308,8	6,55	506,29
Oktober	8,12	5,96	91,64	98,35	1 826,4	5,16	4 325,4	6,35	517,04
November	8,21	6,08	92,47	99,20	1 844,8	7,52	4 347,8	6,03	539,61
Desember	8,40	6,13	93,95	101,08	1 870,8	9,14	4 368,3	5,63	535,11
2014									
Januar	8,39	6,17	93,95	101,30	1 873,0	9,25	4 382,3	5,64	552,26
Februar	8,36	6,12	93,29	100,62	1 876,6	8,06	4 405,4	5,65	547,30
Mars	8,29	6,00	92,02	99,25	1 894,4	7,60	4 425,9	5,58	553,12
April	8,25	5,97	91,55	98,73	1 909,0	7,17	4 450,8	5,56	558,20
Mai	8,15	5,93	90,85	98,02	1 911,3	6,26	4 463,8	5,50	594,33
Juni	8,22	6,05	91,95	99,26	1 942,8	5,30	4 488,6	5,46	620,16
Juli	8,39	6,20	93,90	101,39	1 925,0	4,82	4 508,3	5,54	620,15
August	8,25	6,20	92,69	100,01	604,18

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Eksport				Import
				Metaller	Verksteds- produkter	Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	
2008	942 900	586 196	356 860	75 990	55 665	10 556	43 813	36 977
2009	721 379	415 277	305 174	2 492	1 979	9 308	37 140	43 494
2010	781 800	447 573	333 119	4 082	1 898	9 925	44 924	52 351
2011	893 834	532 361	361 234	4 236	1 673	9 960	45 841	52 303
2012	927 738	568 795	359 907	3 705	1 698	8 076	40 735	50 807
2013	895 308	529 366	364 607	4 495	1 882	7 359	41 394	60 292
2013								
Mars	70 242	41 896	30 705	328	160	661	3 623	4 618
April	71 407	40 120	28 685	776	152	589	3 561	4 657
Mai	74 425	45 291	27 919	214	247	589	3 223	5 004
Juni	79 492	47 497	32 915	146	143	618	3 389	4 931
Juli	80 357	49 020	31 092	465	179	748	3 332	5 268
August	76 761	45 837	30 952	152	122	631	3 586	5 267
September	71 294	43 379	28 935	558	168	566	3 605	5 162
Oktober	76 990	46 334	30 946	234	143	571	3 568	5 252
November	77 826	46 077	31 873	425	151	568	3 490	5 304
Desember	77 520	46 781	30 513	112	99	566	3 220	5 902
2014								
Januar	82 229	48 141	32 806	364	147	598	3 801	5 491
Februar	74 303	42 245	32 362	442	147	610	3 978	5 453
Mars	71 847	42 407	29 952	283	151	588	3 705	5 458
April	76 381	44 034	31 887	281	208	626	3 773	6 262
Mai	72 470	39 744	32 211	93	214	598	3 716	5 411
Juni	68 707	38 295	30 250	311	178	545	3 812	5 402
Juli	71 360	39 076	31 956	187	191	537	3 684	5 486

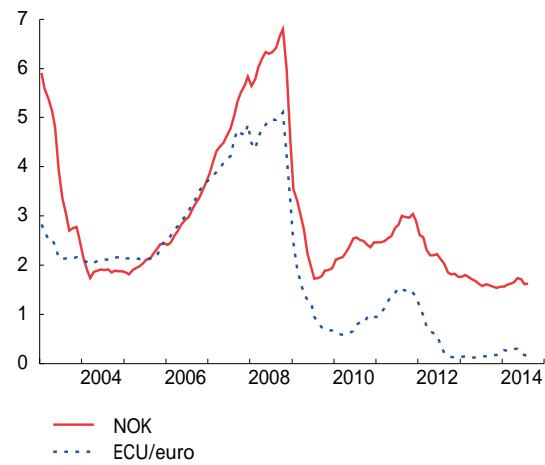
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste- balanse	Rente- og stønads- balanse	Drifts- balanse	Netto kapital- overføringer	Netto finans- investeringer	Utenlandske investering i Norge
2010	1 029 969	726 317	303 652	-474	303 178	-1 268	601 141	370 579
2011	1 153 619	778 520	375 099	-2 936	372 163	-1 499	527 318	169 107
2012	1 189 652	802 075	387 577	29 628	417 205	-1 279	531 437	228 610
2013	1 153 130	844 434	308 696	10 754	319 450	-1 377	581 077	286 709
2009								
4. kvartal	252 506	167 203	85 303	902	86 205	-145	-27 831	-24 697
2010								
1. kvartal	257 312	165 157	92 156	-9 897	82 259	-685	182 302	98 464
2. kvartal	249 574	185 552	64 022	7 319	71 341	-196	336 638	215 824
3. kvartal	242 398	186 897	55 501	6 762	62 263	-73	-51 148	-81 508
4. kvartal	280 685	188 712	91 973	-4 658	87 315	-314	133 349	137 799
2011								
1. kvartal	288 379	195 225	93 154	-15 596	77 558	-254	242 257	175 567
2. kvartal	279 557	187 187	92 370	-2 152	90 218	-122	12 707	-105 775
3. kvartal	280 982	193 473	87 509	7 018	94 527	-154	370 560	217 228
4. kvartal	304 701	202 635	102 067	7 794	109 861	-969	-98 206	-117 913
2012								
1. kvartal	321 041	189 006	132 035	7 140	139 175	-710	317 740	163 720
2. kvartal	295 305	201 819	93 486	-16 142	77 344	-199	115 813	-27 504
3. kvartal	273 823	205 859	67 964	26 576	94 540	-160	111 928	112 952
4. kvartal	299 483	205 391	94 092	12 054	106 146	-210	-14 044	-20 558
2013								
1. kvartal	287 723	190 895	96 828	-10 066	86 762	-661	27 809	-14 753
2. kvartal	283 838	211 317	72 521	4 794	77 315	-272	223 457	134 621
3. kvartal	285 158	222 622	62 536	13 442	75 978	-144	86 568	36 655
4. kvartal	314 074	223 099	90 975	2 584	93 559	-300	238 838	127 133
2014								
1. kvartal	311 253	207 096	104 157	13 453	117 610	-771	189 577	54 448

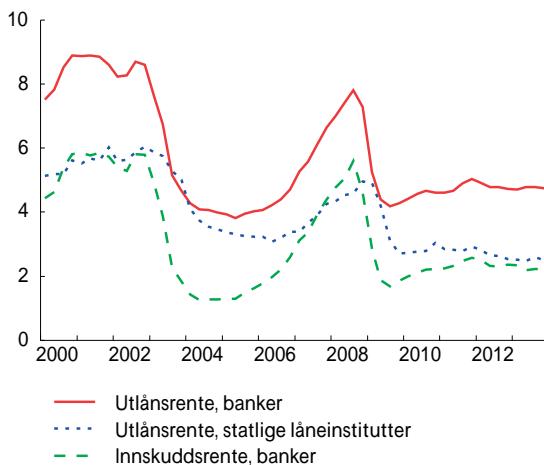
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

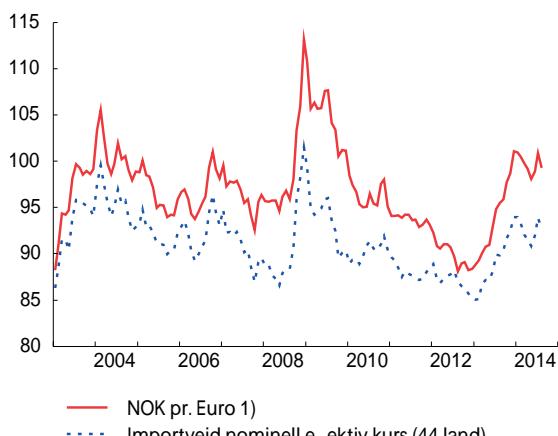
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

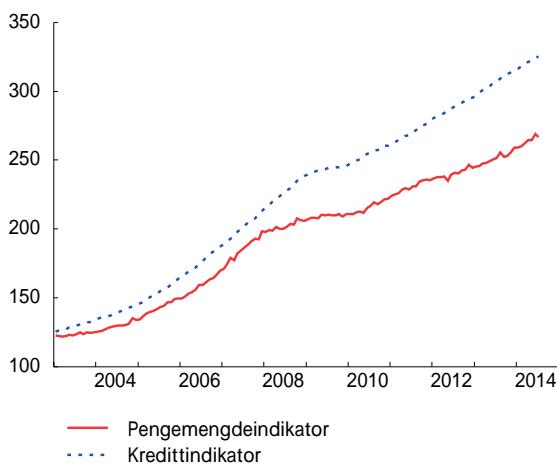
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindeks
1999=100. Månedstall

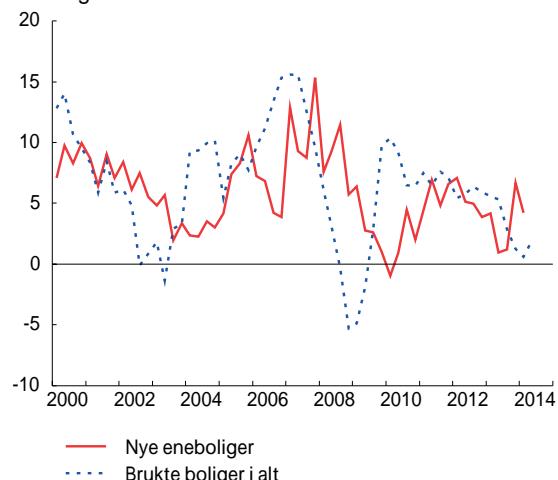
1) Representative markeds kurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kreditindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 2000=100

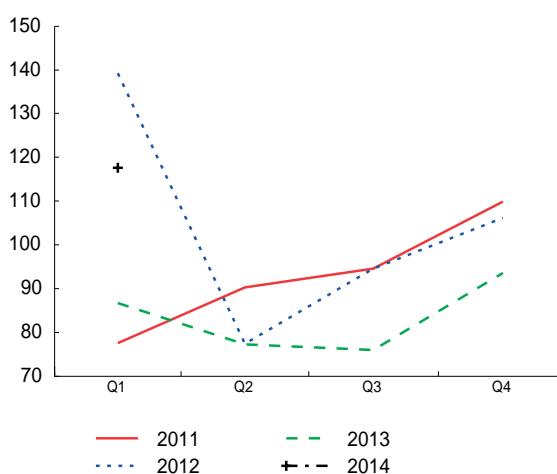
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell

	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2011-priser. Millioner kroner	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner.....	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2011-priser. Millioner kroner	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner.....	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2011-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner.....	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner.....	38*
26. Import. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 176 580	1 234 449	307 430	291 209	307 123	314 795	321 322	303 769	320 136
Konsum i husholdninger	1 120 327	1 174 619	292 924	276 140	292 233	300 290	305 957	287 925	304 652
Varekonsum	551 285	563 992	150 149	132 017	140 589	138 634	152 752	133 599	143 686
Tjenestekonsum	524 971	558 469	134 324	132 323	139 920	144 000	142 226	139 941	147 331
Husholdningenes kjøp i utlandet	75 729	85 474	16 249	17 818	21 099	27 091	19 466	20 940	23 803
Utlendingers kjøp i Norge	-31 659	-33 316	-7 797	-6 018	-9 374	-9 436	-8 487	-6 555	-10 168
Konsum i ideelle organisasjoner	56 254	59 830	14 507	15 069	14 890	14 506	15 366	15 844	15 485
Konsum i offentlig forvaltning	620 750	658 075	158 478	161 110	163 268	166 096	167 601	169 765	172 307
Konsum i statsforvaltningen	314 523	332 125	80 189	81 505	82 473	83 731	84 416	85 905	87 109
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	274 928	291 443	70 148	71 376	72 324	73 451	74 292	75 363	76 383
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 594	40 682	10 041	10 129	10 149	10 280	10 124	10 543	10 726
Konsum i kommuneforvaltningen	306 227	325 950	78 289	79 605	80 795	82 364	83 185	83 859	85 198
Bruttoinvestering i fast realkapital	602 986	681 918	168 203	152 319	172 331	171 866	185 402	162 842	176 543
Utvinning og rørtransport	171 764	208 254	47 561	44 477	52 149	55 773	55 855	50 745	54 566
Tjenester tilknyttet utvinning	2 840	2 683	1 114	-493	1 259	783	1 135	383	733
Utenriks sjøfart	24 401	30 361	6 839	7 031	8 650	6 884	7 796	6 301	7 159
Fastlands-Norge	403 981	440 621	112 689	101 304	110 274	108 427	120 616	105 412	114 086
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	315 016	332 589	85 901	77 652	85 178	81 202	88 557	78 368	83 602
Næringer	180 763	185 623	49 864	41 045	48 911	45 369	50 298	42 638	47 707
Industri og bergverk	24 162	25 625	7 867	5 036	6 863	5 741	7 986	5 549	6 653
Annен vareproduksjon	45 792	48 984	12 886	9 688	13 225	12 373	13 697	10 749	13 136
Tjenester	110 810	111 014	29 111	26 321	28 823	27 255	28 616	26 339	27 918
Boliger (husholdninger)	134 252	146 966	36 037	36 607	36 267	35 833	38 259	35 731	35 895
Offentlig forvaltning	88 965	108 032	26 788	23 652	25 096	27 225	32 059	27 044	30 484
Lagerrendring og statistiske avvik	121 032	114 108	26 791	25 121	27 608	26 246	35 132	41 857	25 388
Bruttoinvestering i alt	724 018	796 026	194 994	177 440	199 939	198 113	220 534	204 699	201 931
Innenlandske sluttanvendelse	2 521 348	2 688 550	660 902	629 758	670 331	679 003	709 457	678 233	694 374
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.) .	2 201 311	2 333 145	578 597	553 623	580 665	589 318	609 539	578 946	606 529
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	709 715	766 107	185 266	184 762	188 364	193 321	199 660	196 809	202 791
Eksport i alt	1 189 652	1 170 794	299 483	287 723	283 838	285 158	314 074	308 239	281 570
Tradisjonelle varer	310 037	322 089	79 446	77 301	81 349	78 522	84 917	84 150	83 652
Råolje og naturgass	610 794	570 431	151 549	148 384	131 778	135 461	154 808	156 201	122 865
Skip, plattformer og fly	8 585	9 046	1 325	1 903	1 751	2 567	2 825	3 937	1 592
Tjenester	260 236	269 228	67 163	60 135	68 960	68 608	71 524	63 951	73 461
Samlet sluttanvendelse	3 711 000	3 859 344	960 386	917 482	954 169	964 162	1 023 531	986 472	975 944
Import i alt	802 075	847 933	205 391	190 895	211 317	222 622	223 099	211 200	219 583
Tradisjonelle varer	485 587	508 068	126 541	117 035	127 473	127 353	136 207	130 000	130 588
Råolje og naturgass	14 924	15 995	2 795	3 359	3 593	6 150	2 893	3 414	3 046
Skip, plattformer og fly	26 555	27 682	7 565	6 245	7 162	8 050	6 225	4 083	5 679
Tjenester	275 009	296 188	68 490	64 256	73 089	81 069	77 774	73 703	80 270
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 908 925	3 011 411	754 995	726 587	742 852	741 540	800 432	775 272	756 361
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 190 698	2 314 021	575 031	553 996	579 466	573 635	606 924	588 484	596 541
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	718 227	697 390	179 964	172 590	163 386	167 904	193 509	186 787	159 820
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 881 870	1 992 257	493 676	477 123	499 417	492 410	523 308	511 221	511 448
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 428 635	1 512 664	377 851	359 878	380 170	371 418	401 198	388 448	386 030
Industri og bergverk	193 636	201 680	49 366	48 716	52 658	48 226	52 079	53 713	53 121
Annен vareproduksjon	233 704	264 142	63 233	65 250	60 630	65 210	73 052	70 580	62 582
Tjenester inkl. boligtjenester	1 001 295	1 046 842	265 252	245 912	266 882	257 982	276 066	264 155	270 327
Offentlig forvaltning	453 234	479 593	115 826	117 245	119 247	120 992	122 110	122 773	125 418
Produktavgifter og -subsider	308 828	321 764	81 354	76 873	80 049	81 225	83 616	77 263	85 094

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 163 689	1 188 533	302 278	284 191	296 245	301 523	306 574	288 484	301 707
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 871	288 560	269 969	282 346	288 114	292 442	273 974	287 677
Varekonsum	554 323	559 588	150 772	132 612	139 253	137 086	150 638	131 840	140 531
Tjenestekonsum	509 682	522 976	128 872	125 226	131 376	134 339	132 035	129 275	134 706
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 268	82 188	16 494	17 965	20 707	25 668	17 849	19 068	21 976
Utlendingers kjøp i Norge	-30 841	-31 882	-7 578	-5 834	-8 990	-8 979	-8 079	-6 210	-9 537
Konsum i ideelle organisasjoner	54 256	55 662	13 718	14 222	13 899	13 410	14 131	14 510	14 030
Konsum i offentlig forvaltning	602 683	613 623	152 008	153 092	152 713	153 715	154 103	155 642	156 160
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 127	76 993	77 187	76 763	77 484	77 693	78 555	78 949
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	266 268	270 829	67 369	67 484	67 196	67 854	68 296	68 823	69 175
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	38 493	38 298	9 624	9 703	9 567	9 630	9 398	9 731	9 774
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	304 495	75 014	75 905	75 950	76 231	76 409	77 087	77 210
Bruttoinvestering i fast realkapital	583 849	632 879	161 217	143 874	160 840	158 945	169 220	148 355	159 311
Utvinning og rørtransport	166 092	194 533	45 252	42 423	49 014	52 164	50 932	46 572	49 685
Tjenester tilknyttet utvinning	2 765	2 489	1 081	-474	1 182	737	1 044	354	669
Utenriks sjøfart	23 724	27 350	6 671	6 520	7 759	6 182	6 890	5 538	6 399
Fastlands-Norge	391 268	408 506	108 213	95 405	102 884	99 863	110 354	95 891	102 558
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	305 178	313 894	82 480	74 410	80 851	76 232	82 401	72 584	76 683
Næringer	175 817	176 223	48 085	39 527	46 772	42 910	47 014	39 525	44 022
Industri og bergverk	23 515	24 352	7 601	4 860	6 559	5 447	7 486	5 134	6 144
Annен vareproduksjon	44 573	46 439	12 440	9 318	12 632	11 707	12 782	9 925	12 130
Tjenester	107 729	105 431	28 045	25 348	27 581	25 756	26 746	24 466	25 748
Boliger (husholdninger)	129 361	137 671	34 395	34 883	34 080	33 322	35 387	33 059	32 660
Offentlig forvaltning	86 090	94 612	25 733	20 995	22 033	23 631	27 953	23 307	25 875
Lagerrendring og statistiske avvik	110 659	105 355	24 239	23 476	26 338	23 388	32 153	37 861	23 042
Bruttoinvestering i alt	694 507	738 234	185 456	167 350	187 178	182 333	201 373	186 216	182 353
Innenlandske sluttanvendelse	2 460 880	2 540 390	639 742	604 634	636 136	637 572	662 049	630 341	640 219
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.) .	2 157 640	2 210 663	562 499	532 689	551 842	555 102	571 030	540 017	560 424
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	688 773	708 235	177 741	174 087	174 746	177 346	182 055	178 949	182 035
Eksport i alt	1 165 804	1 127 310	296 544	281 183	282 607	274 526	288 994	289 386	275 618
Tradisjonelle varer	321 677	323 053	84 327	79 261	82 136	78 521	83 135	81 839	82 146
Råolje og naturgass	572 367	528 537	143 497	139 291	129 566	126 140	133 541	141 819	119 977
Skip, plattformer og fly	8 765	8 882	1 207	1 978	1 793	2 516	2 596	3 427	1 378
Tjenester	262 994	266 838	67 513	60 653	69 113	67 349	69 722	62 300	72 117
Samlet sluttanvendelse	3 626 684	3 667 700	936 286	885 816	918 743	912 097	951 043	919 727	915 836
Import i alt	796 233	818 945	202 379	189 299	207 528	213 386	208 732	196 224	206 493
Tradisjonelle varer	482 523	494 525	125 008	116 482	125 991	123 409	128 643	121 374	122 431
Råolje og naturgass	14 206	15 858	2 778	3 363	3 752	5 877	2 866	3 236	3 072
Skip, plattformer og fly	26 330	24 957	7 586	5 951	6 450	7 176	5 379	3 549	5 160
Tjenester	273 174	283 606	67 007	63 503	71 334	76 924	71 845	68 065	75 830
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 830 451	2 848 756	733 907	696 518	711 215	698 711	742 311	723 502	709 344
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 146 145	2 188 127	560 498	530 690	547 142	539 735	570 560	549 971	551 740
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	684 305	660 629	173 409	165 828	164 073	158 976	171 751	173 531	157 604
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 842 887	1 878 628	480 942	456 690	469 240	462 715	489 983	475 217	473 017
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 403 632	1 432 165	369 983	345 589	357 901	350 979	377 695	362 538	359 710
Industri og bergverk	190 639	196 869	49 854	47 823	50 634	47 532	50 881	51 479	50 035
Annен vareproduksjon	243 959	248 232	65 047	63 296	56 839	60 760	67 337	66 270	59 857
Tjenester inkl. boligtjenester	969 034	987 063	255 082	234 471	250 429	242 687	259 477	244 789	249 818
Offentlig forvaltning	439 255	446 463	110 959	111 101	111 339	111 736	112 288	112 679	113 307
Produktavgifter og -subsider	303 258	309 498	79 556	73 999	77 902	77 019	80 577	74 754	78 723

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	2,1	2,7	1,9	3,0	2,2	1,4	1,5	1,8
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,8	2,0	2,9	2,2	1,3	1,5	1,9
Varekonsum	2,1	0,9	1,8	1,0	2,4	0,7	-0,1	-0,6	0,9
Tjenestekonsum	3,1	2,6	3,3	2,5	3,0	2,5	2,5	3,2	2,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	9,7	7,8	9,4	6,6	6,1	9,7	8,2	6,1	6,1
Utlendingers kjøp i Norge	3,7	3,4	3,4	0,5	2,0	3,9	6,6	6,4	6,1
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	2,6	0,3	0,4	3,5	3,6	3,0	2,0	0,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,8	2,5	2,9	1,9	1,1	1,4	1,7	2,3
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	2,7	2,8	1,4	0,7	0,9	1,8	2,8
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,0	1,7	3,1	3,1	1,6	0,8	1,4	2,0	2,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,5	-0,5	-0,6	0,5	0,1	-0,3	-2,4	0,3	2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	2,2	2,3	3,0	2,5	1,5	1,9	1,6	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,3	8,4	11,0	7,5	12,7	8,8	5,0	3,1	-1,0
Utvinning og rørtransport	14,6	17,1	16,8	13,4	17,2	25,3	12,6	9,8	1,4
Tjenester tilknyttet utvinning	-10,0	257,6	-23,1	-3,5	..	-43,4
Utenriks sjøfart	14,6	15,3	13,8	0,0	37,2	26,7	3,3	-15,1	-17,5
Fastlands-Norge	4,5	4,4	6,1	6,6	8,4	1,3	2,0	0,5	-0,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,9	2,9	6,5	5,1	7,3	-0,4	-0,1	-2,5	-5,2
Næringer	4,9	0,2	4,7	-1,4	6,7	-2,1	-2,2	-0,0	-5,9
Industri og bergverk	3,1	3,6	1,5	1,9	7,0	8,7	-1,5	5,6	-6,3
Annen vareproduksjon	5,1	4,2	8,9	-0,2	11,1	2,5	2,8	6,5	-4,0
Tjenester	5,2	-2,1	3,8	-2,4	4,8	-6,0	-4,6	-3,5	-6,6
Boliger (husholdninger)	7,3	6,4	9,2	13,5	8,1	1,9	2,9	-5,2	-4,2
Offentlig forvaltning	-0,4	9,9	4,9	12,3	12,6	7,0	8,6	11,0	17,4
Lagerendring og statistiske avvik	-3,0	-4,8	-37,4	-40,1	5,3	5,4	32,7	61,3	-12,5
Bruttoinvestering i alt	6,3	6,3	0,8	-3,3	11,6	8,4	8,6	11,3	-2,6
Innenlandske sluttanvendelse	3,6	3,2	2,1	0,7	5,1	3,6	3,5	4,3	0,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,9	2,5	3,3	3,0	3,6	1,7	1,5	1,4	1,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,5	2,8	2,8	3,9	3,2	1,8	2,4	2,8	4,2
Eksport i alt	1,1	-3,3	-0,4	-7,6	-3,3	0,7	-2,5	2,9	-2,5
Tradisjonelle varer	1,7	0,4	4,3	-1,0	4,8	-0,6	-1,4	3,3	0,0
Råolje og naturgass	0,7	-7,7	-1,3	-12,5	-9,1	-0,8	-6,9	1,8	-7,4
Skip, plattformer og fly	-35,6	1,3	-48,6	3,2	-45,1	6,0	115,0	73,3	-23,1
Tjenester	3,0	1,5	-2,4	-4,0	1,6	4,8	3,3	2,7	4,3
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,1	1,3	-2,1	2,4	2,7	1,6	3,8	-0,3
Import i alt	2,3	2,9	0,6	0,6	3,2	4,3	3,1	3,7	-0,5
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	1,7	-0,5	5,0	2,5	2,9	4,2	-2,8
Råolje og naturgass	4,6	11,6	-14,6	14,4	-26,2	72,6	3,2	-3,8	-18,1
Skip, plattformer og fly	-17,9	-5,2	48,8	0,4	-3,5	17,0	-29,1	-40,4	-20,0
Tjenester	4,4	3,8	-4,2	2,1	3,0	3,0	7,2	7,2	6,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,9	0,6	1,5	-2,8	2,1	2,2	1,1	3,9	-0,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,4	2,0	3,2	0,1	4,0	2,0	1,8	3,6	0,8
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	1,3	-3,5	-2,1	-11,1	-3,7	3,2	-1,0	4,6	-3,9
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,5	1,9	3,2	-0,3	4,1	2,1	1,9	4,1	0,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	2,0	3,5	-1,0	4,9	2,3	2,1	4,9	0,5
Industri og bergverk	2,7	3,3	3,2	-3,5	9,9	5,2	2,1	7,6	-1,2
Annen vareproduksjon	8,2	1,8	3,5	-1,9	4,0	1,7	3,5	4,7	5,3
Tjenester inkl. boligtjenester	3,2	1,9	3,5	-0,3	4,1	1,9	1,7	4,4	-0,2
Offentlig forvaltning	2,2	1,6	2,4	2,0	1,9	1,4	1,2	1,4	1,8
Produktavgifter og -subsider	2,8	2,1	3,0	2,5	3,3	1,2	1,3	1,0	1,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,7	1,6	1,9	2,5	3,3	3,1	2,8	2,4
Konsum i husholdninger	1,0	2,7	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1	2,7	2,3
Varekonsum	-0,5	1,3	-0,0	0,1	1,0	2,4	1,8	1,8	1,3
Tjenestekonsum	3,0	3,7	3,6	3,9	3,8	3,6	3,3	2,4	2,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	-0,7	4,7	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7	10,7	6,3
Utlendingers kjøp i Norge	2,7	1,8	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1	2,3	2,2
Konsum i ideelle organisasjoner	3,7	3,7	4,6	4,0	4,4	3,5	2,8	3,1	3,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	2,2	2,9	4,3	5,0	4,3	3,6	3,2
Konsum i statsforvaltningen	3,2	4,1	2,2	3,1	4,5	4,5	4,3	3,6	2,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,3	4,2	2,1	3,1	4,7	4,6	4,5	3,5	2,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,9	3,3	2,7	3,1	3,3	3,5	3,3	3,8	3,4
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	4,1	2,1	2,6	4,2	5,5	4,3	3,7	3,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,3	4,3	1,5	3,8	4,1	4,4	5,0	3,7	3,4
Utvinning og rørtransport	3,4	3,5	1,4	2,7	3,6	3,3	4,3	3,9	3,2
Tjenester tilknyttet utvinning	2,7	4,9	4,9	2,2	3,6	3,3	5,5	4,3	2,9
Utenriks sjøfart	2,9	7,9	-1,1	7,2	5,6	7,9	10,4	5,5	0,4
Fastlands-Norge	3,2	4,5	2,8	4,1	4,1	4,7	5,0	3,5	3,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,2	2,6	2,7	2,3	2,4	2,8	3,2	3,5	3,5
Næringer	2,8	2,5	2,3	1,8	2,1	2,6	3,2	3,9	3,6
Industri og bergverk	2,8	2,4	2,7	1,7	2,2	2,4	3,1	4,3	3,5
Annен vareproduksjon	2,7	2,7	2,3	2,1	2,4	2,6	3,4	4,2	3,4
Tjenester	2,9	2,4	2,1	1,7	2,0	2,7	3,1	3,7	3,8
Boliger (husholdninger)	3,8	2,9	3,3	2,7	2,7	3,0	3,2	3,0	3,3
Offentlig forvaltning	3,3	10,5	2,9	10,5	10,6	10,9	10,2	3,0	3,4
Lagerendring og statistiske avvik	9,4	-1,0	21,6	0,3	-4,4	-0,3	-1,1	3,3	5,1
Bruttoinvestering i alt	4,2	3,4	4,8	2,9	2,7	3,7	4,2	3,7	3,7
Innenlandske sluttanvendelse	2,5	3,3	2,7	2,4	3,1	3,9	3,7	3,3	2,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,0	3,4	2,0	2,6	3,3	4,0	3,8	3,2	2,9
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,0	5,0	2,3	3,8	5,1	5,8	5,2	3,6	3,3
Eksport i alt	2,0	1,8	-1,3	-3,0	-0,6	3,5	7,6	4,1	1,7
Tradisjonelle varer	-3,6	3,4	-3,6	-0,9	1,9	4,4	8,4	5,4	2,8
Råolje og naturgass	6,7	1,1	0,4	-4,9	-2,6	3,4	9,8	3,4	0,7
Skip, plattformer og fly	-2,1	4,0	20,0	-5,8	6,4	5,1	-0,8	19,4	18,3
Tjenester	-1,0	2,0	-2,4	1,3	0,8	2,5	3,1	3,5	2,1
Samlet sluttanvendelse	2,3	2,8	1,4	0,6	2,0	3,8	4,9	3,6	2,6
Import i alt	0,7	2,8	0,8	0,4	1,4	3,7	5,3	6,7	4,4
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,5	-0,4	1,1	2,9	4,6	6,6	5,4
Råolje og naturgass	5,1	-4,0	-2,0	-9,4	-8,1	-0,8	0,3	5,6	3,5
Skip, plattformer og fly	0,9	10,0	-5,5	6,0	7,0	11,2	16,0	9,6	-0,9
Tjenester	0,7	3,7	2,0	2,0	2,2	4,4	5,9	7,0	3,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,8	2,9	1,5	0,7	2,1	3,8	4,8	2,7	2,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	3,6	2,4	3,0	3,7	4,0	3,7	2,5	2,1
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	5,0	0,6	-2,5	-5,4	-3,2	3,1	8,6	3,4	1,8
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,1	3,9	2,6	3,1	4,2	4,0	4,0	3,0	1,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1,8	3,8	2,7	3,2	4,0	3,8	4,0	2,9	1,0
Industri og bergverk	1,6	0,9	0,5	2,3	0,4	-2,9	3,4	2,4	2,1
Annen vareproduksjon	-4,2	11,1	2,4	5,3	12,5	15,5	11,6	3,3	-2,0
Tjenester inkl. boligtjenester	3,3	2,6	3,3	2,8	3,0	2,5	2,3	2,9	1,5
Offentlig forvaltning	3,2	4,1	2,2	3,0	4,5	4,8	4,2	3,2	3,3
Produktavgifter og -subsider	1,8	2,1	1,4	2,1	1,0	3,9	1,5	-0,5	5,2

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Løpende priser. Millioner kroner**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2 908 925	3 011 411	754 995	726 587	742 852	741 540	800 432	775 272	756 361
Jordbruk og skogbruk	16 344	17 298	4 292	3 514	683	8 569	4 531	3 552	603
Fiske, fangst og akvakultur	14 115	24 391	3 726	5 330	5 661	5 420	7 980	7 934	6 028
Bergverksdrift	5 464	5 511	1 344	1 251	1 797	1 333	1 130	1 380	1 536
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	681 059	658 532	171 849	162 717	152 843	158 346	184 625	177 040	149 297
Utvinning av råolje og naturgass	633 342	604 172	158 091	150 828	139 215	144 839	169 290	163 740	135 391
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	47 717	54 360	13 757	11 890	13 628	13 507	15 335	13 299	13 906
Industri	188 171	196 169	48 022	47 465	50 861	46 893	50 949	52 333	51 585
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	35 776	37 007	8 998	8 742	9 054	9 460	9 751	10 017	10 919
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 566	2 481	625	636	648	580	617	659	630
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 458	7 183	1 909	1 685	1 806	1 725	1 968	1 820	1 745
Produksjon av papir og papirvarer	710	397	127	130	5	157	105	94	-69
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 155	4 192	1 052	989	1 102	1 014	1 088	1 008	1 083
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	19 595	16 393	4 752	4 025	4 631	3 754	3 984	4 000	3 986
Prod av kjemiske råvarer	6 067	5 132	1 347	1 231	1 147	1 388	1 366	1 566	1 365
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	11 564	11 828	2 905	2 618	3 217	2 993	3 000	2 896	3 152
Produksjon av metaller	6 638	4 441	1 172	1 278	1 165	1 060	938	972	1 227
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	58 116	64 742	15 180	15 624	16 635	15 306	17 177	17 673	16 110
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	22 502	26 634	6 272	6 332	7 115	6 148	7 038	7 341	7 433
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 034	4 949	1 267	1 300	1 306	1 087	1 255	1 264	1 147
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	14 058	15 922	3 764	4 107	4 178	3 609	4 028	4 590	4 222
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	51 020	55 501	14 622	17 056	12 122	11 324	14 999	15 341	11 496
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 734	14 471	3 899	3 102	3 569	3 881	3 918	3 264	3 627
Bygge- og anleggsvirksomhet	152 226	166 952	40 593	39 350	42 164	39 897	45 542	43 753	44 455
Varehandel og reparasjon av motorvogner	189 183	188 026	49 540	43 488	48 503	45 930	50 105	47 243	47 992
Rørtransport	15 153	15 741	4 214	4 328	3 873	3 614	3 925	3 903	3 851
Utenriks sjøfart	22 014	23 117	3 901	5 545	6 670	5 943	4 958	5 845	6 672
Transport utenom utenriks sjøfart	72 350	73 927	18 813	16 408	19 451	19 236	18 832	16 911	19 019
Post og distribusjonsvirksomhet	10 434	10 033	2 656	2 611	2 519	2 336	2 568	2 547	2 445
Overnattings- og serveringsvirksomhet	33 397	34 499	8 455	7 437	8 981	9 336	8 745	7 850	9 232
Informasjon og kommunikasjon	92 717	92 611	25 305	23 066	23 100	21 011	25 434	25 000	23 347
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	118 031	139 466	32 458	33 095	34 797	34 970	36 604	37 114	35 371
Omsetning og drift av fast eiendom	73 553	75 593	18 411	18 421	19 255	19 090	18 828	18 650	19 641
Boligjenesten	106 996	109 535	26 400	27 256	27 211	27 456	27 611	28 304	29 079
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	111 821	119 767	32 876	27 257	31 759	26 295	34 456	30 202	31 337
Forretningsmessig tjenesteyting	73 146	78 822	19 158	16 785	20 434	21 215	20 388	18 500	20 605
Offentlig administrasjon og forsvar	140 488	149 439	35 455	36 509	37 218	37 670	38 042	38 516	39 436
Undervisning	114 606	119 702	29 615	29 717	29 765	29 884	30 337	30 704	30 995
Helse- og omsorgstjenester	254 137	269 639	65 270	65 583	66 871	68 161	69 024	68 815	70 351
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	48 936	50 905	12 767	12 421	12 694	12 504	13 285	13 307	13 269
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 600 097	2 689 647	673 641	649 713	662 803	660 315	716 816	698 009	671 268
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 190 698	2 314 021	575 031	553 996	579 466	573 635	606 924	588 484	596 541
Produktavgifter og -subsider	308 828	321 764	81 354	76 873	80 049	81 225	83 616	77 263	85 094

Offentlig forvaltning	453 234	479 593	115 826	117 245	119 247	120 992	122 110	122 773	125 418
Statsforvaltningen	196 339	206 371	49 873	50 680	51 407	51 895	52 389	52 967	53 977
Sivil forvaltning	175 498	185 557	44 651	45 489	46 206	46 679	47 183	47 591	48 514
Forsvar	20 841	20 814	5 222	5 191	5 201	5 216	5 206	5 377	5 463
Kommuneforvaltningen	256 895	273 222	65 953	66 565	67 840	69 097	69 721	69 806	71 441

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 881 870	1 992 257	493 676	477 123	499 417	492 410	523 308	511 221	511 448
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 294 495	1 374 544	344 293	325 702	346 341	336 269	366 232	353 043	350 136
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 012 722	2 071 934	524 257	498 293	509 727	504 173	559 741	539 831	509 956
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	587 374	617 713	149 383	151 421	153 076	156 141	157 075	158 178	161 311

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Faste 2011-priser. Millioner kroner**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2 830 451	2 848 756	733 907	696 518	711 215	698 711	742 311	723 502	709 344
Jordbruk og skogbruk	15 625	15 815	4 234	3 564	581	7 503	4 167	3 540	509
Fiske, fangst og akvakultur	21 054	20 363	5 728	5 611	4 384	4 298	6 069	5 852	5 176
Bergverksdrift	5 270	5 272	1 394	1 220	1 570	1 265	1 216	1 258	1 449
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	636 492	612 724	161 624	153 834	151 462	147 309	160 118	161 745	145 336
Utvinning av råolje og naturgass	592 179	563 306	149 819	142 424	138 599	134 953	147 331	149 523	132 720
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	44 313	49 418	11 805	11 410	12 863	12 357	12 788	12 222	12 616
Industri	185 369	191 597	48 460	46 602	49 064	46 267	49 664	50 221	48 586
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	34 821	34 574	9 381	8 162	8 243	8 897	9 273	8 388	8 665
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 498	2 419	602	608	639	554	618	634	596
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 499	7 159	1 874	1 668	1 961	1 650	1 879	1 799	1 851
Produksjon av papir og papirvarer	1 098	991	278	280	254	238	218	242	240
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 039	3 904	1 014	977	987	938	1 003	988	944
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	17 649	16 870	4 481	4 309	4 404	4 018	4 139	4 418	4 269
Prod av kjemiske råvarer	5 999	5 855	1 476	1 503	1 374	1 520	1 458	1 557	1 440
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	11 316	11 282	2 768	2 528	3 068	2 804	2 883	2 673	2 897
Produksjon av metaller	9 585	9 131	2 293	2 274	2 272	2 259	2 327	2 348	2 373
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	56 903	61 848	15 047	14 963	15 876	14 775	16 235	17 197	15 709
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	21 837	24 653	5 941	5 989	6 481	5 807	6 376	6 615	6 413
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 036	4 785	1 320	1 285	1 215	1 052	1 233	1 239	1 104
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 089	13 981	3 461	3 560	3 665	3 276	3 481	3 680	3 526
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	62 625	58 232	16 902	17 298	12 765	12 541	15 629	16 858	14 169
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 931	14 314	3 967	3 166	3 523	3 763	3 862	3 263	3 546
Bygge- og anleggsvirksomhet	144 655	153 822	38 183	36 823	39 109	36 419	41 472	40 020	40 002
Varehandel og reparasjon av motorvogner	193 759	196 851	51 965	46 249	50 109	48 430	52 062	47 443	49 615
Rørtransport	17 119	16 187	4 547	4 366	3 967	3 619	4 234	4 351	3 687
Utenriks sjøfart	30 695	31 718	7 238	7 628	8 644	8 048	7 399	7 435	8 581
Transport utenom utenriks sjøfart	69 337	70 668	18 271	15 911	17 782	18 286	18 689	16 948	18 183
Post og distribusjonsvirksomhet	10 728	10 018	2 801	2 578	2 506	2 309	2 626	2 497	2 388
Overnattings- og serveringsvirksomhet	32 297	32 991	8 122	7 090	8 581	9 059	8 260	7 275	8 706
Informasjon og kommunikasjon	92 075	94 111	25 107	23 087	23 556	21 503	25 965	25 077	23 691
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	101 130	104 227	25 838	25 213	26 049	26 031	26 934	27 037	26 825
Omsetning og drift av fast eiendom	69 349	68 382	17 099	17 793	17 087	16 602	16 900	17 170	16 133
Boligjenester	108 276	111 233	27 108	27 772	27 835	27 776	27 849	28 437	28 436
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	105 093	108 020	30 511	24 358	28 751	23 829	31 082	26 447	27 665
Forretningsmessig tjenesteyting	71 605	74 259	18 816	15 947	19 155	19 955	19 202	17 069	18 640
Offentlig administrasjon og forsvar	136 588	137 358	34 068	34 106	34 202	34 450	34 601	34 959	34 987
Undervisning	110 234	111 434	27 954	28 179	27 960	27 549	27 747	28 000	27 962
Helse- og omsorgstjenester	245 987	251 995	62 353	62 439	62 780	63 174	63 602	63 600	64 211
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	46 898	47 666	12 063	11 685	11 891	11 707	12 382	12 245	12 135
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 527 192	2 539 257	654 351	622 518	633 313	621 692	661 734	648 748	630 621
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 146 145	2 188 127	560 498	530 690	547 142	539 735	570 560	549 971	551 740
Produktavgifter og -subsider	303 258	309 498	79 556	73 999	77 902	77 019	80 577	74 754	78 723

Offentlig forvaltning	439 255	446 463	110 959	111 101	111 339	111 736	112 288	112 679	113 307
Statsforvaltningen	189 636	192 378	47 810	47 861	47 920	48 166	48 431	48 814	49 036
Sivil forvaltning	169 426	172 658	42 827	42 857	42 987	43 247	43 568	43 829	44 049
Forsvar	20 209	19 720	4 983	5 004	4 933	4 920	4 863	4 986	4 988
Kommuneforvaltningen	249 619	254 086	63 149	63 240	63 418	63 570	63 857	63 865	64 271

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 842 887	1 878 628	480 942	456 690	469 240	462 715	489 983	475 217	473 017
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 269 706	1 294 917	336 333	311 410	324 025	316 288	343 194	327 601	325 199
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1 954 012	1 955 546	509 742	477 238	488 099	475 264	514 945	501 132	482 803
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	573 180	583 711	144 609	145 280	145 214	146 428	146 789	147 616	147 818

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

**Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2,9	0,6	1,5	-2,8	2,1	2,2	1,1	3,9	-0,3
Jordbruk og skogbruk	1,2	1,2	3,7	-0,8	..	-3,5	-1,6	-0,7	-12,4
Fiske, fangst og akvakultur	6,4	-3,3	7,9	-5,3	-2,8	-12,1	6,0	4,3	18,1
Bergverksdrift	4,0	0,0	8,5	-11,1	17,8	8,2	-12,8	3,1	-7,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,9	-3,7	-2,3	-11,7	-4,3	3,3	-0,9	5,1	-4,0
Utvinning av råolje og naturgass	0,2	-4,9	-3,5	-13,0	-5,9	2,6	-1,7	5,0	-4,2
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	10,7	11,5	15,4	8,7	17,5	11,7	8,3	7,1	-1,9
Industri	2,7	3,4	3,1	-3,2	9,7	5,1	2,5	7,8	-1,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	3,9	-0,7	5,4	-6,1	0,2	4,4	-1,2	2,8	5,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-5,8	-3,1	-15,7	-14,5	0,3	1,1	2,8	4,3	-6,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,8	-4,5	-3,4	-15,3	0,4	-3,1	0,3	7,8	-5,6
Produksjon av papir og papirvarer	-18,0	-9,7	-13,8	0,7	-7,8	-10,1	-21,5	-13,5	-5,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-6,5	-3,3	-7,5	-12,2	2,5	-1,3	-1,1	1,2	-4,3
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-5,3	-4,4	-0,2	-1,9	-1,3	-6,8	-7,6	2,5	-3,1
Prod av kjemiske råvarer	-18,7	-2,4	-13,7	-6,0	-4,4	2,2	-1,2	3,6	4,8
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-2,1	-0,3	-6,9	-13,0	4,5	3,6	4,1	5,7	-5,6
Produksjon av metaller	-2,8	-4,7	-2,5	-9,3	-7,5	-2,9	1,5	3,3	4,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	7,0	8,7	6,7	-0,9	18,0	11,1	7,9	14,9	-1,1
Verftsindustri og annen transportmønstrelindustri	11,7	12,9	12,5	6,5	27,2	12,2	7,3	10,4	-1,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-7,0	-5,0	-6,7	-7,4	1,1	-6,5	-6,6	-3,6	-9,2
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,4	6,8	1,2	2,5	19,2	6,4	0,6	3,4	-3,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,8	-7,0	1,7	-4,9	-9,2	-6,9	-7,5	-2,5	11,0
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,9	-4,1	1,5	-7,1	-7,4	0,3	-2,6	3,1	0,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,3	6,3	3,6	0,0	8,5	8,4	8,6	8,7	2,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,0	1,6	2,6	-0,7	4,0	2,9	0,2	2,6	-1,0
Rørtransport	10,2	-5,4	5,9	-10,5	-2,4	-0,3	-6,9	-0,3	-7,1
Utenriks sjøfart	5,3	3,3	-3,0	2,3	6,7	1,8	2,2	-2,5	-0,7
Transport utenom utenriks sjøfart	2,1	1,9	2,2	-1,8	4,3	2,7	2,3	6,5	2,3
Post og distribusjonsvirksomhet	-3,3	-6,6	-5,5	-9,1	-4,7	-6,1	-6,3	-3,1	-4,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,1	2,1	3,7	0,8	4,8	1,1	1,7	2,6	1,5
Informasjon og kommunikasjon	3,0	2,2	2,4	-2,3	5,3	2,5	3,4	8,6	0,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,2	3,1	1,2	-1,8	3,8	6,2	4,2	7,2	3,0
Omsetning og drift av fast eiendom	0,8	-1,4	0,2	3,2	-3,1	-4,4	-1,2	-3,5	-5,6
Boligtjenester	1,9	2,7	2,8	2,5	2,8	2,8	2,7	2,4	2,2
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	7,4	2,8	10,8	-0,2	9,4	-0,2	1,9	8,6	-3,8
Forretningsmessig tjenesteyting	9,4	3,7	8,6	0,1	10,6	2,1	2,1	7,0	-2,7
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	0,6	0,2	-0,6	0,0	1,2	1,6	2,5	2,3
Undervisning	1,3	1,1	2,2	2,2	2,6	0,4	-0,7	-0,6	0,0
Helse- og omsorgstjenester	2,5	2,4	3,8	3,2	2,7	1,9	2,0	1,9	2,3
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,7	1,6	2,4	0,2	1,9	1,7	2,7	4,8	2,1
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2,9	0,5	1,7	-3,4	2,0	2,4	1,1	4,2	-0,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,4	2,0	3,2	0,1	4,0	2,0	1,8	3,6	0,8
Produktavgifter og -subsider	2,8	2,1	3,0	2,5	3,3	1,2	1,3	1,0	1,1

Offentlig forvaltning	2,2	1,6	2,4	2,0	1,9	1,4	1,2	1,4	1,8
Statsforvaltningen	1,8	1,4	2,2	1,4	1,5	1,6	1,3	2,0	2,3
Sivil forvaltning	2,0	1,9	2,8	2,0	1,8	2,1	1,7	2,3	2,5
Forsvar	0,7	-2,4	-3,0	-3,2	-1,7	-2,3	-2,4	-0,4	1,1
Kommuneforvaltningen	2,4	1,8	2,6	2,5	2,3	1,3	1,1	1,0	1,3

Fastlands-Norge (basisverdi)	3,5	1,9	3,2	-0,3	4,1	2,1	1,9	4,1	0,8
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) . .	4,2	2,0	3,5	-1,4	5,1	2,3	2,0	5,2	0,4
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,2	0,1	1,5	-5,0	2,0	2,6	1,0	5,0	-1,1
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,1	1,8	2,5	2,1	2,1	1,7	1,5	1,6	1,8

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2,8	2,9	1,5	0,7	2,1	3,8	4,8	2,7	2,1
Jordbruk og skogbruk	4,6	4,6	0,7	0,1	-86,1	6,8	7,3	1,7	0,8
Fiske, fangst og akvakultur	-33,0	78,7	-9,5	21,3	88,6	131,9	102,1	42,7	-9,8
Bergverksdrift	3,7	0,8	-10,3	3,1	5,5	-5,9	-3,6	7,1	-7,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	7,0	0,4	-0,5	-5,6	-3,5	3,0	8,4	3,5	1,8
Utvinning av råolje og naturgass	7,0	0,3	-0,0	-6,0	-4,0	3,1	8,9	3,4	1,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	7,7	2,2	-7,5	2,7	1,9	1,4	2,9	4,4	4,0
Industri	1,5	0,9	0,8	2,3	0,2	-2,8	3,5	2,3	2,4
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,7	4,2	-4,5	6,1	3,2	-2,0	9,6	11,5	14,7
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,7	-0,2	5,3	3,7	-1,5	1,0	-3,9	-0,6	4,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,6	0,9	1,3	1,6	-0,6	-0,1	2,8	0,2	2,4
Produksjon av papir og papirvarer	-35,4	-38,1	-55,8	-40,8	-96,3	-15,4	5,6	-16,0	..
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	2,9	4,4	-4,4	-1,6	7,2	7,4	4,6	0,7	2,8
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	11,0	-12,5	36,5	-0,1	-17,9	-19,7	-9,2	-3,1	-11,2
Prod av kjemiske råvarer	1,1	-13,3	-11,2	-20,8	-26,8	-4,9	2,6	22,8	13,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,2	2,6	5,9	6,0	3,4	1,7	-0,8	4,6	3,8
Produksjon av metaller	-30,7	-29,8	-41,9	-22,3	-37,5	-33,3	-21,1	-26,3	0,8
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,1	2,5	-1,6	2,4	2,7	-0,2	4,9	-1,6	-2,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	3,0	4,8	8,4	2,3	10,7	2,2	4,6	5,0	5,6
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-0,0	3,5	-7,7	-0,2	6,5	1,5	6,1	0,8	-3,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	7,4	6,0	5,1	6,6	9,6	1,7	6,4	8,1	5,0
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-18,5	17,0	-0,3	6,1	24,9	38,2	10,9	-7,7	-14,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	-1,3	2,4	-4,4	-0,2	2,1	4,2	3,2	2,1	0,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,2	3,1	4,9	3,3	2,8	3,0	3,3	2,3	3,1
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-2,4	-2,2	-3,6	-3,9	-3,2	-2,7	1,0	5,9	-0,1
Rørtransport	-11,5	9,9	-0,6	22,0	16,3	1,7	0,0	-9,5	7,0
Utenriks sjøfart	-28,3	1,6	-49,0	-12,6	-1,4	4,7	24,3	8,1	0,8
Transport utenom utenriks sjøfart	4,3	0,3	8,3	4,2	3,0	-3,4	-2,1	-3,2	-4,4
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,7	3,0	-5,2	3,0	2,8	2,9	3,2	0,7	1,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,4	1,1	3,3	3,9	0,4	-0,8	1,7	2,9	1,3
Informasjon og kommunikasjon	0,7	-2,3	1,7	-0,4	-2,6	-3,2	-2,8	-0,2	0,5
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	16,7	14,6	25,6	19,7	18,5	13,1	8,2	4,6	-1,3
Omsetning og drift av fast eiendom	6,1	4,2	1,9	-2,3	8,4	7,7	3,5	4,9	8,0
Boligtjenester	-1,2	-0,3	-3,4	-1,7	-1,8	0,3	1,8	1,4	4,6
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	6,4	4,2	3,3	5,0	4,6	4,7	2,9	2,1	2,5
Forretningsmessig tjenesteyting	2,2	3,9	0,9	3,0	2,1	6,0	4,3	3,0	3,6
Offentlig administrasjon og forsvar	2,9	5,8	2,3	5,4	6,6	5,4	5,6	2,9	3,6
Undervisning	4,0	3,3	4,6	3,3	3,0	3,8	3,2	4,0	4,1
Helse- og omsorgstjenester	3,3	3,6	1,5	2,0	4,0	4,6	3,7	3,0	2,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	4,3	2,3	4,4	3,4	3,0	1,7	1,4	2,2	2,4
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2,9	3,0	1,1	0,5	2,2	3,8	5,2	3,1	1,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	3,6	2,4	3,0	3,7	4,0	3,7	2,5	2,1
Produktavgifter og -subsider	1,8	2,1	1,4	2,1	1,0	3,9	1,5	-0,5	5,2

Offentlig forvaltning	3,2	4,1	2,2	3,0	4,5	4,8	4,2	3,2	3,3
Statsforvaltningen	3,5	3,6	2,1	3,2	4,2	3,3	3,7	2,5	2,6
Sivil forvaltning	3,6	3,8	1,9	3,2	4,5	3,5	3,9	2,3	2,5
Forsvar	3,1	2,3	4,1	3,1	2,1	2,0	2,2	4,0	3,9
Kommuneforvaltningen	2,9	4,5	2,2	2,8	4,7	5,9	4,5	3,8	3,9

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,1	3,9	2,6	3,1	4,2	4,0	4,0	3,0	1,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) .	1,9	4,1	3,2	3,5	4,5	4,1	4,2	3,0	0,7
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,0	2,9	1,1	0,0	1,9	3,8	5,7	3,2	1,1
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,5	3,3	1,3	2,2	3,4	3,9	3,6	2,8	3,5

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i alt.	1 797 330	1 892 524	465 908	452 318	470 392	480 891	488 923	473 534	492 443
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 176 580	1 234 449	307 430	291 209	307 123	314 795	321 322	303 769	320 136
Konsum i husholdninger	1 120 327	1 174 619	292 924	276 140	292 233	300 290	305 957	287 925	304 652
Konsum i ideelle organisasjoner.	56 254	59 830	14 507	15 069	14 890	14 506	15 366	15 844	15 485
Konsum i offentlig forvaltning.	620 750	658 075	158 478	161 110	163 268	166 096	167 601	169 765	172 307
Konsum i statsforvaltningen	314 523	332 125	80 189	81 505	82 473	83 731	84 416	85 905	87 109
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	162 327	169 437	41 460	41 639	42 358	42 623	42 816	43 708	44 487
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	152 196	162 688	38 729	39 866	40 115	41 109	41 600	42 198	42 622
Konsum i kommuneforvaltningen	306 227	325 950	78 289	79 605	80 795	82 364	83 185	83 859	85 198
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	245 042	261 345	62 759	63 774	64 908	66 006	66 657	67 176	68 173
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	61 185	64 605	15 530	15 831	15 888	16 358	16 528	16 684	17 024
Personlig konsum	1 583 950	1 665 231	411 649	396 622	414 389	423 424	430 796	414 653	432 797
Kollektivt konsum	213 380	227 293	54 259	55 696	56 002	57 467	58 127	58 881	59 646

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i alt.	1 766 372	1 802 156	454 286	437 283	448 958	455 238	460 676	444 125	457 866
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 163 689	1 188 533	302 278	284 191	296 245	301 523	306 574	288 484	301 707
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 871	288 560	269 969	282 346	288 114	292 442	273 974	287 677
Konsum i ideelle organisasjoner.	54 256	55 662	13 718	14 222	13 899	13 410	14 131	14 510	14 030
Konsum i offentlig forvaltning.	602 683	613 623	152 008	153 092	152 713	153 715	154 103	155 642	156 160
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 127	76 993	77 187	76 763	77 484	77 693	78 555	78 949
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	156 763	158 086	39 736	39 588	39 522	39 522	39 455	39 966	40 649
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	147 999	151 041	37 257	37 599	37 242	37 962	38 239	38 589	38 301
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	304 495	75 014	75 905	75 950	76 231	76 409	77 087	77 210
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	238 150	245 103	60 038	61 135	61 334	61 245	61 389	61 900	62 001
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	59 771	59 392	14 976	14 770	14 616	14 986	15 020	15 187	15 209
Personlig konsum	1 558 602	1 591 723	402 053	384 914	397 101	402 290	407 418	390 350	404 356
Kollektivt konsum	207 770	210 433	52 233	52 369	51 857	52 948	53 259	53 776	53 510

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i alt.	2,6	2,0	2,6	2,3	2,6	1,8	1,4	1,6	2,0
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	3,0	2,1	2,7	1,9	3,0	2,2	1,4	1,5	1,8
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,8	2,0	2,9	2,2	1,3	1,5	1,9
Konsum i ideelle organisasjoner.	1,9	2,6	0,3	0,4	3,5	3,6	3,0	2,0	0,9
Konsum i offentlig forvaltning.	1,8	1,8	2,5	2,9	1,9	1,1	1,4	1,7	2,3
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	2,7	2,8	1,4	0,7	0,9	1,8	2,8
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	1,5	0,8	3,2	2,5	2,3	-0,6	-0,7	1,0	2,9
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,0	2,1	2,1	3,1	0,5	2,1	2,6	2,6	2,8
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	2,2	2,3	3,0	2,5	1,5	1,9	1,6	1,7
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,2	2,9	3,4	4,0	3,6	1,9	2,2	1,3	1,1
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	0,3	-0,6	-2,0	-0,7	-1,7	-0,4	0,3	2,8	4,1
Personlig konsum	2,7	2,1	2,9	2,3	3,0	1,9	1,3	1,4	1,8
Kollektivt konsum	1,5	1,3	0,9	2,0	-0,2	1,4	2,0	2,7	3,2

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i alt.	1,8	3,2	1,8	2,3	3,1	3,9	3,5	3,1	2,7
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,1	2,7	1,6	1,9	2,5	3,3	3,1	2,8	2,4
Konsum i husholdninger	1,0	2,7	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1	2,7	2,3
Konsum i ideelle organisasjoner.	3,7	3,7	4,6	4,0	4,4	3,5	2,8	3,1	3,0
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	4,1	2,2	2,9	4,3	5,0	4,3	3,6	3,2
Konsum i statsforvaltningen	3,2	4,1	2,2	3,1	4,5	4,5	4,3	3,6	2,7
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,5	3,5	1,9	2,2	3,7	4,1	4,0	4,0	2,1
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,8	4,7	2,5	4,1	5,4	4,9	4,7	3,1	3,3
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	4,1	2,1	2,6	4,2	5,5	4,3	3,7	3,7
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,9	3,6	2,3	1,9	3,6	5,2	3,9	4,0	3,9
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	2,4	6,3	1,4	5,7	6,7	6,6	6,1	2,5	3,0
Personlig konsum	1,6	2,9	1,7	2,0	2,8	3,7	3,3	3,1	2,6
Kollektivt konsum	2,7	5,2	2,2	4,5	5,7	5,4	5,1	3,0	3,2

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger	1 120 327	1 174 619	292 924	276 140	292 233	300 290	305 957	287 925	304 652
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	143 592	147 401	37 565	34 476	36 524	37 419	38 982	35 348	38 902
Alkoholdrikker og tobakk mv..	44 726	46 627	12 128	10 570	11 697	11 567	12 793	11 307	13 240
Klær og skoøy.	56 873	56 598	16 468	11 673	14 764	13 891	16 271	11 892	14 467
Bolig, lys og brensel.	226 330	241 986	59 565	63 338	58 538	57 288	62 822	64 315	59 723
Møbler og husholdningsartikler mv.	61 684	62 411	17 585	13 879	14 765	15 849	17 918	14 390	15 230
Helse	30 986	31 907	8 127	7 670	7 895	7 911	8 432	8 007	8 323
Transport	162 357	166 263	39 454	39 282	43 815	43 115	40 051	40 520	44 581
Post- og teletjenester	27 218	27 751	7 246	6 746	6 723	6 849	7 433	7 111	7 133
Kultur og fritid	133 398	136 770	35 344	29 873	34 179	36 761	35 957	30 715	35 216
Utdanning	5 293	5 854	1 404	1 480	1 487	1 361	1 526	1 565	1 528
Overnattings- og serveringstjenester	65 664	69 134	17 128	14 921	17 831	18 499	17 884	15 665	18 629
Andre varer og tjenester	118 137	129 757	32 458	30 433	32 291	32 123	34 910	32 706	34 045
Husholdningenes kjøp i utlandet.	75 729	85 474	16 249	17 818	21 099	27 091	19 466	20 940	23 803
Utlendingers kjøp i Norge.	-31 659	-33 316	-7 797	-6 018	-9 374	-9 436	-8 487	-6 555	-10 168
Varekonsum ¹	551 285	563 992	150 149	132 017	140 589	138 634	152 752	133 599	143 686
Tjenestekonsum ¹	524 971	558 469	134 324	132 323	139 920	144 000	142 226	139 941	147 331
Boligtjenester	188 335	198 599	47 637	48 748	49 413	49 933	50 505	51 527	52 095
Andre tjenester.	336 636	359 871	86 687	83 575	90 508	94 067	91 720	88 414	95 236

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 871	288 560	269 969	282 346	288 114	292 442	273 974	287 677
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	141 895	144 120	37 405	34 423	35 888	35 956	37 852	33 925	37 108
Alkoholdrikker og tobakk mv..	43 331	43 289	11 702	9 914	10 887	10 692	11 797	10 184	11 895
Klær og skoøy.	57 685	58 579	16 333	12 374	14 977	14 716	16 513	12 523	14 827
Bolig, lys og brensel.	229 846	234 816	60 251	62 189	56 801	55 258	60 568	62 106	57 411
Møbler og husholdningsartikler mv.	61 579	61 994	17 367	14 000	14 708	15 844	17 442	14 044	14 673
Helse	30 027	30 130	7 833	7 290	7 477	7 447	7 915	7 444	7 707
Transport	158 691	160 123	38 625	38 071	42 301	41 186	38 565	38 692	42 008
Post- og teletjenester	28 924	30 113	7 790	7 247	7 266	7 443	8 157	7 837	7 819
Kultur og fritid	132 978	135 168	35 141	29 920	33 673	36 175	35 400	30 204	33 931
Utdanning	5 031	5 203	1 276	1 334	1 339	1 208	1 322	1 360	1 323
Overnattings- og serveringstjenester	63 583	65 062	16 405	14 176	16 813	17 395	16 677	14 503	17 126
Andre varer og tjenester	110 435	113 968	29 516	26 899	28 500	28 104	30 465	28 294	29 409
Husholdningenes kjøp i utlandet.	76 268	82 188	16 494	17 965	20 707	25 668	17 849	19 068	21 976
Utlendingers kjøp i Norge.	-30 841	-31 882	-7 578	-5 834	-8 990	-8 979	-8 079	-6 210	-9 537
Varekonsum ¹	554 323	559 588	150 772	132 612	139 253	137 086	150 638	131 840	140 531
Tjenestekonsum ¹	509 682	522 976	128 872	125 226	131 376	134 339	132 035	129 275	134 706
Boligtjenester	184 918	189 101	46 447	47 016	47 216	47 308	47 560	48 201	48 368
Andre tjenester.	324 764	333 876	82 425	78 210	84 160	87 031	84 475	81 074	86 338

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,8	2,0	2,9	2,2	1,3	1,5	1,9
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,8	1,6	2,2	1,7	0,6	2,8	1,2	-1,4	3,4
Alkoholdrikker og tobakk mv..	-1,7	-0,1	-0,4	-1,0	-1,5	1,1	0,8	2,7	9,3
Klær og skoøy	4,9	1,6	2,9	-2,1	7,2	-0,2	1,1	1,2	-1,0
Bolig, lys og brensel	2,9	2,2	4,8	4,1	2,3	1,8	0,5	-0,1	1,1
Møbler og husholdningsartikler mv.	2,5	0,7	-1,2	-0,8	2,8	0,3	0,4	0,3	-0,2
Helse	1,0	0,3	0,7	0,4	0,2	-0,3	1,0	2,1	3,1
Transport	0,7	0,9	0,1	1,2	2,5	0,1	-0,2	1,6	-0,7
Post- og teletjenester	5,7	4,1	6,9	2,0	5,2	4,4	4,7	8,1	7,6
Kultur og fritid	3,6	1,6	1,9	1,4	3,3	1,3	0,7	0,9	0,8
Utdanning	1,8	3,4	0,8	1,3	4,2	4,7	3,6	1,9	-1,1
Overnattings- og serveringstjenester	2,3	2,3	3,5	1,6	4,1	1,9	1,7	2,3	1,9
Andre varer og tjenester	3,7	3,2	4,1	1,8	4,1	3,6	3,2	5,2	3,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	9,7	7,8	9,4	6,6	6,1	9,7	8,2	6,1	6,1
Utlendingers kjøp i Norge.	3,7	3,4	3,4	0,5	2,0	3,9	6,6	6,4	6,1
Varekonsum ¹	2,1	0,9	1,8	1,0	2,4	0,7	-0,1	-0,6	0,9
Tjenestekonsum ¹	3,1	2,6	3,3	2,5	3,0	2,5	2,5	3,2	2,5
Boligtjenester	2,4	2,3	2,4	2,2	2,2	2,2	2,4	2,5	2,4
Andre tjenester.	3,5	2,8	3,9	2,6	3,4	2,7	2,5	3,7	2,6

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
Konsum i husholdninger	1,0	2,7	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1	2,7	2,3
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	1,2	1,1	0,4	-1,0	0,4	2,2	2,5	4,0	3,0
Alkoholdrikker og tobakk mv..	3,2	4,4	1,6	3,9	4,3	4,5	4,6	4,1	3,6
Klær og skoøy	-1,4	-2,0	-2,1	-2,6	-2,2	-1,2	-2,3	0,7	-1,0
Bolig, lys og brensel.	-1,5	4,7	1,1	2,9	4,9	6,1	4,9	1,7	0,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,2	0,5	0,8	-0,4	-0,2	0,8	1,5	3,4	3,4
Helse	3,2	2,6	2,3	2,4	2,6	2,8	2,7	2,3	2,3
Transport	2,3	1,5	2,5	1,8	1,1	1,4	1,7	1,5	2,5
Post- og teletjenester	-5,9	-2,1	-6,2	-3,2	-1,9	-1,1	-2,0	-2,5	-1,4
Kultur og fritid	0,3	0,9	0,1	-0,0	0,7	1,6	1,0	1,9	2,3
Utdanning	5,2	7,0	6,6	8,1	8,1	6,9	4,9	3,8	3,9
Overnattings- og serveringstjenester	3,3	2,9	2,6	3,4	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6
Andre varer og tjenester	7,0	6,4	8,8	8,4	7,4	6,1	4,2	2,2	2,2
Husholdningenes kjøp i utlandet.	-0,7	4,7	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7	10,7	6,3
Utlendingers kjøp i Norge.	2,7	1,8	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1	2,3	2,2
Varekonsum ¹	-0,5	1,3	-0,0	0,1	1,0	2,4	1,8	1,8	1,3
Tjenestekonsum ¹	3,0	3,7	3,6	3,9	3,8	3,6	3,3	2,4	2,7
Boligtjenester	1,8	3,1	1,9	2,4	3,0	3,5	3,5	3,1	2,9
Andre tjenester.	3,7	4,0	4,5	4,8	4,3	3,7	3,2	2,1	2,6

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	602 986	681 918	168 203	152 319	172 331	171 866	185 402	162 842	176 543
Bygg og anlegg	286 071	314 066	78 655	74 117	77 381	78 980	83 588	76 878	81 912
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	81 380	104 169	22 918	22 588	27 064	28 387	26 130	25 648	25 432
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	87 756	101 883	24 411	20 201	25 155	27 065	29 464	24 284	28 133
Skip og båter	28 311	36 633	8 144	8 296	10 468	8 259	9 610	7 025	8 154
Andre transportmidler	21 248	21 208	5 889	4 771	5 475	4 933	6 028	4 474	5 171
Maskiner og utstyr	98 221	103 959	28 185	22 346	26 788	24 242	30 583	24 532	27 741
Jordbruk og skogbruk	6 848	6 967	1 550	1 189	2 146	2 062	1 570	1 218	2 147
Fiske, fangst og akvakultur	3 953	5 373	939	1 323	1 561	1 177	1 312	1 185	896
Bergverksdrift	1 771	2 415	624	768	658	384	605	506	453
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	174 268	207 692	48 552	43 732	52 672	55 081	56 207	50 137	53 737
Utvinning av råolje og naturgass	171 428	205 009	47 438	44 225	51 413	54 299	55 072	49 753	53 004
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 840	2 683	1 114	-493	1 259	783	1 135	383	733
Industri	22 391	23 210	7 243	4 268	6 205	5 357	7 381	5 043	6 200
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	6 607	5 840	1 989	1 206	1 425	1 250	1 960	1 340	1 875
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	165	206	57	45	45	40	75	64	30
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	908	1 033	242	154	359	251	270	200	210
Produksjon av papir og papirvarer	457	358	165	81	115	33	129	82	114
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	248	493	43	144	84	87	179	106	165
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	4 552	3 652	1 770	565	1 189	789	1 109	647	1 009
Prod av kjemiske råvarer	2 976	2 882	1 159	393	990	649	850	539	818
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri . .	1 435	1 648	536	230	477	474	467	340	334
Produksjon av metaller	1 844	1 754	602	368	438	370	578	374	380
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3 069	4 061	1 017	652	1 077	955	1 377	867	958
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 136	1 479	363	244	402	376	457	318	312
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon . . .	261	379	100	82	77	102	117	56	75
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 711	2 306	359	498	516	629	663	648	737
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 648	19 804	6 179	3 225	5 149	5 075	6 356	4 028	5 619
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 229	9 716	2 436	2 589	2 628	1 646	2 853	2 873	3 223
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 905	15 424	3 848	3 636	4 015	3 693	4 081	3 987	4 113
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 608	11 685	3 612	2 810	3 090	2 575	3 210	2 126	2 618
Rørtransport	336	3 245	123	252	736	1 474	783	992	1 562
Utenriks sjøfart	24 401	30 361	6 839	7 031	8 650	6 884	7 796	6 301	7 159
Transport utenom utenriks sjøfart	11 530	11 692	3 137	2 892	3 264	2 904	2 632	2 400	2 994
Post og distribusjonsvirksomhet	1 412	1 229	330	245	360	326	298	274	377
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 990	1 915	557	441	488	495	492	394	434
Informasjon og kommunikasjon	13 802	14 921	3 689	3 503	3 794	3 518	4 107	4 123	3 936
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	8 424	9 212	2 154	2 185	2 316	2 296	2 415	2 365	2 393
Omsetning og drift av fast eiendom	33 572	32 764	8 511	7 772	8 428	8 257	8 307	8 052	8 308
Boligtjenester	134 252	146 966	36 037	36 607	36 267	35 833	38 259	35 731	35 895
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4 235	4 419	1 209	989	1 169	987	1 274	1 117	1 152
Forretningsmessig tjenesteyting	11 225	11 169	2 851	2 571	2 874	2 927	2 797	2 447	2 639
Offentlig administrasjon og forsvar	54 391	67 322	16 926	14 197	15 717	17 244	20 164	15 738	19 100
Undervisning	15 020	16 833	4 406	3 446	3 315	5 135	4 936	4 090	3 335
Helse- og omsorgstjenester	16 203	20 041	4 581	4 706	4 860	4 715	5 760	5 709	6 246
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 570	7 543	1 871	1 943	1 971	1 822	1 807	2 008	2 008
Fastlands-Norge	403 981	440 621	112 689	101 304	110 274	108 427	120 616	105 412	114 086

Offentlig forvaltning	88 965	108 032	26 788	23 652	25 096	27 225	32 059	27 044	30 484
Statsforvaltningen	38 976	52 509	12 962	11 051	12 221	13 010	16 227	12 816	16 091
Sivil forvaltning	34 596	46 583	11 158	10 323	11 087	11 668	13 505	11 748	14 615
Forsvar	4 380	5 926	1 804	728	1 134	1 342	2 722	1 068	1 476
Kommuneforvaltningen	49 989	55 523	13 826	12 601	12 875	14 215	15 832	14 228	14 393

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	583 849	632 879	161 217	143 874	160 840	158 945	169 220	148 355	159 311
Bygg og anlegg	275 449	287 002	75 045	68 976	70 998	71 557	75 471	69 413	72 496
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	77 889	97 094	21 392	21 419	25 516	26 482	23 677	23 526	23 216
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	85 650	95 298	23 640	19 383	23 546	25 372	26 998	22 292	25 539
Skip og båter	27 472	32 802	7 948	7 648	9 310	7 351	8 493	6 245	7 243
Andre transportmidler	21 102	21 097	5 734	4 763	5 714	4 887	5 732	4 226	4 994
Maskiner og utstyr	96 117	99 586	27 423	21 685	25 756	23 296	28 849	22 652	25 823
Jordbruk og skogbruk	6 654	6 614	1 497	1 147	2 049	1 946	1 472	1 129	1 980
Fiske, fangst og akvakultur	3 834	4 946	912	1 244	1 436	1 080	1 186	1 073	819
Bergverksdrift	1 713	2 294	601	736	625	365	569	468	420
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	168 536	193 994	46 219	41 706	49 493	51 522	51 273	46 005	48 919
Utvinning av råolje og naturgass	165 771	191 505	45 137	42 180	48 311	50 785	50 229	45 652	48 250
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 765	2 489	1 081	-474	1 182	737	1 044	354	669
Industri	21 802	22 058	7 000	4 124	5 934	5 082	6 917	4 666	5 724
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	6 420	5 540	1 917	1 162	1 359	1 183	1 836	1 239	1 725
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	161	196	55	44	43	38	70	59	28
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	885	983	233	149	344	239	251	186	194
Produksjon av papir og papirvarer	445	340	159	78	110	31	121	76	106
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	242	471	42	139	80	83	168	99	153
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	4 417	3 460	1 705	545	1 133	747	1 035	599	926
Prod av kjemiske råvarer	2 887	2 726	1 117	379	943	613	792	498	750
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri . .	1 397	1 566	518	221	458	448	438	314	311
Produksjon av metaller	1 798	1 667	584	355	417	353	542	346	351
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2 990	3 873	983	629	1 035	912	1 296	803	889
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 107	1 408	352	235	385	360	429	294	288
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon . .	255	363	97	80	75	98	110	52	70
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 686	2 191	354	487	495	590	619	601	682
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 064	18 716	5 948	3 098	4 898	4 786	5 933	3 725	5 165
Vannforsyning, avløp og renovasjon	8 928	9 156	2 333	2 476	2 485	1 541	2 654	2 658	2 945
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 618	14 806	3 726	3 522	3 904	3 544	3 836	3 691	3 829
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 303	11 161	3 494	2 723	2 981	2 456	3 002	1 960	2 430
Rørtransport	322	3 028	114	243	703	1 379	703	920	1 435
Utenriks sjøfart	23 724	27 350	6 671	6 520	7 759	6 182	6 890	5 538	6 399
Transport utenom utenriks sjøfart	11 331	11 091	3 072	2 785	3 141	2 743	2 422	2 208	2 782
Post og distribusjonsvirksomhet	1 384	1 179	321	238	348	313	280	253	352
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 928	1 818	535	424	465	469	460	364	402
Informasjon og kommunikasjon	13 491	14 273	3 581	3 395	3 645	3 368	3 865	3 810	3 656
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	8 171	8 745	2 066	2 103	2 212	2 174	2 256	2 188	2 207
Omsetning og drift av fast eiendom	32 249	30 641	8 103	7 400	7 907	7 653	7 681	7 455	7 553
Boligtjenester	129 361	137 671	34 395	34 883	34 080	33 322	35 387	33 059	32 660
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4 132	4 236	1 171	960	1 130	945	1 201	1 034	1 073
Forretningsmessig tjenesteyting	11 058	10 886	2 752	2 516	2 852	2 822	2 696	2 379	2 467
Offentlig administrasjon og forsvar	52 663	56 296	16 277	11 944	13 167	14 293	16 892	12 850	15 455
Undervisning	14 517	15 826	4 221	3 301	3 136	4 805	4 584	3 783	3 056
Helse- og omsorgstjenester	15 701	18 927	4 406	4 517	4 608	4 432	5 370	5 279	5 732
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 366	7 166	1 802	1 870	1 882	1 726	1 688	1 858	1 851
Fastlands-Norge	391 268	408 506	108 213	95 405	102 884	99 863	110 354	95 891	102 558

Offentlig forvaltning	86 090	94 612	25 733	20 995	22 033	23 631	27 953	23 307	25 875
Statsforvaltningen	37 792	44 536	12 492	9 423	10 353	10 962	13 798	10 658	13 238
Sivil forvaltning	33 484	39 011	10 713	8 720	9 277	9 701	11 312	9 679	11 880
Forsvar	4 307	5 525	1 779	703	1 076	1 260	2 486	979	1 358
Kommuneforvaltningen	48 298	50 076	13 241	11 572	11 680	12 670	14 154	12 649	12 637

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	8,3	8,4	11,0	7,5	12,7	8,8	5,0	3,1	-1,0
Bygg og anlegg	5,2	4,2	6,4	8,1	8,3	0,7	0,6	0,6	2,1
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	5,0	24,7	22,6	16,0	25,1	50,1	10,7	9,8	-9,0
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	37,9	11,3	27,2	6,9	15,1	8,3	14,2	15,0	8,5
Skip og båter	-3,0	19,4	16,9	2,1	44,6	31,4	6,9	-18,3	-22,2
Andre transportmidler	23,6	-0,0	18,2	0,6	4,6	-5,5	-0,0	-11,3	-12,6
Maskiner og utstyr	0,3	3,6	1,9	2,2	5,6	0,9	5,2	4,5	0,3
Jordbruk og skogbruk	-11,6	-0,6	-11,6	-1,8	0,9	-0,6	-1,6	-1,6	-3,4
Fiske, fangst og akvakultur	2,5	29,0	21,7	21,4	45,4	18,8	30,0	-13,8	-42,9
Bergverksdrift	3,7	34,0	-0,8	167,1	37,6	-4,4	-5,4	-36,4	-32,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	17,4	15,1	24,0	10,6	17,6	21,1	10,9	10,3	-1,2
Utvinning av råolje og naturgass	14,8	15,5	16,9	13,1	15,7	22,2	11,3	8,2	-0,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-10,0	..	257,6	-23,1	-3,5	..	-43,4	
Industri	3,1	1,2	1,7	-8,2	4,5	9,7	-1,2	13,1	-3,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-14,6	-13,7	-12,7	-27,7	-15,0	-8,7	-4,2	6,6	26,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-19,7	21,8	-29,6	37,1	3,8	19,5	27,9	35,7	-35,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,3	11,1	-26,4	-37,4	97,5	-0,5	7,7	25,1	-43,6
Produksjon av papir og papirvarer	12,6	-23,6	1,3	-15,5	-19,2	-46,6	-23,6	-2,0	-3,4
Trykking og reproduksjon av innspilte optak	-15,1	94,8	-63,7	155,8	-19,5	82,6	300,4	-29,2	90,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	50,7	-21,7	68,8	-1,1	-10,7	-16,2	-39,3	9,9	-18,3
Prod av kjemiske råvarer	59,0	-5,6	68,7	3,2	10,1	12,1	-29,1	31,6	-20,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	4,6	12,1	68,6	-23,4	41,8	68,3	-15,5	42,0	-32,2
Produksjon av metaller	4,4	-7,3	-15,2	3,5	-24,9	11,7	-7,1	-2,7	-15,8
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-11,8	29,5	-20,9	1,6	44,1	36,2	31,8	27,6	-14,1
Verftsindustri og annen transportmiddelinndustri	35,3	27,2	-5,0	-3,3	93,4	14,9	21,9	24,7	-25,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-13,1	42,6	48,6	23,9	36,3	156,6	13,6	-35,1	-6,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	22,0	29,9	5,7	34,7	-2,2	26,9	75,0	23,4	37,9
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	10,3	3,6	14,8	-4,1	15,8	2,9	-0,2	20,2	5,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,9	2,6	2,8	2,9	-6,2	-0,1	13,8	7,4	18,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	9,7	1,3	8,5	-1,8	3,8	-0,0	2,9	4,8	-1,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,3	-9,3	-3,4	7,0	-0,0	-25,2	-14,1	-28,0	-18,5
Rørtransport	-38,9	841,1	-2,9	121,0	516,3	278,3	104,2
Utenriks sjøfart	14,6	15,3	13,8	0,0	37,2	26,7	3,3	-15,1	-17,5
Transport utenom utenriks sjøfart	-0,8	-2,1	-2,2	8,7	12,1	-5,3	-21,2	-20,7	-11,4
Post og distribusjonsvirksomhet	-14,0	-14,8	-24,9	-23,9	-10,6	-13,4	-12,7	6,6	1,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	11,6	-5,7	9,6	-4,7	5,3	-7,3	-14,0	-14,1	-13,7
Informasjon og kommunikasjon	3,2	5,8	3,0	-1,1	11,2	5,2	7,9	12,2	0,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4,3	7,0	2,3	1,8	10,1	7,1	9,2	4,0	-0,2
Omsetning og drift av fast eiendom	-0,4	-5,0	1,5	-8,1	1,7	-8,0	-5,2	0,7	-4,5
Boligjenester	7,3	6,4	9,2	13,5	8,1	1,9	2,9	-5,2	-4,2
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	8,7	2,5	5,8	-2,0	9,7	-0,7	2,6	7,7	-5,1
Forretningsmessig tjenesteyting	65,8	-1,6	53,4	-5,4	4,6	-3,4	-2,0	-5,4	-13,5
Offentlig administrasjon og forsvar	-2,4	6,9	4,0	8,5	16,8	1,3	3,8	7,6	17,4
Undervisning	-4,0	9,0	-2,1	2,7	5,3	17,1	8,6	14,6	-2,6
Helse- og omsorgstjenester	8,5	20,6	15,4	34,1	12,6	15,6	21,9	16,9	24,4
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	-0,3	-2,7	-0,3	-4,6	2,8	-2,7	-6,3	-0,7	-1,6
Fastlands-Norge	4,5	4,4	6,1	6,6	8,4	1,3	2,0	0,5	-0,3

Offentlig forvaltning	-0,4	9,9	4,9	12,3	12,6	7,0	8,6	11,0	17,4
Statsforvaltningen	1,2	17,8	13,3	25,4	36,0	7,8	10,5	13,1	27,9
Sivil forvaltning	13,8	16,5	13,2	27,0	37,5	5,9	5,6	11,0	28,1
Forsvar	-45,6	28,3	13,9	8,3	24,2	24,5	39,7	39,3	26,3
Kommuneforvaltningen	-1,6	3,7	-2,0	3,5	-2,4	6,4	6,9	9,3	8,2

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.**Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	3,3	4,3	1,5	3,8	4,1	4,4	5,0	3,7	3,4
Bygg og anlegg	3,9	5,4	3,4	5,2	5,1	5,6	5,7	3,1	3,7
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	4,5	2,7	0,4	2,6	2,6	2,7	3,0	3,4	3,3
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	2,5	4,3	-4,2	2,7	4,8	3,7	5,7	4,5	3,1
Skip og båter	3,1	8,4	-1,9	8,0	5,8	8,5	10,4	3,7	0,1
Andre transportmidler	0,7	-0,2	0,8	-2,3	-2,3	1,4	2,4	5,7	8,1
Maskiner og utstyr	2,2	2,2	2,0	1,2	2,1	1,8	3,1	5,1	3,3
Jordbruk og skogbruk	2,9	2,4	2,5	1,7	2,2	2,5	3,0	4,1	3,5
Fiske, fangst og akvakultur	3,1	5,3	0,1	5,0	4,0	5,0	7,4	3,9	0,6
Bergverksdrift	3,4	1,8	4,1	2,3	2,3	1,0	2,4	3,6	2,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	3,4	3,5	-1,7	2,7	3,6	3,3	4,4	3,9	3,2
Utvinning av råolje og naturgass	3,4	3,5	1,4	2,7	3,6	3,3	4,3	3,9	3,2
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2,7	4,9	517,9	2,2	3,6	3,3	5,5	4,3	2,9
Industri	2,7	2,5	2,6	1,6	2,2	2,5	3,1	4,4	3,6
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,9	2,4	3,0	1,7	2,1	2,5	2,9	4,2	3,7
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	2,5	2,6	3,2	1,2	1,9	2,8	3,7	4,9	3,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	2,5	2,5	2,9	1,3	2,2	2,4	3,7	4,4	3,7
Produksjon av papir og papirvarer	2,9	2,4	2,9	2,0	2,3	3,1	2,6	4,0	2,6
Trykking og reproduksjon av innspilte optak	2,3	2,2	2,1	1,2	2,2	1,4	2,9	4,2	3,3
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	3,1	2,4	2,8	1,7	2,4	2,4	3,2	4,2	3,9
Prod av kjemiske råvarer	3,1	2,5	2,7	1,8	2,6	2,3	3,4	4,1	4,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,7	2,5	1,7	1,7	2,1	2,9	3,0	4,1	3,3
Produksjon av metaller	2,5	2,6	2,3	1,6	2,7	2,0	3,4	4,5	3,1
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,6	2,2	3,4	1,6	1,9	2,0	2,8	4,2	3,6
Verftsindustri og annen transportmiddelinndustri	2,6	2,4	-0,1	1,7	1,9	2,2	3,2	4,6	3,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	2,6	1,8	1,8	0,9	1,5	1,5	2,9	5,0	3,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,5	3,7	1,1	1,3	2,8	4,7	5,5	5,5	3,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	3,2	2,5	2,9	2,0	2,1	2,4	3,1	3,9	3,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,4	2,7	3,1	2,4	2,4	2,7	2,9	3,3	3,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,0	2,2	1,9	1,4	1,9	2,2	3,0	4,6	4,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,5	2,2	3,4	1,1	2,0	2,2	3,4	5,1	3,9
Rørtransport	4,4	2,6	-1,8	1,8	1,9	2,7	3,3	4,1	3,9
Utenriks sjøfart	2,9	7,9	-1,1	7,2	5,6	7,9	10,4	5,5	0,4
Transport utenom utenriks sjøfart	1,8	3,6	-1,1	2,3	2,2	4,1	6,5	4,7	3,6
Post og distribusjonsvirksomhet	2,0	2,2	2,0	1,2	1,9	2,1	3,4	4,9	3,6
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,2	2,0	2,9	1,7	1,7	2,1	2,7	3,9	3,0
Informasjon og kommunikasjon	2,3	2,2	2,2	1,3	2,2	2,0	3,1	4,9	3,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,1	2,2	2,7	1,8	2,1	2,1	2,7	4,0	3,6
Omsetning og drift av fast eiendom	4,1	2,7	3,5	2,6	2,3	3,0	3,0	2,8	3,2
Boligtjenester	3,8	2,9	3,3	2,7	2,7	3,0	3,2	3,0	3,3
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,5	1,8	3,3	1,0	1,4	1,8	2,7	4,8	3,8
Forretningsmessig tjenesteyting	1,5	1,1	-3,0	0,2	1,2	2,8	0,1	0,6	6,2
Offentlig administrasjon og forsvar	3,3	15,8	2,8	16,7	16,0	16,2	14,8	3,0	3,5
Undervisning	3,5	2,8	3,1	2,3	2,6	2,8	3,2	3,6	3,2
Helse- og omsorgstjenester	3,2	2,6	3,0	2,1	2,5	2,6	3,2	3,8	3,3
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,8	2,4	2,5	1,9	2,3	2,4	3,1	4,0	3,6
Fastlands-Norge	3,2	4,5	2,8	4,1	4,1	4,7	5,0	3,5	3,8

Offentlig forvaltning	3,3	10,5	2,9	10,5	10,6	10,9	10,2	3,0	3,4
Statsforvaltningen	3,1	14,3	2,7	15,2	14,8	14,6	13,3	2,5	3,0
Sivil forvaltning	3,3	15,6	3,1	16,3	16,2	15,9	14,6	2,5	2,9
Forsvar	1,7	5,5	0,4	2,0	3,3	4,3	8,0	5,3	3,1
Kommuneforvaltningen	3,5	7,1	3,1	6,7	6,9	7,7	7,1	3,3	3,3

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	1 189 652	1 170 794	299 483	287 723	283 838	285 158	314 074	308 239	281 570
Varer	929 416	901 566	232 320	227 588	214 878	216 550	242 550	244 288	208 109
Råolje og naturgass	610 794	570 431	151 549	148 384	131 778	135 461	154 808	156 201	122 865
Skip, plattformer og fly	8 585	9 046	1 325	1 903	1 751	2 567	2 825	3 937	1 592
Tradisjonelle varer	310 037	322 089	79 446	77 301	81 349	78 522	84 917	84 150	83 652
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	27 400	37 276	7 739	8 081	8 908	9 001	11 286	10 715	10 090
Bergverksprodukter	6 060	6 008	1 647	1 099	1 241	1 649	2 019	1 328	1 605
Industriprodukter	271 502	274 407	68 903	67 153	70 190	66 438	70 626	71 084	70 699
Nærings- og nyttelsesmidler	30 653	31 359	9 450	7 037	6 473	7 200	10 649	8 271	7 648
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 284	2 286	693	556	530	530	670	555	574
Trevarer	2 129	2 133	524	530	560	482	561	670	634
Treforedlingsprodukter	7 725	7 011	1 853	1 717	1 708	1 913	1 673	1 637	1 633
Grafiske produkter	9	0	1	0	0	0	0	0	1
Raffinerte oljeprodukter	36 854	35 545	8 563	9 794	9 651	8 983	7 117	8 796	9 164
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 400	45 477	10 812	11 539	11 293	11 284	11 361	13 029	12 188
Metaller	65 324	62 138	15 364	14 903	17 948	14 402	14 885	15 650	16 355
Verkstedprodukter	76 735	83 121	20 132	19 838	20 727	20 458	22 098	21 183	21 319
Andre industripprodukter	5 170	5 004	1 458	1 191	1 229	1 085	1 499	1 226	1 132
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	219	333	53	48	71	101	113	67	51
Elektrisk kraft	5 075	4 398	1 157	968	1 010	1 434	986	1 023	1 258
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	273 183	286 544	70 883	67 507	71 698	69 539	77 800	75 354	74 488
Tjenester	260 236	269 228	67 163	60 135	68 960	68 608	71 524	63 951	73 461
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	77 192	79 605	17 691	18 786	21 108	20 585	19 126	19 622	21 087
Oljevirksomhet, diverse tjenester	28 509	22 749	8 439	4 567	5 411	5 947	6 824	5 693	5 893
Rørtransport	10 399	10 931	2 890	2 870	2 707	2 653	2 701	2 656	2 673
Reisetrafikk	31 659	33 316	7 797	6 018	9 374	9 436	8 487	6 555	10 168
Andre tjenester	112 477	122 627	30 346	27 894	30 360	29 987	34 386	29 425	33 640
Samferdsel	17 888	16 312	4 471	4 128	4 516	3 743	3 925	4 330	5 317
Finans- og forretningstjenester	59 049	70 814	15 920	15 871	17 395	17 029	20 519	17 182	19 191
Tjenester ellers	35 540	35 501	9 955	7 895	8 449	9 215	9 942	7 913	9 132

Tabell 22. Eksport. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	1 165 804	1 127 310	296 544	281 183	282 607	274 526	288 994	289 386	275 618
Varer	902 809	860 473	229 031	220 530	213 494	207 176	219 272	227 086	203 501
Råolje og naturgass	572 367	528 537	143 497	139 291	129 566	126 140	133 541	141 819	119 977
Skip, plattformer og fly	8 765	8 882	1 207	1 978	1 793	2 516	2 596	3 427	1 378
Tradisjonelle varer	321 677	323 053	84 327	79 261	82 136	78 521	83 135	81 839	82 146
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	31 411	31 162	8 923	7 445	7 258	7 544	8 914	8 025	8 347
Bergverksprodukter	5 854	6 095	1 712	1 130	1 207	1 651	2 107	1 193	1 561
Industriprodukter	277 840	281 267	72 426	69 756	72 592	67 808	71 111	71 415	70 456
Nærings- og nyttelsesmidler	32 942	32 355	10 661	7 712	6 750	7 226	10 666	7 936	7 264
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 246	2 242	650	538	552	494	659	528	544
Trevarer	2 144	2 117	546	544	562	474	537	641	617
Treforedlingsprodukter	8 092	7 567	2 054	1 883	1 897	2 028	1 759	1 677	1 718
Grafiske produkter	8	0	1	0	0	0	0	0	1
Raffinerte oljeprodukter	34 379	34 449	8 472	9 533	9 744	8 439	6 732	8 504	8 773
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 687	47 078	10 936	12 153	11 783	11 556	11 586	12 937	12 320
Metaller	71 586	70 287	17 437	16 724	19 979	16 619	16 965	17 862	18 084
Verkstedprodukter	76 222	79 936	20 080	19 400	20 060	19 804	20 672	20 105	20 045
Andre industriprodukter	5 323	4 896	1 538	1 218	1 194	1 065	1 419	1 155	1 041
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	211	341	51	50	72	103	116	69	47
Elektrisk kraft	6 572	4 530	1 266	930	1 079	1 518	1 004	1 207	1 782
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	287 298	288 605	75 855	69 728	72 392	70 082	76 403	73 335	73 372
Tjenester	262 994	266 838	67 513	60 653	69 113	67 349	69 722	62 300	72 117
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	85 641	88 415	20 241	21 268	24 031	22 434	20 682	20 760	23 886
Oljevirksomhet, diverse tjenester	27 173	21 202	7 692	4 409	5 180	5 560	6 053	5 286	5 420
Rørtransport	11 267	10 717	3 031	2 920	2 626	2 351	2 821	2 863	2 439
Reisetrafikk	30 841	31 882	7 578	5 834	8 990	8 979	8 079	6 210	9 537
Andre tjenester	108 071	114 622	28 970	26 224	28 286	28 025	32 088	27 181	30 834
Samferdsel	17 205	15 533	4 334	3 931	4 218	3 523	3 861	4 298	4 985
Finans- og forretningstjenester	55 731	63 740	14 761	14 364	15 666	15 296	18 414	15 036	16 933
Tjenester ellers	35 136	35 350	9 875	7 929	8 402	9 206	9 814	7 848	8 917

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	1,1	-3,3	-0,4	-7,6	-3,3	0,7	-2,5	2,9	-2,5
Varer	0,5	-4,7	0,2	-8,6	-4,7	-0,6	-4,3	3,0	-4,7
Råolje og naturgass	0,7	-7,7	-1,3	-12,5	-9,1	-0,8	-6,9	1,8	-7,4
Skip, plattformer og fly	-35,6	1,3	-48,6	3,2	-45,1	6,0	115,0	73,3	-23,1
Tradisjonelle varer	1,7	0,4	4,3	-1,0	4,8	-0,6	-1,4	3,3	0,0
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	21,0	-0,8	10,3	-0,1	-2,3	-0,8	-0,1	7,8	15,0
Bergverksprodukter	5,6	4,1	10,2	-14,7	-5,3	7,0	23,1	5,5	29,4
Industriprodukter	-0,9	1,2	4,1	0,3	6,9	-0,3	-1,8	2,4	-2,9
Nærings- og nyttelsesmidler	0,8	-1,8	10,4	-9,8	0,2	3,3	0,0	2,9	7,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	8,8	-0,2	26,0	-8,8	11,4	-3,4	1,4	-1,9	-1,3
Trevarer	-5,0	-1,3	4,3	-11,9	11,7	-0,8	-1,7	17,9	9,8
Treforedlingsprodukter	-15,2	-6,5	-14,3	-4,1	-7,9	0,6	-14,4	-10,9	-9,4
Grafiske produkter	-46,7	..	-80,0
Raffinerte oljeprodukter	-10,3	0,2	-0,7	14,7	7,1	-0,7	-20,5	-10,8	-10,0
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-10,1	5,4	-8,4	3,3	9,5	2,9	5,9	6,4	4,6
Metaller	1,0	-1,8	3,1	-9,2	7,5	-3,1	-2,7	6,8	-9,5
Verkstedprodukter	9,3	4,9	13,3	8,1	9,3	-0,2	2,9	3,6	-0,1
Andre industripprodukter	5,0	-8,0	15,0	-8,0	-3,5	-13,0	-7,8	-5,1	-12,8
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-9,1	61,6	11,4	-1,8	16,5	119,3	126,7	37,0	-34,8
Elektrisk kraft	53,6	-31,1	-21,8	-46,0	-38,0	-17,7	-20,7	29,8	65,2
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,4	0,5	4,9	-2,8	4,6	-0,6	0,7	5,2	1,4
Tjenester	3,0	1,5	-2,4	-4,0	1,6	4,8	3,3	2,7	4,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	5,3	3,2	-0,9	2,2	6,6	1,8	2,2	-2,4	-0,6
Oljevirksomhet, diverse tjenester	10,2	-22,0	7,8	-43,9	-17,2	3,7	-21,3	19,9	4,6
Rørtransport	13,4	-4,9	9,3	-9,7	-0,6	-0,4	-6,9	-1,9	-7,1
Reisetrafikk	3,7	3,4	3,4	0,5	2,0	3,9	6,6	6,4	6,1
Andre tjenester	-1,4	6,1	-8,1	2,8	1,9	8,5	10,8	3,7	9,0
Samferdsel	-6,5	-9,7	2,0	-2,8	-10,0	-14,9	-10,9	9,3	18,2
Finans- og forretningsstjenester	4,1	14,4	-13,6	11,0	12,1	8,8	24,7	4,7	8,1
Tjenester ellers	-6,8	0,6	-3,2	-6,9	-7,8	20,6	-0,6	-1,0	6,1

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	2,0	1,8	-1,3	-3,0	-0,6	3,5	7,6	4,1	1,7
Varer	2,9	1,8	-1,0	-4,0	-1,1	3,8	9,1	4,2	1,6
Råolje og naturgass	6,7	1,1	0,4	-4,9	-2,6	3,4	9,8	3,4	0,7
Skip, plattformer og fly	-2,1	4,0	20,0	-5,8	6,4	5,1	-0,8	19,4	18,3
Tradisjonelle varer	-3,6	3,4	-3,6	-0,9	1,9	4,4	8,4	5,4	2,8
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-12,8	37,1	6,6	24,6	37,1	39,3	46,0	23,0	-1,5
Bergverksprodukter	3,5	-4,8	-6,7	-7,5	-1,6	-8,7	-0,4	14,5	-0,0
Industriprodukter	-2,3	-0,2	-4,6	-3,3	-1,9	0,2	4,4	3,4	3,8
Nærings- og nyttelsesmidler	-6,9	4,2	-14,6	-6,1	0,4	7,9	12,6	14,2	9,8
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	1,7	0,3	1,8	6,2	-2,5	3,7	-4,6	1,8	9,8
Trevarer	-0,7	1,5	-4,1	-2,2	-3,6	3,3	8,9	7,2	3,1
Treforedlingsprodukter	-4,5	-2,9	-10,3	-8,0	-7,8	-0,8	5,4	7,1	5,6
Grafiske produkter	12,5	..	-16,7
Raffinerte oljeprodukter	7,2	-3,7	0,8	-7,5	-7,2	-3,2	4,6	0,7	5,5
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-0,6	-2,8	-0,1	-4,2	-5,2	-0,8	-0,8	6,1	3,2
Metaller	-8,7	-3,1	-8,5	-5,3	-3,1	-3,5	-0,4	-1,7	0,7
Verkstedprodukter	0,7	3,3	-0,4	0,9	3,0	2,4	6,6	3,0	2,9
Andre industripprodukter	-2,9	5,2	-7,0	-1,2	7,2	2,8	11,5	8,5	5,7
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,8	-5,9	8,1	-6,0	-4,8	-7,9	-6,0	1,9	10,2
Elektrisk kraft	-22,8	25,7	1,6	4,8	30,4	82,0	7,5	-18,6	-24,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-4,9	4,4	-4,1	-0,2	3,2	5,5	9,0	6,1	2,5
Tjenester	-1,0	2,0	-2,4	1,3	0,8	2,5	3,1	3,5	2,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-9,9	-0,1	-14,8	-4,0	-3,5	2,0	5,8	7,0	0,5
Oljevirksomhet, diverse tjenester	4,9	2,3	-1,8	1,7	1,5	2,0	2,8	4,0	4,1
Rørtransport	-7,7	10,5	5,3	22,6	9,7	9,5	0,4	-5,6	6,3
Reisetrafikk	2,7	1,8	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1	2,3	2,2
Andre tjenester	4,1	2,8	4,2	3,4	3,4	2,1	2,3	1,8	1,6
Samferdsel	4,0	1,0	7,3	5,3	2,9	-2,4	-1,4	-4,1	-0,4
Finans- og forretningsstjenester	6,0	4,9	6,5	5,5	5,4	5,4	3,3	3,4	2,1
Tjenester ellers	1,1	-0,7	-0,3	-1,9	-0,8	-0,9	0,5	1,3	1,8

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	802 075	847 933	205 391	190 895	211 317	222 622	223 099	211 200	219 583
Varer	527 066	551 745	136 901	126 639	138 228	141 553	145 325	137 497	139 313
Råolje og naturgass	14 924	15 995	2 795	3 359	3 593	6 150	2 893	3 414	3 046
Skip, plattformer og fly	26 555	27 682	7 565	6 245	7 162	8 050	6 225	4 083	5 679
Tradisjonelle varer	485 587	508 068	126 541	117 035	127 473	127 353	136 207	130 000	130 588
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 572	15 316	3 849	3 857	3 994	3 286	4 179	4 351	4 060
Bergverksprodukter	6 049	5 725	1 496	1 387	1 515	1 313	1 510	1 421	1 574
Industriprodukter	463 861	483 902	120 545	110 603	120 834	122 559	129 906	123 505	124 768
Nærings- og nyttelsesmidler	34 794	37 745	9 680	7 570	8 844	10 847	10 484	8 917	9 998
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	26 082	27 744	6 024	7 211	5 661	8 596	6 276	7 690	5 829
Trevarer	10 819	11 520	2 683	2 503	3 126	2 912	2 979	3 000	3 351
Treforedlingsprodukter	8 030	8 059	2 055	1 956	1 965	2 005	2 133	2 125	2 063
Grafiske produkter	50	31	13	8	7	7	9	8	12
Raffinerte oljeprodukter	36 157	42 201	9 436	9 870	10 259	10 526	11 546	9 371	7 310
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	69 648	71 036	17 340	16 612	17 963	17 696	18 765	18 009	19 329
Metaller	66 444	62 623	16 006	14 688	16 979	15 527	15 429	17 069	18 111
Verkstedprodukter	157 700	165 617	42 258	36 814	42 169	40 502	46 132	42 146	44 195
Andre industripprodukter	23 777	24 187	6 734	5 816	5 706	5 724	6 941	6 421	6 191
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 360	33 139	8 316	7 555	8 155	8 217	9 212	8 749	8 379
Elektrisk kraft	1 105	3 125	651	1 188	1 130	195	612	723	186
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	449 430	465 867	117 105	107 165	117 214	116 827	124 661	120 629	123 278
Tjenester	275 009	296 188	68 490	64 256	73 089	81 069	77 774	73 703	80 270
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	30 328	33 133	8 454	6 660	7 711	8 421	10 341	7 206	8 322
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	23 411	23 536	6 168	5 329	5 804	6 202	6 201	5 810	5 347
Reisetrafikk	96 254	108 098	20 653	22 647	26 817	33 892	24 742	26 615	30 255
Andre tjenester	125 016	131 421	33 215	29 620	32 757	32 554	36 490	34 072	36 346
Samferdsel	16 740	15 859	4 015	3 764	3 886	4 464	3 745	3 781	4 153
Finans- og forretningstjenester	58 858	66 652	15 820	14 443	16 746	16 485	18 978	18 034	19 050
Tjenester ellers	49 418	48 910	13 380	11 413	12 125	11 605	13 767	12 257	13 143

Tabell 26. Import. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	796 233	818 945	202 379	189 299	207 528	213 386	208 732	196 224	206 493
Varer	523 059	535 339	135 372	125 796	136 193	136 462	136 888	128 159	130 663
Råolje og naturgass	14 206	15 858	2 778	3 363	3 752	5 877	2 866	3 236	3 072
Skip, plattformer og fly	26 330	24 957	7 586	5 951	6 450	7 176	5 379	3 549	5 160
Tradisjonelle varer	482 523	494 525	125 008	116 482	125 991	123 409	128 643	121 374	122 431
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 830	14 895	3 985	3 847	3 797	3 206	4 045	4 195	3 749
Bergverksprodukter	6 180	5 962	1 558	1 503	1 562	1 344	1 553	1 460	1 719
Industriprodukter	459 622	469 091	118 420	109 432	119 000	118 551	122 107	114 410	116 566
Nærings- og nyttelsesmidler	34 128	34 477	9 305	7 105	8 139	9 798	9 435	7 883	8 883
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	24 723	25 847	5 541	6 961	5 568	7 782	5 536	6 844	5 478
Trevarer	10 797	11 074	2 645	2 477	3 049	2 821	2 727	2 710	3 056
Treforedlingsprodukter	8 068	8 031	2 053	1 970	1 982	1 994	2 084	2 050	2 015
Grafiske produkter	53	21	17	5	5	4	6	5	8
Raffinerte oljeprodukter	34 045	40 633	9 141	9 562	10 480	9 873	10 717	8 762	6 967
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	68 235	66 706	16 906	16 251	16 999	16 573	16 883	16 073	17 556
Metaller	71 354	68 111	16 820	15 927	18 551	17 166	16 466	18 014	18 475
Verkstedprodukter	154 703	158 630	41 252	35 986	40 722	38 923	43 000	37 939	40 509
Andre industriprodukter	23 491	23 105	6 516	5 749	5 548	5 552	6 255	5 798	5 690
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 025	32 456	8 224	7 438	7 956	8 064	8 998	8 333	7 928
Elektrisk kraft	1 891	4 576	1 045	1 699	1 631	308	938	1 309	397
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	448 478	453 892	115 867	106 919	115 510	113 536	117 926	112 613	115 463
Tjenester	273 174	283 606	67 007	63 503	71 334	76 924	71 845	68 065	75 830
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	29 991	31 334	8 301	6 572	7 391	7 930	9 442	6 676	7 669
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	25 536	26 363	6 035	6 341	7 165	6 689	6 167	6 190	7 122
Reisetrafikk	96 940	103 951	20 965	22 834	26 319	32 111	22 686	24 237	27 932
Andre tjenester	120 707	121 958	31 706	27 756	30 459	30 193	33 550	30 962	33 107
Samferdsel	16 097	15 062	3 859	3 588	3 635	4 220	3 620	3 704	3 896
Finans- og forretningstjenester	55 273	58 741	14 521	12 810	14 715	14 507	16 709	15 506	16 636
Tjenester ellers	49 337	48 155	13 326	11 359	12 109	11 466	13 222	11 752	12 576

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	2,3	2,9	0,6	0,6	3,2	4,3	3,1	3,7	-0,5
Varer	1,2	2,3	3,1	-0,2	3,4	5,0	1,1	1,9	-4,1
Råolje og naturgass	4,6	11,6	-14,6	14,4	-26,2	72,6	3,2	-3,8	-18,1
Skip, plattformer og fly	-17,9	-5,2	48,8	0,4	-3,5	17,0	-29,1	-40,4	-20,0
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	1,7	-0,5	5,0	2,5	2,9	4,2	-2,8
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,0	0,4	4,9	-4,1	1,6	3,5	1,5	9,0	-1,3
Bergverksprodukter	-0,4	-3,5	-6,8	-4,9	10,6	-17,5	-0,3	-2,8	10,1
Industriprodukter	3,2	2,1	1,3	-1,5	3,9	2,6	3,1	4,5	-2,0
Nærings- og nyttelsesmidler	6,0	1,0	1,3	-6,4	-0,3	8,1	1,4	10,9	9,1
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-8,2	4,5	-4,7	4,4	9,7	4,6	-0,1	-1,7	-1,6
Trevarer	6,9	2,6	-0,3	-3,7	5,8	4,5	3,1	9,4	0,2
Treforedlingsprodukter	-0,2	-0,5	-0,8	-5,6	0,8	1,7	1,5	4,0	1,6
Grafiske produkter	-11,7	-60,0	13,3	-64,7	-59,2	-47,0	-62,6	-9,7	54,8
Raffinerte oljeprodukter	14,3	19,3	27,9	29,5	23,2	9,5	17,2	-8,4	-33,5
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-1,7	-2,2	-1,5	-5,3	-2,2	-1,2	-0,1	-1,1	3,3
Metaller	2,2	-4,5	-0,3	-9,9	-1,5	-4,7	-2,1	13,1	-0,4
Verkstedprodukter	5,0	2,5	0,3	-3,1	5,3	3,4	4,2	5,4	-0,5
Andre industriprodukter	3,8	-1,6	-0,4	-2,8	2,6	-1,7	-4,0	0,9	2,6
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,3	8,1	-1,5	8,0	4,0	11,0	9,4	12,0	-0,4
Elektrisk kraft	-62,8	142,0	83,9	301,7	436,5	158,9	-10,3	-23,0	-75,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,6	1,2	0,0	-2,6	3,6	1,9	1,8	5,3	-0,0
Tjenester	4,4	3,8	-4,2	2,1	3,0	3,0	7,2	7,2	6,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart
Oljevirksomhet, diverse tjenester	7,9	4,5	-3,8	-7,8	-4,6	16,4	13,7	1,6	3,8
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	5,3	3,2	-0,9	2,2	6,6	1,8	2,2	-2,4	-0,6
Reisetrafikk	9,7	7,2	9,4	6,6	6,1	8,0	8,2	6,1	6,1
Andre tjenester	0,2	1,0	-11,5	1,1	1,6	-4,4	5,8	11,6	8,7
Samferdsel	-7,4	-6,4	-19,7	-4,9	-6,9	-7,4	-6,2	3,2	7,2
Finans- og forretningsstjenester	4,0	6,3	-9,1	4,8	3,2	1,6	15,1	21,1	13,1
Tjenester ellers	-1,3	-2,4	-11,4	-0,9	2,5	-10,0	-0,8	3,5	3,9

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	0,7	2,8	0,8	0,4	1,4	3,7	5,3	6,7	4,4
Varer	0,8	2,3	0,2	-0,4	1,0	3,3	5,0	6,6	5,1
Råolje og naturgass	5,1	-4,0	-2,0	-9,4	-8,1	-0,8	0,3	5,6	3,5
Skip, plattformer og fly	0,9	10,0	-5,5	6,0	7,0	11,2	16,0	9,6	-0,9
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,5	-0,4	1,1	2,9	4,6	6,6	5,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-1,7	4,6	-3,8	2,1	6,6	2,6	7,0	3,5	3,0
Bergverksprodukter	-2,1	-1,9	-1,9	-7,5	-2,4	1,1	1,3	5,4	-5,6
Industriprodukter	0,9	2,2	0,8	-0,1	1,2	3,0	4,5	6,8	5,4
Nærings- og nyttelsesmidler	2,0	7,4	4,0	6,5	7,7	8,1	6,8	6,2	3,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	5,5	1,7	2,0	-0,4	0,9	2,6	4,3	8,5	4,7
Trevarer	0,2	3,8	-1,9	1,5	2,7	3,3	7,7	9,6	6,9
Treforedlingsprodukter	-0,5	0,8	-1,3	-0,6	-0,0	1,6	2,3	4,4	3,3
Grafiske produkter	-5,7	55,0	-28,3	50,9	32,1	46,8	85,1	10,7	10,7
Raffinerte oljeprodukter	6,2	-2,2	-0,9	-6,8	-7,1	0,3	4,4	3,6	7,2
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	2,1	4,3	-0,2	1,1	2,7	4,9	8,4	9,6	4,2
Metaller	-6,9	-1,3	-1,4	-3,1	-0,7	0,2	-1,5	2,7	7,1
Verkstedprodukter	1,9	2,4	1,7	0,3	1,8	2,5	4,7	8,6	5,4
Andre industriprodukter	1,2	3,4	1,6	0,6	1,9	3,3	7,4	9,5	5,8
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	1,1	1,0	0,4	-0,3	1,6	1,2	1,3	3,4	3,1
Elektrisk kraft	-41,6	16,9	7,9	10,3	42,3	98,2	4,8	-21,0	-32,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	0,2	2,4	0,5	-0,0	1,8	3,1	4,6	6,9	5,2
Tjenester	0,7	3,7	2,0	2,0	2,2	4,4	5,9	7,0	3,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart
Oljevirksomhet, diverse tjenester	1,1	4,6	-0,6	1,1	3,4	4,8	7,5	6,5	4,0
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-8,3	-2,6	5,5	0,9	-9,5	0,6	-1,6	11,7	-7,3
Reisetrafikk	-0,7	4,7	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7	10,7	6,3
Andre tjenester	3,6	4,0	4,6	4,2	4,4	3,7	3,8	3,1	2,1
Samferdsel	4,0	1,2	8,1	4,7	2,9	-1,3	-0,6	-2,7	-0,3
Finans- og forretningsstjenester	6,5	6,6	8,0	7,5	7,7	7,0	4,3	3,1	0,6
Tjenester ellers	0,2	1,4	-0,2	-0,1	0,7	1,0	3,7	3,8	4,4

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	2 689,2	2 721,9	2 708,6	2 701,6	2 707,0	2 736,1	2 742,4	2 736,8	2 743,2
Jordbruk og skogbruk	52,4	50,7	52,1	47,7	50,2	54,8	49,8	47,5	51,6
Fiske, fangst og akvakultur	15,0	15,0	15,0	14,6	14,6	15,3	15,6	15,1	15,5
Bergverksdrift	5,2	5,2	5,3	5,1	5,2	5,3	5,2	5,0	5,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	59,0	61,4	60,8	60,8	60,9	61,4	62,6	62,8	62,9
Utvinning av råolje og naturgass	30,0	31,2	30,8	30,9	31,0	31,1	31,7	31,7	31,7
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	28,9	30,3	30,0	29,9	29,9	30,2	30,9	31,1	31,1
Industri	247,6	251,2	249,7	249,1	248,8	253,5	253,5	251,9	253,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	53,9	55,0	55,3	55,1	53,8	55,3	55,6	55,0	54,3
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4	4,4
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	14,6	14,1	14,3	14,1	14,1	14,1	14,0	13,8	13,8
Produksjon av papir og papirvarer	4,0	3,3	3,5	3,4	3,2	3,4	3,2	3,0	2,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	6,4	6,2	6,3	6,2	6,2	6,2	6,1	6,0	5,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	13,5	13,0	13,2	13,0	12,9	13,1	13,1	13,1	13,2
Produksjon av kjemiske råvarer	5,6	5,3	5,4	5,3	5,3	5,4	5,3	5,4	5,4
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,5	15,5	15,6	15,2	15,6	15,9	15,5	14,9	15,3
Produksjon av metaller	11,0	10,9	10,8	10,8	10,8	11,3	10,6	10,4	10,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	65,3	67,9	66,2	67,2	67,2	68,2	68,9	69,0	69,2
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	29,8	31,6	30,5	30,6	31,4	32,0	32,3	32,5	32,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	9,4	9,0	9,3	9,1	9,0	9,0	8,9	8,7	8,7
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	19,6	20,3	20,2	19,9	20,1	20,6	20,8	21,1	21,9
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,8	13,1	12,8	12,9	12,9	13,4	13,2	13,2	13,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,7	15,2	14,5	14,8	15,1	15,4	15,5	15,2	15,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	203,3	209,2	209,7	205,9	207,7	210,9	212,4	209,7	212,8
Varehandel og reparasjon av motorvogner	370,0	368,5	368,9	369,7	367,7	368,5	368,2	367,2	363,6
Rørtransport	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Utenriks sjøfart	47,9	47,5	47,5	47,6	47,7	47,7	47,1	46,8	47,0
Transport utenom utenriks sjøfart	111,6	113,2	111,7	112,3	112,4	113,9	114,3	112,9	112,9
Post og distribusjonsvirksomhet	20,4	19,8	20,0	19,8	19,3	20,6	19,7	19,5	19,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	84,6	86,7	84,6	84,4	85,4	88,5	88,3	87,5	89,6
Informasjon og kommunikasjon	88,4	88,2	87,8	87,6	88,0	88,2	89,0	89,0	87,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	50,9	51,2	50,7	50,8	51,3	51,4	51,2	51,0	51,6
Omsetning og drift av fast eiendom	24,0	24,6	24,3	24,0	24,4	24,8	25,1	24,9	25,2
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	122,9	125,3	124,0	123,9	124,3	125,2	127,8	127,6	128,0
Forretningsmessig tjenesteyting	126,3	130,4	129,7	128,3	129,4	132,2	131,8	130,6	132,4
Offentlig administrasjon og forsvar	191,0	190,3	189,4	188,9	189,7	190,4	192,2	192,9	193,8
Undervisning	198,1	199,0	200,7	201,3	198,3	198,0	198,5	202,6	200,9
Helse- og omsorgstjenester	551,6	563,2	557,7	559,6	560,8	562,9	569,4	570,6	568,7
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	90,8	92,4	91,3	92,1	92,2	93,5	91,8	92,9	93,0

Offentlig forvaltning	806,3	816,4	810,9	813,4	812,6	815,1	824,2	829,5	825,6
Statsforvaltningen	288,8	291,6	289,6	290,2	290,5	291,7	294,0	294,8	295,1
Sivil forvaltning	258,2	261,8	259,4	259,9	260,7	262,0	264,5	264,6	264,9
Forsvar	30,6	29,8	30,2	30,2	29,8	29,7	29,6	30,2	30,3
Kommuneforvaltningen	517,4	524,7	521,3	523,3	522,1	523,4	530,2	534,6	530,5

Fastlands-Norge	2 581,9	2 612,6	2 600,0	2 592,8	2 598,0	2 626,6	2 632,4	2 626,8	2 632,9
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 696,7	1 716,7	1 709,9	1 700,1	1 706,0	1 731,9	1 728,5	1 717,5	1 727,2
Markedsrettet virksomhet	1 804,0	1 826,1	1 818,5	1 808,9	1 815,1	1 841,4	1 838,5	1 827,5	1 837,5
Ikke markedsrettet virksomhet	885,1	895,8	890,1	892,7	891,9	894,8	903,9	909,3	905,7

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	2,2	1,2	1,9	1,3	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3
Jordbruk og skogbruk	-3,8	-3,3	-4,7	-2,3	-3,3	-3,2	-4,2	-0,5	2,6
Fiske, fangst og akvakultur	3,3	-0,3	5,3	-3,7	-2,2	0,5	4,1	3,8	6,4
Bergverksdrift	6,2	0,1	4,7	1,6	1,1	-0,5	-1,9	-2,3	-2,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	5,8	4,2	5,1	4,8	4,9	4,2	3,0	3,3	3,2
Utvinning av råolje og naturgass	4,6	3,8	3,6	4,0	4,9	3,5	2,8	2,8	2,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	7,1	4,6	6,7	5,5	5,0	4,9	3,2	3,9	4,0
Industri	0,8	1,5	0,5	1,6	1,5	1,2	1,5	1,1	1,7
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,8	2,0	3,0	3,8	2,5	1,0	0,6	-0,3	1,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-3,6	-2,1	-4,5	-3,8	-3,0	-0,6	-0,9	-2,0	-1,9
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,2	3,5	-3,4	-3,4	-4,3	-4,6	-1,9	-2,3	-1,9
Produksjon av papir og papirvarer	-24,5	-16,1	-29,7	-30,0	-13,7	-6,8	-9,5	-12,3	-10,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-5,2	-3,6	-6,7	-6,0	-3,0	-3,6	-1,9	-2,8	-4,6
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-5,4	-3,1	-7,4	-2,7	-6,0	-3,4	-0,4	0,8	2,0
Produksjon av kjemiske råvarer	-11,1	-5,7	-13,1	-3,7	-11,2	-5,6	-1,9	1,3	3,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,1	0,1	-1,7	1,6	-0,2	-0,2	-0,9	-1,8	-1,9
Produksjon av metaller	2,0	-1,7	0,5	-2,4	-0,9	-1,4	-2,0	-3,6	-2,7
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,2	3,9	2,1	3,7	4,1	3,9	4,0	2,7	3,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	5,3	5,8	4,6	5,9	6,3	5,1	5,8	6,1	4,5
Produksjon av møbler og annen industripodroduksjon	-4,4	-3,9	-3,0	-3,6	-3,2	-3,8	-4,8	-4,3	-4,0
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	3,4	3,5	6,3	5,7	2,7	2,9	3,0	6,3	9,4
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,2	2,6	1,7	2,2	2,0	3,1	3,1	2,0	1,9
Vannforsyning, avløp og renosjon	2,6	3,4	3,2	1,8	1,6	3,4	6,6	2,8	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,5	2,9	4,5	4,7	3,6	2,2	1,3	1,9	2,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,1	-0,4	0,4	-0,6	-0,0	-0,8	-0,2	-0,7	-1,1
Rørtransport	2,4	0,1	12,9	6,5	4,5	-0,4	-8,8	-1,9	7,2
Utenriks sjøfart	1,8	-0,8	2,7	-0,6	-1,3	-0,7	-0,8	-1,7	-1,5
Transport utenom utenriks sjøfart	2,2	1,5	2,1	1,0	1,2	1,4	2,3	0,6	0,4
Post og distribusjonsvirksomhet	1,3	-2,8	-1,0	-3,9	-4,1	-1,5	-1,5	-1,6	-1,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,6	2,5	2,0	2,3	0,7	2,5	4,3	3,6	4,9
Informasjon og kommunikasjon	1,9	-0,2	-0,5	-1,2	-1,3	0,2	1,3	1,6	-0,2
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,2	0,5	-0,2	0,9	-0,0	0,1	0,9	0,4	0,6
Omsetning og drift av fast eiendom	2,4	2,2	2,8	1,6	2,1	2,0	3,1	3,9	3,1
Boligtjenester
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,6	2,0	4,0	1,5	0,9	2,3	3,0	3,0	2,9
Forretningsmessig tjenesteyting	5,2	3,3	5,5	2,4	4,1	5,1	1,7	1,8	2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	1,5	-0,4	-1,8	-2,1	-1,2	0,4	1,5	2,1	2,1
Undervisning	0,9	0,4	1,9	1,7	0,7	0,6	-1,1	0,7	1,3
Helse- og omsorgstjenester	2,5	2,1	3,0	2,6	2,0	1,7	2,1	2,0	1,4
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,1	1,7	2,7	2,9	2,1	1,4	0,5	0,9	0,9

Offentlig forvaltning	1,8	1,3	1,1	0,8	1,2	1,4	1,6	2,0	1,6
Statsforvaltningen	1,5	1,0	0,8	0,3	0,8	1,2	1,6	1,6	1,6
Sivil forvaltning	1,6	1,4	1,4	0,8	1,1	1,6	2,0	1,8	1,6
Forsvar	0,5	-2,6	-4,2	-3,9	-1,9	-2,7	-2,0	-0,1	1,6
Kommuneforvaltningen	2,0	1,4	1,3	1,1	1,4	1,5	1,7	2,2	1,6

Fastlands-Norge	2,1	1,2	1,8	1,3	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2,3	1,2	2,1	1,5	1,1	1,0	1,1	1,0	1,2
Markedsrettet virksomhet	2,4	1,2	2,2	1,6	1,1	1,1	1,1	1,0	1,2
Ikke markedsrettet virksomhet	1,8	1,2	1,1	0,8	1,1	1,3	1,5	1,9	1,5

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	3 809,3	3 832,4	993,2	965,9	959,7	900,0	1 006,8	1 020,8	953,7
Jordbruk og skogbruk	93,1	89,3	23,2	21,4	22,2	23,6	22,1	21,7	22,7
Fiske, fangst og akvakultur	26,9	26,5	6,9	6,5	6,5	6,2	7,2	7,1	6,7
Bergverksdrift	8,4	8,4	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	95,7	99,5	25,5	24,9	24,9	23,4	26,3	26,9	25,2
Utvinning av råolje og naturgass	48,8	50,8	12,8	12,8	12,7	12,1	13,2	13,5	12,8
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	46,9	48,7	12,7	12,1	12,2	11,3	13,1	13,4	12,4
Industri	382,9	387,5	100,5	96,7	97,1	91,0	102,7	103,3	95,7
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	79,7	80,8	21,3	20,4	20,0	18,8	21,6	21,5	19,6
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	6,6	6,4	1,7	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	1,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	22,2	21,3	5,7	5,3	5,4	4,9	5,6	5,5	5,1
Produksjon av papir og papirvarer	5,9	4,9	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	9,8	9,4	2,5	2,4	2,4	2,2	2,4	2,4	2,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	20,8	20,1	5,3	5,1	5,0	4,7	5,3	5,4	5,0
Produksjon av kjemiske råvarer	8,8	8,3	2,2	2,1	2,1	1,9	2,2	2,3	2,1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,2	24,2	6,3	6,0	6,1	5,8	6,3	6,2	5,9
Produksjon av metaller	16,9	16,5	4,2	4,2	4,1	4,0	4,2	4,2	3,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	104,0	107,8	27,4	26,9	27,0	25,3	28,6	29,1	26,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	46,7	49,7	12,5	12,1	12,6	11,7	13,4	13,6	12,6
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	14,1	13,5	3,7	3,4	3,4	3,1	3,5	3,5	3,2
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	32,1	33,1	8,6	8,1	8,3	7,8	8,9	9,2	8,8
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	20,3	20,6	5,3	5,1	5,1	4,9	5,5	5,5	5,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	23,2	23,8	6,0	5,8	6,0	5,6	6,4	6,3	5,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	319,0	327,4	85,8	80,8	82,3	76,7	87,7	87,8	82,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	483,4	474,7	123,1	121,9	118,8	112,4	121,5	124,7	115,9
Rørtransport	0,6	0,6	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	92,3	91,0	23,5	23,2	23,0	21,5	23,3	23,6	22,1
Transport utenom utenriks sjøfart	175,7	177,3	45,3	44,4	44,5	41,9	46,6	46,6	43,7
Post og distribusjonsvirksomhet	27,7	26,7	7,0	6,7	6,6	6,5	7,0	6,9	6,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	104,9	107,2	26,5	26,6	26,5	26,4	27,8	28,4	27,8
Informasjon og kommunikasjon	142,1	140,9	36,8	35,1	35,5	32,8	37,4	37,7	34,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	77,8	77,6	20,2	19,3	19,7	18,1	20,4	20,6	19,3
Omsetning og drift av fast eiendom	35,6	36,1	9,4	8,9	9,1	8,4	9,7	9,8	9,1
Boligjeneste	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	196,9	199,1	51,9	49,6	50,0	46,1	53,4	53,8	49,7
Forretningsmessig tjenesteyting	189,4	193,7	50,7	47,8	48,7	45,6	51,6	51,7	48,6
Offentlig administrasjon og forsvar	281,0	277,6	72,4	69,3	70,0	64,6	73,6	74,6	69,4
Undervisning	252,5	254,5	68,9	69,6	63,4	52,8	68,7	71,7	64,0
Helse- og omsorgstjenester	651,6	661,8	168,6	166,8	164,7	157,9	172,3	175,9	165,4
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	128,4	130,5	33,3	33,2	32,8	31,4	33,2	34,0	32,3

Offentlig forvaltning	1 008,3	1 015,2	263,5	260,9	252,9	232,8	268,6	275,6	254,2
Statsforvaltningen	422,5	423,3	108,9	106,5	106,5	99,3	111,0	113,3	106,0
Sivil forvaltning	373,9	376,4	96,6	94,5	94,7	88,3	99,0	100,8	94,3
Forsvar	48,6	46,9	12,3	12,0	11,8	11,0	12,0	12,5	11,7
Kommuneforvaltningen	585,8	592,0	154,6	154,4	146,5	133,5	157,7	162,3	148,2

Fastlands-Norge	3 620,7	3 641,2	944,0	917,6	911,7	854,9	957,1	970,1	906,2
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 509,5	2 521,9	654,6	630,3	632,8	596,3	662,5	668,3	625,6
Markedsrettet virksomhet	2 698,1	2 713,1	703,8	678,6	680,8	641,4	712,2	719,0	673,1
Ikke markedsrettet virksomhet	1 111,2	1 119,3	289,4	287,3	278,8	258,6	294,6	301,8	280,6

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2
I alt	1 306 194	1 379 908	331 110	342 808	344 018	345 943	347 139	358 011	360 824
Jordbruk og skogbruk	5 578	5 728	1 421	1 341	1 407	1 545	1 434	1 356	1 505
Fiske, fangst og akvakultur	3 581	3 733	924	884	900	974	974	965	1 005
Bergverksdrift	3 118	3 242	782	846	797	807	791	852	812
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	68 793	76 478	17 561	20 137	18 676	18 511	19 155	21 441	20 229
Utvinning av råolje og naturgass	37 395	41 379	9 507	10 899	10 127	10 011	10 342	11 548	10 863
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	31 398	35 099	8 054	9 238	8 549	8 499	8 813	9 893	9 366
Industri	134 570	142 634	34 089	35 400	35 426	35 677	36 131	37 171	37 321
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	24 845	26 576	6 405	6 663	6 514	6 564	6 834	6 876	6 873
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	1 662	1 710	403	412	436	432	429	436	460
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 114	6 136	1 517	1 534	1 521	1 528	1 553	1 546	1 547
Produksjon av papir og papirvarer	2 063	1 766	452	467	442	441	416	405	394
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 122	3 110	767	752	795	783	781	744	782
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	9 618	9 649	2 274	2 519	2 439	2 399	2 293	2 495	2 482
Produksjon av kjemiske råvarer	4 077	3 991	936	1 018	1 022	1 014	938	1 023	1 062
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	8 260	8 615	2 064	2 146	2 201	2 141	2 127	2 162	2 217
Produksjon av metaller	6 624	6 722	1 590	1 706	1 645	1 812	1 559	1 780	1 680
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	38 632	41 721	9 886	10 357	10 224	10 505	10 635	11 076	10 858
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	17 945	20 030	4 688	4 725	5 113	4 951	5 240	5 163	5 498
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 044	4 080	1 017	1 053	1 016	1 000	1 011	1 039	1 009
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	11 641	12 519	3 027	3 065	3 081	3 121	3 252	3 448	3 522
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	8 773	9 534	2 203	2 318	2 346	2 414	2 456	2 455	2 538
Vannforsyning, avløp og renovasjon	8 111	8 761	2 037	2 128	2 189	2 202	2 242	2 237	2 290
Bygge- og anleggsvirksomhet	95 365	103 251	24 814	25 143	26 497	25 522	26 089	26 450	28 107
Varehandel og reparasjon av motorvogner	145 551	150 769	35 600	38 612	37 775	37 949	36 433	39 559	38 351
Rørtransport	249	259	67	65	64	68	62	66	71
Utenriks sjøfart	19 706	20 262	4 926	5 072	5 157	5 071	4 963	5 147	5 221
Transport utenom utenriks sjøfart	57 507	60 019	14 462	14 840	15 117	15 107	14 955	15 302	15 369
Post og distribusjonsvirksomhet	8 192	8 202	2 020	2 044	2 019	2 128	2 011	2 068	2 057
Overnattings- og serveringsvirksomhet	25 127	26 557	6 347	6 535	6 541	6 647	6 834	6 928	7 129
Informasjon og kommunikasjon	65 493	67 308	16 167	16 961	16 654	16 928	16 765	17 856	17 094
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	42 324	45 340	10 519	11 326	11 425	11 320	11 270	11 653	12 027
Omsetning og drift av fast eiendom	13 027	13 907	3 292	3 300	3 479	3 618	3 510	3 594	3 852
Boligjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	80 769	85 477	20 598	21 379	21 096	21 255	21 748	22 450	22 285
Forretningsmessig tjenesteyting	53 373	57 117	13 684	14 129	14 253	14 376	14 360	14 760	15 149
Offentlig administrasjon og forsvar	107 602	111 305	27 131	27 189	27 761	28 065	28 288	28 518	29 323
Undervisning	102 726	107 030	26 460	26 579	26 617	26 858	26 976	27 289	27 722
Helse- og omsorgstjenester	224 916	239 372	57 773	58 384	59 493	60 462	61 033	61 183	62 496
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	31 746	33 621	8 231	8 198	8 328	8 436	8 660	8 709	8 871

Offentlig forvaltning	392 701	413 387	100 367	101 158	102 837	104 263	105 129	105 669	108 039
Statsforvaltningen	170 801	177 513	43 423	43 633	44 251	44 639	44 991	45 326	46 255
Sivil forvaltning	154 928	161 818	39 439	39 709	40 327	40 700	41 083	41 291	42 120
Forsvar	15 873	15 695	3 984	3 924	3 924	3 939	3 908	4 035	4 135
Kommuneforvaltningen	221 900	235 874	56 944	57 526	58 586	59 624	60 139	60 343	61 784

Fastlands-Norge	1 217 446	1 282 908	308 556	317 533	320 121	322 293	322 960	331 357	335 304
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	791 493	834 606	199 595	207 784	208 587	209 247	208 988	216 823	218 210
Markedsrettet virksomhet	880 240	931 607	222 149	233 058	232 484	232 897	233 168	243 476	243 731
Ikke markedsrettet virksomhet	425 953	448 301	108 961	109 749	111 534	113 046	113 972	114 534	117 093

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2003-2017

Regnskap og prognoseringer. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*	2014	2015	2016	2017	Prognosering
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	3,2	5,4	4,4	5,0	5,4	1,8	0,0	3,8	2,6	3,0	2,1	2,1	2,9	3,1	3,2	
Konsum i offentlig forvaltning	1,3	1,2	1,4	1,9	2,7	2,7	4,3	1,3	1,1	1,8	1,8	2,3	2,3	2,4	2,0	
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,8	11,1	13,5	9,8	11,4	0,2	-7,5	-8,0	7,7	8,3	8,4	-0,4	1,0	5,0	3,7	
Utvinning og rørtransport	15,9	10,4	19,2	4,0	6,1	5,2	3,4	-9,5	11,3	14,6	17,1	-1,3	-7,5	6,8	1,2	
Fastlands-Norge	-2,9	10,6	12,2	10,5	13,3	-1,3	-13,2	-4,5	6,3	4,5	4,4	0,8	3,2	4,6	5,0	
Næringer	-11,2	10,6	18,6	15,2	21,9	0,8	-23,1	-5,1	2,3	4,9	0,2	-1,1	0,4	3,4	4,4	
Bolig	1,8	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,2	-1,6	16,1	7,3	6,4	-2,6	5,5	5,0	2,7	
Offentlig forvaltning	12,5	3,9	2,0	9,7	8,0	4,5	7,4	-6,8	2,2	-0,4	9,9	9,5	4,7	6,3	8,8	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,6	5,1	4,9	5,2	6,3	1,4	-1,6	1,5	2,8	2,9	2,5	1,9	2,8	3,2	3,2	
Lagerendring ²	-1,1	2,3	-0,1	1,1	-0,2	-0,1	-2,8	3,5	-0,1	-0,1	-0,2	0,5	0,2	0,0	0,0	
Eksport	-0,1	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,2	0,4	-0,7	1,1	-3,3	1,6	1,3	1,8	2,5	
Råolje og naturgass	-0,8	-0,7	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-2,0	-6,9	-5,6	0,7	-7,7	0,1	0,8	0,5	0,5	
Tradisjonelle varer	3,7	3,6	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,4	-0,1	1,7	0,4	2,6	1,1	3,2	5	
Import	1,2	9,7	7,9	9,1	10,0	3,9	-12,5	9,0	3,8	2,3	2,9	1,8	3,3	4,1	4,4	
Tradisjonelle varer	5,7	12,8	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,9	9,1	4,1	2,4	2,5	1,2	1,3	4,3	4,7	
Bruttonasjonalprodukt	1,0	4,0	2,6	2,3	2,7	0,1	-1,6	0,5	1,3	2,9	0,6	1,9	1,7	2,4	2,3	
Fastlands-Norge	1,3	4,5	4,4	4,8	5,3	1,5	-1,6	1,7	2,6	3,4	2,0	2,2	2,1	3,0	2,8	
Industri og bergverk	2,9	5,1	3,9	2,6	3,5	2,9	-7,4	2,4	1,5	2,7	3,3	1,8	0,2	4,5	3,6	
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-2,1	1,9	1,5	3,3	4,3	3,5	-2,3	0,0	1,8	1,9	0,6	1,6	0,9	1,4	0,9	
Sysselsatte personer	-1,2	0,5	1,3	3,5	4,1	3,3	-0,4	-0,5	1,6	2,2	1,2	1,2	0,6	1,0	1,4	
Arbeidstilbud ³	-0,1	0,3	0,8	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	1,1	0,9	0,9	1,3	
Yrkesandel (nivå) ³	72,9	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	70,6	70,4	70,2	70,4	
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,4	3,7	3,6	3,5	
Priser og lønninger																
Årlønn	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,5	3,5	3,5	3,6	
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,1	1,7	1,7	1,9	
KPI-JAE ⁴	..	0,4	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,5	1,7	1,7	1,9	
Eksportpris tradisjonelle varer	-1,0	8,4	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-3,6	3,4	3,6	2,3	1,8	1,2	
Importpris tradisjonelle varer	0,0	3,7	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,1	4,0	0,6	2,1	4,8	1,8	0,9	1,0	
Boligpris ⁵	1,7	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	3,9	2,5	3,7	2,6	3,2	
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponible realinntekt	4,6	3,3	7,8	-6,4	6,3	4,0	4,1	2,7	4,6	3,2	3,1	3,0	3,3	3,7	3,3	
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,0	7,0	9,8	-0,5	0,9	3,8	7,1	5,8	7,8	8,6	9,0	9,6	10,1	10,6	10,7	
Pengemarkedsrente (nivå)	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,7	1,8	2,1	
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	6,5	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	4,0	3,8	3,8	3,8	
Realrente etter skatt (nivå)	2,2	2,5	1,3	0,7	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,7	1,0	1,0	0,8	
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	3,8	-0,2	-0,5	-0,5	
NOK per euro (nivå)	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,8	8,3	8,1	8,0	8,0	
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner	195,2	220,6	322,8	357,7	287,4	408,3	279,3	303,2	372,2	417,2	333,6	321,0	318,0	307,2	311,7	
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,3	12,6	16,5	16,4	12,5	16,0	11,7	11,9	13,5	14,3	11,1	10,3	9,8	9,1	8,8	
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	4,0	7,8	7,1	9,7	5,7	1,1	-10,2	11,1	5,7	1,1	1,2	3,6	3,8	5,3	6,1	
Konsumpris euro-området	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,3	0,4	0,3	0,9	1,3	
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	201	255	356	423	423	536	388	484	621	649	639	650	627	620	629	

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsrendinger og uten energivarer.

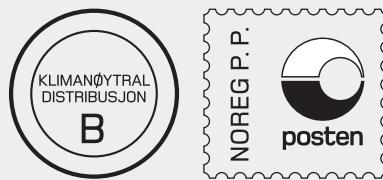
⁵ Brudd i serien i 2004.

⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 2. september 2014 er benyttet.

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 1400 Rasta
2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN ISBN 978-82-537-8985-9 (trykt)
ISBN ISBN 978-82-537-8986-6 (elektronisk)
ISSN 0800-4110 (trykt)
ISSN 1504-5625 (elektronisk)

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år

ISBN 978-82-537-8985-9

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway